

III 620

Ув.бр. 13080

УНИВЕРЗИТЕТ "СВ. КИРИЛ И МЕТОДИЈ" -
СКОПЈЕ

ФИЛОСОФСКИ ФАКУЛТЕТ

м-р ЛУБИНКА БАСОТОВА

ЛАТИНИЗМИТЕ ВО МАКЕДОНСКИОТ
ЈАЗИК

(ДОКТОРСКА ДИСЕРТАЦИЈА)

С К О П Ј Е , 1 9 9 3

СЕМИНАР ЗА КЛАСИЧНИ СТУДИИ

П р е д и с л о в и е

Лексиката од туѓо потекло во нашиот јазик и досега била предмет на истражувања, па нашата лингвистичка наука веќе има опстојни студии за присуството на турцизмите, грецизмите, русизмите, а во контекст на проучувањата на интернационализмите, разгледувани се и некои аспекти на латинизмите во нашиот јазик.

Поради бројноста на лексемите од латинско потекло во нашиот јазик (само во *Речникот на македонскиот јазик* ги има забележано повеќе од 4.000) и поради тенденцијата за постојан нивни пораст (доволно е да се отвори било кој дневен весник или да се прочита некој политички или административен материјал, па да се види колку се тие неоткинливо вгнездени во ткивото на нашиот јазик и говор) се чини целисходно да се посочат времето и патиштата на нивното продирање во нашиот јазик, како и моделите на нивното прифаќање и адаптација во однос на нормите на македонската јазична морфологија.

Предмет на испитување се латинизмите, содржани главно во *Речникот на македонскиот јазик*, не вклучувајќи ги многубројните латинизми од специјалистичката терминологија на научните дисциплини (медицината, правото, биологијата и др.).

Пенетрацијата на латинските лексички елементи во нашиот јазик е проследена на два плана: 1.) **дијакхроно** – при што е направен обид да се даде приближен хронолошки преглед на продирот во нашиот јазик, писмен и устен (како дијалектни форми) до конституирањето на македонскиот литературен јазик; 2.) **синхроно** – врз ексцерпираниот, што е возможно поопстојно, постоен корпус латинизми во *Речникот на македонскиот јазик*, се проследени главно начините на нивната морфолошка интеграција во македонскиот јазик, нивната адаптација на фонолошки план, некои семантички поместувања во однос на изворните значења на лексемите и морфемите, перманентната продуктивност на латинските зборообразувачки елементи во збогатувањето на и онака големиот корпус веќе постојни латинизми. Притоа се настојува да се прикаже развојниот пат од латинска или неолатинска лексема до латинизам; на крајот, во Речникот на латинизмите, направен е обид за секој латинизам да се изнајде соодветен адекват во македонскиот јазик или да се објасни неговото значење.

Ваквите аспекти на проучувањето на латинизмите во нашиот јазик, кои не биле досега систематски иследувани кај нас, се надеваме, ќе пружат попрегледна слика за квантитетот и морфолошките карактеристики за овој значаен сегмент, зашто латински радикали перманентно се вклучуваат во тековите на зборообразувачките процеси и тенденции во македонскиот јазик и говор.

В О В Е Д

ЛАТИНИЗМИТЕ – ЕДНА ОД КАПИТАЛНИТЕ СОСТОЈКИ ВО
КОРПУСОТ НА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗМИТЕ

1. Латинскиот јазик како *lingua aeterna*

Иако Рим, таа "*regina pulcherrima mundi*", што едновремено беше и "*axis mundi*", не ги оствари онака како што сакаше своите амбиции за вечно владеење и "*abiit ad plures*", како Троја, Картагина, Ерусалим, слободно може да се каже дека тој, таа своја сонувана "*aeternitas*" сепак ја остварува преку живото присуство на огромното културно и цивилизациско наследство што го остави и што го вгради во општествениот и во духовниот живот не само на Европа, туку и во голем дел на светот. *Mutatis mutandis*, "*Roma capta*"... сè уште го зрачи својот гениј на широк план, во духовното, културното и во политичкото живеење на современиот човек. Создавајќи царство, најголемо во антиката, царство чии граници се протегаа од Тигар и Еуфрат на исток до Британија на запад, од бреговите на Рајна и Дунав на север до пределите на Северна Африка на југ, Рим на овие простори и пошироко остави неизбришлив печат на своето битие и во сферата на материјалното и во сферата на духовното.

Во својот незапирлив освојувачки од, Рим ги запознаваше новите простори, прифаќаше "*aliena bona instituta*"¹, но пред сè и над сè настојуваше со силата и славата на своето оружје да го

---

¹ Salust.: *Bellum Catilinae*.

наметне, што е можно повеќе својот *modus vivendi*, што го сметаше за најделотворен и најцелисходен; со еден збор, секаде каде можеше, го наметна процесот на романизација.

Во најстаро време, Рим бил центар на една територија што се протегала меѓу Албанските планини, морето и долниот тек на реката Тибар. Населението било италско, по јазик, сродно на другите италски народи на Полуостровот, Умбрите на североисток и Оските на југ. Уште од V. век пред новата ера Рим ги започнува своите освојувачки походи, така што во следните пет векови ќе прерасне во господар на речиси сиот тогаш познат свет. Почнувајќи од 496 до 223 година п.н.е. постепено ќе ја освои цела Италија, покорувајќи ги Умбрите, Оските, Етрурците и на крај Галите, населени во долината на реката По. Во III. век п.н.е. ќе ги освои Сицилија (241.), Сардинија и Корсика (238.). Во 201. година п.н.е. ќе го заземе источниот брег и југот на Пиринејскиот Полуостров, од каде што ќе го продолжи своето продирање кон внатрешноста на Полуостровот. Во 146. година п.н.е. ќе ја анектира Лигурија, а потоа (123-118.) во статус на провинција ќе ја стави *Gallia Narbonensis*. Со дефинитивната пропаст на Картагина (146.), Рим ќе се вгнезди на северот од Африка. Во меѓувреме ги освојува Македонија и Грција, што ќе ја претвори во римска провинција под името Ахаја. Од 58-51. година п.н.е. Кајсар ја освојува Северна Галија, а еден век подоцна, римските легии ќе го преминат *La Manche* и ќе заземат дел од Британија. Следуваат освојувачките походи на Илирија (33.), Норик (16.), Ретија (15.) и Панонија (9. година п.н.е.); пред тоа (29.) во рацете на Римјаните паѓа и Мезија. Дунав станува северната граница на римската империја. Нешто подоцна, во 46.

Година од новата ера освоена е и Тракија. На исток, во I. век н.е. освоени се бреговите на Понт, Мала Азија и Сирија. Со освојувањето на Дакија (почеток од II. век н.е. - 101-107.) се заокружуваат границите на најголемото царство на античкиот свет и да го парафразираме поетот Рутилиј - Рим конечно "fecit patriam diversis populis unam", па на тој ширен простор, врз сите тие "diversi populi", негде наметливо, негде ненаметливо почна процесот на романизација.

Главен фактор во романизацијата на освоените предели е *exercitus Romanus*, во која служеле и бронзи припадници на исто така бронзи народности. Јазикот на командувањето, а и службениот јазик во војската е латинскиот. Ако се знае дека римските легии често биле префрлани од една провинција во друга низ целата територија на римското царство и дека воениот рок можел да трае и до 25 години, па поради тоа многу често римските војници ги оставале своите старечки коски далеку од татковината, за што ни сведочат бронзи надгробни натписи на сите простори на огромното Царство, тогаш станува јасно колкава улога имала војската во ширењето на латинскиот јазик и во неговото инфилтрирање во јазиците на освоените територии.

Веднаш по освојувањето, на одредена територија, римската власт вршела колонизација на тие простори, односно, вршела населување и воведување римска управа. Сенека, во едно писмо до мајка си пишува: "Ubi cumque Romanus vicit, habitat".² Колонизацијата, значи, се јавува како втор значаен фактор во

---

² Ad Helviam matrem, 7.

процесот на романизацијата на освоените територии. Евидентно било настојувањето, секоја од овие територии да срасне првин со Латин, па со Италија и конечно, со сето Царство и да се постигне тоа, се основаат колонии од војници и граѓани,³ па се јавуваат *coloniae Romanae* како најчест тип на римското населување и кои, според Кикерона се "*propugnacula imperii*", "*municipia*", "*coloniae Latinae*".⁴

Римските колонии биле образувани од воени и економски причини; во нив се населувани главно ислужени и заслужени припадници на римските легии - ветераните. Околу колониите, поставени на места од стратешко значење, се формирале и цивилни населби, кои претставуваат зачеток на многу денешни градови (пр. *Colonia Agrippina* - денешен Köln).

Друг фактор на романизацијата, односно, на ширењето на латинскиот јазик на освоените територии е управниот систем на Царството. За секој не-Римјанин, познавањето на латинскиот јазик е *condicio sine qua non* за остварување на државна кариера. Државниот апарат ќе си изгради своја службена терминологија, која станува транснационална не само за време на траењето на Царството, туку и многу подоцна.

Во ширењето на латинскиот јазик голема улога одиграле и интензивните трговски врски меѓу одделните делови на Царството. Бронните "*negotiatores*" и "*mercatores*" ги крстосувале патиштата на Царството, разнесувајќи стоки и "*ea, quae ad effeminandos*

---

³ Reichenkron, G.: *Historische Latein-Altromanische Grammatik*, I, Wiesbaden 1965, p.165.

⁴ Dury, V.: *Histoire de Romains*, Paris 1879.

animos pertinent"⁵, како што вели Казсар. Околу воените утврдувана бргу никнувале бројни "canabae" - трговски и приватни населби, каде што римските трговци бргу и лесно стапувале во контакт со автохтоното население, што давало можност за меѓујазични контакти.⁶

Размената на стоки тешко може да се одвива успешно без солидна градба и одржување на патиштата и мостовите. Затоа, целото Царство било испреплетено со бројни патишта, кои, освен за трговија, служеле и за стратешки и управни цели. Римјаните биле прочуени мајстори за градба на патишта; подлогата на патиштата била неколкуслојна, а поважните насоки биле и поплочувани "via strata" - послан пат (оттука англиското street, гер. Strasse, итал. strada), широки дури и до 5 метри. Најпознати магистрални патишта во антиката биле: Via Appia (Рим - Капуа - Бриндизи), Via Salaria (Рим - Анкона), Via Flaminia (Рим - Римини), Via Aemilia (Римини - Торино), Via Cassia (Рим - Генова), Via Popilia (Капуа - Сиракуза), Via Valeria (Сиракуза - Марсала).⁷ Сите овие патишта се во Италија; во Галија Via Domitia се протега од реката Рона кон Пиринеите, а на Балканот Via Egnatia одела од Драч до Солун.

Како фактор во ширењето на латинскиот јазик е и Римското граѓанско право, кое, првин се однесувало само на граѓаните на Рим, а подоцна на граѓаните на цела Италија; од 212 година н.е.

---

⁵ De bello Gallico, I, 1.

⁶ Rostovtzeff, M.J.: The Social and economic History of the Roman Empire, Oxford 1957, p.236.

⁷ Devoto, G.: Storia della lingua di Roma, Bologna, 1940, p.276.

тоа се однесува на сите слободни поданици на Царството. Стекнувањето на ова право било условено со познавањето на латинскиот јазик, зашто Римјаните инсистирале со нив да се комуницира на латински.⁸

Латинскиот јазик, но оној, литературниот, се ширел и преку школите, односно, преку системот на образованието, кој бил еднаков во целата држава и се состоел од три степенa: *ludus*, во кој се совладувале елементите - читање, пишување и сметање; *septem artes liberales* - граматика, реторика, дијалектика, математика, музика, цртање и гимнастика и третиот степен, во кој се изучувала реториката, која во антиката се сметала за најважен елемент на образованието.

Мошне значаен фактор во ширењето на латинскиот јазик и на неговото опстојување е христијанството. Христијанскиот латинитет, кој во прво време е "langue de groupe", подоцна прераснува во "langue commune",⁹ а овој подоцна, преку средновековниот латинитет прераснува во *κοινή* на западниот свет.¹⁰ Сега, т.е. во христијанскиот латинитет се јавува латинизирање на бројни грчки форми: *ecclesia*, *angelus*, *episcopus*, *diabolus*; калкирање на грчки форми: *dominica (dies)* / *κυριακή ἡμέρα* како и бројни новообразувана во категоријата на адјективи со суфиксот *-alis*: *corporalis*, *carnalis*, *spiritualis* и сл. како и глаголски форми

---

⁸ Reichenkron, op.cit. p.190.

⁹ Mohrmann, Ch.: *Latin vulgaire, Latin des Chrétiens, Latin Medieval*, Paris 1955, p.12.

¹⁰ Palmer, R.: *The Latin language*, London 1954.

од типот: *honorificare, mortificare, baptizare*¹¹ и именки, како *transgressor, confessor, excommunicatio* и сл.

Христијанскиот латинитет, се чини, во почетокот намерно го одбегнувал нормативизмот на класичниот латинскиот јазик и содржел бројни форми од вулгарниот латинитет. Христијанските оци намерно настојувале да се претстават пред јавноста, на која ѝ се обраќале, со јазик на кој зборувала истата таа јавност, а Св.Августин¹² децидно ќе изјави: "*Melius est reprehendant nos grammatici, quam non intellegant populi*". Подоцна, кога христијанството ќе стане државна религија по Миланскиот едикт 313 г., христијанските автори се враќаат на класичната традиција и во таа смисла ќе се покажат мошне конзервативни.

1.1. Експанзија на латинскиот јазик

Во почетокот, латинскиот јазик се зборувал само во Рим и Латин; неговата експанзија почнува заедно со римските освојувања. Јазикот на освојувачот се здобива со особен престиж, како носител на една повисока цивилизација во поголемиот дел од земјите каде што продираше; тоа е особено јазик на една цивилизација, што сака да се наметне; тој станува заеднички јазик за комуникација на бројни освоени народи, кои инаку не се

---

¹¹ Palmer, R. op.cit. p.191.

¹² In psalm, 138, 20.

разбираат меѓу себе; земјите во кои латинскиот јазик станува средство за меѓусебна комуникација, добиваат заедничко име *Romania*, наспроти оние во кои се зборува *barbarice*. Овој термин, познат уште од времето кон крајот на Царството, е создаден според називите *Italia*, *Gallia*, *Hispania* и тогаш имал пред сè политичко-етничко значење. Денес, во лингвистиката, со овој термин се означува севкупноста на териториите на кои се говорат романските јазици.

Јазикот што римските *milites* и *negotiores* го носеле во новоосвоените територии не бил ист со оној префинет *sermo urbanus* на кој пишувале Кајсар, Кикеро, Вергилиј; тоа бил говорниот јазик на средните и ниските слоеви на римскиот народ, т.н. *sermo plebeius, vulgaris, cotidianus, rusticus*; бил тоа јазикот на необразованиот свет од градот, но и од римското село, кој сепак ја имал речиси истата граматичка структура и речиси истиот лексички фонд како и говорот на образованиот свет. Сепак, народниот говор (*sermo vulgaris*) пројавувал тенденција на изедначување на формите и упростување на синтаксата; во однос на лексиката се јавува осетно збогатување со бројни неологизми, но од друга страна пак, голем број зборови од класичниот латински исчезнуваат. Кон крајот на IV. век веќе јасно се диференцирало *latine loqui* и *vulgo loqui*. Еден граматичар од IV. век (*Servius*) пишува: "*Latine asinus, vulgo tabanus vocatur*", а Св.Августин: "*quod vulgo dicitur ossum, Latine os dicitur*". Во сите земји на *Romania*, латинскиот јазик се наметнал над местните јазици и ги истиснал, така што исчезнале оскискиот, етрурскиот, галскиот, иберскиот и пунскиот. Но, ниеден јазик не исчезнува сосем; тој остава траги во јазикот – победник, па така во латинскиот јазик

СЕ ВГНЕЗДИЛЕ И ИЗВЕСЕН БРОЈ ЗБОРОВИ ОД ИСТИСНАТИТЕ ЈАЗИЦИ: *anser, asinus, bos, lupus, ursus, casa, furca, siflare* - од оско-умбрискиот, СИТЕ ТЕРМИНИ ОД СЕЛСКИОТ ЖИВОТ; *persona, histrio* од етрурскиот; *mappa, cattus* од пунскиот и т.н.

Експанзијата на латинскиот јазик во Царството довела до романизација на покорените народи, но, стапувајќи во контакт со јазиците, над кој се наметнал латинскиот и самиот прифаќал елементи од локалните говори и на тој начин се создале никулците на идните романски јазици:

Португалскиот (*lingua portuguesa*), како најзападен, сроден со шпанскиот, на кој денес зборуваат околу 70 милиони луѓе; спомениците од овој јазик датираат од XII. век.

Шпанскиот (*lengua española*), наречуван уште *castellano* според провинцијата *Castilla*, на кој зборуваат околу 165 милиони говорители, чии први споменици потекнуваат од X. век; овој јазик се зборува и во прекуокеанските земји (Средна и Јужна Америка, освен Бразил).

Каталонскиот (*lengua catalana*), со околу 5 милиони говорители во североисточниот дел на Шпанија (*Catalonya*) и на Балеарите.

Францускиот (*la langue française*), со околу 45 милиони говорители во Франција, 4 милиони во Белгија, 900.000 во Швајцарија, околу 5 милиони во Канада, а се зборува и на Хаитите и во други бивши француски колонии во Африка. Од сите романски јазици, францускиот најмногу се оддалечил од латинскиот. Поради романско-германскиот билингвизам во северна Франција, попримил доста германски елементи. Прв пишан споменик на овој јазик се *Sérments de Strasbourg* од 848. година; старофранцускиот (до XIV.

век) содржи повеќе особености на латинскиот и затоа е тешко разбирлив за современиот читател.

Провансалскиот, се развил во средниот век во Јужна Франција како јазик на најстарата романска лирика (трубадурите) и својот процут го имал во XII. - XIII. век; тој ја губи својата книжевна и културна важност поради подемот на централистичката монархија од северна Франција; денес е сведен на ниво на дијалект.

Ретороманските говори, остатоци од т.н. алпски латинитет; денес се зборува во три ареи: во Швајцарија, во кантонот *Granbünden*, во Италија (Доломитите) и Фурланија. Овие говори денес се изложени на притисоци од соседните, германскиот и италијанскиот, јазици.

Италијанскиот (*lingua italiana*), со околу 50 милиони говорители во Италија, Швајцарија, Корзика и Северна Сардинија. Овој јазик, кој има многубројни дијалекти, во својот книжевен вид кој за база го има говорот на *Firenza*, е најблизок до латинскиот. Северните дијалекти содржат бројни сличности со западнороманските (ретороманскиот, провансалскиот) говори.

Сардскиот, се зборува во Централна и Јужна Сардинија. Покрај блискоста со италијанскиот, поради бројните архаизми што ги содржи, денес во лингвистиката се смета за посебен јазик.¹³

Романскиот (*limba română*), претставник на балканскиот латинитет; се дели на неколку дијалекти: дако-романски, кој се зборува во денешна Романија; мегленоромански и аромански, кој има говорители јужно од Дунав, во Србија, Македонија, Бугарија,

---

¹³ Juda, I.: Naturpark der Romania, *Vox Romanica* IX, p.396.

Грција и Албанија; истроромански, со говорители во североисточна Истра (Šićarija). Првите пишувани споменици од овој јазик потекнуваат од XV. век. Во романскиот јазик, како во лексиката, така и во граматичките структури се чувствува силно влијание од словенските јазици. Се смета дека романскиот јазик се формирал во две јадра: едно во Западна Дакија и друго - некаде на Балканот.¹⁴

Постојат подрачја, на кои дошло до формирање на романски јазик, но кој подоцна исчезнал и подрачја, каде што романскиот говор не успеал да се развие. Сепак, во јазиците што денес се зборуваат на тие територии се среќаваат лексички позајмувања, што се траги од обидите за романизација на тие простори. Тука би можела да се вброи територијата меѓу Дакија и Ретија, латинските реликти на Балканот, задранискиот брег и римските провинции Панонија и Норик.

На пример велотскиот говор од градот Крк, кој исчезнал кон крајот на XIX. век, рагузинскиот и други говори, на кои им се дава статус на посебна романска група јазици.¹⁵

Големата римска империја сепак не успеала на целата своја територија да го наметне својот јазик; има земји кои успешно се спротивставиле на процесот на романизацијата. Такви земји се, пред сè Грција и грчкиот дел на Балканот, Мала Азија, Блискиот Исток, Египет и др. На овие територии, грчкиот јазик и другите

---

¹⁴ Tagliavini, C.: *Le origini delle lingue neolatine*, Bologna 1959, p. 315, 386-388.

¹⁵ Bartoli, M.G.: *Das Dalmatische*, Wien 1906; како и други југословенски лингвисти: P. Skok, M. Dejanović, V. Vinja и др.

автохтони јазици успеале да го издржат налетот на латинскиот јазик.

Се смета дека една група романизирано население се одржало во Панонија сè до X. век на територијата на денешна Унгарија, барем судејќи според топонимијата на овие простори.

1.2. Латински елементи во германскиот јазик

Контактите меѓу латинскиот јазик и германскиот се остваруваат мошне рано. Со оглед на фактот што Римјаните се соседи на Германите и реката Рајна (Rhenus) ги дели овие два народа, природно е и јазичните контакти на овој простор да бидат и најинтензивни. Продирането на латинските лексеми во германскиот јазик се одвивало од три насоки: од Горна Италија, преку Источните Алпи, узводно по Дунав до Баварија; вториот пат на продир води од Прованса, узводно по реката Рона и Саона, по текот на реката Мосел до Мајнц; третата насока е од Лоара и Сена кон Келн.

Најстарите латински заемки во германските јазици се апелативи, што се однесуваат на селскиот живот (лозарство, винарство, овоштарство), занаетчиството, градбата, трговијата. Пр. *wîn* < *vinum*, *Kelch* < *calice*, *Keller* < *cellarium*, *Trichter* < *trai-ectorium*, *Essig* < *acetum*, *Pflaume* < *prunum*, *Kirsche* < *cerasum*, *Pfirsisch* < *persicum* (*malum*), *Feige* < *figus* - термини од лозарството и овоштарството; *Kalk* < *calcem*, *Mörtel* < *mortarium*, *Ziegel* < *tegula*, *Mauer* < *murus* - термини во врска со градби; *Pfund* < *pondus*, *Münze*,

ст.гер. *munizza* < *moneta*, *Zoll* < *toloneum*, *Schrein* < *scrinium* – како термини од трговијата.

Мошне е интересно и индикативно што некои зборови од латинско потекло си ги сочувале изговорните особености на изворот: *Kaiser* < *Caesar*, *Keller* < *cellarium*, *Kelch* < *calice* и други, што укажува дека се прифатени мошне рано, зашто при подоцнежното усвојување на латински лексеми веќе е присутна палатализација, пр. *Zins* < *census*, *Zentner* < *centenarius* и сл.¹⁶

Лингвистите распознаваат латински морфеми во бројни денешни топоними: *Coblenz* < *Confluentes*, *Köln* < *Colonia (Agrippina)*, *Mainz* < *Mogontia*, како и во повеќе други топоними, образуваани со суфиксот *-weiler* < *-villare*.

Повторен продор на латински лексички елементи во германските јазици се забележува во VIII. век, по прифаќањето на христијанството, и тоа како резултат на потребата од создавање сопствена религиозна терминологија, па, од латинскиот јазик, сега покрај зборови, се преземаат и зборообразувачки елементи, пр. суфиксот *-arius* > ст.в.г. *-ari*: *molinarius* > ст.в.г. *mulinari*.

Освен во Црквата, латинскиот јазик во Германија е и во службена употреба; бројот на пишаните документи на латински јазик, на пр. во XIII. век изнесува 500.000, наспроти 2.500 напишани на германски јазик. Во XIV. и XV. век, под влијание на германските хуманисти, во лексиката на германскиот јазик се јавува нов наплив на латинизми од типот: *Kantor*, *Editor*, *Zitieren*,

---

¹⁶ Taglavini, op.cit. p.146.

бројни лексеми со формантите -ant (Musikant) и -enz (Eloquenz), -ion (Nation), -ur (Natur) и сл.

Во XV. и XVI. век латинскиот јазик, во официјалната сфера започнува да го препушта приматот на германскиот јазик, што се гледа од соодносот на пишаните документи, кој во овој период е во полза на германскиот. Инаку, во наставата на Универзитетите, латинскиот јазик се задржува во употреба сè до XVIII. век.

1.3. Латински елементи во англискиот јазик

Кога германските племиња Англи, Сакси и Јути, почнувајќи од средината на V. век па до VII. век, ја напуштиле својата прататковина, што се наоѓала меѓу реките Елба, и Одра и се населиле на Британскиот Остров, нивниот јазик веќе содржел позајмени латински зборови, што тие ги презеле во директниот јазичен контакт со Римјаните уште на Континентот. (Такиот, во својот историски спис "Германија" сведочи дека Германите го разбирале латинскиот јазик.) Доказ за ова се некои латинизми во староанглискиот, кои, како такви се среќаваат и во старовисокогерманскиот, готскиот, старосаксонскиот и други германски дијалекти.

По доаѓањето на Британскиот Остров, новодојдените германски племиња ќе позајмуваат латински зборови од вулгарниот латинитет, што го говореле Романо-Бритите, односно, романизираните Келти. Мошне е тешко да се разлучи, кои заемки се од

континенталниот период *zero* (300-450 г.), а кои се од првите векови од населувањето (450-650 г.).¹⁷

Заемките од континенталниот период, главно се термини од воената, правната или, воопшто, службената сфера:

camp < *campus*; *cāsere* < *Caesar*; *diht* < *dictum*; *pin* < *poena*; *sćrift* < *scriptum*; *street* < *strata (via)*; *trifot* < *tributum* - воени термини;

mil < *mille*; *mydd* < *modius*; *pund* < *pondus*; - термини од трговијата, мерки и сл.;

cāsering < *Caesar* (царски пари); *dinor* < *denarius*; *mynet* < *moneta* - термини за пари;

сoper < *cuprum*; *ѓimm* < *gemma* - термини за метали и драгоценни камења;

candel < *candela*; *fifel* < *fibula*; *taefl* < *tabula* - термини за предмети за домашна употреба;

ċēse, *ċiese* < *caesus*, *wīne* - термини за прехранбени продукти;

cupp(e) < *cuppa*; *disc* (dish) < *discus*; *panne* (pan) < вулг. лат. *panna* < *patina*; *sćrīn* (scrine) < *scrinium*; *sester* < *sextarius* - термини за садови;

port (town, harbour, port) < *portus*; *port* (gate, door) < *porta*; *portic* < *porticus*; *wiċ* < *vicus*; *pundur* < *pondus*; *regol* < *regula*; *tigle* < *tegula* - термини за градби на градови, згради;

---

¹⁷ Baugh, C.A.A.: A History of the English Language, p.30.

čičeling < *cicer*; curfet < *cucurbita*; fic < *figus*; pīn < *pinus*; piper < *piper*; plume < *prunum*; popig < *papaver*; raedić < *radix* - термини од агрикултурата;

assa < *asinus*; culfer < *columbula*; mul < *mulus*; pea, paw < *pavo*; turtle < *turtur* - имина на животни и птици.

Во периодот од 450-650 година, кога веќе новодојдените германски племина се населиле на Британските Острови, г потиснале романизираните Келти, и во новата татковина г збогатувале својот јазик со бројни позајмици од латинскиот, оно говорниот, па веројатно од тој период се и овие и вакви форми:

profost < *praepositus*; seglian < *sigillare*; seǵu < *signu* - како правни и службени термини;

cystan < *costare* - трговски термин;

eced < *acetum*; foca < *focus*; oele < *oleum* - термини за прехранбени продукти и готвење;

caester < *castra*; mur < *murus*; solor < *solarium*; tor < *turris* - термини за згради, градови, куќи;

coelender < *coriandrum*; croh < *crocus*; glaedene < *gladiola*; pere < *pirum*; forca < *furca*; fosser < *fossorium*; solsece < *solsequium* - термини од областа на земјоделието;

catt(e) < *cattus*; cocc < *coccus* - имина на животни;

laeden < в.л. *Ladinus, Latinus*; nunne < *nonna*; piusia < *pensare*; relic < *reliquiae*; traht, trahtad < *tractatus* - термин од областа на религијата и школството;

cusc < *consci*; cyrtan < *curtus*; Isel < *insula*; munt < *montem?*; Saetern (daeǵ) < *Saturni dies* и многу други термини.

По 650. година, во јазикот, освен од латинскиот говорен јазик, почнуваат да се појавуваат и бројни учени лексеми, ко

навлегуваат преку пишаниот збор, па среќаваме термини како:

carc < *carcer*; Centor < *centurio*; consul < *consul*; cōarte < *cohors*; acordian < в.л. *accordare*; legie < *legio*; milite < *miles* и бројни други од областа на војништвото и службите;

sescle < *sextula*; talente < *talenta*; yndse < *uncia* - термини за мерки;

amber < *ambra*; marman < *marmor* - метал, камен;

albe < *alba*; calc < *calceus*; cap < *cappa*; casul < *casula*; purs < *bursa*; tunice < *tunica* - термини за облека и обувки;

press < *pressa*; sponge < *spongea*; tablele, tablu < *tabula* (постара форма *tafl*) - називи за употребни предмети;

cantere < *cantor*; cantice < *canticum*; fers < *versus*; respons < *responsorium*; son < *sonus* - термини од поезијата и музиката;

coc, cocere < *cocus, coquus* - готварски термини;

ampule < *ampula*; scutel < *scutula*; amel < *amula* - термини за садови;

castel < *castellum*; clauster (постара форма *clustor*) < *claustrum*; colonne < *columna*; fenester < *fenestra*; pālent < *palatium*; tempel < *templum* - термини за градови и други градби;

laur < *laurus*; palm, paelm < *palma*; persic < *persicum*; salfie < *Salvia*; sigle < *secale* - имиња на растенија;

cancer < *cancer*; leo < *leo*; lōpusta < *locusta*; turtur (постаро *turtle*) < *turtur* - имиња на животни;

mamme < *mamma*; rabbian < в.л. *rabiare*, л. *rabere*; scrofel < *scrofula*; temprian < *temperare* - од медицината;

abood < в.л. *abaddem*; alter < *altar*; creda < *credo*; cruc < *crucem*; culpe < *culpa*; cumāēdre < *commater*; cumpaeder < *compater*;

dēcān < *decanus*; discipul < *discipulus*; noctern < *nocturnus*; prēdician < *praedicare*; prior < *prior*; sācerd < *sacerdos*; sanct < *sanctus*
- РЕЛИГИСКИ ТЕРМИНИ;

accent < *accentus*; atrum < *atramentum*; brefian < *breviare*; capitol < *capitulum*; circul < *circulus*; declinian < *declinare*; magister (постаро *maegéster*) < *magister*; not < *nota*; notare < *notarius*; part < *part-em*; punct < *punctum*; studian < *studere*; titol < *titulus* - ТЕРМИНИ ОД ОБРАЗОВАНИЕТО;

bisex < *bisextus*; calend < *Kalendae*; termen < *terminus* - КАЛЕНДАРСКИ ТЕРМИНИ.

Процесот на позајмување латинска лексика се возобновува со закнењето на кралството Весекс и преведувачката дејност на кралот Алфред Велики, со што Винчестер, престолникот на Весекс, станува значаен културен и образовен центар.

Кога во средината на XI. век француските освојувачи ќе ја наметнат својата власт на Островот, јазикот на победникот ќе го истисне англосаксонскиот од официјална употреба, но во тек на три века (од XI. - XIV.) соперничкиот француски ќе го загуби својот престиж, и англискиот, растоварен од морфолошката флексија на староанглискиот, ќе ја добие новата аналитичка форма на средноанглискиот јазик, на кој се напишани делата на големите англиски поети од тоа време (Џефри Чосер со познатите *КЕНТЕРБЕРСКИ ПРИКАЗНИ*).

Позајмуваната од латинскиот продолжуваат со несмален интензитет и во Средноанглискиот; од латинскиот јазик се земаат или се адаптираат термини од областа на религијата: *requiem*, *magnificat*, *lector*, *collect*, *mediator*, *redemptor*, *salvator*, *sanctum*.

Бројни латински позајмици среќаваме во јазикот на законодавството од тоа време: client, arbitrator, conviction, debenture, emolument, equivalent, executor, gratis, implement, legitimate, persecutor и многу други, како и изрази од типот: alias, dedimus, habeas corpus, sub poena, facie и сл.

Во областа на школувањето и писменоста се среќаваат зборови како: abecedary, contradictory, library, scribe.

Се збогатува и научната терминологија; во медицината: digit, orbit, dislocate, fomentation, ligament; во хемијата: dissolve, aggravate, comixt, concret, essence, fermentation, immaterial, liquable и сл.; во астрономијата: ascension, comet, equal, equator, equinoxium.

Во средноанглискиот се среќаваат повеќе стотици зборови, именки (главно апстрактни), придавки и глаголи, кои не спаѓаат во веќе посочените категории. На пр.:

ИМЕНКИ - adoption, aliment, collision, collocation, colony, commissary, conductor, conflict, depression, exclamati-
on, expedition, impediment;

ПРИДАВКИ - aggregate, alienate, communicative, compact, complet, confederate, determinate, effeminate, imaginary, immortal, incorporated, infirm и др.;

Глаголи - accede, adjure, admit, commend, include, confide, discuss, dissent, exclud, expend, immix, import, infect, interest и други.

Кај формите од типот: exemption, execution, distant, dispense, impression тешко е да се определи дали позајмувањето е вршено директно од латинскиот или со посредство на францускиот јазик.

Одредени лексеми се усвојувани двократно, првин во староанглискиот, а потоа, истите термини во средноанглискиот, повторно се позајмуваат. Пр. *adventure*, но и постарата форма *aventure*; *confirm* и постарото *conferm*; *debt* - постаро *dette*. Индикативен е примерот со усвојувањето на латинскиот термин *uncia*, кој првин е прифатен уште на Континентот, па во староанглискиот се среќава како *ynce*; неколку века подоцна терминот, од францускиот јазик влегува во средноанглискиот како *ynce*, *once*, од каде, во модерниот англиски ја имаме формата *ounce*; во XVII. век, од придавската форма *uncialis* се јавува латинизмот *uncial*; сличен е случајот со формата *gem*, која е прифатена од старофранцускиот, каде латинската лексема *gemma* е адаптирана во *gemme*; но, од истата латинска форма уште во староанглискиот е забележана формата *gim*, што подоцна исчезнала од употреба.

Патиштата на позајмувањето тешко можат да се одредат и поради тоа што латинските суфикси на позајмените зборови почнуваат да се заменуваат со суфикси, што овие лексеми ги добиле кога биле адаптирани во францускиот јазик. Така латинскиот суфикс *-ia*, кој во старофранцускиот јазик е адаптиран во *-ie* се среќава во многу латински заемки, прифатени од старофранцускиот. Пр. *custodia-custodie*, *familia-familie*, *colonia-colonie* (во современиот англиски овој суфикс е заменет со *-y*). Но, латинските суфикси *-ius* и *-ium* - во англискиот го имаат рефлексот *-y*: *contradictory*, *dimissory*, *itinerary*; латинските именски основи на *-tion*, во средноанглискиот се јавуваат како *-tiuon* (*-cioun*), *-sioun* и дури во XV. век се зацврстува како *-tion*. Пр. средноанглиските форми *inflamacioun*,

elevacioun, cognycoun, attencioun, diffusioun. Често пати една заемка истовремено се јавува со двојна форма, една позајмена директно од латинскиот, а другата од францускиот: *compute/count, provide/purvey, specie/spice, tradition/treason, granary/garner* и други.

Некои латински суфикси се додаваат на англиски основи, па така суфиксот **-ment**, го среќаваме и како честа наставка на латинските радикали како на пр. *augment, segment, sediment*, но и во лексеми како *acknowledgment, oddment*; суфиксот **-tion** во лексемата *starvation* е додаден исто на англиска основа.

Придавските форми, заемки од латинскиот, завршуваат во англискиот јазик најчесто на:

-ose, -ous (адаптиран латински суфикс **-osus**), како на пр. *jocose, morose, verbose* или *copious, religious, famous, victorious, nervous*;

-al (лат.суф. **-alis**), како *fatal, floral, moral, plural, capital*;

-ary (лат.суф. **-arius**), како *ordinary, necessary, temporary, literary*;

-ate (лат.суф. **-atus** од пар.перф.пас.), како *delicate, fortunate, laureate*;

-ant/-ent (лат.суф. за пар. на през.), како *arrogant, important, different, provident*;

-able/-ible (адаптирани лат.суф. за образување девербативни придавки **-abilis/-ibilis**): *durable, admirable, miserable, credible, horrible*; суфиксот **-able** го среќаваме и кај придавки со англиски радикали: *laughable, workable, fashionable, likable*, па дури и *ungetable*.

Кај заемките - глаголи, најчеста е наставката *-ate*, па се чини како позајмените глаголски форми да се образувани од латинскиот партицип перфект на *-atus*: *alienate, associate, accumulate, liberate*; ваквите заемки најчесто се од латинските глаголи од I конјугација; глаголските заемки од другите конјугации исто се, всушност, партиципската основа од латинските глаголи: *act, correct, conflict, confuse, include*. Понекогаш една заемка има две образувана, од партиципската, но и од презентската основа на латинскиот глагол. Пр. *conduce*, но и *conduce, convict* и *convince, repulse* и *repel*.

Се среќаваат и заемки образувани од герундивската основа: *dividend, legend, reverend, agenda, memorandum* и др.

Процесот на позајмување зборови од латинскиот особено се засилува по 1500. година. Најголем број латински заемки влегуваат во англискиот во втората половина на XVI. век и првата половина на XVII. век. Од тоа време, како да почнува да стивнува, и најмал број заемки се забележуваат во втората половина на XIX. век.¹⁸ Но и во XX. век, кој е време на многубројни новини во науката, техниката и општествениот живот, латинскиот јазик останува да биде извор од каде англиските говорители продолжуваат да земаат морфемии за именување на новите поими и предмети.

---

¹⁸ Serjeantson, Mary: A History of foreign words in English, London 1935, p.11-50, 259-288.

2. Лексичките заемки - нужен процес во

збогатувањето на јазикот

Речено е дека јазикот е "живо суштество". Оваа метафора јасно и недвосмислено алудира на исклучување секаква статичност во него; напротив, таа отсликува еден непрестаен процес на збогатување и возобновување, како преку позајмици од други јазици, така и во создавање на нови форми. Јазикот, како впрочем и човечкото општество, постојано еволуира и во таа своја еволуција врши и прима влијанија, соодветни на времето и просторот во кој егзистира. Општо прифатено е сознанието дека ниеден јазик не е сосема "чист" и "самосвоен"; припадниците на една етничка група не можат да опстојуваат сами за себе и сами во себе; контактите со други етнички групи се нужда и неминовност, при што доаѓа и до примане, но и до вршење влијание во сите сфери на животот, а меѓу нив и во говоренето. Јазикот на денешнината дотолку повеќе е подложен на еволуција, збогатување и взаемни влијанија, зашто нашето време, благодарение на бурниот развој на науките и техниката, особено исклучителниот развој на средствата за меѓусебна комуникација (радиото, телевизиската, сателитските комуникациони врски), е век на особено интензивни меѓунационални контакти, време на огромен број технички новини, така што позајмувањето лексика од еден јазик во друг и, воопшто, збогатувањето на лексичкиот фонд со зборови што треба да ги означат сите новини што ги носи современата цивилизација, станува неодминлива потреба. Присуството на лексички заемки во еден јазик и процесот на создавање лексички новообразувања денес станува сè поевидентно, па затоа, проучувањето на ваквите

СЕКМЕНТИ ВО ЈАЗИЦИТЕ, СЕ ЈАВУВА КАКО ЕДНА ОД ЗАДАЧИТЕ НА СОВРЕМЕНАТА ЛИНГВИСТИЧКА НАУКА.

ИНТЕРЕС ЗА ВАКВИТЕ ПРОУЧУВАЊА, А СО САМОТО ТОА И ЛИТЕРАТУРА ВО ВРСКА СО ПРАШАЊАТА ЗА ЈАЗИЧНИТЕ ЗАЕМКИ, СЕ ЈАВУВА КОН КРАЈОТ НА МИНАТИОТ И ВО ПОЧЕТОКОТ НА ОВОЈ ВЕК. ПРВИЧНО БИЛЕ ТРЕТИРАНИ ЛИНГВИСТИЧКИТЕ ПРАШАЊА ВО ВРСКА СО ЗАЕМКИТЕ ОД КУЛТУРНАТА СФЕРА, ПРИ ШТО НЕ Е ОБРНУВАНО ПОГОЛЕМО ВНИМАНИЕ НА ДИНАМИКАТА НА ПРОЦЕСОТ НА ПОЗАЈМУВАЊЕТО, НА СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧКИТЕ ЕКВИВАЛЕНЦИИ, НИТУ НА ФУНКЦИОНИРАЊЕТО НА ПОЗАЈМЕНИОТ ЗБОР ВО ЈАЗИКОТ – ПОЗАЈМУВАЧ.

СО ПРОБЛЕМИТЕ НА ПОЗАЈМУВАЊЕТО ДОСТА СЕ ЗАНИМАВАЛЕ ГЕРМАНСКИТЕ ЛИНГВИСТИ; НИВ, ВО ПРВ РЕД ГИ ИНТЕРЕСИРАЛЕ КОНТАКТИТЕ МЕЃУ СОСЕДНИТЕ ЈАЗИЦИ. ТАКА НА ПРИМЕР G. Paul¹⁹ СМЕТА ДЕКА ЗАЕМКИТЕ СЕ УТВРДУВААТ ВО ЕДЕН ЈАЗИК ПО ОПРЕДЕЛЕН МИНИМУМ ДВОЈАЗИЧЕН КОНТАКТ. СО ОВА СЕ СОГЛАСУВА И ШЕРБА Л. В.²⁰, А ОВАА ТЕЗА ЈА РАЗВИВААТ И НЕКОИ АНГЛИСКИ И АМЕРИКАНСКИ ЛИНГВИСТИ.²¹

ВО ПОЧЕТОКОТ НА ПРОУЧУВАЊАТА НА ОВИЕ ПРОБЛЕМИ, ВНИМАНИЕТО ГЛАВНО БИЛО НАСОЧЕНО КОН ПРАШАЊАТА НА АСИМИЛАЦИЈАТА НА ТУЃИОТ ЗБОР ВО НОВАТА ЈАЗИЧНА СРЕДИНА, КАКО И КОН ПРИЧИНИТЕ ШТО ДОВЕДУВААТ ДО ПОЗАЈМУВАЊЕ ТУЃА ЛЕКСИКА.

---

¹⁹ Принципы истории языка, Москва 1960, p.460 s.

²⁰ Избранные работы по языковедению и фонетике, т. I. Ленинград 1958, p.52.

²¹ Emenau, M.: Bilingualism and structural borrowing, Proceedings of the American philosophical society, Philadelphia 1962; Haugen, E.: Problems of bilingualism and diachrony, Anthropological Linguistics, Bloomington 1962; Weinreich, U.: Languages in contact, The Hague, Mouton 1963 и др.

Richter²² смета дека позајмувањето се наложува како потреба за именување нови предмети и поими, но дека до него доаѓа и поради социјални, психолошки и естетски причини. Самиот процес на позајмувањето Рихтер го разгледува во контекст со културните и други контакти на две општества и како резултат и последица на тие и такви контакти.

Во поново време Diebold²³ смета дека на позајмувањето не треба да се гледа како на посебен процес, туку во рамките на севкупните интерференции на јазичните елементи.

Карцевский²⁴ под овој процес подразбира "проникновение слов из какогонибудь специјалногo јазика, техничкогo жаргона или говора какојнибуди социјалној групи... в язык опций".

Евидентно е дека сèуште нема утврден став и единственост во толкувањето на основните поими, врзани за позајмувањето и миграцијата на јазичните елементи од еден јазичен систем во друг, како и, што треба да се подразбира под терминот *позајмување* и *позајмен збор*. Сепак се чини дека под овие термини треба да се подразбира процесот на преместување различни елементи од еден јазик во друг, при што за *елемент* се смета единица од различните степени на структурата на јазикот (фонологија, морфологија, синтакса, лексика, семантика).

Прашањето за причините кои доведуваат до позајмување туѓи зборови е исто така предмет на интерес кај лингвистите. Рускиот

---

²² Richter, E.: *Fremdwortkunde*, Leipzig 1919.

²³ Diebold, A.R.: *Incipient bilingualism*, *Language*, 37,1 1961.

²⁴ Карцевский, С.: *Язык, война и революция*, Берлин 1923.

учен Крысин смета дека тие можат да бидат надворешни и внатрешни. Како надворешни причини за позајмување ги смета, пред сè, тесните политички, економски и културни врски меѓу народите, а како внатрешна причина – стремежот за поконцизно означување на некој предмет или појава, за да се избегне полисемијата во јазикот што позајмува.²⁵ Галда, Т.²⁶ инсистира на диференцијација на термините *позајмен збор* и *новоформиран збор*, сметајќи ги за различни категории.

2.1. Латинизмите – фундаментален сегмент на интернационалната лексика

Како резултат на процесот на позајмување и на миграција на лексички единици од еден јазик во друг, се јавува забележителен слој зборови од интернационален карактер, присутен во повеќе јазици, т.н. *интернационализми*, во чиј состав влегуваат и т.н. *латинизми*, што натаму ќе бидат предмет на нашето внимание.

Под поимот *интернационализми*, тесно гледано, се подразбира присуството на интернационална лексика во јазиците на Европа, но и пошироко.

---

²⁵ Крысин, Л.П.: Иноязычные слова в современном русском языке, Москва, 1968.

²⁶ Галда, Т.: Слова романского происхождения в русском языке, Москва, 1958, p.59 s.

Иако во лингвистичката литература интернационализмите се сметаат за неминовна реалност, сепак, изучувањето на оваа материја како сèуште да не си го нашла своето место во теоретската лингвистика. Можеби една од причините за недоволното истражување на оваа категорија зборови е нецелосната дефинираност на поимот *интернационализам* и недоволната теоретска основаност.

Интернационализмите, како посебна категорија во јазикот стануваат предмет на истражувања уште кон крајот на XIX век. Интересно е да се одбележи дека во прво време со оваа проблематика се занимавале полиглоти - практичари, како лекарот L. Zamenhof и математичарот G. Peano. Од лингвистите, со прашаната за интернационализмите, прв почнал да се занимава класичарот A. Meillet, кој во повеќе статии, објавени во првата половина од нашиот век третира проблеми врзани за историските слоеви на интернационализмите во европските јазици.²⁷ Meillet заклучува дека во човековата цивилизација постојат *велики јазици*, кои се јавуваат како јазици - учители за националните јазици.

Почнувајќи од E. Richter²⁸ се сметало дека интернационализмите се меѓународни зборови и тоа присутни само во европските јазици, уште потесно, дека се тоа зборовите од грчко и од латинско потекло. Вака сфатени, тие биле разгледувани во рамките на позајмените зборови и им се припишувал чисто етимолошки карактер, иако повеќето автори, експлицитно, или имплицитно

---

²⁷ Meillet, A.: *Linguistique historique et linguistique generale*, Paris 1921 и 1938, и *Les langues dans l'Europe nouvelle*, Paris 1928.

²⁸ *Fremdwortkunde*, Leipzig 1919.

признаваат некои критериуми, врзани со синхрониските соодноси на интернационализмите.²⁹

Во поново време теоретската и применетата лингвистика започнуваат да обрнуваат повеќе внимание на веќе формираните фондови интернационализми, чиј мошне значаен, ако не и најголем сегмент, претставуваат токму интернационализмите од латинско потекло – во лексиката на повеќе современи јазици и на меѓујазичните тенденции во нивниот развoтoк. Ова особено е поттикнато од сè поинтензивните јазични контакти и глобалната размена на информации, од зголемената улога на науката и техниката во современите општества, што впрочем и не е рамномерна појава со оглед на различните социјално-економски услови во одделните земји, – со брзата и голема распространетост на културната лексика и специјалната терминологија, којашто главно е интернационална.

Улогата на латинскиот јазик (и на грчкиот) како извор на интернационализмите во европската цивилизација, не потценувајќи ја притоа ни улогата на малоазискиот, индискиот или семитско-вавилонскиот како постари слоеви е особено значајна.³⁰ Грчкото *κοινη* и латинскиот јазик претставуваат лингвистички центри на влијанија сè до денешен ден. Според Жирмунский, латинскиот и грчкиот "не се национални, туку интернационални јазици".³¹ Преда-

---

²⁹ Акуленко, В.В.: Вопросы интернационализации словарного состава языка, Харьков 1972, p.4.

³⁰ Пизани, В.К.: Этимология (превод од итал. Москва 1956).

³¹ Жирмунский, В.Л.: Национальный язык и социальные диалекты, Ленинград 1936, p.185.

ването на грчкиот лексички материјал често го има латинскиот како посредник; дел од тој материјал минал низ филтерот на класичниот латински, дел преку средновековниот и нововековниот латинитет. Патиштата, по кои латинскиот јазик влијае на современите јазици, се разновидни. Латинскиот јазик претставува основа на меѓународниот лексички фонд во европските јазици и тоа не само во антиката, туку и во средновековието и Ренесансата во цела католичка Европа. Во епохата на феудализмот, латинскиот исто така дејствува и се развива како меѓународен јазик со ограничени, специјални функции; тој е орудие на клерикалната писменост во рамките на која долго време се развивала и науката.³² Латинскиот постепено ги освојува и позициите во Источна Европа во ерата на експанзијата на католицизмот. Схоластично – црковниот латинитет ги чува класичните форми на деклинацијата и конугацијата, но исто така и широко ја користи лексиката на народните јазици, а содржи и бројни новообразувана, во разни земји – различни. Со тоа тој се одликува од латинскиот јазик со кој пишувале хуманистите, чиј идеал била стилистичката чистота на класиците.³³ Во епохата на Ренесансата во латинскиот јазик се измешале антички, схоластички, хуманистички и народни елементи.³⁴ Најпосле, сочувувајќи се како јазик на богослужбата, латинскиот, како меѓународен јазик излегува од употреба. Овој процес завршува дури во XIX. век, кога само спорадично се

---

³² Жирмунский, В.Л., *op.cit.* p.185.

³³ Ольшки, Л.: *История научной литературы новых языков, I, II* (превод од германски, Москва – Ленинград 1933/34, p.23.).

³⁴ Ольшки, Л., *op.cit.* t. II, p.45.

завуваат некои научни публикации на латински јазик. Кога науката и просветата преминале на народните јазици, се јавила потребата од специјална терминологија. Оваа терминологија била создавана главно од латинскиот јазик. Жирмунский вели дека "стихијниот процес на збогатување на народните јазици со латински и грчки зборови продолжува со растечки интензитет во сите земји на Европа од Ренесансата до денес".³⁵ Влијанието на латинскиот јазик често е и причина за блискоста на синтаксичките системи и стилистичките средства во европските јазици. Чисто латински системи на термини се сочувани во анатомијата, патологијата, фармацијата, биологијата, зоологијата. Во последниве две науки тие термини се еднакви во сите земји, додека во медицината, особено во анатомијата и фармаколошката терминологија се забележуваат и местни јазични карактеристики.³⁶

Во поново време како центри на меѓународно влијание, во Европа се јавуваат некои национални јазици. Лексиката, синтаксата и стилистиката на европските јазици се под силно влијание, особено во XVIII. век, на францускиот јазик. Со оглед на неговата генетска и историска блискост со латинскиот јазик, ова негово влијание може да се смета и како продолжување на традицијата. Италијанскиот, германскиот, во помала степен шпанскиот, а во XX. век англискиот и рускиот јазик дале свој придонес во збогатувањето на меѓународната лексика. Сите тие во голема мера користат латински јазичен материјал. Meillet зборува

---

³⁵ Op.cit. p.187.

³⁶ Вјустер,Е.: Международная стандартизация языка в технике,перев. с нем. Ленинград - Москва 1935, p.193-196.

за единството на културниот речник на романските, германските и словенските јазици.³⁷ Денес тоа единство го признаваат многу лингвисти.³⁸

Основната маса меѓународни зборови и термини во јазиците на Европа има општоареален карактер. Тие, во најголема мера имаат, од етимолошки аспект, класични или неокласични елементи. Уште во 1909. година Реано³⁹ кој опфатил седум живи јазици избројал 1.151 збор од латинско-грчко потекло. Но овој број ни случајно не може да ја прикаже фактичката состојба на ваквата лексика во јазиците што Реано ги имал предвид, зашто само за време на Француската револуција во францускиот јазик влегуваат околу 2.000 нови зборови, претежно од латинско потекло.⁴⁰

2.2. "Si volet usus..."

Во својот историски ѓд секој народ се здобива со нови сознанија и идеи; се изнаоѓаат нови направи и средства, што го

---

³⁷ Meillet, A.: Les interferences entre vocabulaires, Linguistique historique... t. II, p.43.

³⁸ Webster, op.cit. p.83; Deroy, L.: L'emprunt linguistique, Paris 1956, p.335; Pagliaro, A.-Beloed, W.: Lineedi storia linguistica dell' Europa, Roma 1963, p.124.

³⁹ Peano, G.: Vocabulario commune ad linguas de Europa, Torino 1909.

⁴⁰ Будагов, Р.А.: Развитие французской политической терминологии в XVIII. веке, Ленинград 1940.

олеснуваат секојдневниот живот на човекот; настануваат бројни промени и новини во општествениот, политичкиот, интелектуалниот живот. Јазикот, како неодвоив дел од севкупноста на животот ги следи тие промени, се приспособува кон нив, губи дел од својот лексички фонд, што го надоместува со други, новосоздадени зборови. Уште во I. век п.н.е., големиот римски поет Хоратиј ќе каже:

"*Multa renascentur, quae iam cadere, cadentque
quae nunc sunt in horore vocabula, si volet usus
quem penes arbitrium est et ius et norma loquendi.*"

>> *Ars poetica*, 70-73 s.<<

Значи, за Хоратиј најрелевантниот чинител за исчезнувањето и за создавањето нови зборови е *usus*, зашто, како што продолжува поетот:

"...*si forte necesse erit
indiciis monstrare recentibus abdita rerum
et fingere cincutis non exaudita Cethegis;
continget dabiturque licentia sumpta pudenter
et nova fictaque nuper habebant verba, si fidem
Graeco fonte cadent, parce detorta.*

>> *ibidem*, s.<<

Поетот ја уважува, значи, потребата од "*fingere non exaudita (vocabula), nova* и *ficta*"; укажува дури и од каде би можело тие да се црпат - *Graeco fonte*, но е и свесен дека е подобро тие *parce detorta* да влезат во лексичкиот фонд на латинскиот јазик. Ова *parce detorta* може да значи препорака за адаптација на грчките лексеми и нивно вклопување во фонолошкиот и морфолошкиот систем на латинскиот јазик. Впрочем, навистина

ПОЗАЈМЕНИТЕ ГРЧКИ ЛЕКСЕМИ ВО ЛАТИНСКИОТ ЈАЗИК НАЈЧЕСТО СЕ АДАПТИРААТ СО ОТФРЛАЊЕ НА ГРЧКАТА И ДОДАВАЊЕ ЛАТИНСКА СУФИКСАЛНА МОРФЕМА. ТАКА, БРОЈНИ ГРЧКИ ТЕРМИНИ ВО ЛАТИНСКИОТ ЈАЗИК ОПСТОЈУВАЛЕ, А ОД ТАМУ СЕ ПРЕНЕСУВАЛЕ И ВО МНОГУ ДРУГИ ЈАЗИЦИ, ТОКМУ, КАКО ШТО ПОЕТОТ ВЕЛИ, *parce detorta*. Пр. *dialogus*, *parag-raphus*, *symposium*, *schola* И ДР.

Оваа мала дигресија со поезијата на Хоратиј ни укажува дека уште тогаш во римската теориска мисла е присутно сознанието за еволутивниот карактер на јазикот, за неговата потреба од возобновување и збогатување. И како што латинскиот говорител и писател своите потреби за *recentia indicia* ги бара во грчкиот јазик, така тој, заедно со грчкиот станува непресушен *fons* за образување *nova, ficta vocabula* за многу светски јазици во период, што се мери со милениуми. Латинските лексеми и морфеме, или во својата изворна форма, или во таква, што личи на изворната, а многу често и *parce detorta*, т.е. адаптирани, ќе го збогатуваат речникот и говорот на многу народи до денешен ден, за да се означат со нив најконцизно и најпрецизно некоја нова идеја, некој нов предмет или некоја нова категорија. Латинскиот јазик, со својата лапидарност, особено во семантичка смисла, и со својата морфолошка податливост (бројни суфикси, со кои се дава прецизна определба на она што сака да се искаже), но и поради фактот што во повеќе земји вековно бил јазик на писменоста и ученоста во таа смисла е особено податлив. Кога националните јазици во тие земји си го извојувале своето место во писменоста и книжевноста, латинските лексеми и натаму останале како *vocabula docta*. Во оваа смисла мошне е индикативен францускиот јазик, каде што, почнувајќи од XIV. па сè до XVI.

ВЕК, СЕ ЈАВУВА ИНТЕНЗИВНО И МАСОВНО ВКЛУЧУВАЊЕ НА УЧЕНА ЛЕКСИКА, ЧИЈ ИЗВОР Е ЛАТИНСКИОТ ЈАЗИК. ЗБОРОВИТЕ СЕ ЦРПАТ ОД КЛАСИЧНИТЕ АВТОРИ, ЧИИ ДЕЛА СЕ ПРЕВЕДУВААТ. НАСЛЕДЕНИОТ ФРАНЦУСКИ ЈАЗИК УШТЕ НЕ Е ВО СОСТОЈБА ДА ГИ ИСКАЖЕ НОВИТЕ ФИЛОСОФСКИ И НАУЧНИ ИДЕИ; СЕ ЈАВУВА ПОТРЕБА ОД НОВА НАУЧНА ТЕРМИНОЛОГИЈА ЗА НОВИТЕ НАУЧНИ И ФИЛОСОФСКИ КАТЕГОРИИ. ФРАНЦУСКИТЕ ПРЕВЕДУВАЧИ ОД XIV. ВЕК Bersaire и Oresme ги вклучуваат во јазикот латинизмите: *indiquer, opulent, prodige*; пред нив, во XIII. век, правниците ги воведуваат термините: *caution, contrat, préjudice, procès, interroger* и сл. Во XVI. век маса латинизми се вклучуваат во француската лексика, особено во јазикот на правото и медицината: *index, humerus, rectum*, се интегрираат во него и стануваат продуктивни. Истиот тренд на позајмување од латинскиот лексички фонд продолжува и во XVII. век:⁴¹ *divergence, exhumer, identique* и др. Со еден збор, секогаш кога "usus volet" за да се создаде некоја нова форма, се посегнува кон ризницата на латинскиот. Граматичарите веќе чувствуваат потреба да укажат и на финесот и на нијансите во значењата на некои латински заемки. Така на пр. граматичарот Andry de Bois-Regard упатува дека *intestin* има пејоративно значење ("*querer intestin*"), дека *interne* се однесува на материјалната сфера ("*maladie interne*"), а *interieur* на моралната.⁴²

Осумнаесетиот век е време на длабоки преобразби во материјалната, социјалната и интелектуалната сфера на животот,

---

⁴¹ Bruneau, Ch.: *Histoire de la langue française*, III, p.217.

⁴² Bruneau, *op.cit.* II, p.533.

што неминовно води и кон иновирани и збогатување на лексиката, зашто јазикот, како што веќе повеќекратно е кажано, го следи животот и промените во него. Секој новопронајден предмет, секоја новородена идеја бара свое именување. Илјадни нови зборови во лексиката се резултат на развитокот на индустријата и науката; многу веќе постојни зборови добиваат ново значење. Пр. *machine*, сега веќе означува средство за производство; *industrie* - го губи изворното значење *ревност*, *работливост* и прераснува во термин што ја означува севкупноста на производството. Се јавуваат лексеми како: *fabrique*, *manufacture*, *commerçant* (покрај постојното *marchand*), *comercial*; *speculation*, *speculateur* го губат своето филозофско значење и сега се употребуваат за да означат не сосема чесни дејанија; се јавуваат термини како: *capital*, *capitalisme*, *capitaliste*, *millionaire* - со значење *многу богат*. Најголемиот дел од научната терминологија, која и до денес е во употреба, се јавува токму во XVIII. век. Бурниот развиток на науките, особено на природните, изискува бројни лексички изведби за именување на новите пронајдоци и новите сознанија. Новосоздадените термини од ова време го надминуваат бројот од неколку илјади и тие стануваат база за научната номенклатура во повеќе модерни јазици. Учените многу често овие термини или ги преземаат од латинскиот или ги образуваат од латински морфеми.

Социјалната револуција во XVIII. век, особено подемот на буржоазијата, видно се одразува и во политичката и општествената лексика. Семантичката еволуција на некои политички термини се сведоштво за промените, што се одвивале во политичките сфаќања. Пр. додека *classe* во XVII. век сè уште го има своето изворно

значене *ранг, ред*, во XVIII. век го добива значенето, што го има и денес (*classe productrice, classe travaillante, classe de capitaliste*); се јавуваат бројни латинизми од типот: *affabulation, calcaire, carbone, imminence*, придавки како: *simultané, loquace, vicinal*, глаголски форми: *converger, disserter, émigrer, inspecter*. Се менува семантиката на некои стари термини; пр. *propagande* го губи своето значене на религиозен термин и веќе не значи *ширене на верата*, туку добива политички знак - *ширене на идеите од Француската револуција*,⁴³ *reaction* од физички термин, добива политичко значене, како и терминот *revolution*. Се раѓаат бројни латински неологизми, кои подоцна во тој вид ќе влезат во корпусот на интернационалната лексика, како на пр. *neutraliser, terroriser, centraliser, revolutionariser, terrorisme, nihiliste, terroriste, republicaniste, constitutionel, municipal, fédéral, agressif* и многу други.⁴⁴ Новите демократски институции бараат соодветна терминологија, што за овие потреби се создава: *legislature, session, interpellation, absolue, relative, minorité, majorité, aclamation* и сл. Се создава и нова административна терминологија: *centralisation, commune, municipalité*; судска: *culpabilité* и многу, многу други. Ваквата лексика од францускиот јазик бргу продира и во другите јазици на Европа. И XIX. век, во кој уште позасилено продолжува позитивниот тренд на развитокот на производните сили, особено на комуникациите, како и примената на новите научни откритија во секојдневието, станува

---

⁴³ Bruneau, op.cit. IX, p.268

⁴⁴ Budagov, R.A., op.cit. p.328.

период на силен зборообразувачки бран во сите сфери на општественото живеење; се збогатува и се проширува научната номенклатура; социјалистите - утописти во своите трудови внесуваат нова лексика (socialiste, socialisme, proletariat, communisme, progresser); засилената индустријализација, електрификација донесуваат нови термини како: locomotive, isolateur; во трговијата се зацврстува терминот comerciant, се јавуваат термини како: reclame, article, client (но сега со ново значење); кога на потрошувачите им се препорачува некој нов производ, тој се претставува како superfin, extrafin, suprafin, ultrafin; па дури и extrasuprafin;⁴⁵ дневниот печат исфрла на видело бројни неологизми: localisation, palpitant, actualité и други.

Во XX. век сообразно со севкупниот експлозивен општествен развој (наука, култура, политика, стопанство, комуникации) незапирливо продолжува процесот на создавање нова лексика, која за своје извориште во мошне голема мера го има латинскиот јазик; се јавуваат и хибриди, составени од латински и грчки морфемии, како: automobile, automobiliste; со појавата и развојот на воздухопловството: aeroplane, aviateur, aviation, atterrer, aluner; за време на II светска војна се јавуваат лексеми како: collaborateur, collaborationiste, totale (guerre), partisane, demilitariser, denazifier; по аналогија на латинската падежна форма omnibus, што станува апелатив за еден вид превозно средство, ќе се јават и autobus, aerobus, trolleybus, electro-

---

⁴⁵ Vankov, L.: Grammaire historique de la langue française, Sofia, 1971, p. 385.

bus, bibliobus и сл. (падежната наставка *-bus* сега се преобразува во номинативски суфикс).

Кон средината на овој век ќе заживеат нови термини (да го напуштиме францускиот јазик): *глобален* (глобална војна), *адаптер*; нешто подоцна ќе се јави и *транзистор*, а во најново време и *компјутер*, *компјутеризација*, *компјутеризира* и многу други.

Речиси е невозможно да се избројат и набројат сите и севозможни латински и новолатински формирања во јазиците на модерниот свет; латинизмите, без секакво сомневање, се и остануваат една од најважните состојки на интернационалната лексика. Латинските радикални морфеме, соодветно со одредени суфикси и префикси, латински или латинизирани, даваат широки можности за бројни зборообразувања. Да го земеме само како пример вербалниот радикал *nat-* (*nascor*, *nat-us*), од кого уште во класичнолатинскиот ја имаме именската основа *nation-*, од која понатаму се изведува придавска основа *nation-al(is)*. Од оваа придавска основа понатаму се развиваат нови именски основи: *nationalitat-*, *nationalist-*, *nationalism-* (со латинизирани грчки суфикси); од истата придавска основа (пак со латинизиран грчки суфикс) се образува нова глаголска основа *national-isare*; од партиципската основа на овој глагол *nationalisat-* се добива нова именска основа *nationalisation-* (нашиот латинизам *национализација*); од оваа основа, со додавање на латинските префикси *de-* и *inter-* се добиваат нови латинизми: *денационализација* и *интернационализација*, со суфиксот *-tor*: *денационализатор*; ваквите латински и неолатински основи, кога влезат во еден јазик можат да формираат лексеми со суфикси и префикси од тој јазик. Пр. од иста радикална морфема во нашиот јазик постојат формите: *нација*,

национален, , националност, меѓунационален, национализира, национализиран, интернационален, денационализаторски и сл. Од посочениот пример може да се види колку се големи продуктивните потенцијали на латинските радикални (и не само радикални) морфеми во процесите на создавањето неологизми воопшто, а посебно, неологизми - латинизми.

Имено, под латинизам во современите јазици не подразбираме само лексеми - прифатени заемки, кои како форми се посведочени во класичнолатинскиот или вулгарниот латински јазик, туку и сите брзани новообразувања, создадени со зборообразувачките средства на латинскиот јазик, и сите хибридни форми, составени од една или повеќе латински морфеми (префиксална и радикална) и морфеми од јазикот, во којшто влегува како термин (најчесто - суфиксална морфема). Пр. *resistance*, *liberty*, *национальный*, *spekulieren*, *regentstvo* и сл.

Г Л А В А I

ЛАТИНСКИ ЛЕКСИЧКИ ЕЛЕМЕНТИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

1. Постари заемки од латинскиот јазик

во македонскиот

Во нашиот јазик, латински лексички елементи продираат мошне рано. Се смета дека Словените уште во прататковината, преку контактите со соседните Германи, прифатиле во својата лексика и латински термини, како: *штит* < *scutum*, *вино* < *vinum*, *оцет* < *acetum* и др. Кога словенските племиња го преминале Дунав и конечно се населиле на овие простори во VII. век од новата ера тие тука затекнале и стапиле во контакт со една мошне развиена и висока култура и цивилизација. Големата и моќна Византиска империја, продолжувач на исто така моќната Римска империја, во своето државно устројство задржува голем број институции, како наследство од Рим. При расцепот на огромната Римска империја, центарот на новото Источно царство во прво време ќе се наречува *Nova Roma*, а подоцна кога во VII. век грчкиот јазик ќе го истисне латинскиот од службена употреба градот на Константин едноставно ќе се наречува *Πόλις* и тоа ќе биде доволна одредница за да се знае на кој град се мисли, како што и за Рим беше доволно да се каже само *Urbs*. Во именувањето на многу државни, воени и општествени институции и поими ќе си задржат латински термини и тие како такви ќе се вгнездат во грчкиот јазик. Словените, доаѓајќи и населувајќи се на овие простори, стануваат

соседи на Византијците. Контактите со хеленизираното и романизирано население од овие простори стануваат неминовност; врските со големите градски центри Константинопол, а особено со Солун, ќе резултираат во продир на нова, несловенска лексика во јазикот на дојдените; Словените, кои во својата прататковина живееле далеку од тогашните центри на културата и речиси биле отцепени од нив, зашто, поради немање сигурни патишта, трговците тешко се одлучувале да тргуваат во калливите предели на Задкарпатјето – сега доаѓаат во непосреден допир со највисоките дострели на современата култура и цивилизација. Како што биле лесно и брзо приемчиви за сè ново, особено ако тоа ново им го олеснувало и разубавувало животот – тие мошне бргу и успешно ги прифаќале придобивките на таа култура и цивилизација. За ова постојат сведоштва кај византиските автори (Прокопиј и др.). Запознавајќи нови предмети, нови поими, тие ги прифаќале и именуваната на тие новини и со нив го збогатувале својот говор. Во рамките на ваквите лексички заемки, Словените, преку византиско-грчкиот, но и од балканскиот латинитет, ќе прифатат и многу термини со латински радикални морфемии, кои, претходно, од латинскиот биле прифатени во византиско-грчкиот. Ваквата лексика, Словените поретко ја прифаќаат во изворната форма, почесто – откако минала низ филтерот на фонетска и морфолошка адаптација на византискиот грчки. Во старите текстови, пишувани на јазикот на нашите претци, среќаваме апелативи од латинска провениенција, како термини за означување државни и воени институции и функции, градби, употребни предмети, термини од црквено-религиозната сфера и други. Доста од тие лексеми

циркулираат и во современиот јазик или како вообичаени термини (кандило, сапун), или како дијалектни форми (куртина, месал и сл.).

1.1. Термини што означуваат функција или институција

Биглатор < *vigilator 'стражар': "...понеже бо јако биглатори стрегут град...";¹ овој апелатив е прифатен преку грчката заемка *βιγλάτωρ* 'νυκτοφύλαξ'.² Лексемата е образувана како *substantivum agentis* од латинската глаголска форма *vigilare* 'стражари', од која во класичнолатинскиот јазик се и формите: *vigil, vigilans, vigilanter, vigilantia, vigilax, vigilia*. Овој латински радикал се среќава и во охридскиот ороним *Бигла*; во формите *биглатор* и *Бигла*, покрај синкопата на краткото и во вториот слог, изговорот на иницијалниот консонант б укажува на грчко посредништво, зашто графемата β во византискогрчкиот се изговара како в; во дијалектната форма *вигилар* 'чувар на мали деца', е запазен изворниот изговор на иницијалното γ;

варкар, варка < *barca*³;

---

¹ Слово Ѓон. Златоуста о душевних разборех.

² Δημητράκου: Μέγα λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης, II.

³ Du Cange: species navis.

кенџтоурион < *centurio, -onis*, 'заповедник на кентурија, воена единица, составена од 100 (*centum*) возници;

кесар, кесарија < *Caesar, Caesarea*; формата кесар еволуира во општопознатиот апелатив "цар"; кесар значи и царски возник. Пр. "Ке врви војска маѓарска / сос две илјади маѓари / сос три илјади кесара" (Народна песна). Од формата "цар" изведени се придавката царски ("царски син", царска снаа", "царска сфатба") и глаголската форма царуе ("Георгие, преклони се со мене и ке царуеш";⁴ "цар сии царствујушчим..."⁵; Кесарија = царство: "Беше Амин цар всеи Кесари..."⁶ ...цар всеи кесарие"⁷);

комит < *comes, -itis*, 'начелник на придружба': "...кнеза бл'гарскога, нарицаемого комит..."⁸; > кмет;

коустодим < *custodia*, 'страха': "и рече им Пилат имате ли коустодим";⁹ овој апелатив се јавува во неговата изворна форма;

кјелар < *cellarius* < *cella*; со значене 'подрумџија': "...беше же једин од братие кјелар...", "...кјелар же мнеешти што добро с'творити...", "Тогда кјелар јако не хоте обличае

---

⁴ Царскијот син посфетен, Страници од средновековната книжевност, Скопје 1974, р.34.

⁵ Житие и жизн Йоакима Сарандопорскога.

⁶ Слово Йоана Златоустого.

⁷ *ibidem*.

⁸ Летопис на Зонара, Царство Василиа багренородна, Страници од...

⁹ Кат.37.

себе...";¹⁰ овој апелатив во нашиот јазик се јавува и со изменето значење и како *колар*: "Го со сила в колар затворије",¹¹ како *килер* со значење 'визба', и со метатеза на ликвидите како *керал* (во ресенскиот говор) со значење 'визба', 'штала';

легеонъ – во значење 'состав на ангели' < *legio, -ionis* 'легија, голема воена единица': "И ту видех легиони бештисл'ни"¹²;

магистер < *magister*; "Цимиски цар...с'твори јего ма-
гистра...", "Цар не приет его с радостију и магистра сего
почъте...", "повеле магистру...вослед ходит..."¹³; овој латински
апелатив се јавува и во адаптирани форми *масторъ* и *маисторъ*
преку грчкото *μαῦστορ, μαιστορ*: "...и бист мастор"¹⁴;

пастир < *pastor* < *pasco*: "вси печалаху сја и желајаху си
лишајемп пастирја такогo и учителя"¹⁵;

спекоуляторъ < *speculator* 'царски телохранител': "...и
ѡбие цѣ приславъ спекоулатоѣ"¹⁶. Формата е од латинскиот глагол
speculari 'внимателно гледа, наблудува'; во класичнолатинскиот
од него се формите: *specularius, speculum, speculatrix, specula-*
bundus. Многу подоцна, поаѓајки од значењето 'демне', ќе добие
пејоративна конотација (*шпекулира, шпекулант, шпекулација*).

---

¹⁰ Житие и жизн преподобнаго отца нашего Йоана Сарандапорскаго.

¹¹ Народна песна од Дебарско, Страници... р.32.

¹² Видение еже виде свети Исаија пророк, Страници...р.134.

¹³ Премудраго Манасија летописца...Страници...р.223.

¹⁴ Натпис во црква, с.Слимница, Преспа 1607 г.

¹⁵ *Vita Methodii*, XII, 4.

¹⁶ Добромирово евангелие 20 15/5, 17-19.

1.2. Термини за разни видови градежни

објекти и градежен материјал

Капелија 'крчма' (Солунско); се поврзува со латинскиот апелатив *caupona* со истото значене < *caupo, -onis* 'крчмар';

кастру < *castra* (како објект за воени потреби, во говорите од Солунско); апелативот е од балканскиот латинитет: аром. *castru*;

келија < *cella*: "...и придох в келизу мою...",¹⁷ "...со сила в келизу затворифме", "Да ми дајет једнана келија"¹⁸;

палат, палата, полота < *palatium* 'царски дворец, голема кука: "оуглави са во полата и спа тоу" (Гр.88⁵); и обретоше его вшадшии в полатоу свою..."¹⁹; "и вниде и срете отца својего грעדуща от полати".²⁰ Терминот е прифатен преку грчката форма *παλάτιον*; во српскохрватскиот се среќава како *полац* - "На врх скале свога полаца",²¹ *палач, палача*;

пондила цркв.слов. понџило 'штала', се поврзува со грчкото *πόντιλος*, демин. *ποντίλιον* 'мостче од прачки'; се доведува во врска со лат.adi. *pontilis* < *pons*²²;

---

¹⁷ Слово Йоана Златоустаго.

¹⁸ Народна песна од Дебарско, Страници... р.33.

¹⁹ Житие чловека божија Алексија.

²⁰ *ibidem*.

²¹ Вук Караџиќ: Народне пјесме.

²² Таховски, А.: Грчки зборови во македонскиот јазик.

порта < *porta*; во старите ракописи се среќава како порџта; спаѓа во балканските латинизми: грч. *πόρτα*, ром. *poarta*, алб. *portë*;

преторь 'царска зграда, палата, судилиште' < *praetor*; во нашиот јазик влегло преку грчката форма *πραιτώριον* што е адаптација на лат. *praetorium* (< *praetor*) 'централно место во римскиот логор, каде што се наоѓал и шаторот на војсководецот'; има значење и на пространа куќа;

скала < *scalae* (plur. tantum), подоцна и *scala*, девербативна именка од *scando*; во нашиот јазик апелативот влегол во изворниот облик; деривати: *скавило*, *скалица*, *скаличка*, *скалест*; балкански латинизам, алб. *shkellë*, тур. *iskele*;

спитаље < *hospitale (Леринско, Струшко, Штипско); во нашиот јазик преку грч. *σπιτάλι* < *ὀσπιτάλιον*, грчка адаптација на лат. *hospitale* < *hospes* 'гостин, гостопримец'. Основата *hospit-* е доста продуктивна во латинскиот: *hospita*, *hospitalitas*, *hospitaliter*, *hospitium*; и овој апелатив е од балканските латинизми: ром. и аром. *spitál*, алб. *spitál*;

стерна < *cisterna* 'резервоар за вода' (Прилепско, Солунско); прифатено преку грчката форма *στέρνα* 'цистерна'; интересен е патот на овој апелатив: грчката форма *κίστη*, како заемка влегува во латинскиот како *cista* 'сандук, ковчег' (демин. *cistella*, *cistula*, *cistellula*) и се проширува со лат. суфикс *-erna* - *cisterna*; последнава форма повторно влегува во грчкиот со губене на иницијалниот слог, како *στέρνα*, од каде е прифатена во нашите говори. Во современиот македонски во оптек е и *цистерна*;

тула (со изведенките тула̀на, туларница, тулар, тулар-ство) < *tubulus* 'цевче', демин. од *tuba*; во грч. *τούβλα*;²³ има поврзување и со латинскиот апелатив *tegula*²⁴ со истото значење како и во нашиот јазик; вербалниот радикал *teg-* (*tego* 'покрива, заштува'), во латинскиот се јавува и со вокална алтернација како *tug-* (*tugurium* 'колиба'); балкански латинизам: аром. *túvlà*, алб. *túllë*.

1.3. Термини од црквено - религиозната сфера

Со прифаќањето на христијанството, во нашиот јазик влегле и термини од религиозно-црковен карактер, што се со латински радикали; доста од нив се среќаваат и кај другите балкански народи и поради тоа се сметаат за балканизми, односно, за балкански латинизми.

Камбана стар.слов. кампанъ < *campana* < *campus*; изведенки: камбанар, камбанарија < *campanarius* 'campanarum agitans';²⁵ аром. *cămpănă*, алб. *kambanë*;

камилавка (кај Цепенков се среќава и со метатеза калимавка) и камилафка (Миладиновци) < среднов.лат. *camelacium*,

---

²³ Андриоти, Филипова-Бажрова.

²⁴ Дворецкий.

²⁵ Du Cange

*camelaucum, camelaugum, camelausium*²⁶ 'покривка за глава, направена од волна од камила',²⁷;

кандил, кандило стар.слов. канъдилъ < *candella* 'свеќа' < *candeo*; грч. *κανδήλη*, аром. *candila*, алб. *kandile*;

коледе < *Calendae*

комка 'прическа' < *communicare*

мандал 'свекник' (Солунско) < *manale* < *manus*; грч. *μανάλι* < *μανάλιον*, аром. *mānāle*, алб. *manal*;

папа < *PAter PAtrum*: "...моши носеще ѝко и светаго Кли-мента мученика и папу римскаа"²⁸;

поган, погани, поганија 'неверник, гнасник' < *paganus* < *pagus*;

расо 'горна свештеничка облека', цркв.слов. *раса* < *rasus* (*radeo*) 'избричен'; *rasus* 'monachus, praesertim Jesuita',²⁹;

рисјанин < *Christianus* < *Christus*, грч. *Χριστός*;

русалија 'ден пред Дуовден' < *rosalia*;

сакеларии (*Suprasal. 121*), сакелии 'почетнички свештенички ранг' < *sacellarius* 'sacello praefectus',³⁰ 'custos fidei',³¹;

---

²⁶ Du Cange

²⁷ Bartal

²⁸ v.c.XII

²⁹ Bartal

³⁰ Bartal

³¹ Du Cange

титла < *titulus*: "...мако Пилату тако написавшу на титле
Господни...".³²

1.4. Термини за употребни предмети

1.4.1. Предмети за домаќинство

Вино < *vinum*;

каламар 'мастилница' (Битола, Неврокоп, Егејските говори) < *calamarium* 'atramentum'³³ < *calamus*;

капистра 'оглавник' (Серско, Драмско) < *capistrum* < *capistro* 'оглавува';

карта 'сад за вино' < *quarta* (во Тиквешко се среќава и како карто 'буре за вино' < *quartus*, како термин за мерка;

каса *kásela* < *capsa* 'in qua recondebantur sanctorum reliquiae'³⁴, *cassa* 'aerarium privatum vel publicum'³⁵; формата *kásela* е (< *cassela*) демин. од *cassa*, со поместување на акцентот од пенултимата на третиот од крајот;

---

³² V.M.

³³ Du Cange

³⁴ Bartal

³⁵ Du Cange

кати́нар < *catena* 'оков, верига'; грч. *κατηνάρι*, аром. *сă-
tinár*;

кодик 'книга за запишување она што треба да се запаме-
ти, потсетник' < *codex, -icis*;

купáр 'сад за течност' < *cuppa* 'vasis potorii species'³⁶,
грч. *κουπάρι*, демин. од *κοῦπα*, ром. *cupár*;

лу́стро 'паста за чистене чевли' < *lustrum* < *lucere*; грч.
λούστρο, аром. *lustru*; гл.форма *лустроса*, грч. *λουστρίζω*;

мисур, мисурка 'глинен сад за храна' (Леринско, Кос-
турско) < *mensarium* < *mensa*;

олеј < *oleum* "И посла Господ пророка својего да в'зле-
зет олеј на главу него..."³⁷;

оцет стар.слов. оцьть < *acetum*;

панер 'кошница' < *panerium* 'кошница за леб'³⁸ < *panis*, грч.
πανέρι, ром. *panér*;

сапун < *sapo, -onis*; во латинскиот јазик една од ретките
заемки од јазикот на старите Германи³⁹; грч. *σάπων*, аром. *sāpúne*,
алб. *sarún*; деривати: *сапунар*, *сапунарка*, *сапунѐрка*, *сапунец*, *са-
пуница*, *сапунџилница*; глаг. *сапуниса*;

скамлија < *scannum* < *scando*; грч. *σκαμνίον* > *σκάμνι*; се
завуваат и формите *скамејка*, *скемле*, *скемлија*, *скемличе*;

---

³⁶ Du Cange.

³⁷ Слово пророка Давида, Страници... 151.

³⁸ Du Cange.

³⁹ Migliorini, P.: Storia della lingua italiana, Firenze 1964, p.132.

сувлија, сувле 'шило' < *subula: sutor subularius* 'sutor qui subulo utitur in conficiendis calceis'⁴⁰;

тавла, табла 'маса, плоча, послужавник' < *tabula*, грч. *τάβλα*, аром. *tavla*; се јавуваат и формите *таблија*, *тавлија* со значене 'широка, плитка кошница';

унгија 'мерка за тежина' < *uncia*;

шпирто < *spiritus*; грч. *σπίρτο*, аром. *spirtu*, алб. *spirt*; од истиот радикал се и формите *шпиритус*, *шпирт*, *шпиритусен*, гла. *шпиртоса*, *шпиртосува*, но и *чпирто*, *чпиртоса*, *чпиртосува*, *чпиртосуване*.

1.4.2. Термини за текстилни и обувни предмети

Веленце 'килимче' < *vellum* < *velo* 'покрива';

вилар 'свилено платно' < *vellus, -eris* (*vellera tenua* 'свилена прега')

врака 'шалвари' (Егејските говори) < *bracae* 'femoralis vestis. species qua crura teguntur'⁴¹;

калиге 'чизми' < *caligae*: "Поимите калиге да јегда примут се на ногу"; "с'твори калиге мале"; "Име еи Теофана и туи прјеху се калиге"⁴²;

---

⁴⁰ Bartal.

⁴¹ Du Cange.

⁴² Слово о царје Фуце и братиа јего, Страници... р.203.

капа, кáпела < *capra* < *capio*, quia tutum hominem capiebat⁴³, 'лесна наметка, што се носела над другата облека'; подоцна 'покривка за главата'; демин. *КАПЕЛКА*;

капула 'покривач за кони' < *capula* 'parva capa'⁴⁴;

кошула < *casula* 'minor casa'⁴⁵;

кукула (Леринско) < *cuculla* и *cucullus* 'вид монашка капа', грч. *κουκούλλα*, < демин. од *cella*, *minor cella*⁴⁶;

куртина 'покривка, перде' (Костурско) < *cortina*,⁴⁷ грч. *κουρτίνα*, ром. *cortină*, *cortinjë*;

лентин 'лента од ленено платно' < *linteum*;

мандал 'шамивче за нос' < *mantile, mantele* 'крпа за бришене раце'; грч. *μαντήλι*, алб. *mandile*;

месал 'крпа за завиткуване леб' < *mensale* (*linteum*) < *mensa*, аром. *misále*, алб. *mësalë*;

панада 'крпа' < *pannus*, аром. *panáda*;

судар стар.слов. соударь 'крпа за бришене пот': "оуста яго соудариемь обазана"⁴⁸ < *sudarium* 'крпа со која се брише лицето и се чистат ноздрите'⁴⁹ < *sudor* 'пот'.

---

⁴³ Du Cange.

⁴⁴ Du Cange.

⁴⁵ Bartal.

⁴⁶ Bartal.

⁴⁷ Du Cange.

⁴⁸ Добр.ев.159^b, Job.евенг.

⁴⁹ Forcellini.

1.5. Атрибути на личности

Кашида 'низок човек' (Банско) < *cassis, -idis* 'шлем'; кашида би асоцирало на тоа дека на нискиот човек му е нужен шлем на главата за да се чини повисок; грч. *κασίς, -ίδος*;

манга, манго 'скитник, циганин' < *mango, -onis* 'трговец со робје, кој ги фали квалитетите, а ги крие недостатоците на својата стока'; грч. *μάγκας*, аром. *mangă*, алб. *mangë*;

панукла 'пачавра, како атрибут за лоша жена (Лерин, Костур, Воден), кукла од партали' < *pannicula* (демин. од *pannus*) 'крпа, партал';

пилатин 'мачител' < *Pilatus Pontius*, римски прокуратор на Јудеја, кого христијаните го сметаат за виновник на страдањата на Исус Христос.

1.6. Термини од растителниот свет

Кукумара 'кочан од пченка' < *cucumerarium* 'locus, ubi cucumeres crescunt'⁵⁰; грч. *κουκουμάριον*, алб. *kukumar*;

пруни 'капинки' (Воденско) < *prunum* 'слива'; грч. *πρῦνος, -οι*, аром. *prun*.

---

⁵⁰ Du Cange.

1.7. Miscelanea

Арма 'оружје' < *arma*, -*orum*: "Пак се зема армата со себе и си ојт право кај ламјата"⁵¹;

вервеле 'овчи измет' < *vervex*, -*cis* 'овен';

вула 'печат' < *bullā* 'меур', 'sigillum'⁵²; грч βούλλα;

гула 'гуша од вол' (Гавато) < *gula* 'грклан';

клоца 'удар со нога' < *calceus* 'обувка';

куфента 'интрига'(Банско) < *conventus* < *convenio* 'собир, се собира'; грч. κουβίντα, алб. kuvend 'разговор'.

1.8. Глаголи

Костиса 'чини, каква вредност има' < *consto*; грч. κοστίζω;

сапуниса < *sapo*, -*onis*;

тендоса 'оптегна' < *tendo*; грч. τευτάω; аор. форма.

Суфиксот -са кај глаголските заемки е од грчкиот сигматски аорист.

---

⁵¹ Спространов, 221.

⁵² Du Cange.

1.9. Календарски термини

Имињата на месеците спаѓаат меѓу постарите заемки од латинскиот јазик; адаптирани, латинските имиња на месеците ги среќаваме во постарите текстови, библиски, хагиографски и апокрифни: "МЕСЕЦ ОКТОМБРИЕ", "МЕСЕЦА НОЕМБРИА", "МЕСЕЦ АПРИЛ", "МЕСЕЦА СЕПТЕМВРИА", "В ЛЕТО...МЕСЕЦЕ ИУЛИЕ" (во повеќе текстови и црквени натписи). Самиот апелатив **календар** е адаптирана форма од средновековниот латински термин *calendarium*, образуван според лат. *Kalendae, -arum* – термин со кој Римјаните го именувале првиот ден од месецот.

Во старите текстови се среќава, како термин за означување временски период од петнаесет години и формата:

јендектион⁵³; терминот е латинизам < *indictio, -onis*, не-олатинска девербативна форма < *indico* 'укажува'; почнувајќи од времето на Константин Велики, со овој термин се означува циклус од петнаесет години.⁵⁴

Јануари *Ianuaris (mensis)*, грч. *γενάρ*, алб. *jenar*; терминот е супстантивизирана придавска форма, образувана од името на римскиот бог *Ianus*;

февруари *Februarius (mensis)* 'очистителен, помирителен': *Februa* – празник на очистување и помирување, што Римјаните го славеа во овој месец;

---

⁵³ "Лет 6861, јендиктион 6", Запис на ракопис од Слелчев манастир од XIV. век.

⁵⁴ Du Cange.

МАРТ *Martius, Martis (mensis)*; ОВОЈ МЕСЕЦ БИЛ ПОСВЕТЕН НА БОГОТ НА ВОЈНАТА МАРС;

АПРИЛ *Aprilis (mensis)*; ОВОЈ МЕСЕЦ БИЛ ПОСВЕТЕН НА БОЖИЦАТА ВЕНЕРА; ВАРОН ГО ПОВРЗУВА СО ХИПОХОРИСТИЧНАТА ФОРМА 'Απρίω < 'Αφροδίτη; ВЕРОЈАТНО Е ЛАТИНСКА ИЗВЕДЕНКА ОД ЕТРУРСКОТО *apru*, СО СУФИКСОТ *-ilis*;

ЈУНИ *Iunius (mensis)*; МЕСЕЦОТ Е ПОСВЕТЕН НА ЈУНОНА;

ЈУЛИ *Iulius (mensis)*; НАРЕЧЕН ТАКА ВО ЧЕСТ НА ГАЈ ЈУЛИЈ КАЕСАР, КОЈ Е РОДЕН ВО ТОЈ МЕСЕЦ; ИНАКУ, ТОЈ МЕСЕЦ ВО ЛАТИНСКИОТ КАЛЕНДАР СЕ НАРЕЧУВАЛ *quintilis* 'ПЕТТИ', ЗАШТО СПОРЕД ПОСТАРАТА ПОДЕЛБА НА ГОДИНАТА КАЈ РИМЈАНИТЕ, КОЈА ИМАЛА ДЕСЕТ МЕСЕЦИ, МАРТ БИЛ ПРВИОТ МЕСЕЦ;

АВГУСТ *Augustus* 'СВЕТ, ВОЗВИШЕН, ВЕЛИЧЕСТВЕН'; МЕСЕЦОТ *sextilis* ОД РИМСКИОТ КАЛЕНДАР, НАРЕЧЕН Е АВГУСТ, ВО ЧЕСТ НА ОКТАВИЈАН АВГУСТ, КОЈ ВО ОВОЈ МЕСЕЦ ИЗВОЈУВАЛ МНОГУ ЗНАЧАЈНИ ПОБЕДИ. АДЈЕКТИВОТ *augustus* Е ДЕВЕРБАТИВ ОД *auguro* 'ТОЛКУВАЊЕ ЗНАМЕНА ПО ЛЕТОТ НА ПТИЦИТЕ' (*avis*).

ЛАТИНСКИТЕ ИМИНА НА ОСТАНАТИТЕ МЕСЕЦИ СЕ ИЗВЕДЕНИ ОД ЛАТИНСКИТЕ ПРИДАВКИ, ОБРАЗУВАНИ ОД ПРОСТИТЕ БРОЕВИ СО СУФИКСОТ *-ber, -bris, -bre*, КОИ ВО НАШИОТ ЈАЗИК СЕ АДАПТИРАНИ КАКО:

СЕПТЕМВРИ *September* < *septem* 'СЕДУМ', СЕДМИ МЕСЕЦ, ПОЧНУВАЈКИ ОД МАРТ;

ОКТОМВРИ *October* < *octo* 'ОСУМ';

НОЕМВРИ *November* < *novem* 'ДЕВЕТ';

ДЕКЕМВРИ *December* < *decem* 'ДЕСЕТ'.

1.10. Латински радикали во топонимијата и антропонимијата

Латински радикали нашите учени⁵⁵ наоѓаат во:

- топонимијата на Македонија: *Лабино* < *Albinus*, со метатеза на ликвидот; во *Опеница* се открива радикалот *aqv-* 'вода'; *Бигла* < *vigilia*; *Буклија*, *Буџа*, *Буклица* < *bucula* 'сад за вода'; *Каштел*, *Каштелин* < *castellum, castrum*; *Кукул*, *Куцул*, *Куцулица*, *Цуцул* < *cucullus*; *Кумла* < *cumulus*; *МЕРИЗ*, *МЕРИЗИ* < *meridies*; *Фурка* < *furca*; *Фурна* < *furnus*; *Камбана* < *campana*; *Капа* < *sarra*; *Келија*, *Келе*, *Келе* < *cella*; *Марул* < *amarus*; *Клисура* < *clausura*; *Мајстор* < *magister*; *Палатиште* < *palatium*; *Порта* < *porta*; *Тулазца* < *tubulus*; *Вапила* < *varra, varog*. Во хрисовулите на Горг Скопски, во последните три даровници од XIII. и XIV. век се спомнати и следните топоними, за кои се смета дека се со латински радикали: *Барбарась* < *barba* 'брада' + *raděre* 'бричи'; *Бинечь* (двозимно јагне) < *bimus* < *bis, hiems*; *Гландула* < *glans, -dis* 'желад'; *Виргино село* < *virgo, -inis* 'девица'; *Капицалъ* < ром. *săpitău* < *caput, -itis*; *Крабулинъ долъ* < *Крабула* < *carbula*, дем. < *carbo, -onis* (со метатеза на ликвидот); *Мартин кърсть* < *Mars, -tis* - името на римскиот бог на војната; *ЦЕРЕБУЛСКА ПЕШТЕРА* < *servus* 'елен';⁵⁶ и во:

⁵⁵ Илиевски, П.Хр.: Антички остатоци во современата ономастика, Балканолошки лингвистички студии, р.416.

⁵⁶ Илиевска, К.: Романски елементи во македонската топонимија, Ономастички прилози, I, р.59-67, САНУ, Београд 1979.

- антропонимијата:⁵⁷ Марко < Marcus; Костадин < Constans; Климент < Clemens; Дукадин < dux, -cis; Латин < Latinus; Марин < marinus; Ан-дон < Antonius; Павле < Paulus. И кај овие, како и кај топонимите, грчкиот јазик најчесто се јавува како посредник во прифаќањето. Пр. Костадин, преку грч. Κωνσταντῖνος; Климент, преку Κλήμεν-τος; Павле, преку Παῦλος.

2. Продир на латинизми од сферата на интелектуалната лексика

Латинизмите од категоријата интелектуализми, т.е. учена лексика, во нашиот јазик почнуваат почесто да се јавуваат во втората половина од минатиот век. Нивниот продир во одредена мера е сврзан со економскиот подем на нашите луѓе. Кога економски зајакнатите трговци и други поимотни, почнале своите синови да ги испраќаат на училишта и високи школи во просветните центри на Бугарија, Србија, Грција и Русија, тие, таму, движејќи се во интелектуалните кругови, интересирајќи се за политиката, правото и, пред сè, образувајќи се во конкретни научни области, преку јазикот, на земјата каде што престојувале и се едуцирале, прифаќале и бројни интернационализми, а во тие рамки и латинизми. Исто така, засилената комуникација на нашите луѓе со

---

⁵⁷ Илиевски, П.Хр.: Меѓујазични контакти во антропонимијата, Балканолошки лингвистички студии, р.539.

поголемите трговски и стопански центри во соседните земји, и не само со нив, придонела за збогатување на лексичкиот фонд на луѓето што престојувале во таквите центри; преку живиот контакт со тамошните говорители, особено преку печатот, што тие со интерес го читале, преку литературата, што таму ја набавувале и се претплатувале на одредени весници, списанија или изданија, што го предизвикале нивниот интерес, овој вид лексика започнал постепено, но незапирливо да продира во фондот на македонскиот јазик. Од ова произлегува дека, кога станува збор за овој вид лексика во нашиот јазик, било за нејзините првични продири, било за нејзиниот подоцнежен континуиран бурен наплив, кој не престанува до денешни дни, треба да се истакне посредничката улога на други јазици, главно словенски, во овој процес на прифаќање. Впрочем, патиштата на тоа посредништво се често јасно видливо според суфиксацијата при прифаќањето и адаптацијата на ваквата лексика во нашиот - и фонолошки и морфолошки систем. Многу често, тоа посредништво бидува двократно, па и повеќекратно. На пример, ако К.Миладинов го вклучува во својот јазик латинизмот *ИНТЕРЕСВИТЬ*, веројатно е дека го прифатил од рускиот *интересовать*; глаголскиот суфикс *-ова* на еден латински радикал, укажува на полскиот јазик како на потенцијален извор за позајмување на овој латинизам во рускиот јазик; од латинскиот вербален радикал *inter-es-* можеби и во полскиот јазик е образуван глагол со суфиксот *-ова-*, а можеби е адаптирана глаголска форма, прифатена од некој друг јазик (германскиот на пр.). Ова покажува дека еден латинизам, додека влезе во нашиот јазик, тој веќе минал низ една

или повеќе етапи на адаптација, и тоа во други јазици - посредници во прифаќањето.

Латинизмите, како учена лексика, почнуваме да ги следиме во пишаниот збор на некои од претставниците на нашата Преродба и кај културните дејци, оние, постарите, кои, пишувајќи ги своите текстови, го земале родниот говор за искажување на своите литературни амбиции и погледи.

2.1. Латинизми кај Константин Миладинов

Првиот обид на книговен план на нашиот преродбеник Константин Миладинов, како што е познато, е неговиот превод на еден дел од трактатот на Јоан Флеров "О православных церковных братствах в Югозападной России", објавен во 1858 год. во Москва. С. Раковски, високо го оценил овој превод и дури намеравал да го земе за база за свои филолошки истражувања. Јазикот на преводот, во својата основа е родниот - струшки говор на преведувачот; но, поради недоволниот опит на Константин Миладинов во овој литературен жанр, тој често не бил во состојба успешно да изнајде соодветни адекватности во својот јазик и допуштал да биде заведен од руската лексика и синтакса. Затоа, текстот на овој превод врви од бројни русизми; но за нас, во овој текст се интересни одреден број латинизми, што Миладинов ги вклучил во лексиката на овој превод.

Присутството на ваквата лексика кај К.Миладинов овде не е случајно. Во рамките на своето филолошко образование, со кое се здобил на Универзитетот во Москва, К.Миладинов стекнал и познавања од латинскиот јазик. Тоа се гледа од неколку места во неговиот превод, каде што тој свесно ги испушта латинските изрази, содржани во оригиналниот текст на Флеров; тоа го прави не затоа што не ги разбира, туку зашто смета дека е депласирано да ги преведува, бидејќи нивното буквално значење веќе е дадено во рускиот текст. Тоа се следните:

"Желая распространить римско-католическую а веру в землях наших русских и литовских, мы по воле и согласию братьев наших светлейших князей и всех дворян (*omnium nobilium*) земли литовской положили..." Миладинов го испушта во својот превод она *omnium nobilium*, зашто веќе е кажано со *ВСЕХ ДВОРЯН*.

Истото го прави и во истата 14. белешка, која во оригиналот гласи: "...и покорности св. римской церкви привлечь, призвать и даже принудить (*immo compellere*) к какой секте..."; и пак таму: "...к чему следует принуждать их даже телесным наказанием (*ad quod etiam poenis corporalibus compellendi*)..." Во преводот на Миладинов, латинските цитати се испуштени. Само на едно место преведувачот ќе го пренесе и латинскиот цитат од оригиналот, зашто станува збор за наведување зборови искажани од определена личност: "Отрыковский пишеть че Ягаилъи Витовтъ на Варваха народъ-тъ да земить римската вѣра, едни со дарови, а други со плашение и мячение... Кромеъ така говоритъ че краль-тъ обѣрщаше *partim donis, partim auctoritate et minis*".

Во јазикот на овој превод, покрај бројните русизми, што веќе го истакнавме, се среќаваат и зборови од латинско потекло. Нивното присуство во преводот, се чини, се должи на фактот што тие како такви стојат и во рускиот предложник, па преведувачот просто не сметал за нужно да им бара адекватни во својот јазик, зашто ги третира како термини од интернационален карактер и смета дека нивното значење е општо познато. Иако се малубројни, нивното присуство ни сведочи за почетоците на трендот за продирање на ваквата лексика во јазикот на нашите интелектуалци од времето на Преродбата. Латинизмите, што К.Миладинов ги вклучува во овој свој превод се главно именки, придавки и само една глаголска форма; во "Предисловието, р. 4.⁵⁸": "...се решихме да преводиме книга најполесна за насъ, кѣде живо се описвѣтъ се ѿ насъ *ИНТЕРЕСВИТЬ* во сегашните времена..."

Од именките ги среќаваме овие форми:

Униѡ - "Недавно во бѣлгарски-тъ книжници прочитахме една статия под заглавие Униѡ.

- "Униѡ е присоединение отъ некоиѡ православниѡ църквѡ подъ духовниѡ-тъ властѡ отъ Римский папа."

- "На такво обѡяснение можѣтъ секоѡ отъ насъ да подуматѣ че Униѡ-та сосем не е опасна за православието..."

- "Во таѡ книгѡ се опишвѣтъ како Униѡ-та во XVI. и XVII. вѣковы... се внесе во Югозападниѡ-тъ Русиѡ..."

---

⁵⁸ Пагинацијата е дадена според факсимилот на преводот, објавен од проф. др. Х. Поленаковик во "Македонски јазик", XIII, XIV, кн.1-2.

- "...Русии испитаха под страшны мъчениѣ горкоѣо авленіе на Уніѣ-та."

- "Уніѣ-тѣ грозеше православие-то..."

- "Ето що побуди насъ да преводиме таѣ книгѣ, коѣ на секого очевиднѣ полѣзъ приноситъ, особено на тые, кои можеть да подуматъ що Уніѣ-та е неопасна за насъ..."

Уніѣти - "...помѣщицы-те се тераха отъ имѣніѣ-та имъ кои се зафащаха отъ латини-тѣ и Уніѣти-тѣ..." (р. 22)

Латинство - "Великий-тѣ Литовский князь измѣнивеещемъ православието бѣше се задѣлжилъ не съде азычници-тѣ да обѣрне во Латинство..."

- "Руссѣ ревнуваещемъ за православнѣтѣ вѣрѣ и ненавидеещемъ се що носеше на себе некаковъ отпечатокъ отъ Латинство-то..." (р. 24)

- "Во Литва се усили Латинство-то..." (р. 32)

Латини - "Лѣвовското братство се стори флорентинский-тѣ съборъ на кой со интригы отъ Латини-тѣ се възглави Уніѣ-тѣ." (р. 17)

- "Така православни-тѣ, принадлежаещемъ на нѣкои эснафъ заедно со Латини-тѣ..." (р. 29)

Партіѣя - "...имаше нуждѣ отъ благонаклоность-тѣ отъ Римъ, за да задържитъ на столнинѣ-тѣ, ослабеещемъ партіѣя - тѣ отъ австриский-тѣ домъ..." (р. 23)

Легаты - "...ни старание-то отъ самы-тѣ папскы легаты не имѣха никаковъ успѣхъ..." (р. 23)

Пены - "...судѣтъ бараше судебны пены, кои се делеха мегю лабницы-тѣ..." (р. 28)

Акть - "...и тогда по градский актъ бѣше кладено да разда-
ваемъ дѣлжности..." (р. 28)

Пунктъ - "Църковните Братства какъ общества приличны на нѣ-
колко пунктови си отъ давна существующы-тъ свѣтовмы Братства..."
(р. 33)

Во овој превод на К. Миладинов мошне е мал бројот на при-
давките од латинско потекло, но такви сепак има:

Актовы - "...По образъ-тъ отъ градскы-тъ и земскы-тъ порѣдкы,
местный-тъ судъ дѣржеше своите актовы книги..." (р. 28)

Латинскы / Латинска - "...вчасъ-тъ се яви Латинский-тъ архіе-
пископъ и фати да канить него и сите му люжк..." (р. 13)

- "Тамо на Латинска вѣра прекърстиха Агайла..." (р. 13)

- "А во 1413 год. обнови Латинский-тъ проповѣдь во Литвѣ."
(р. 16)

- "...после съборъ-тъ поиде во Львовъ и тука литургисвеше
на Латинский языкъ..." (р. 17)

- "...и во това времъ разоувѣха во Литовското княжество
много книги, едни полемически, други догматически, в Латинский
духъ." (р. 17)

Религиозный - "...подъ предлогъ че во Литвѣ происходитъ ре-
лигиозны волненїа, тие во 1456 год. учреждиха свѣщено судилище
..." (р. 17)

- "...Эснафи-тъ, освенъ занаетский-тъ и эснафский-тъ по-
рѣдокъ, носеха на себе си мало религиозный характеръ, а Брат-
ства-та бѣха общества исклучително религиозны."

Сенаторскы - "На духовенство-то дѣйствуваха со обѣщанїа отъ
похарно мѣсто, отъ сенаторскы столовы."

2.2. Латинизми кај Јордан Хаџи-Константинов - Цинот

Големиот борец за афирмација на "славјанството", - Цинот, кој во својот романтичарско патриотски занес ќе изјави дека "правоверно овде се разговарам да от Славјаните Феникийците при-миле букви"⁵⁹ и дека "Омир сос голема желба слушал стихотворно поене славјанско, от где се научил и степеноударение епическо",⁶⁰ бил мошне загрижен за чистотата на јазикот, зашто "славјаните немайки славјанско училиште, се губат день за день, више существува цинцаризам и грецизам, а селата се чувајат славјанство и чистий славјанский јазик"⁶¹; сепак, во однос на присуството на туѓа лексика во јазикот, не бил исклучителен, туку имал релативно толерантен став. Во "Отговоръ предиудий и противителны член",⁶² во врска со ова, тој ќе напише:

"Които речи на науки-те не можемъ да съставим от языка ны нешем имаме за укорително да сы гы земем от чуждъ языкъ". Од ова произлегува дека Цинот ја прифаќа туѓата лексика како нужност и ја ограничува за "речи на науките, които не можем да съ ставимъ отъ езика ни", односно, условно речено, ја допушта во интелекту-алниот јазик, ако веќе не постои можност да се најде или да се создаде соодветен адекват во "славјанскиот јазик". Во оваа смисла мошне се интересни некои негови обиди за "етимологизирање" на

---

⁵⁹ Конески, В.: Цинот, р.76.

⁶⁰ *ibidem*.

⁶¹ Цариградски весник, бр.210, 1851.

⁶² Цар. вес. бр.59, 1851.

некои латинизми, за кои Цинот "наоѓа" етимолошка врска со славјанскиот јазик.

Како познавач на латинскиот јазик, за што самиот тој ни сведочи кога вели: "Мы кога разумееме немачки, латински, француски, гречески..."⁶³ - тој ги нуди следните етимолошки паралели:

- цензоръ - зризоръ 'рассмотритель';

- диктатор - дик-ѣторъ - духъ-риторъ Дуриторъ - вуриторъ - велитеръ - велителъ;

- цилиндеръ - килиндеръ - колондеръ - коло-иденъ - коловиденъ - отъ кругъ;

- мода - модрю - мотрю - смотрю - смотрамъ.⁶⁴

Неговиот стремеж "да сѣставимъ отъ языка ни", односно, за калкирање оди до таму, што се обидува да ги калкира и споствениите имиња; за името на византискиот император Јустинијан ќе рече дека "се звал по болгарский Управд".

Бидејќи античката митологија е доста присутна во уметничкото творештво на Цинот, кај него среќаваме имиња на божества од римскиот пантеон: Марс, Минерва, Вулкан, Јуно, Меркуриј:

"Вулкан дијамандов венец ми кити";

"Тука е и Јуно, венец сплетен да е чуден";

"И Марс се давно всегда играше";

>>Горка чаша Цар Лазара<<

---

⁶³ Цариг. весн.. бр.59, 1851 год.

⁶⁴ Цариградски весник, бр.59, 1851.

а еден од неговите драмолети носи наслов "Минерва и девет Музи и Остримеч се разговарјат ради изгубена Бџлгария", каде Минерва, римската божица на мудроста е една од главните личности, а со неа и Меркуриј - богот гласник.

Инаку, во текстовите на Цинот среќаваме мал број латинизми и тоа главно именски форми, поретко - придавски:

император - Филип *ИМПЕРАТОР*⁶⁵

империя - Римска *ИМПЕРИЈА*⁶⁶

инструментъ⁶⁷

консистория - "Скопски доказателства"⁶⁸

агент - "Статистичко описание, споменик за село називаемо Мориево Прилепско",⁶⁹ "Михаилович и Григориевич...енглески и французски *АГЕНТИ*..."

антика - "разни *АНТИКИ*"⁷⁰

моралны - "Љубљани е един *МОРАЛНЫ* изглед кой внесува чело-века в удивление".⁷¹

---

⁶⁵ Цариградски весник, бр.59, 1851.

⁶⁶ Во статијата "Обичаи Славјански", објавена во Цариградски весник бр.101, 1852.

⁶⁷ *ibidem*.

⁶⁸ Цариградски весник бр.68, 1862.

⁶⁹ Цариградски весник бр.458, 1859.

⁷⁰ Цариградски весник бр.216, 1855.

⁷¹ Цариградски весник бр.216, 1855.

2.3. Латинизми кај Григор Прличев

Учениот Охриданиец, овенчаниот поет Григор Прличев, по своето образование, литературната и просветителската дејност, како и по својата општествена ангажираност, со право може да се смета за интелектуална личност *par excellence* меѓу нашите преродбеници. Поради ова, природно е да се очекува дека во јазикот на неговите текстови, конкретно оние, пишувани на неговиот роден говор – охридскиот, ќе бидат вклучени и зборови од интернационалната лексика, особено во текстовите што третираат политички или општествени прашања.

За да го проследиме вклучувањето на латинизмите во неговиот јазик, ќе разгледаме неколку негови текстови, објавени во изданието што во 1989 год. во Охрид го објави Стојан Ристевски, под наслов "Григор Прличев – Нови страници". Тоа се следните текстови: "Табаана", "Слово на Григор Прличев, одржано на денот на Св.Климент", "Список на злоупотреби (утајувана) од светиот владика за Преспа – Мелентиос", "Писмо на Григор Прличев до Натанаил и до членовите на охридската општина (20. октомври 1875)", "Концепт на извештајот до егзархијата за положбата на охридските училишта" и "Проповед за потребата од заедничко делување".

Се определивме за овие текстови, зашто се пишувани на македонски јазик – охридски говор, со само незначителни примеси од бугарскиот.

Интересно е да се одбележи дека во овие текстови се среќаваат латинизми од категоријата латински и неолатински лексеми,

прифатени во нивната изворна форма, како: *МИЗЕРИЈА*, *ЦЕРЕМОНИЈА*, *СУМА*, *ДОКТОР*, *ИНСПЕКТОР*; латинизми, чија номинативска форма е всушност именска, придавска или партиципска основа, како: *КОДИК*, *МОНУМЕНТ*, *ЛИБЕРАЛ*, *АКТ*, *ПРОЦЕС*; латинизми со морфолошка адаптација во други јазици: *АВТОРИТЕТ*, *РЕВИЗИЈА* и сл. Иако именките, како морфолошка категорија доминираат, во овие текстови наоѓаме и лексеми од другите категории, како придавки, глаголи, прилози. За засилениот тренд на продирање на ваква лексика укажува и тоа што веќе почнуваат да се јавуваат и синтагми од латинизми, како *ДОКТОРСКИ АВТОРИТЕТ*.

2.3.1. Латинизми - именки

Акт - "*Актот* (за почесноста) не се прочита..." (Список...)

визита - "Г-дин Симов... ми се разсрди дека съм познал робата, преди да му сторја *визита*..." (Концепт...)

доктор - "...прашай го *докторот*, кој ќе го потврди твоето претположение." (Табаана)

документ - "...многу сум докажал своен *документ*..." (Проповед...)

инспектор - "Узунов как добър педагог да бъде преподавател в Месокастренското, а ако му е можно и *инспектор*." (Концепт...)

интелегенција - "Охрид е веч лишен от очарователни некои владици, които ненародната ни *интелегенција* е свалила." (Концепт за...); "...и знаеја как се добива *интелегенцијата*." (ibidem)

интерес - "Ние не се трудиме за *ИНТЕРЕСИТЕ* свои..." (Слово на...); "...но и на многу хитри, които мълчат и си вршат *ИНТЕРЕСИТЕ*." (Проповед во Охрид 1873,28.VI)

кодик - "...определен во *КОДИКОТ* за школото, што го злоупотребија." (Табаана)

комитет - "...действува заедно со некој *КОМИТЕТ*." (Табаана)

кредит - "...си разсипаха *КРЕДИТОТ* за народното спасение..." (Проповед...)

латини - "Латините сакаат да полатинџат, протестантите сакаат да протестантисат..." (Слово...); "Така што и Срби и Латини и протестанти и всите сакаат да ни посвојат." (Слово...)

либерал - "...а второстепената, че Јосифов беше многу *либерал*." (Концепт...)

материал - (види под "продукт")

мизерија - "...за сето тоа е крива *МИЗЕРИЈАТА* на Охрид." (Табаана)

монумент - "Ако народот беше развит, то би ми въздигнал...*МО-НУМЕНТ*..." (Писмо на Г.П. до Натанаил...)

опозиција - "Това ми се нарича *ОПОЗИЦИЈА*?" (Писмо на Г.П....)

пастир - "Благочестив *ПАСТИР*" (Слово...)

принц - "...помладиот *ПРИНЦ* да го земе престолот место поста-риот..." (Список...)

продукт - "За радоста на внук ми Андонаки, сите *ПРОДУКТИ* (потребни *МАТЕРИАЛИ*) ги пренесе од манастирот Св.Наум..." (Список...)

пропаганда - "Убеждавахме вси да се пазјат от *ПРОПАГАНДИТЕ*..." (Слово...)

процес - "...и после голем судски процес пред Хусеин Паша се врати на трговците..." (Список...)

ревизија - "...злоупотреби сите подароци, законити и незаконити, пошто не постоеше РЕВИЗИЈА." (Список...)

репресалија - "...РЕПРЕСАЛИИ против револуционерната опасност." (Табаана)

сума - "...и така трговците се очудиа со големи парични суми..." (Список...)

трипликат - "Програм за расподелба во трипликат..." (Список...)

фабрика - "Секој верен муслиман...должен е да се покаже штедар кон овие стълбови на светата фабрика, наречена табаана." (Табаана)

фамилиста - "Но за фамилисти учители е веч тврде мачно да учителствуваат" (Концепт...)

2.3.2. Латинизми - придавки

арогантен - "...со својот арогантен однос..." (Табаана)

докторски - "...нема ништо посрамно од човек...кој со докторски авторитет говори, а не знае ништо." (Табаана)

класен - "Класното училиште едва уредено се затвори за два денја..." (Концепт...)

неутрален - "...тој остана неутрален 20 години..." (Концепт...)

пастирский - "...пример пастирский..." (Табаана)

публичен - "...по публичните патишта нашите работат како робови..." (Табаана)

революционерен - "репресалии против РЕВОЛУЦИОНЕРНАТА опасност." (Табаана)

2.3.3. Латинизми - глаголи

Пробивот на латинизми од категоријата глаголи, се чини, се одвива значително побавно од категоријата на имината; во текстовите што беа предмет на нашето истражување застапени се само неколку:

денунцира - "...тоа го исползува грчкиот владика и го денунцира Натанаил пред турските власти." (Табаана)

протестира - "Чрез нив ПРОТЕСТИРАМ противу тога Сима..." (Список...)

редактира - "В час п.Хр.с п. Симона ме почести с визитата си и РЕДАКТИРА на турски известниот телеграм..." (Концепт...)

2.3.4. Латинизми - прилози

Како и глаголите, и прилозите се застапени речиси во незначителна мерка:

безрезултатно - "Но Трајко Реколи се истера од црквата БЕЗРЕЗУЛТАТНО." (Список...); интересно е да се одбележи дека последниов пример е образуван со македонски префикс без-, што е

поретка постапка; при прифаќањето на латинизмите, интервенцијата при адаптацијата обично се врши во суфиксите, поретко во префиксите;

мизерно - "Целиот народ се храни мизерно." (Табаана).

2.4. Латинизми кај Крсте П.Мисирков

Ако во лексиката на нашите преродбеници може да се назира продирот на лексеми од латинска провениенција, кај основоположникот на македонскиот литературен јазик Крсте П.Мисирков веќе е евидентен силен наплив на ваквата лексика. Според Оливера Јашар - Настева,⁷² во лексиката на Мисирков јасно се издвојуваат два слоја: словенски, кој е носечки и несловенски. Во вториот слој, кој не е занемарлив ни од квантитативен, ни од квалитативен аспект, спаѓаат бројните интернационализми, во чиј состав, доминантно место заземаат латинизмите. Голем број од нив, во истиот облик во кој се среќаваат кај Мисирков, влезени се во лексиката на современиот македонски јазик.⁷³

Латинизмите, како впрочем и сите интернационализми, што ги содржи јазикот на Мисирков, минале низ филтерот на другите

---

⁷² Општествено-политичката терминологија во јазикот на К.П.Мисирков, Зборник Крсте П.Мисирков и национално културниот развој на македонскиот народ до ослободувањето, Скопје 1976, р.65-77.

⁷³ О.Јашар, *op.cit.* р.77.

словенски јазици, преку кои Мисирков ги прифатил; но, евидентно е и неговото настојување фонетски и морфолошки да ги адаптира на македонската јазична стварност.

Трудот на Мисирков "За македонските работи", што ќе биде предмет на нашето иследување, во однос на присутноста на латинизмите е мошне индикативен во споредба со трудовите на неговите претходници. Тоа е прв текст на македонски јазик, кој содржи зачудувачки квантум латинизми и во однос на бројноста и по фреквенцијата на употребата на некои од нив. Во текстот избројувате дури 206 лексеми од оваа категорија, од кои, некои со импозантна зачестеност. Така, лексемата *ИНТЕРЕС* се среќава 200 пати, *ПРОПАГАНДА* 105, *КОМИТЕТ* 94, *ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА* 65, *РЕФОРМА* 60, *РЕЗУЛТАТ* 43; придавката *НАЦИОНАЛЕН*, Мисирков овде ја употребува 168 пати, *ЛИТЕРАТУРЕН* 52, *КУЛТУРЕН* 35, *ЦЕНТРАЛЕН* 31, *РЕЛИГИОЗЕН* 31 и т.н.

Ваквата јазична наслојка се должи, пред сè, на карактерот на овој текст и од неговата условеност од конкретната историска ситуација, имено, од степенот на развитокот на производствените, трговските и, воопшто, од севкупните општествени односи во тоа време, на ова подрачје. Ваквата општествена ситуација се одразила и овде, со соодветна појава и конкретизација во сферата на јазичната комуникација.⁷⁴ Бидејќи овој текст, по својата суштина е национално-политички манифест, напишан од една високо образована личност, во време кога интернационалната лексика е цврсто вгнездена во повеќе светски јазици и особено е присутна во

---

⁷⁴ De Sosir, F.: *Opšta lingvistika*, Beograd 1969, p.83-85.

ТЕКСТОВИТЕ ОД ВАКОВ ВИД И СОДРЖИНА, ТОГАШ СЕ ЧИНИ ДЕКА ВАКА ГОЛЕМИОТ БРОЈ ЛАТИНИЗМИ ОВДЕ Е ОЧЕКУВАН РЕФЛЕКС И НА ВРЕМЕТО И НА ОБРАЗОВНАТА СТРУКТУРА НА АВТОРОТ.

За да го засили и да го направи поекспресивен својот политички израз, Мисирков, кој го познавал латинскиот, употребува цели латински изрази како: *divide et impera* (p. 24),⁷⁵ *status quo* (p. 3), *veto* (p. 51), *reliquium* (p. 115).

Од латинизмите кај Мисирков, именките се најбројна категорија (105, т.е. повеќе од половината); дел од нив се јавуваат во нивната изворна форма или со незначителна адаптација.

2.4.1. Именки без морфолошка адаптација

Именки од А-основа

а) *Именки со суфиксот -а*: *арена* (1,101),⁷⁶ *минута* (1,24), *монета* (1,126), *пилула* (1,74), *провинција* (4,143), *пропаганда* (105), *реформа* (60), *фамилија* (3,87), *форма* (2,11);

б) *именки на -ура*: *кандидатура* (1,69), *култура* (3,97), *литература* (10,131);

в) *именки на -ива*: *иницијатива* (4,71).

---

⁷⁵ Пагинацијата е дадена според јубиларното издание на книгата: Крсте П.Мисирков: За македонските работи, Скопје 1974.

⁷⁶ Првата бројка ја означува фреквенцијата на лексемата во текстот, а втората - страницата на која првпат се среќава.

Именки од латинска O-основа

Фокус (1,7), меморандум (1,133), максимум (1,VI) - (меморандум е супстантивизиран партицип, а максимум - супстантивирана суперлативна форма).

Именки од консонантски основи

Гладијатор (2,25), директор (1,90), експериментатор (1,42), император (2,207), иницијатор (1,72), инспектор (2,140), консул (6,51), професор (8,58), редактор (2,91) фактор (9,140).

2.4.2. Именки со морфолошка адаптација

Значително поголем е бројот на именките кои се морфолошки адаптирани; најфреквентни се оние со суфиксот *-ија*. Со овој суфикс се и неколку именки, кои во латинскиот свршуваат на *-ius/-ium*, и се од среден род, но при адаптацијата плуралската наставка *-ia* е прифатена за сингуларот, со што именката го сменила и родот и станала *femininum*. Такви се именките: *аудиторија* (180), *империја* (4,120), *коментарија* (1,100), *привилегија* (2,138); именката *титула* при адаптацијата исто го сменила родот (< *titulus*).

Останатите форми на *-ија* изворно се именки со консонантски основи, кои во ном.синг. завршуваат на *-io*; при адаптацијата, овој суфикс се предава со *-ија*: *агитација* (2,32), *аргументација* (1,92), *варијација* (5,138), *декларација* (1,1), *еволуција* (1,VI), *емиграција* (7,19), *ил(ил)устрација* (2,42), *интелегенција* (65,20), *конкуренција* (6,99), *компенсација* (9,49), *конференција*

(18,29), *КОРЕСПОНДЕНЦИЈА* (1,42), *МИСТИФИКАЦИЈА* (9,68), *НАЦИЈА* (1,46), *ОКУПАЦИЈА* (3,27), *ПОЗИЦИЈА* (1,15), *ПРЕТЕНЦИЈА* (10,75), *РЕВОЛУЦИЈА* (18,76), *РЕЗИДЕНЦИЈА* (1,40), *РЕЗОЛУЦИЈА* (3,19), *РЕЛИГИЈА* (2,22), *ТЕНДЕНЦИЈА* (5,145), *ТРАДИЦИЈА* (9,70).

На *-ија* свршуваат и неколку именки, кои по своето образование не ѝ припаѓаат на горната група *substantiva deverbativa*. Тоа се именките: *партија* (7,82), *репресалиа* (1,VIII), и *статија* (7,100).

Бројна е групата именки кои за своја номинативска форма ја имаат именската, придавската или партиципската основа од латински или неолатински форми:

- од *именска основа*: *абсурд* (1,82), *аргумент* (3,133), *елемент* (5,10), *момент* (2,30), *принцип* (2,45), *процент* (1,31), *термин* (7,117) *фундамент* (1,100), *центар* (22,107);

- од *Придавска основа*: *генерал* [губернатор] (1,74), *кандидат* (4,192), *капитал* (1,26), *материјал* (3,77), *мотив* (1,14), *персонал* (1,57), *секретар* (1,57), *циркулар* (1,57);

- од *Барбелуциска основа*: *инстинкт* (1,537), *интерес* (200,95), *компромис* (4,119), *конфликт* (2,90), *проект* (9,IX), *процес* (9,99), *пункт* (1,68), *резултат* (43,62), *реферат* (1,64), *трактат* (65,60), *факт* (10,32); *агент* (4,57), *емигрант* (1,33), *кореспондент* (1,42), *президент* (2,81), *претендент* (2,81), *стипендијант* (3,85).

Именките *МИНИСТЕР* (4,2) и *РЕВОЛУЦИОНЕР* (6,72) завршуваат на *-ер* (овој суфикс кај *МИНИСТЕР* е како во изворот, додека кај *РЕВОЛУЦИОНЕР* - укажува на рускиот јазик како извор за прифаќање.

Неколку именки го имаат суфиксот *-тет*: *авторитет* (3,58), *комитет* (94,8); со суфиксот *-ст* се: *лингвист* (2,101), *национа-*

лист и интернационалист (4,66), пропагандист (1,87), сепаратист (4,72), социјалист (1,66).

Со суфиксот **-изам** кај Мисирков ги среќаваме именките: **индиферентизам** (4,88), **национализам** (2,67), **патриотизам** (4,96), **сепаратизам** (18,93), **социализам** (2,67).

Со словенскиот суфикс **-ство** се: **агентство** (4,57), **консулство** (5,49), **министерство** (3,85), **студентство** (1,58).

Со суфиксот **-ост**: **интернационалност** (2,65), **националност** (5,65), **нетактност** (1,47), **неутралност** (1,3), **оригиналност** (1,110), **популарност** (4,65), **сериозност** (1,33), **солидарност** (1,74).

Глаголски именки на **-јне**: **капитулирајне** (1,98), **контравозражуајне** (како хибрид, 1,101), **култивирајне** ((1,75), **окупирајне** (1,26), **пропагандирајне** (1,80), **публикуајне** (1.X), **реформирајне** (1,82), **сформируајне** (1,102), **сформуајне** (1,46), **трактуајне** (1,20).

2.4.3. Придавки

Придавските форми од латинско потекло се формирани со додавање на нашиот придавски суфикс **-ен** на латинска именска основа или на придавска со формантите **-al-**, **-ar-**, **-iv-**, **-os-**:

ЕВОЛУЦИОНЕН (2,43), **ИНТЕЛЕГЕНТЕН** (2,94), **КУЛТУРЕН** (35,118), **ЛИТЕРАТУРЕН** (52,100), **НЕРВЕН** (1,33), **ОКУПАЦИОНЕН** (3,10), **ПРОПАГАНДЕН** (1,85), **РЕВОЛУЦИОНЕН** (1,67), но и **РЕВОЛУЦИЕН** (17,72);

ГЕНЕРАЛЕН (3,14), **ЛЕГАЛЕН** (1,43), **МАТЕРИАЛЕН** (6,20), **МОРАЛЕН** (10,93), **НАЦИОНАЛЕН** (168), **НЕУТРАЛЕН** (3,112), **ОРИГИНАЛЕН** (4,112),

официјален (17,9), провинциален (1,85), реален (1,144), специален (3,144);

административен (1,25), пасивен (2,85), спекулативен (1,66), субјективен (1,140);

религиозен (24,97), тенденциозен (24,66);

солидарен (1,25), утилитарен (1,66).

Од именките на **-ист**, кај Мисирков наоѓаме придавки, образувани со суфиксите **-ич-ен**: **ЕГОИСТИЧЕН** (6,81), **СЕПАРАТИСТИЧЕН** (1,71), **СОЦИАЛИСТИЧЕН** (1,71), но и **ПАТРИОТИЧЕН** (4,85) од **патриот**.

Овој суфикс, присутен и во македонскиот литературен јазик за образување *adiectiva qualificativa* (**МЕЛОДИЧЕН**, **АКУСТИЧЕН**, **МЕТОДИЧЕН**), кај Мисирков е влијание од рускиот јазик, каде што со **-ичный** се формираат качествените придавки, изведени од термините на **-изм**, **-ость**, **-ика**; ⁷⁷ инаку, со овој суфикс се образуваат придавки и во другите словенски јазици (српскиот **-ичан**, бугарскиот **-ичен**, полскиот **-uczny** и други). ⁷⁸

Кај Мисирков се среќаваат и неколку глаголски придавки (*participia*) на **-ан**: **ДИКТУАН** (1,18), **ПОПУЛАРИЗИРАН** (1,117), **ПРОПАГАНДИРАН** (1,117), **ПРИВЕЛЕГИРАН** (1,130).

Придавки со суфиксот **-цки**, **-ически**

Со суфиксот **-цки** се образувани *adiectiva relativa*; суфиксот се додава на именската основа: **ГЕНЕРАЛЦКИ** (2,74), **ИНПЕРА-**

---

⁷⁷ Виноградов, В.В.: *Русский язык, Грамматическое учение о слове*, Москва-Ленинград 1947, p.215.

⁷⁸ Димитров, Т. *op.cit.* p.90.

торцки (4,27), имперцки (1,119), италијцки (1,102), комитетцки (2,18), министерцки (2,81), пропагандцки (3,81), реформаторцки (7,133) студентцки (3,64), фебруарцки (5,3), - мо и со суфиксот -ски: сепаратитски (1,71).

Под влијание на рускиот суфикс *-ический* и бугарскиот *-ически*, кај Мисирков среќаваме: *класически* (1,42), *фактически* (1,127).

2.4.4. *Adverbia modi*

Се чини дека прилозите, како морфолошка категорија, потешко продираат во јазикот. И во лексиката на Мисирков тие се малубројни во однос на останатите морфолошки категории; ги има седум: *демонстративно* (2,85), *материјално* (1,33), *морално* (3,43), *културно* (1,33), *официјално* (3,24), *сериозно* (1,IX), *специјално* (3,70).

Кај Мисирков наоѓаме и придавки-хиприди, со македонски префиксални морфеми; тука се придавките со привативниот префикс *не-*: *некултурен* (4,40), *ненормален* (1,105); со префиксот *с-*: *сформуан* (како глаголска придавка); со префиксот *без-*: *безрезултатен* (2,85).

Среќаваме и степени на компарација: *популаризиран* (компаратив од глаголска придавка), *потолерантен* (1,113), *најинтересен* (1,57).

2.4.5. Глаголи

Глаголи со -ира-

Повеќето глаголски форми со латински радикали кај Мисирков се образувани со суфиксот *-ира-*; овој вербален суфикс е мошне продуктивен, кога се работи за образување вербални форми од странско потекло во повеќе словенски јазици (руски, српски, бугарски, полски и др.); во овие јазици, овој суфикс е всушност адаптација на суфиксот *-ieren*, со кој во германскиот јазик се образуваат глаголи од туѓи основи (*reduzieren, organisieren*); во "За македонските работи" следните глаголи се образувани со овој суфикс: *игнорират* (6,12) и рефлексивната форма *игнорират се*(80), *капитулират* (5,37), *компромитират* (3,100), *конкурират* (1,12), *констатират* (1,48), *окупираат* (1,9), *популаризират* (1,8), *претендираат* (1,37), *прокламираат* (1,80), *протестираат* (1,140), *пропагандираат* (5,37).

Глаголи со у(в)а

Извесен број глаголски форми кај Мисирков се образувани со суфиксот *-у(в)а-*. Ова е мошне стар глаголски формант; во рускиот јазик се јавува уште во XVII. век⁷⁹ како *-ова-*, каде што влегол од полскиот. Мисирков, овие форми како да ги образува по аналогија на глаголите од тој тип во рускиот јазик (сп. *диктовать, протестовать*); вака се образувани следните глаголи: *асими-*

---

⁷⁹ Абилова, Н.С.: Слово интернационального происхождения в русском языке нового времени, р.16.

лируа (1,107), деморализу(в)а (1,50), диктуат (3,29), компроми-
туат (3,100), заинтересуат (1,99), протестуат (1,99) [дублет на
протестира], публикуат (1,54), интересуат се (7,75), сформуат (1,
106).

Една глаголска форма е со суфиксот -иса-: неутралисат (1,
154).

Глаголската форма ЦЕРЕМОНИТ СЕ (1,7) е образувана според
моделот на руската форма церемонится.

Nomina verbalia

Од глаголските именски форми кај Мисирков во овој текст
среќаваме:

Парџиц. на Презентив: деморализујуки (деморализујуките пропа-
ганди, 1,50), асимилирајуќи се (како глаголски прилог - 1,107);

Парџиц. на Перф. Пасив.: диктуан (1,18), популаризиран (1,117),
привелегиран (1,130), сформуан (1,47);

Глаголски именки: капитулирајне (1,98), контра-возразујне
(хибрид, 1,101), култивирајне (1,75), окупирајне (1,26), пропаган-
дирајне (1,80), публикуајне (1,Х), реформирајне (1,82), сформиру-
ајне (1,102), но и сформуајне (1,46), трактуајне (1,30).

Г Л А В А   I I

ИНТЕНЗИВНА ПЕНЕТРАЦИЈА НА ЛАТИНИЗМИ ВО ТЕКСТОВИТЕ НА
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК ВО ВЕСНИЦИТЕ ОД ПЕРИОДОТ
1941 - 1944 ГОДИНА

1. Латинизми во печатот ма македонски јазик,
објавени во 1941 година

Продирането на лексика од латинско потекло во нашиот јазик во периодот до конституирањето на македонскиот литературен јазик, може да се следи и во печатот, издаван во време на Народноослободителната Војна. Во периодот 1941-1945 година, во Македонија излегувале повеќе од четириесет билтени, весници и списанија, што ги издавале раководствата на Народноослободителното движење, партиските организации и воените единици, како и голем број информативни билтени, т.н. "радио-станици", што ги издавале сите партиски организации, партизански одреди и воени единици на територијата на Македонија. Материјалите во овие изданија се пишувани на македонски јазик, најчесто на местниот дијалект, кадешто весникот се издавал.

Од ваквите изданија, печатени и дистрибуирани во 1941 г. сочуван е само еден број од весникот на кумановската партиска организација, со алегоричен наслов "Дедо Иван" и тоа бројот 3 од септември 1941 г. Во него се отпечатени прилозите: "Славјанскаје победа", "За што са се борили Македонци и за што се с'га борив", "Политичка ситуација - источен фронт", "За македонско село", "Како се бореше белоруске жене против фашизам", "Фронт работне и прогресивне омладине", "Денешна и утрешна Македонија", "Борба за леб". Сите статии се на кумановски дијалект и содржат информации

за политичката и воената ситуација во земјата и пошироко, поттик за борба и визија за иднината на Македонија. Анонимните автори на овие написи, при пишувањето, очигледно користеле публикации и информации од сличен карактер, а и самите биле политичко-парти-ски инструирани, така што во нивниот лексички фонд почнуваат да продираат зборови, карактеристични за актуелната ситуација, меѓу нив, голем број од латинска провениенција. Покрај веќе општо прифатените, како *фабрика, фабрички, индустрија, машини, метали, ароплани*, сега веќе почнуваат да се јавуваат латинизми – именки и придавки, актуелни за времето. Како најзастапени од именките се забележуваат: *окупатор, фашисти, армија, дивизија, фронт, авиација, трактори, резултат, капитализам, но и морал, конкуренција, колонисти, спекулации, компромис, конгреси, империја, интелегенција, пропаганда, моторизација*; од придавските форми најчесто среќаваме: *фашистички (окупатор, војна, затвори), национален (слобода, ослободување, свес, покрет), социјалистичка (домовина), централен (положение), концентрациони (логор), културен (развој), колонијален (положај), прогресивен (омладина)*; во оваа категорија би ги вброиле и партиципските форми: *мобилизирани (рудари), окупиран (народи)*.

Интересно е да се одбележи дека веќе во 1941 година, иако во незначителен број, се појавуваат и синтагми од латинизми; пр. *фашистички окупатор, империјалистички интереси, капиталистичка класа, фабрички продукти* и сл.

Чувствувајќи дека употребата на ваквата лексика е новина за читателот – Македонец и предвидувајќи дека би можеле да бидат нејасни и неразбирливи, некои автори наоѓаат за нужно да го

објаснат терминот. Во прилогот "За македонско село" употребувајќи ја придавката *НОМИНАЛЕН*, што веројатно ја презел од некој марксистичко-теориски прирачник, авторот, во заграда го објаснува значењето: *Стварно, демек, земјата е на банките и на градските и селските зеленаши, а сепак е само номинален власник (газда сал по име).*

Во текстовите, објавени во текот на 1941 година, индикативно е одсуството на глаголски форми со латински радикали, но партиципските форми *мобилизирани*, *окупиран* укажуваат дека и оваа категорија зборови почнува да се влучува во јазикот на нашите луѓе.

2. Латинизми во печатот од 1942 година

Од печатот, објавуван на македонски јазик во 1942 година, сочувани се повеќе весници и броеви, така што можеме да го следиме продирањето на лексиката од латинско потекло континуирано, секој месец.

2.1. ЈАНУАРИ

Во "Народен билтен", весник на велешката партиска организација, во јануарскиот број се печатени прилозите:

"Организиране на фашистите у Велес", "Положението на работништвото", "Биланс за ослободението"; во нив ги среќаваме следните латинизми:

именки: акт, доктор, спекулација, капиталисти, факти, апсолутизам, реакционари, универзитети, интелегенција, манифестации, традиции, авторитативност, коалиција, империјалисти, револуција, фабрика, култура, офанзива, интереси, агенти, директива, реакционери, пропаганда, конкуренција, студенти, протекторат, колонија, фронт, окупатор, конференција, интернација, демонстрација;

придавки: професионални (организации), колониални (робови), легални, класни (организации), културен (народ, клуб), формално (гласување), национални ("ослободители"), капиталистички (зарем), (на)реакционерни (закони);

синтагми: националистичка култура, фашистичка диктатура, комунистичка партија, универзитетски професори, факултетска интелегенција;

глаголи: глаголите се ретки: мобилизираат, денунцира.

прилози: во овие текстови среќаваме само еден прилог: национално (потиснати).

2.2. ФЕБРУАРИ

Во бројот од јануари-февруари на "Билтенот на покраинскиот комитет на КПЈ за Македонија", во текстот, на

македонски јазик (има текст и на српскохрватски) ги наоѓаме латинизмите:

именки: капитализмо (sic!), агенти, ревизионизмо, опортунизмо, интернационала, интернационализација, нација, кредити, фракционаши, мобилизација, империјалисти, центрум (sic!), материјализам, фронт, социјализам, револуција, фабриканти, интервенти, комунизмо, култура, Викторија (како симбол на победата);

придавки: бројот на придавките е помал: колонијални (народи), генијална (рака), империјалистичка (возна), реална (сила), класна (припадност), (наи)реакционерен (дел);

синтагми: сега веќе позачестено среќаваме и латинизми - синтагми: пролетерска револуција, диктатура на пролетаријатот, револуциона партија, акумулација на капиталот, реакционерни елементи, привилеговани позиции;

глаголи: сèуште слабо застапена категорија: реализира, триумвира (sic!); среќаваме и еден глаголски прилог: комеморирајки.

2.3. МАРТ

"Билтенот на ПК КПЈ за Македонија", во бројот март-април 1942 година, содржи повеќе написи: "Да живее Први Мај...", "Гоце Делчев", "Пролетната офанзива на Хитлера", "Вториот сеславјански митинг", "Македонската младина се бори...", "Целта на

фашистичкото оземлуене", "Фашистичкиот грабеж на македонскиот тутун", "Закон за заштита на вишата раса"; во сите овие статии наидуваме на забележителен наплив на латинизми, од кои категоријата именки доминира:

именки: бројни се формите на **-ија**: фамилија, империја, деценија, линија, коалиција, мобилизација, шпекулација, традиција (со плуралската форма традици), манифестација, мотивација, окупација, дивизија, позиција, деморализација, авиација, редакција, акција, револуција, интуиција, декларација, реакција, интеракција, демонстрација, индустрија, провокација; други именки од ж.р. на **-а**: иницијатива, класа, минута, пропаганда, фабрика, публика, диктатура, корона, офанзива, резерва; именки од м.р.: датум(и), фокус(и), окупатор (многукратно), конспиратор, провокатор, терор, диктатор, пролетаријат, фронт, резултат, пунт(ови), материјал, морал, транспорт, аероплан, апарат(и), момент, факт, континент, процес, колектив, авторитет, квалитет, апсолутизам, империјализам, социјалист, грандиозност, интелектуалци;

придавки: расте и бројот на латинизмите - придавки; некои од нив добиваат дури карактеристики на "epitheta constantia", како на пример фашистички окупатор; среќаваме: **концентрационен** (лагер), **културна** (установа), **социјалистички** (убежденија), **револуционерни** (расположенија, извозувана, сили, покрети, организации, дејност), **активно** (участие, одбрана, дејност), **империјалистички** (фази, цели, блок), **капиталистичка** (недоразвиеност), **моторна** (сила), **национална** (борба, ослобождение, востанија и како атрибут на многу други именки), **фашизирано**

(друштво), *материјални* (загуби), *професионални* (лажови), *квантитативно* (sic! одношение), *популарни* (банки), *акционерски* (дружества), *класни* (разлики), *индустриски* (заводи), *квалификовани* (работници), *индустијална* (сила), *изолирано* (положение), *колонизаторска* (политика), *солидни* (темели), *приватни* (домашинства);

синтагми: *интернационална солидарност*, *револуционарни традиции* (sic!), *интернационален пролетаријат*, *комунистичка интернационала*, *националистичка агитација*, *комуникациони линии*, *окупаторски територии*, *прогресивни елементи*, *моторизирани дивизии*, *транспортни линии*.

прилози: прилошките форми се сèуште ретки: *активно* (учествујат), *квантитативно* (се слаби);

глаголи: се зголемува и бројот на латинизмите – глаголи: *мобилизирајат*, *протестуат*, *манифестира*, *мобилизирајте* (за сета воена сила), *инструктира*, *анектира*, *констатира*, *окупираја*, *ликвидира*, *провоцирајат*, *колонизира*, *диктујат*, *денунцира*, *агитира*, *диригујат*, *протектираја*.

Забележуваме и некои хибридни сложенки, како: *контранападение*, *контранастапуене*.

2.4. МАЈ

На страниците на печатот и во овој месец продолжува трендот на приливот од латинизми; во весникот "Народен глас" што

го издава прилепската партиска организација, во прилозите "Едно-годишнина од ослободението на Македонија" и "Нешто за францозно-со" среќаваме:

именки: армија, апарат, агенти, интереси, материјали, продукти, спекула, солидарност, ситуација, терор;

придавки: фашистичка (организација), мизерни (цели), концентрациони (лагери);

синтагми: латинските радикали влегуваат и во синтагми-хиприди од типот: националноослободителен антифашистички фронт.

Интересно е да се одбележи дека во некои статии од овој весник, на пр. во прилогот "Народно глас је једини преку кој народо наш можи да си ги искаже својте мисли и желанија" речиси воопшто нема латинизми (само *солидарност* и *интереси*). Од глаголите ја има единствено формата *регулира*.

Во мајскиот број на весникот "Весник", издание на скопската партиска организација, во прилогот "Хитлеровите фашисти како шпекуланти", во самиот наслов латинизмот *шпекуланти* го среќаваме со фонетска промена на иницијалниот консонант *с* во *ш*, а во самиот текст оваа именка ја среќаваме и како *спекуланти*, а од истиот радикал уште и формите: *спекулации*, *спекулисане* (напоредно со *спекулирање*), но и глаголот *спекулира*.

Во "Народен билтен", весник на велешката партиска организација, за месец мај, во написите "Распаднуене на Хитлеровата позадина", "Карл Маркс", "Смртта на фашизмот се приближује", "Патот на спасение", се среќаваат латинизмите:

именки: територија, акција, позиција, офанзива, материјал, фактор, фашизам, социјализам, империјализам, капита-

лизам, интернационала, класа, фамилија, интереси, претендент;

придавки: фашистичка (клика), деморалисани (свет), мизерна (храна), реални (заклучоци), класно (друштво), империјалистичка (војна), диктаторска (власт);

латинизми-синтагми: социјална револуција, фашистички агенти, национал-социјалистичка партија, интернационална армија, класно-свесен пролетаријат (хиб.);

глаголи: глаголите се овде ретки: констатуеја (смртта на фашизмот), протестирајќи (кажаја).

Во весникот "Народен глас" (Прилеп), во написите "Това што му се спремаше зад грб на македонскиот народ", "Комесарот и неговите ортаци", "Еден мал дел од тоа што видов дури работев во Германија", како латинизми среќаваме:

именки: форма, интелигенција, армии, ситуација, резултати, дивизии, офанзива, парти (sic!), мобилизација, окупатори, транспорти, морал, објекти, дезертирање, момент, агенти, терор, фабрики;

придавки: пасивен, незаинтересуван (нарав), мобилисан (народ), евентуален (напад), активно (учество), цивилен (роб);

глаголи: ликвидират, дезертира;

прилози: интересантно, реално, апсолутно.

Во "Весник", орган на скопската партиска организација, во прилозите: "Ние сме у офанзива", Ни еден грам волна за германските и бугарските фашисти", "Црвената армија има првокласни техники", "Како фашистите го прават новиот ред", "Македонската младина ја дига својата тупаница", "Фамозната колона на снабдувањето", како што може да се забележи, и во самите

наслови се јавуваат латинизми (офанзива, фашисти, првокласна, фамозна колона); во овие текстови се присутни и други брозни латинизми:

именки: фронт, санитар, резерва, авиони, авионец, окупатор, датуми, индустрија, материјали, конфискација, мизерија, линија, авијација, документ, интелегенција, реакција, колонија, функционери, капитал, принцип, декрет, фабриканти, резултат, демонстрација, терор, конфиденти, протекција, корупција, продукти, премија и други;

придавки: нивниот број е значително помал - централен (затвор), грандиозна (сила), минимална (надница), класно (бесправие), индустријални (произведенија), материјални (жртви);

синтагми: реквизициони, акциони комисии, тракторски, авионски мотори;

глаголи: бројот на глаголите е мал, во споредба со претходните категории: окупира, инсценирани се (процеси), интервенира, манифестира;

прилози: и нив, како глаголите, ги има во мал број: активно (соработује), формално (поцркавме од глад).

2.5. ЈУНИ

Весник "Народен билтен", бр.23; прилог: "Значењето и потребата за Билтено":

именки: ситуација, окупатор, агитатор, пропаганда,

офанзива, дефанзива, комисии, реквизиции, натура (во натура), аероплан, цивилизација, резултати, територија, пропагатор, резерва;

придавки: национално (ослободителна борба), информативен (лис), најактивна (сарадња), фалсификаторски (сурат), мобилисана (војска), нормирани (цени, надници), локални (напади), санитарна (служба);

синтагми: фашистичка пропаганда, егземпларен генерал, специјални декларации, материјални резерви, фашистички апарат;

глаголи: мобилизира, демобилизирајат, коментирајќи (како гл. прилог).

2.6. ЈУЛИ

Весник "Народен билтен", бр.26 (5 јули); прилог: "Ноф ден":

именки: агенти (повеќекратно), декларации, репараци, конференции (sic!), окупирање;

придавки: непролетерско (држање), позициона (војна), локални (нападенија), материјална (штета), национален (празник), најматеријалистички, најреакционарен (дел од буржоазијата), најбрутален (начин);

синтагми: реквизициона комисија, фашистка милиција.

Во наведениот текст не среќаваме ни глаголски, ни прилошки форми со латински радикали.

2.7. АВГУСТ

Во "Билтенот на ПК КПЈ за Македонија" од месец август. во прилогот "Илинден и денешната борба на македонскиот народ", бележиме релативно мал број латинизми, иако некои од нив како *интелегенција, апсолутизам*, ги среќаваме неколкукратно:

именки: *фактор, апсолутизам, феудализам, конкуренција, интелегенција, ситуација, интервенција, фамилија, манифест, републиканци, комитети, момент, фракција, пропаганда, агентура, компликации, принципи, материјалисти, империја, концесија, федерација, пролетаријат, шпекуланти, окупација, елементи, перспектива, традиции, класа, интереси;*

придавки: *револуционизирани (сили), револуционарни (чети, борба, ситуација), директен (удар), социјален (програм), прогресивни (сили);*

синтагми: *империјалистички интереси, најефикасна форма, национална револуција, легендарна република, материјалистички апетити;*

глаголи: *пропагира(ја), формира(ше), (бидат) ликвидирани, анкетира, парира(ат), агитира(ја), манифестира, пропагирани (беа), активизира;*

прилог: *револуционерно (настроени).*

Весник "Политички листок", орган на кавадаречката партиска организација, бр.6, август; прилог: "Сретствата на бугарската фашиска пропаганда":

именки: *империјализам, интернационализам, пропаганда, фирма, аргументи, факти, агенти, амбиција, популарност, интерна-*

ционалист;

придавки: фашиски (книжовници), но - фашистички (окупатори), комунистичка (идеологија);

синтагма: интелектуален агент.

Од глаголските форми ги имаме само глаголот *егзекутира* и глаголскиот прилог *фалсификувајќи* (ги фактите).

Во весникот "Братство", весник на Окружниот комитет на КПЈ за Западна Македонија, август 1942 година, во прилозите: "Зашто излеговме", "Живото и борбата на македонскиот народ под обата окупатора", "Спахилук и волна од печалбарите", "Нешто од историја на македонскиот народ" и други, од латинизмите ги среќаваме:

именки: солидарност, акци (sic!), атентатор, дисциплина, терори, интелегенција, окупатори, резерва, федералисти, република, ситуација, емигранти, револуционери, револуција, комитет, позици/ција, интерес, пропаганда, активност, територија, конференција, транспорт, муниција;

придавки: илегален (скриен народ, луѓе), интелегентен (момак), дисциплинован (однос), морален (утицај), формално (раководство), револуционарен (окраг), материјални (средства), емигрантски (друштва), негативен (одговор), национално (осеќајне);

синтагми: реквизициони комисии, централен комитет, материјални интереси;

глаголи: реквизира, инспектира.

2.8. ОКТОМВРИ

Во "Билтенот на Главниот штаб на НОП за Македонија:

именки: традиција, пропаганда, интернација, терорисување;

синтагми: диверзантски акции, антифашистички фронт, коалиција, фашистички терор;

глаголи: коментарисува, терорисува, интерира(ја).

Во "Октобрис", весник на кумановската партиска организација:

именки: реакција, илузија, апарат, конспирација, ефекат, коалиција, трибина, студенти, транспорт, конгрес, статус, окупанти, но и окупатори;

придавки: конспиративна (борба);

синтагми: реакционерна империја, антифашистички фронт.

Во "Весник", орган на скопската партиска организација:

именки: сектор, делегација, октомбар, конгрес, резолуција, демонстрација.

2.9. НОЕМВРИ

Во "Октобрис":

именки: фабрике, мисија, сателити, интервенција, коалиција, ликвидатори, офанзива, опозиција, линија, дефанзива, индустрија, авијација, дивизија, територија, агенција, транс-

ПОРТ, ДЕЗЕРТИРАНЕ, ПОЗИЦИЈА, ПЕРСОНАЛ, ПРОВОКАЦИЈА, ШПЕКУЛАЦИЈА,
ШПЕКУЛАНТ, КАПИТАЛИЗАМ;

придавки: ГЕНИЈАЛЕН (Ленин), КОНЦЕНТРИСАНА (флота);

синтагми: СОЦИЈАЛИСТИЧКА КУЛТУРА, АНТИФАШИСТИЧКА КОА-
ЛИЦИЈА.

Во "Билтен", орган на битолската партиска организација:

именки: ФОРМАЦИИ, КОМЕНТАР, КОНЦЕНТРАЦИЈА, ПРОПАГАНДА,
ИНСТАЛАЦИИ;

синтагма: СТАБИЛНА ЛИНИЈА;

глагол: КОНСПИРИРА(ШЕ).

Во "Народен глас", орган на прилепската партиска органи-
зација:

именки: ИНИЦИЈАТИВА, ДЕМОРАЛИЗАЦИЈА, МАХИНАЦИИ, ШПЕ-
КУЛАЦИИ, ТРАНСПАРЕНТИ, АГЕНТИ;

глаголи: МОБИЛИЗИРА(АТ), МОБИЛИЗИРА(НИ), ИНТЕРНИ-
РА(ЈНА).

Во "Востаник", весник на ОК КПЈ за Западна Македонија:

именки: ЕЛЕМЕНТИ, АСПИРАЦИИ, ЦЕНТРАЛИСТИ, ПРОТЕКТОРАТ,
ПРЕФЕКТУРА и многу други, кои се среќаваат и во другите весници.

3. Латинизми во печатот од 1943 година

Во 1943 година продирањето и присуството на латинизмите
во весниците на македонски јазик продолжува и е евидентно.

3.1. ЈАНУАРИ

"Народен глас", Прилеп:

именки: *интернирајна, армија, терор, фабрика, центра-
ла, форма, демонстрација, агенти, мобилизација, пролетаријат,
трактори, реакција;*

придавки: *пропагандно (биро), сериозни (збивана),
диверзантски (дејствија);*

синтагма: *бескрупулозна пропаганда;*

глаголи: *мобилицаат, (се) ликвидира(ни).*

3.2. ФЕБРУАРИ

"Неделен весник", орган на тетовската партиска
организација:

именки: *окупатор, реакционери, легенда, капитулација,
мисија, гест(ови), фактор;*

придавки: *генијален (војсковоѓа), индустриски (крајез),
моторизирани (одреди), окупаторска (власт);*

синтагма: *тотална мобилизација;*

глаголи: *интернира;*

прилог: *бескомпромисно.*

Во "Народен глас", Прилеп:

именки: *акции, но и акци, територи, материјал, ситуа-
ција, реакција, солидарност, окупација, форма, апарат, дивизија,*

ТЕРИТОРИЈА, ДЕЛЕГАТИ, ФАКТ(И), СПЕКУЛА, КУЛТУРА, ЦИВИЛИЗАЦИЈА, ДЕМОНСТРАЦИИ, МОБИЛИЗАЦИЈА, МАНИФЕСТАЦИЈА, ТРАКТОРИ, МАШИНИЕРИ; ИНТЕРЕСНО Е ДА СЕ ОДБЕЛЕЖИ ДЕКА ВО ФЕБРУАРСКИОТ БРОЈ НА ОВОЈ ВЕСНИК НЕ СЕ ЗАСТАПЕНИ ЛАТИНИЗМИ ОД КАТЕГОРИИТЕ НА ПРИДАВКИТЕ, ПРИЛОЗИТЕ И ГЛАГОЛИТЕ.

3.3. АПРИЛ

Во "Народен глас", Прилеп:

именки: окупатор, фашисти, терор, пропаганда, фронт, ситуација, форма, акт(о), територија, дивизија, интереси, министер, факт, фабрика, спекула, агенти, цивилизација, култура;

придавки: фашистичка (власт), окупаторска (власт);

глагол: интернира.

3.4. МАЈ

Во "Народен глас", Прилеп:

именки: нација, терор, агенти, шпекуланти, окупатори, студенти, провокација, информација;

синтагми: фашистички окупатори, тотална мобилизација;

глаголи: интернира(јат), информира(ме).

"Радио весник", 16 мај 1943 година:

именки: информација, провокација;

синтагма: објективна информација;

глагол: информира.

3.5. АВГУСТ

"Меѓународен политички преглед", август 1943; во написот "Месечен извештај на бојните дејствија":

именки: позиции, армија, дивизи, територија, аероплани, материјал, муниција, процес, центро, радиус, кварт(ој), формаци, контингент, транспорт, демонстранти, префекти;

придавки: сконцентрисани (напади), централен (затвор), нормален (живот);

синтагми: фабрички квартај, моторизирани дивизии, диверзантски акции.

Во "Билтен на Главниот штаб на НОВ и ПОЈ за Македонија":

именки: терор, сектор, материјал, контраши, муниција, капитулација, комплет, униформа.

3.6. СЕПТЕМВРИ

Во "Народен глас", весник на македонскиот НОФ:

именки: фронт, офанзива, територија, факти, комисији,

ИНТЕРЕСИ;

придавки: национални (чети), колонијално (положение);

глаголи: интернира, реквизира.

3.7. ОКТОМВРИ

Во "Меѓународен политички преглед" и во "Билтен на V оперативна зона":

именки: позиција, капитулација, експедиции, култура, цивилизација, елементи, дисциплина, професи, конференции;

придавки: оперативна (единица), регуларна (војска);

глаголи: ликвидира, формира.

3.8. ДЕКЕМВРИ

Во "Братство", лист на I Македонска ударна бригада - во написот "Народна борба":

именки: територија, ситуација, резултат, конференции, комитети, момент, фигура, инквизиција, конференција, титула;

придавки: оперативна (зона), официјален (дел);

глаголи: информира(јат), формира(т), рецизуе.

Во печатот од 1944 година јазикот на кој се пишуваат прилозите и натаму ќе ги има белезите на локалните говори, каде

што се објавуваат весниците. Текстовите главно содржат бројни информации од воен, политички и пропаганден карактер; некои од нив се преводи од гласила на туѓи јазици (српскохрватски, бугарски, руски). Со оглед на ваквиот карактер на текстовите, латинизмите и натаму се присутни во забележителен број, што е речиси природно, особено за оние категории апелативи, за кои во македонскиот јазик не постои или сèуште не е изграден адекват во вид на калка. Латинизмите се почести во текстовите од пообразованите автори, кои веќе се потпишуваат под своите прилози (пр. Бане Андреевски - Ронката, Киро Миловски, Иван Мазов и др.). Овие образовани луѓе, латинизмите ги преземаат главно од јазикот на кој се школувани, па од таму доаѓа и она колебана во суфиксацијата од типот *РЕВОЛУЦИОНЕРЕН/РЕВОЛУЦИОНАРЕН, РЕВОЛУЦИОНЕН, РЕВОЛУЦИОНАРНОСТ; АУТОРИТЕТ/АВТОРИТЕТ; ПРОЦЕНАТ, ПЕНСИИ, КОМПЕНСАЦИЈА, КОНТРАШ, СЕКТАШ, ДИСЦИПЛИНОВАН, ПРИВЕЛЕГОВАН* и др. Недоследност се забележува и кај латинизмите со суфиксот *-ија*, кој алтернира со *-иа*: *акција/акциа; реакција/реакциа; дивизија/дивизииа*. Многу често, плуралските форми од именките на *-иа* свршуваат на *-и*: *акци, дивизи, традици* (оваа појава беше присутна и кај латинизмите, забележани во претходните години). Колебана има и во предавањето на латинизмите, кои во иницијалниот слог ја имаат консонантската група *сп-*: *спекула/шпекулација*, но и *шпекуланти*, што укажува на германскиот јазик како еден од посредниците при прифаќањето на овие лексеми. Македонскиот суфикс *-ост*, алтернира со *-ос*: *солидарност, валидност, но и активнос, реалнос* и т.н.

При употребата на латинизмите почнува да се чувствува извесна слобода, па покрај македонската суфиксација се среќаваат и хибридни форми, како: *самодисциплина*, *културнопросветен*, *пред-конгресен* (проглас), *нелегален* (покрај *илегален*) и сл.

4. Латинизми во печатот на македонски јазик

од 1944 година

4.1. Именки

Голем број латинизми во текстовите од 1944 година се со латински суфикси; некои од нив биле присутни и во секојдневниот говор: *фамилија*, *индустрија*, *форма*, *формула*, *дисциплина*, *пропаганда*, *датум* (но и плуралската форма *дата*), *форум*, *лабораториум*, *корпус*, суперлативите *максимум*, *минимум*; еден од најчесто присутните е латинизмот *окупатор*, но и *фактор*, *сектор*, *узурпатор*, *терор*, *декор*. Во овие текстови, особено оние што содржат информации за воените дејствија, среќаваме голем број термини за воени поими: *армиа/армија*, *авиација*, *агресија*, *акција/ија*, *дивизија/ија*, *инвазија*, *капитулација*, *комуникација*, *композиција*, *мобилизација*, *моторизација*, *окупација*, *операција*, *позиција/ија*, *територија*, *формација*; *агресор*, *окупатор*, *сектор*, *корпус*, *авијатор*; *резерва*, *офанзива*, *дефанзива*, *контраофанзива*; *фронт*, *диверзанти*, *дезертери*, *авиони*, *генерали*.

Од политичката терминологија најчесто среќаваме :

- акција, делегација, демонстрација, декларација, еми-
грација, коалиција, колонизација, корупција, конференција, мани-
фестација, партија, прокламација, реакција, револуција, резолу-
ција, република, унија, федерација, директива, класа, култура,
диктатура;

- делегати, депутати, конгрес, манифест, пакт, проле-
таријат, плебисцит;

- центар, пролетер, комесар, реакционер/ар;

- апсолутизам, капитализам, комунизам, империјализам,
фашизам, нацизам, хуманизам;

- револуционерност, солидарност;

- интернирец, конзервативец, интелектуалец/лка;

- секташтво;

- активист/стка, империјалист, комунист, фашист;

- комитет.

Од другите именки, што означуваат конкретни или апстрактни
содржини, најчести се оние со суфиксот **-ија**:

- аспирација, декларација, денационализација, депреси-
ја, дирекција, генерација, егзистенција, екселенција, емисија,
илузија, империја, индустрија, индустријализација, инквизиција,
инструкција, интелегенција, компенсација, компетенција, конспи-
рација, консеквенца, контраакција, кулминација, ликвидација,
линија, махинација, мизерија, милиција, нација, ориентација,
пенсија, популаризација, провинција, професија, реквизиција,
ситуација, тенденција, традиција, фалсификација, функција;

ИМЕНКИ ОД ЖЕНСКИ РОД НА -а:

- дисциплина (но и самодисциплина), варијанта, иницијатива, локомотива, макина (но и машина), нервоза, перспектива (многу често), резерва, рецепта статуа, спекула, титула, трибуна, униформа, фабрика, форма, формула;

ИМЕНКИ ОД МАШКИ РОД НА -а:

- колега;

ИМЕНКИ ОД ЖЕНСКИ РОД НА -ос/т:

- активност, генијалност, националност, неориентираност, пасивнос/т, реалнос/т, сериозност, специјалност;

ИМЕНКИ ОД МАШКИ РОД НА -ор:

- автор, денационализатор, декор, директор, нумератор, терор (многу често), триколори, но и авијатор;

ИМЕНКИ ОД МАШКИ РОД НА -нт:

- аргумент, документ, експонент, елемент, инструмент, кореспондент, континент, момент, претендент, студент, темперамент, шпекулант;

ИМЕНКИ СО ДРУГИ СВРШЕТОЦИ (НАЈЧЕСТО ИМЕНСКА, ПРИДАВСКА ИЛИ ПАРТИЦИПСКА ОСНОВА ОД ЛАТИНСКИ ЛЕКСЕМИ):

- артикал, интерес, капитал, коментар, комити, курс, легионар, материјал, морал, мотив, потенцијал, принцип, сателити, сигнали; апарат, апетит, конкордат, конфликт, плебисцит, постулат, резултат, секретариат, субјект;

ИМЕНКИ СО СУФИКСОТ -тет:

- авторитет, менталитет, неутралитет, универзитет, факултет;

ИМЕНКИ СО СУФИКСОТ НА *-изам*:

- *ОПТИМИЗАМ, РЕАЛИЗАМ, ТЕРОРИЗАМ, ХУМАНИЗАМ;*

ИМЕНКИ СО СУФИКСОТ НА *-ер*:

- *КАРЦЕР, МИНИСТЕР.*

4.2. Придавки

Напоредо со сè поголемиот прилив на именки - латинизми, во написите на македонски јазик, во весниците и билтените, издавани во 1944 година, среќаваме и бројни придавски форми, прифаќани најверојатно од текстови, главно со воено-политичка содржина од други словенски јазици - српскиот, бугарскиот, рускиот. Ова се гледа од присуството на некои суфикси, карактеристични за овие јазици (*-аран, -ионен, -ичен*). По своето образување, придавките - латинизми содржат латински морфемии (префиксални, радикални, афиксални) на кои се додадени македонските суфикси *-ен, -на, -но* или *-чен, -чна, -чно; -ски, -ска, -ско* (кој понекогаш алтернира со *-цки, -цка, -цко*), *-чки, -чка, -чко*; само една придавка е со суфиксот *-ов*: *ФРОНТОВ* (фронтсва линија).

Бројни се придавките со суфиксите *-ален*, каде што *-ал-* е латинскиот адјективен суфикс:

ГЕНИЈАЛЕН (генијалниот Тито, генијален командант, генијалниот наш Тито, генијално раководство); интересно е да се одбележи дека оваа придавка во повеќе написи се среќава како

epithetum constans покрај името на Тито (како и придавката *ЛЕГЕНДАРЕН*); *ИНДУСТРИЈАЛЕН* (индустијални центрове); *ИНТЕЛЕКТУАЛЕН* (интелектуална младина, интелектуално име); *КОЛОНИЈАЛЕН* (колонијална политика, колонијална експлоатација, колонијално положение, колонијални планови); *КРИМИНАЛЕН* (криминални обиди); *ЛЕГАЛЕН* (легална власт); *МАТЕРИЈАЛЕН* (материјална сила, материјални благодети); *МОРАЛЕН* (морална цврстина, морална сила, морален тормоз); *НАЦИОНАЛЕН* - оваа придавка е особено честа и се јавува речиси во сите текстови како атрибут на повеќе именки, од кои најчести се: слобода, прашање, мисол, опстанок, права, героз, борба, свес, омраза, восход, самоопределување, печалби, разлики, зависност, угнетување, придонес, малцинства, сили и други; *НЕУТРАЛЕН* (неутрални правителства); *ОФИЦИЈАЛЕН* (официјална политика, официјален ВМРО, официјално место, официјално име), како *Ѓарах* - официјален затвор; *ПЕРСОНАЛЕН* (персонални оделенија); *ПРОФЕСИОНАЛЕН* (професионален возник); *РЕАЛЕН* (реални сили, реални оценки, реални допринесувања); *СЕНЗАЦИОНАЛЕН* (сензационални наслови); *СОЦИЈАЛЕН* (социјални прашања, социјални разлики); *СПЕЦИЈАЛЕН* (специјална наредба); *ТРАДИЦИОНАЛЕН* (традиционална вола); *ТРИУМФАЛЕН* (триумфален парад); *ФЕДЕРАЛЕН* - и оваа придавка е доста честа, особено како атрибут на Македонија: федерална Македонија, федерална држава, федерална единица; *ФАТАЛЕН* (фатален сојуз); *ФОРМАЛЕН* (формален глад за земја); *ФРОНТАЛЕН* (фронтална борба, фронтален напад); *ЦЕНТРАЛЕН* (централен дел, централен одбор, централен плоштад).

Овде би можеле да ги приклучиме и придавките на *-елген*, како:

актуелен (актуелни стрелана), *принципиелен* (принципиелни појави) и придавката *цивилен* (цивилно население).

Среќаваме и придавки, образувани со латинскиот адјективен формант *-iv-* и македонскиот суфикс *-ен*:

агресивен (агресивни племиња), *активен* (активна борба, помош, активен и борбен македонски народ, активен член, активно учество и др.), *ауторитативен* (ауторитативно АСНОМ), *демонстративен* (демонстративен поход), *дефинитивен* (дефинитивно скршнување), *еволутивен* (еволутивен начин), *иницијативен* (иницијативен начин), *квалитативен* (нешто квалитативно ново), *конструктивен* (конструктивни сили), *објективен* (објективен анализ, извештај, објективни тешкотии), *офанзивен* (офанзивна борба, офанзивен дух), *прогресивен* (прогресивен покрет, прогресивно човечество, прогресивни групи, сили), *рецитативен* (рецитативни хорови), *субјективен* (субјективно предателство), *федеративен* (оваа придавка, како и *федерален* е најчесто атрибут на Југославија, но и - федеративна единица, заедница, федеративно уредување).

Придавки со суфиксите *-ар-ен/-ер-ен*:

легендарен (легендарен Тито, водач, легендарни особини), *реакционарен* (свршетокот *-арен* кај оваа придавка укажува дека ваквата форма е прифатена од српскохрватскиот јазик; подоцна е заменет со свршетокот *-ерен*: реакционарни планов, реакционарна сила, реакционарни кругови, реакционарна група, реакционарен суворок, реакционарна фашистичка клика, но и реакционерна клика, класа), *револуционерен* (револуционерен дух; и кај оваа придавка се јавува форма со свршеток *-арен*: револуционерен испит), *циркуларен* (циркуларно писмо).

Придавки со суфиксот **-ски**:

атентаторски (атентаторска банда), *багабондски* (багабондски министер), *ветерански* (ветеранска единица), *вулкански* (вулканско тело), *демонстрантски* (демонстрантска маса), *денационализаторски* (денационализаторска политика), *диверзантски* (диверзантска група), *емигрантски* (емигрантска банда, компанија, влада, емигрантско правителство, емигрантски кругови), *индустриски* (индустриски заводи), *нациски* (нациско слепило; оваа придавска форма е *hарах*, инаку, вообичаена форма е *нацистички*), *окупаторски* (окупаторски систем, трупи, измекари, живот, окупаторска власт, војска), *пролетерски* (пролетерска бригада; придавката е *epithetum constans* покрај именката "бригада"), *санитарски* (санитарска должност), *санитетски* (санитетски возови, санитетско образование, санитетска служба), *спекулантски* (спекулантски намеренија, но и *шпекулантски*: сè она што е шпекулантско, шпекулантски начин и др.), *студентски* (студентски покрет, студентска младина), *теренски* (теренски условија), *фашиски/фашистки* (фашиски режим, окупатор, фашистки тирани; оваа придавка многу почесто се јавува во формата *фашистички*).

Придавки со суфиксот на **-ички**:

империјалистички (империјалистички сили, цели, империјалистичка војска), *интервенистички* (интервенистичка војна), *нацистички* (нацистичка Германија), *опортунистички* (опортунистички зликовци), *сепаратистички* (сепаратистички водачи и водачина), *фабрички* (фабрички оџаци).

Придавки со суфиксот **-ичен**:

ЕГОИСТИЧЕН (ЕГОИСТИЧНИ СООБРАЖЕНИЈА, ЕГОИСТИЧНА МИСОЛ), *СОЦИЈАЛИСТИЧЕН* (СОЦИЈАЛИСТИЧНИ ВЛИЈАНИЈА), *ФАКТИЧЕН* (ФАКТИЧНО ОБЕДИНЕНИЕ).

Придавки со свршеток **-тен**:

АПСОЛУТЕН (АПСОЛУТНО ДОВЕРИЕ), *ДИРЕКТЕН* (ДИРЕКТНА СЛУЖБА, ПОМОК, СВРСКА, ДИРЕКТНО УЧАСТИЕ), *КОМПЛЕТЕН* (КОМПЛЕТНИ ПОЛКОВИ), *КОНЗЕКВЕНТЕН* (КОНЗЕКВЕНТНА РЕАКЦИОНАРНА ХЕГЕМОНИЈА), *КОНКРЕТЕН* (КОНКРЕТЕН СЛУЧАЈ, КОНКРЕТНО СТАНОВИШТЕ, КОНКРЕТНИ ОДРЕДБИ), *КОМПЕТЕНТЕН* (КОМПЕТЕНТНО ТЕЛО), *ТРАНСПОРТЕН* (ТРАНСПОРТЕН ЗАВОД, ВОЗ).

Придавки со суфиксите **-оз-ен**:

ГРАНДИОЗЕН (ГРАНДИОЗНА БОРБА, ГРАНДИОЗЕН ДВУБОЈ, ОБФАТ, ГРАНДИОЗНИ ПЛАНОВИ), *МИСТЕРИОЗЕН* (МИСТЕРИОЗЕН ЧОВЕК), *РЕЛИГИОЗЕН* (РЕЛИГИОЗЕН ОБРЕД, РЕЛИГИОЗНО ОСЕШТАЈНЕ, РЕЛИГИОЗНИ СРЕДИ), *СЕРИОЗЕН* (СЕРИОЗНА ОПАСНОСТ, СЕРИОЗНИ УСПЕСИ, МУАБЕТИ, НАПОР, СЕРИОЗЕН УДАР), *ТЕНДЕНЦИОЗЕН* (ТЕНДЕНЦИОЗНА ПОВРЗАНОСТ), *ФАМОЗЕН* (ФАМОЗНА ОБЗНАНА).

Придавки со суфиксите **-ион-ен**:

ДИВЕРЗИОНЕН (ДИВЕРЗИОНЕН БАТАЛОН), *ДИСКРЕЦИОНЕН* (ДИСКРЕЦИОНИ, ТАЈНИ КРЕДИТИ), *КОМУНИКАЦИОНЕН* (КОМУНИКАЦИОНА АРТЕРИЈА), *КОНТРАРЕВОЛУЦИОНЕН* (КОНТРАРЕВОЛУЦИОНИ БУНТОЈ), *КОНЦЕНТРАЦИОНЕН* (КОНЦЕНТРАЦИОНИ ЛОГОРИ), *КУЛМИНАЦИОНЕН* (КУЛМИНАЦИОНА ТОЧКА), *ОКУПАЦИОНЕН* (ОКУПАЦИОНА ВОЈНА), *ОПОЗИЦИОНЕН* (ОПОЗИЦИОНИ ПАРТИИ), *РЕВОЛУЦИОНЕН* (РЕВОЛУЦИОНЕН ЕНТУСИЈАЗАМ, ОКРУГ, ОПИТ, РЕВОЛУЦИОНА ТЕОРИЈА, КЛАСА, РЕВОЛУЦИОНИ СПИСКОЈ).

Придавки со свршеток -имен:

ИНТИМЕН (интимна мисла), *ЛЕГИТИМЕН* (легитимни
представници).

Придавки со суфиксот -ен:

АГРИКУЛТУРЕН (агрикултурна страна), *КУЛТУРЕН* (културен
живот, печат, карактер, развој, културна приредба, културно по-
дигнуене, издигнуене, културни тековини, работници), *МИЗЕРЕН*
(мизерна надница), *ПРЕЦИЗЕН* (прецизни стрелци), *ПРОПАГАНДЕН*
(пропагандни трикови).

4.3. Глаголски придавки

Во текстовите од овој период се среќаваат доста партици-
пи, во функција на обични придавки, кои, според суфиксацијата на
глаголот, од којшто се образувани, свршуваат на *-иран*, *-исан*,
-ован/-уван.

Глаголски придавки на *-иран*:

ДЕГРАДИРАН (деградирани гимназии), *ДЕЗОРИЕНТИРАН* (де-
зориентирани малцинства), *ДЕЛЕГИРАН* (делегирани членови), *ДЕФИ-*
НИРАН (дефинирана стопанска политика), *ЕМИГРИРАН* (емигрираниот
претседател), *ИЗОЛИРАН* (изолирани банди), *ИНДУСТРИЈАЛИЗИРАН*
(индустијализирана Македонија), *КОМПРОМИТИРАН* (компромитирани
Македонци), *КОРУМПИРАН* (корумпирани народни посланици), *МОТОРИ-*
ЗИРАН (моторизирани одреди), *ОКУПИРАН* (окупиран дел, окупирана

земја, Европа, окупирани градови), *формиран* (формирана армија, формирано друштво).

Глаголски придавки на *-исан*:

дегенерисан (дегенерисани Фрицови), *центрисан* (центри-сана снага), *униформисан* (униформисани наши возници).

Глаголски придавки на *-ован/-уван*:

дисциплинуван (дисциплинувана војска), *привелегован* (привелегована каста, привелеговано малцинство).

4.4. Синтагми од латинизми

Забележително е и значителното присуство на синтагми, составени од латинизми, именки и придавки, во текстовите од овој период; притоа, најчеста таква синтагма е *фашистички окупатор*, што, со оглед на времето и идеолошката обоеност на текстовите, е и разбирливо. По својата зачестеност следат синтагмите: *национален комитет, национални интереси, федерална република, фашистичка окупација, комунистичка партија*. Други такви синтагми се: *окупаторска реакција, фашистичко-империјалистички окупатори, реакционерни елементи, административен персонал, центар на реакцијата и империјалистичките апетити, реална дискусија, национален принцип, окупирана територија, фатални резултати, дискрециони (тајни) кредити на Министерството, нормиран курс на динарот, деректен (sic!) резултат, тотална мобилизација, фортификациони објекти, сателитски дивизии, револуционарна конструк-*

ТИВНОСТ, СТУДЕНТСКИ ФРОНТ, ПРОПАГАНДЕН АПАРАТ, ИМПРОВИЗИРАНА ТРИБУНА, ФАШИСТИЧКИ ИМПЕРИЈАЛИЗАМ, РЕВОЛУЦИОНАРНИ ТРАДИЦИИ, РЕВОЛУЦИОНАРНИ ПАРТИИ, САНИТЕТСКИ МАТЕРИЈАЛ, СПЕЦИЈАЛНА МИСИЈА, КОМУНИКАЦИОНА АРТЕРИЈА, ОКУПАТОРСКА ОФАНЗИВА, НАЈРЕАКЦИОНЕРНА РЕАКЦИЈА, РЕВОЛУЦИОНА КЛАСА, ОКУПАТОРСКИ ЕЛЕМЕНТИ, ЗАИНТЕРЕСИРАНА ЕМИГРАЦИЈА, ПРЕДКОНГРЕСНИ КОНФЕРЕНЦИИ, ДЕФИНИТИВНО ЛИКВИДИРАНЕ, КОНКРЕТНИ РЕЗУЛТАТИ, БЕЗРЕЗУЛТАТНА МАШИНА, НАЈПОЗИТИВЕН НАЦИОНАЛИЗАМ, ФАШИСТИЧКА РЕАКЦИЈА, ИНДУСТРИЈАЛНИ ЦЕНТРОВИ, ПРОГРЕСИВНА, НАЦИОНАЛНА КУЛТУРА, ДИВЕРЗАНТСКИ АКЦИИ, ФРОНТОВА ЛИНИЈА, АНТИФАШИСТИЧКИ ФРОНТ (СО ХИБРИДНА ПРИДАВКА), ТЕКСТИЛНА ИНДУСТРИЈА, ОПОЗИЦИОНИ ПАРТИИ, САНИТЕТСКИ КУРСЕВИ/КУРСОЈ, ФАШИСТИЧКА ПРОПАГАНДА, ПРЕДКОНГРЕСНИ МОБИЛИЗАЦИИ, КОНФЕРЕНЦИИ (ПРИДАВКАТА Е ХИБРИД), ПРОФАШИСТИЧКА РЕАКЦИЈА, СТУДЕНТСКИ КОНГРЕС, ОКУПИРАНИ ТЕРИТОРИИ, ФРОНТАЛНА ЛИНИЈА (НАМЕСТО "ФРОНТОВА").

Овде ќе приклучиме неколку хибридни синтагми: КОНЗЕКВЕНТНО РЕАКЦИОНЕРНА ХЕГЕМОНИЈА, РЕЛИГИОЗНО-НАЦИОНАЛИСТИЧКА СРЕДА, РЕАКЦИОНЕРНО-ФАШИСТИЧКА КЛИКА, СПЕКУЛАНТСКО-КОНЈУНКТУРАЛНИ РАЗЛОЗИ.

4.5. Прилози

Во иследуваните текстови се среќаваат и доста прилошки форми, иако нивниот број заостанува зад оној на именките и

придавките. Тоа се "adverbia modi", формирани од латинизми-придавки. Меѓу почестите прилози се:

активно - "...активно неангажиран македонски народ...",
"...поактивно да тргне во борба...", "...активно не учествуе...",
"...поактивно да земат учество...", "...активно ќе се внесе...",
"...активно да води...", "...активно почна...", "...да се нареди активно..." и други;

безрезервно - "...безрезервно тргна..." (прилогот е хибриден со македонски префикс);

дефинитивно - "...дефинитивно се определи...", "...дефинитивно ќе организира...", "...ја разби дефинитивно...",
"...дефинитивно победи...", "...дефинитивно исчезна...", "...дефинитивно ќе изградат..." и други;

директно - "...директно е заплашен...", "...директно ја тангираат младината...", "...директно му помагаја...", "...му служат на окупаторот директно или индиректно..." и други;

ефикасно - "...ефикасно се борат...";

интензивно - "...требаше најинтензивно да се зафати...";

конкретно - "...конкретно да ги мобилизираат...",
"...ако конкретно ги разгледаме одделните политички групи...";

компетентно - "...компетентно да говори...";

културно - "...да се политички и културно подига...",
"...културно ќе го подигнат нашиот народ...";

комонтно - "...комонтно може да ги затвори дуќаните...";

моментално - "...моментално се упути...";

МОРАЛНО - "...барем морално застава на страната на слободолубивите народи...";

ОБЕКТИВНО - "...обективно го бележам...", "...обективно са поддржавале велико-српската хегемонија...";

ПРЕЦИЗНО - "...прецизно нишанејќи...";

СЕРИОЗНО - "...сериозно да се замисли...";

ТРИУМФАЛНО - "...влезе триумфално...";

ФОРМАЛНО - "...формално упропастени...", "...преминале стварно и формално...";

ФАКТИЧЕСКИ - "...германските војници фактически се наоѓаат во котел...";

ШПЕКУЛАНТСКИ - "...застануваат шпекулантски на принципите на македонскиот народен покрет...".

Може да се види дека најголемиот број прилози за начин, ја имаат земено формата од среден род од придавката во адвербијална употреба. Забележавме само два прилога кои не се според овој модел; тоа беа прилозите *ШПЕКУЛАНТСКИ* и *ФАКТИЧЕСКИ* (последнава форма е очигледно влијание од бугарскиот јазик).

4.6. Глаголи

Глаголски форми со латински радикални (и префиксални) морфемии се јавуваат во значителен број во текстовите од 1944 година. Најголем број од нив се со суфиксот *-ира*; помал број се со *-изира*, а некои основи ги прават глаголските форми со

суфиксот *-ува/-ова*. Последниов суфикс понекогаш алтернира со *-ира*, кој покажува тенденција да го истисне *-ува*. Така, напоредо со формите *компромитова*, *манифестува*, *интересува*, се среќаваат, дури и почесто формите *компромитира*, *манифестира*, *интересира*. Суфиксот *-ира* пак, додуша поретко, алтернира со *-иса* (*униформира/униформиса*, *центрира/центриса*). Интересно е да се одбележи, дека, сообразно со времето во кое се прифакани овие латинизми, со најголема фреквенција се глаголите: *формира*, *мобилизира*, *ликвидира*, *манифестира* и сл.

Глаголи со суфиксот *-ира*:

активира, *анексира* и *анектира*, *апелира*, *апсорбира*, *афирмира*, *вегетира*, *гравитира*, *деградира*, *дезертира*, *демонстрира*, *диференцира*, *евакуира*, *еволуира*, *емигрира*, *изолира*, *интернира*, *информира*, *капитулира*, *квалифицира*, *компромитира*, *констатира*, *концентрира*, *ликвидира*, *манипулира*, *манифестира*, *нормира*, *окупира*, *претендира*, *провоцира*, *прокламира*, *протестира*, *симулира*, *студира*, *сугерира*, *тангира*, *фалсифицира*, *шпекулира*.

Глаголи со суфиксот *-изира*:

активизира, *денационализира*, *деморализира*, *индустријализира*, *конкретизира*, *мобилизира*, *неутрализира*, *популаризира*, *реализира*, *реквизира*, *стабилизира*, *тероризира*, *фашизира*.

Глаголи со суфиксот *-ува/-ова*:

денационализува, *дисциплинова*, *компромитова*, *манифестува*, *оформува*, *публикува*, *прокламува*, *привелегова*.

Во оваа група спаѓа и глаголот *интересува* (кој се јавува и во формата *интересира*); со префиксот *за-*, ја гради хибридната

форма *заинтересува* ("...да биде заинтересувана...", "...Федеративна Југославија е живо заинтересована...по македонското прашање..."). Интересно е, што сега оваа сложенка, со латинскиот привативен префикс *де-* ќе формира една нова хибридна форма *де-заинтересира* ("Со својот пример, Комунистичката партија го оцрта правилниот пат, по кој треба да тргнат сите патриотски сили...ако не са прекинале со својот народ, и ако не се дезаинтересирале за неговата сетнина.", "Не треба да се истакне оти ние никога не сме се дезаинтересирале за овој проблем..."). Примерот е илустративен поради интермедиијалната позиција на македонскиот префикс *за-*: *де-за-интер-*, што е своевиден куриозум.

Г Л А В А   ІІІ

ЛАТИНИЗМИТЕ - ЗНАЧАЈНА СОСТОЈКА НА РЕЧНИКОТ
НА МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК

Латински и неолатински лексеми во Речникот

Кога по завршувањето на Втората светска војна Македонија ја конституира својата државност, во рамките на федеративната држава Југославија, меѓу првенствените задачи во новосоздадената ситуација беше регулирање на прашањата од сферата на јазикот. Меѓу решенијата од историско значење, донесени на I заседание на АСНОМ е и одлуката за "заведување на македонскиот јазик како службен во македонската држава". Ова решение ја наметна задачата за засилено ангажирање врз одредувањето на нормите на македонскиот литературен јазик. Во работата на стручните комисии, кои се занимавале со прашањата во врска со јазикот, покрај другото, истакнувана е и неопходноста од доизградување и збогатување на лексичкиот фонд на постојната писмена реч и говорниот јазик; во рамките на ова, допуштена е и можноста "да се усвојуваат и туѓи заемки".¹ Значи, потребата од усвојување на туѓа лексика, особено за именување на апстрактните поими, била присутна уште веднаш, при конституирањето на македонскиот литературен јазик. Сообразно со времето, постоела дури препорака, ваквата лексика да биде преземана од рускиот јазик (Елаборат на Комисијата, образувана од Президиумот на АСНОМ). Покрај јасно искажаниот

---

¹ Конески, Б.: Граматика на македонскиот литературен јазик, р.57.

СТРЕМЕЖ ЗА АФИРМАЦИЈА НА НАРОДНИОТ ГОВОР И ЗА ОЖИВУВАЊЕ НА НЕГОВАТА УБАВА СТАРА ЛЕКСИКА, КОЈА ВО ГОВОРОТ НА ИНТЕЛИГЕНЦИЈАТА ЧЕСТО БИЛА ПОТИСНУВАНА СО ЗБОРОВИ "ЗЕМЕНИ ОД СТРАНА",² СЕПАК СЕ ДОПУШТА, ДУРИ И СЕ ПРЕПОРАЧУВА, ОСОБЕНО КОГА СЕ РАБОТИ ЗА ПРИСУСТВОТО НА ТУРЦИЗМИТЕ И ГРЦИЗМИТЕ ВО НАШИОТ ЈАЗИК, "ТИЕ ДА БИДАТ ЗАМЕНИТИ СО СЛОВЕНСКИ ИЛИ ИНТЕРНАЦИОНАЛНИ ЗБОРОВИ".³ Значи, интернационалната лексика, во чиј состав спаѓаат и латинизмите, уште при конституирањето на македонскиот јазик си го наоѓа својот *locus existendi* и како нужда во јазикот, кој е на почетоците на своето нормирано литературно живеење и како наследство од постојното меѓународно духовно општење. Присуството на ваквата лексика се покажува и како неопходност во општествената, политичката и особено во научната терминологија. Со засилувањето на процесите на просветата во нашата земја, се зголемува и бројот на образованите Македонци, во чија реч ваквата лексика не само што ќе опстојува, туку и перманентно ќе се збогатува и ќе продира и во говорот на обичниот човек. Овој процес е постојан и растечки, така што во лексичкиот фонд на "Речникот на македонски јазик" (издание од 1986 г.)⁴, кој брои околу 70.000 лексички единици, дури 4.465 се лексеми од латинско потекло, што претставува повеќе од 6 % во севкупниот број лексеми во Речникот. Овој број сигурно е уште поголем, зашто од

---

² Конески, Б. *op.cit.* p.76.

³ Конески, Б. *op.cit.* p.79.

⁴ Фототипно издание на тритомниот "Речник на македонски јазик" од 1961 год.

времето на издавањето на Речникот, во јавната реч, писмена и усна, во секојдневниот говор, постојано се јавуваат нови и нови латинизми, така што точниот нивни број тешко може да се востанови. Еден латински радикал со соодветни суфикси, латински или словенски, може да образува цели семантички гнезда, кои содржат зачудувачки број новообразувани лексеми. Пр.: од радикалот *re-* (*res*) се изведени формите - *реален*, *реализам*, *реализатор*, *реализира*, *реализиране*, *реалист*, *реалистика*, *реалистичен*, *реалистички*, *реалистично*, *реалистичност*, *реалка*, *реално* и *реалност*; од радикалот *tot-* (*totus*): *тотален*, *тотализатор*, *тотализација*, *тотализира*, *тоталитарен*, *тоталитаризам*, *тоталитарист/-стка*, *тоталитаристички*, *тоталитарност*, *тоталитет*, *тотално* и *тоталност*. Во двата посочени случаи гледаме како од латинските придавски основи (*re-al-* и *tot-al-*) се изведуваат разни зборовни категории, именки, придавки, прилози, глаголи и глаголски именки.

Од "Речникот на македонски јазик" (фототипното издание од 1961 г.) ги ексцерпиравме лексемите со латински морфеми (префиксални, радикални, суфиксални), ќе ја проследиме нивната адаптација во морфолошкиот систем на нашиот јазик и ќе ја определиме нивната корелација со изворните, т.е. латинските лексеми.

1. Именки

Најбројната категорија латинизми се именките. Тие впрочем и најпрвин се јавуваат во лексичкиот фонд на македонскиот јазик. Тоа се главно *appellativa* и термини за означување предмети и поими. Јасно се диференцираат во две категории:

а). форми со целосна корелација со изворната форма, односно, такви, без морфолошка адаптација од типот *МЕМОРИЈА*, *ОРАТОР*, *ГЛОБУС*, *КОНЗУЛ*, *МОНСТРУМ* и сл.

б). форми со делумна корелација, односно, форми врз кои е извршена морфолошка адаптација, било во јазикот - посредник, од каде што се преземени, било во нашиот јазик, со помош на наши, национални суфикси, како на пр. *ОПЕРАЦИЈА*, *КВАЛИТЕТ*, *ПРОЦЕС*, *АРГУМЕНТ*, но и *НАЦИОНАЛНОСТ*, *РЕГЕНТСТВО* и сл.

1.1. Латинизми со целосна корелација

Извесен број латинизми од категоријата именки во нашиот јазик егзистираат во форма, идентична со изворната латинска или неолатинска, односно имаат латинска суфиксација: *-us*, *-um*, *-a*, *-og* и други.

1.1.1. Именки со суфиксот -us

Наставката **-us** во латинскиот јазик се јавува најчесто кај именките од машки род на **-o** основите (*populus, medicus*) и **-u** основите (*status, sensus*), како и кај именките од среден род со консонантски основи (*corpus, tempus*); исклучок прават некои *feminina* и *neutra* на **-us** од **-o** основите (*humus, virus*). Интересно е да се одбележи, дека латинските лексеми на **-us**, прифатени во нашиот јазик, сите се од машки род, без оглед на родот во латинскиот, па се вели: *ГОЛЕМ ОПУС, ПЛОДЕН ХУМУС, ПОЗНАТ ВИРУС* и т.н.

Во Речникот на македонскиот јазик забележани се овие именки со латинскиот номинативски суфикс **-us**:

глобус - < *globus, -i* 'круг, топка'; во нашиот јазик е апелатив за училишно надгледно средство на кое е прикажана земјината топка;

сервус - < *servus, -i* 'роб'; со овој израз, во меѓусебна комуникација учтиво се искажува покорност на една личност кон друга; подоцна, воопшто, означува поздрав;

градус - < *gradus, -us* 'степен'; девербативна именка од глаголот *gradior* = оди, стапнува;

цензус - < *census, -us* 'проценка'; девербатив од *censeo* = цени, проценува;

узус - < *usus, -us* 'употреба'; девербатив од *utor* = употребува;

радиус - < *radius, -i* 'зрак'; математички термин за означување на отсечката од центарот до кружницата на кругот;

ПРИМАРИУС - изведена од лат. реден број *primus* = прв, со суфиксот -ар-; 'првенец, прв лекар во болницата, почесна титула на истакнати лекари';

НОТАРИУС - < *notarius*, -ii 'бележник'; < *nota* < *nosco* = забележува;

ФИКУС - < *figus*, -i 'смоква'; сега - вид украсно цвеќе;

ФОКУС - < *focus*, -i 'огниште, жариште';

ЦИРКУС - < *circus*, -i 'круг'; кружен простор со амфитеатрално поставени седишта, во кој се изведуваат претстави;

ПРИМУС - < *primus* 'прв'; суперлативна форма од *prae-* (*smo-s*) = најпреден, прв; сега се употребува како термин за една направа за готвење;

ГЕНЕРАЛИССИМУС - < *generalissimus*, суперлатив од адјективната форма *generalis*, изведена од именката *genus*, -eris = род, племе, вид; 'највисок воен чин';

ХУМУС - < *humus*, -i (f.) 'земја, почва';

РИЦИНУС - < *ricinus* 'вид маслодајно растение';

ОПУС - < *opus*, -eris (n.) 'дело';

КОРПУС - < *corpus*, -oris (n.) 'тело'; 'назив за голема воена единица';

ВИРУС - < *virus*, -i (n.) 'отров'; 'предизвикувач на зараза';

ЛУКСУЗ - < *luxus*, -us 'сјај, раскош'; деверб. од *luceo* = сјае;

СТАТУС - < *status*, -us 'состојба'; деверб. именка од *sto*, 1. = стои;

шпиритус - < *spiritus, -us* 'дух'; деверб. именка од *spiro, 1.* = дише; 'чист алкохол';

абортус - < *abortus, -us* 'пометнување, оневозможување на раѓање'; деверб. именка од *aborior, 3. abortus*, < преф. *ab+orior* = раѓа.

На *-us* завршуваат и некои латинизирани термини, прифатени од грчкиот јазик како *хилус* (како медицински термин), *полус* < *πόλος*, *тетанус* < *τεταῖνος*, *конус* < *κόνος*, *папирус* < *πάπυρος*, *кактус* < *κάκτος* (бот. терм.), *тифус* < *τύφος*, *паратифус* < *παρατύφος*.

На *-us* завршуваат и адвербизалните компаративни форми *плус* 'повеќе' (комп. од *magnopepe* = многу) и *минус* 'помалку' (комп. од латинскиот адверб *parum* = малку).

Латинскиот падежен суфикс *-bus* за датив, од дативската форма *omnibus* = на сите, која е сфатена како номинатив од апелатив за превозно средство (наменето за сите), послужил и за формирање хибридни апелативи и за други превозни средства: *тролејбус*, *шинобус*, *автобус*.

Горенаброените именки, како што може да се види, од морфолошки аспект напoлно одговараат на соодветните латински и неолатински форми; од фонолошки аспект, само кај некои (*луксуз* и *шпиритус*) има незначителна промена, последица на посредништвото на друг јазик (германскиот).

1.1.2. Именки со суфиксот -ум

Една група латински лексеми со номинативски суфикс **-um**, со кој се образуваат именки и придавки од среден род на **-o** основите во латинскиот, егзистираат во нашиот јазик во својата изворна латинска или неолатинска форма; по својот постанок, тие се главно *substantiva deverbativa*, или супстантивирани придавки и партиципи. Иако во латинскиот јазик формите на **-um** се *neutra*, тие во нашиот јазик го смениле родот и се именки од машки род. Такви се:

аквариум - < *aquarium* < *aqua* + *arium* 'сад во кој стои вода';

дилувиум - < *diluvium* (и *diluvies*) 'потоп', деверб. од *diluo*, 3. = натопува, потопува;

колегиум - < *collegium* 'собир, друштво'; деверб. од *colligo* (< *cum* *lego*) = собира;

колоквиум - < *colloquium* 'разговор'; деверб. именка од *co-loquor* = говорам со некого, разговарам;

конзилиум - < *consilium* 'совет'; деверб. од *consulo* = советува;

медиум - < *medium* 'средина'; супст.придавка *medius*, -а, -um = среден; назив за средствата за посредништво со јавноста;

меморандум - < *memorandum* 'потсекавање, потсетник'; герундска форма од *memoro*, 1. = се секава;

милениум - < *millenium* 'илзадалетие' < *mille anni*;

президиум - < *praesidium* 'претседателство'; деверб. од *praesideo* (*prae-sedeo*) = напред седам, претседавам;

РЕФЕРЕНДУМ - < *referendum* 'нешто што треба да се изнесе во јавност', ако се сфати како еден *participium necessitatis*; герунд од *re-fero* = поднесува (извештај), известува;

УНИВЕРЗУМ - < *universum* 'вселена'; супстантивизирана при- давка *universus*, -a, -um, *compositum* од *unus* = еден и *verto*, 3. = врти, опколува;

ХЕРБАРИУМ - < *herbarium* < *herba* + *arium* 'тетратка, во која се чуваат исушени тревки';

КОНЗЕРВАТОРИУМ - < *conservatorium*; деверб.именка, обра- зувана од партиципска основа на глаголот *conservo* - *conservat-* и суфиксот *-orium*, кој во латинскиот јазик служи како формант за образување *substantiva deverbativa*, што означуваат место од каде се врши некое дејствие или средство со кое се врши дејствие. Овој формант е мошне раширен во вулгарниот латински (*dormitorium*, *natatorium*, *cursorium* и сл.);

АУДИТОРИУМ - < *auditorium* 'слушалиште, слушателство'; деверб. од *audio*, 4. *audit-* = слуша;

КРЕМАТОРИУМ - < *crematorium*; кремо, 1. *cremat-* = пали, гори; 'горилиште, место каде се гори нешто';

МОРАТОРИУМ - < *moratorium*; деверб. од *moror*, 1. *morat-* = одлага; 'одлагане';

ОРАТОРИУМ - < *oratorium*; деверб. од *oro*, 1. *orat-* = моли; 'молитва';

ПРОВИЗОРИУМ - < *provisorium*; деверб. од *pro- video*, *pro- vis-* = привременост;

РЕПЕТИТОРИУМ - < *repetitorium*; деверб. од *repeto*, *repe- tit-* = повторува; 'поучување со повторување';

санаториум - < *sanatorium*; дeвeрб. од *sano*, 1. *sanat-* = лечи, оздравува; 'лечилиште';

вакуум - < *vacuum* 'празнина'; супстантивирана придавка *vacuus*, -a, -um = празен;

квантум - < *quantum* 'количина'; *neutrum* од *quantus* = колкав;

максимум - < *maximum* 'најголема величина'; суперл. од *magnum* = големо;

минимум - < *minimum* 'најмала величина'; суперлатив од *parvum* = мало;

монструм - < *monstrum* 'наказа'; првобитното значење во латинскиот е "знак", од глаголот *monstro* = означува, покажува;

пленум - < *plenum* 'исполнетост, во полн состав'; супст. придавка *plenus*, -a, -um = полн;

спецификум - < *specificum* 'особеност, посебност'; сложенка од *species* = вид и апофонираниот вербален радикал *fic-* од *facio* = прави;

ултиматум - < *ultimatum* 'последен предлог, збор'; од *ultimus* = последен, суперлативна форма од *ulterior* (компаратив, образуван од адвербот *ultra*);

уникум - < *unicum*; супстантивирана придавка *unicus*, -a, -um = единствен; 'единственост';

форум - < *forum* 'плоштад, средиште на јавниот живот во Рим'; денес - надлежно место.

На -ум завршуваат и бројни називи на хемиски елементи, изведувани од латински радикали: радиум, алуминиум, силициум, калциум (< *radius*, *allumen*, *silex*, *calx*).

1.1.3. Именки со суфиксот -а

Голем број именки на -а, латински или новолатински, од женски род, во македонскиот јазик се прифатени без морфолошка, а само некои со незначителна фонетска адаптација. За ваквата целосна корелација со изворните форми, се чини, од големо значење е и аналогијата со големиот број именки на -а во македонскиот јазик; овој суфикс, впрочем е присутен во градбата на *feminina* и во другите словенски јазици. Пр. *ворона* (рус.), *várna* (литв.), *врана* (срп.хрв., мак.); *сорока* (рус.), *сврака* (срп., мак.), *šarke* (литв.); *корова* (рус.), *крава* (срп., мак., буг.), *kárve* (литв.).

Во нашиот јазик именките од женски род на -а се бројни и се образуваат од: а) глаголи - *борба, работа, трчаница, врева, смеа, игра, среќа, плачка, вражалка* и сл.; б) придавки - *црница, темница, убавина, јаснина, доброта, чистота, простотија, самотија* и сл.; в) броеви - *единица, седумка, третина*; г) именки - *царштина, човештина, родбина, ладовина, слаткарница* и сл.

Именките - латинизми од женски род на -а, изворните и неолатинските форми свршуваат на:

-ма: *палма, форма, реформа, норма, фама*; со суфиксот -ма, во латинскиот јазик најчесто се образуваат девербативните именки: *fa-ma* (од *fa-gi*).

На -ма завршуваат и латинизмите: *сума, интима, максима*, но кај нив суфиксот -ма е суперлативен (лат. *summa* - суперл. од *supera*; *intima* - суперл. од *intera*; *maxima* - суперл. од *magna*);

-ана: фонтана, мембрана; ова се супстантивирани при-
давки: фонтана - *fons* (aqua), мембрана - *membrum* (cutis);

-на: мецена, персона, каверна, цистерна, коминтерна -
сложенка од кратенките Ком(унистичка) интерна(ционала); кај
формата "мецена", отпаднал финалниот консонант -s; имено, извор-
ната форма е *Maecenas*, сопствено име, сфатено како апелатив;

-йна: пátина;

-йна: ретина, марина, витрина - супстантивирани при-
давки од *rete* 'мрежа', *vitrum* 'стакло', *mare* 'море'; руина,
доктрина, дисциплина, сонатина - девербативни именки од *ruo*
'руши', *doceo* 'поучува', *disco* 'учи', *sono* 'звучи';

-та: латинизмите на -та се најчесто супстантивирани
партиципи на перфектот пасивен: церата (< *cera* 'восок', *cerata*
'платно, намачкано со восок'), монета (*monet-*, < *moneo* 'опоменува,
советува'; *Iuno Moneta* 'Јунона советничка' - близу до храмот на
оваа божица се наоѓала ковачницата за пари, оттука *moneta* =
кована пара), нота (*not-*, < *nosco* 'распознава'), дата (*dat-*, < *do*
'дава'), кантата (*cantat-*, < *canto* 'пее'), секта (*sect-*, < *seco*
'сече'), координата (< *co-ordino* > *coordinat-* 'средува'), минута
(< *minuo* > *minut-* 'намалува'), реторта (< *retorqueo* > *retort-* 'искри-
вува').

На -та завршуваат и: порта, квинта (супстантивиран реден
број *quinta* 'петта'), квота (супстантивирана придавка *quota*
'која?');

-са: преса (*pressa-* парт. на перфект пасивен од *premo*,
З. 'притиска'), премиса (*praemissa* - парт. на перф. пас. од

praemitto 'испраќа напред'); и овие именки се, по својата суштина, супстантивирани партиципи на перфектот.

На суфиксот *-sa* завршуваат и: *каса* (< *capsa* 'ковчег'), *маса* (< *massa* 'тесто').

Во оваа група именки би можеле да се вклучат и: *траверза* (*traversa*), *проза* (*prosa*), *менза* (*mensa*), *кауза* (*causa*), при кои, латинскиот суфикс *-sa* се предава со *-за*, сообразно со традиционалниот изговор на латинските фонеме;

-ла, *-ела*, *-ула*: *скала* (*scalae*, < *scando* 'се качува'), *вила* (*villa*).

Формите на *-ела* и *-ула* се деминутивни, образувани со суфиксите *-olo-*, *-elo-*; пр. *pila* > *pil-ola* > *пилула*; *nova* > *nov-ela* > *новела*.

Такви форми се: *табела* (покрај оваа форма, во нашиот речник егзистираат и *табла*, *таблица*, *табличка*, *таблета*; последнава е прифатена како деминутивна форма преку францускиот јазик - *tablette*), *либела* (*liber-la*), *новела*, *капела*, *фабула*, *преамбула*, *регула*, *пилула*, *примула*, *формула*, *капсула* (но и *капсла*, со синкопа на краткото *-у-*), *фистула*, *копула*, *купола* (од н.лат. *cupula*).

На *-ла* завршува и апелативот *аула*, како термин прифатена во латинскиот јазик грчката форма $\alpha\upsilon\lambda\acute{\eta}$;

-нда; именките што свршуваат на овој суфикс се *deverbativa*, односно, супстантивирани герундивски форми: *пропаганда* (*propagor*), *легенда* (*lego*), *дивиденда* (*divido*), *секунда* (*sequor* > *sequenda* > *secunda*);

-га: колега (исклучително од машки род), тога, fuga, центрифуга. И овие именки се девербативни: colligo, < cum-lego, < tego, со вокална алтернација во радикалот te-/to-; fugio;

-ура; овој суфикс во класично-латинскиот јазик, додаден на партиципската основа, ги образува формите на партиципот на футурот активен (portat-urus, -ura, -urum 'оној кој ќе носи'); со -ура се образуваат и бројни deverbativa abstracta: natura, usura, sepultura; подоцна, освен со партиципската основа, со овој суфикс се образуваат и форми со презентската основа - фигура, процедура, па и со основата на партиципот на презентот - агентура, доцентура, но и со именски основи - арматура, литература.

Од партиципската основа како substantiva abstracta, со овој суфикс ги имаме формите: цензура (censeo, cens-), професура (profiteor, profess-), креатура (creo, creat-), адвокатура (advoco, advocat-), натура (nascor, nat-), сигнатура (signo, signat-), апаратура (apparo, apparat-), температура (tempero, temperat-), прокуратура (procuro, procurat-), диктатура (dicto, dictat-), експозитура (ex-pono, exposit-), партитура (partior, partit-), фрактура (frango, fract-), фактура (facio, fact-), мануфактура (manus, facio, fact-), лектура (lego, lect-), коректура (corrigo, correct-), префектура (praeficio, praefect-), конјунктура (coniungo, coniunct-), структура (struo, struct-), скулптура (sculpo, sculpt-), култура (colo, cult-), тортура (torqueo, tort-).

Од глаголската основа, со суфиксот -ура се именките: легура (lego, leg-), фигура (fingo, fig-), процедура (procedo,

proced-); тука би можеле да припаднат и оние, образувани од основата на партиципот на презентот, кој се гради од презентската, односно, глаголската основа: *агентура* (*ago, agent-*), *доцентура* (*doceo, docent-*), *интендантура* (*intendo, intendent-*).

Деноминативни образувана со суфиксот *-ура*: *кубатура* (*cubus*), *мускулатура* (*musculus*), *арматура* (*arma*), *квадратура* (*quadra*), *литература* (*littera*), *колоратура* (*color*), *магистратура* (*magister, magistratus*), *кандидатура* (*candidatus < candidus*), *минијатура* (*minus*), *номенклатура* (*nomenclator*, сложенка од *nomen* и *clamo*).

Именката *матура* е супстантивизирана придавка *maturus, -a, -um* 'зрел', каква што е и *сатира*, изворно *satura*, од *satur, -a, -um* (< *satis*).

-ија; со овој суфикс во македонскиот јазик се прифатени голем број именки; кај извесен број од нив, тоа е изворниот суфикс *-ia*, со кого во латинскиот јазик се образуваат *substantiva abstracta* од придавките од II и III латинска деklinација: *miser-ia, audac-ia, concord-ia, industr-ia* и кај супстантивизираните придавки *victoria, colonia*; суфиксот е присутен и во грчкиот јазик: *σοφ-ία, ποιηρ-ία*; го наоѓаме и кај супстантивизираните форми на *participia praesentis*: *sapientia, eloquentia, excellentia, essentia* (грчки *ἐπισυμία < ἐπισυμέω, οὐσία < εἶμι*), како и кај имината на земји: *Italia, Sicilia*.

Го среќаваме и кај грчките позајмици во старословенскиот: *усија* (*οὐσία*), плуралската форма *русалије*, лат. *rosalia*, преку грчката форма *ῥουσάλια*.

Од овој тип латински именки кај нас се прифатени:
РЕЛИКВИЈА (reliquiae, reliquus), ФАМИЛИЈА (familia), КОЛОНИЈА
(colonia), ЦЕРЕМОНИЈА (caeremonia), МИЗЕРИЈА (miseria), КАЛОРИЈА
(caloria < calor-ia), МЕМОРИЈА (memoria), ИНДУСТРИЈА (industria),
ФУРИЈА (furia), УНЦИЈА (uncia), ПРОВИНЦИЈА (provincia).

Супстантивирани participia praesentis: ЕКСТРАВАГАНЦИЈА
(extravagantia < extra-vagor), ЕЛЕГАНЦИЈА elegantia < elegans
< eligo), АРОГАНЦИЈА (arrogantia < arrogans < arrogo), РЕЗОНАНЦИЈА
(resonantia < resonans < re-sono), ТОЛЕРАНЦИЈА (tolerantia < tole-
rans < tolero), ИГНОРАНЦИЈА (ignorantia < ignorans < ignoro), ДИС-
ТАНЦИЈА (distantia < distans < disto), ИНСТАНЦИЈА (instantia < in-
stans < insto), СУПСТАНЦИЈА (substantia < substans < substo), ФРЕК-
ВЕНЦИЈА (frequentia < frequens - adiect.), СЕКВЕНЦИЈА (sequentia
< sequens < sequor), КОНСЕКВЕНЦИЈА (consequentia < consequens < con-
sequor), ЕЛОКВЕНЦИЈА (eloquentia < eloquens < eloquor), АГЕНЦИЈА
(agentia < agens < ago), ИНТЕЛИГЕНЦИЈА (intellegentia < intellegens
< intellego), УРГЕНЦИЈА (urgentia < urgens < urgo), ДЕКАДЕНЦИЈА (de-
cadentia < decadens < de-cado), ЕВИДЕНЦИЈА (evidentia < evidens
< evideo), РЕЗИДЕНЦИЈА (residentia < residens < resideo), ТЕНДЕНЦИ-
ЈА (tendentia < tendens < tendo), КОРЕСПОНДЕНЦИЈА (correspondentia
< correspondens < co-pondeo), АУДИЕНЦИЈА (audientia < audiens
< audio), ПРОВЕНИЕНЦИЈА (provenientia < proveniens < provenio), ВА-
ЛЕНЦИЈА (valentia < valens < valeo), ЕКВИВАЛЕНЦИЈА (aequivalentia
< aequivalens < aequi-valeo), ЕКСЕЛЕНЦИЈА (excellentia < excellens
< excello), КОРПУЛЕНЦИЈА (corpulentia < corpulentus < corpus; суп-
стантивирана деноминативна придавка, градена по аналогија на
бројните форми на -ntia), ЕМИНЕНЦИЈА (eminentia < eminens < emi-

neo), *апстиненција* (abstinentia < abstinens < abstinence), *диференција* (differentia < differens < differo), *индиференција* (indifferentia < indifferens < in-differo), *интерференција* (interferentia < interferens < inter-fero), *конференција* (conferentia < conferens < con-fero), *есенција* (essentia < esse), *квинтесенција* (quintessentia < quinta essentia < esse), *компетенција* (competentia < competens < competo), *сентенција* (sententia < sentiens < sentio), *потенција* (potentia < potens < posse), *импотенција* (impotentia < impotens < in-posse), *егзистенција* (existentia < existens < exsisto), *коегзистенција* (coexistentia < coexistens < co-exsisto), *резистенција* (resistentia < resistens < resisto), *конгруенција* (congruentia < congruens < congruo), *реконвалесценција* (reconvalescentia < reconvalescens < re-con-valesco), *реминисценција* (reminiscentia < reminiscens < reminiscor).

Според своето формирање, овде би можеле да се придружат и неколку латинизми на -ца, прифатени со посредство на италијанскиот јазик, каде што латинското -tia е трансформирано во -za: *секвенца* (итал. sequenza, лат. sequentia), *инфлуенца* (итал. influenza, лат. influentia), *супстанца* (итал. sostanza, лат. substantia), како и формата *терца* (итал. terza, лат. tertia).

Со суфиксот -ија се и една група именки, кои во своите латински и неолатински облици се neutra од -o- основите на -ium; плуралските форми од овие именки се сфатени како feminina и како такви егзистираат во нашиот јазик. Тоа се именките: *империја* (imperium), *привилегија* (privilegium), *премија* (praemium), *студија* (studium), *бенефиција* (beneficium), *лабораторија* (laboratorium), *опсерваторија* (observatorium), *територија* (territorium),

ГУБЕРНИЈА (*gubernium*), ИНФУЗОРИЈА (*infusorium*), СТИПЕНДИЈА (*stipendium*), ЛАТИФУНДИЈА (*latifundium*).

Форми на **-ива**; ваквите форми се супстантивирани девербативни придавки, образувани од партиципската основа со суфиксот **-ivus, -iva, -ivum** (*capt-ivus, pass-ivus* и сл.). Во нашиот јазик од овој тип се латинизмите: **ИНИЦИЈАТИВА** (*initiat-iva* < *initio*), **САМОИНИЦИЈАТИВА** (хибрид), **АЛТЕРНАТИВА** (*alternat-iva* < *alternus*), **ОПЕРАТИВА** (*operat-iva* < *opero*), **КООПЕРАТИВА** (*cooperat-iva* < *coopero*), **КУРАТИВА** (*curat-iva* < *curo*), **СТАТИВА** (*stat-iva* < *sto*), **АКТИВА** (*act-iva* < *ago*), **РЕТРОСПЕКТИВА** (*retrospect-iva* < *retro-spicio*), **ПЕРСПЕКТИВА** (*perspect-iva* < *perspicio*), **ДИРЕКТИВА** (*direct-iva* < *dirigo*), **ЛОКОМОТИВА** (*loco-mot-iva* < *locus moveo*), **ДЕФАНЗИВА** (*defens-iva* < *defendo*), **ОФАНЗИВА** (*offens-iva* < *offendo*), **КОНТРАОФАНЗИВА**, **ПРОТИВОФАНЗИВА**. Кај формата **ОФАНЗИВА** и нејзините сложени евидентно е посредништвото на францускиот јазик;

-ка - латинскиот суфикс **-ca (-cus, -ca, -cum)** служи во латинскиот јазик за образување *adiectiva denominativa*: *civicus* < *civis*, *viaticus* < *via*; латинизми со овој суфикс: **РЕПУБЛИКА** (*res publica*), **ПУБЛИКА** (*publica* < *populus*), **ФАБРИКА** (*fabrica* < *faber*), **АВИЈАТИКА** (н.лат. *aviatica* < *avis*); интересно е да се одбележи дека во класично-латинскиот јазик придавката *aviaticus, -a, -um* е изведена од именката *avia* 'баба', а не од *avis* 'птица'; **АНТИКА** (*antiqua*);

-уа - со суфиксот **-uus, -ua, -uum** во латинскиот јазик се образуваат девербативни придавки (*continuus, -a, -um, praecipuus, -a, -um*); латинизмите на **-уа** во нашиот јазик се супстантивирани

вакви придавки: статуа (statuus, 3. < sto), индивидуа (individuus, 3. < in-divido);

-ра: камера (camera), опера (opera < opus).

1.1.4. Именки со други латински суфикси

Латинизми изведени од nomina на третата

латинска деклинација

Во својата изворна форма во нашиот јазик се прифатени и извесен број именки од III латинска деклинација (консонантски и вокални основи); тоа се именките:

- конзул (consul);

- колор (color), квестор (quaestor), терор (terror), тумор (tumor), хумор (humor);

- компаративните форми: сениор (senior < senex), мајор (maior < magnus), јуниор (iunior < iuvenis);

- кодекс (codex), индекс (index);

- карцер (carcer);

- тестис (testis);

- волумен (volumen), албумен (albumen);

- цесар (Caesar), братер (frater);

- лумбаго (lumbago);

- формата на партиципот на презентот секанс (secans < seco);

- adiectiva neutra: биенале (biennale), триенале (triennale), финале.

Casus obliqui како латинизми

Некои форми од косите падежи од латинските *nomina*, во нашиот јазик егзистираат како номинативи.

- Пр. - **генитив:** *кворум* (*quorum*, ген.множ. од *qui*);
- **акузатив:** *реквием* (*requiem*, акуз. од *requies*),
интерегнум (*inter regnum*);
- **датив:** *омнибус* (*omnibus* < *omnis*);
- **аблатив:** *ребус* (*rebus* < *res*), *априори* (*a priori* < *prior*), *синекура* (*sine cura*), *инкогнито* (*incognito* < *incognitus*),
gratis (*gratis* < *gratus*).

Латинизми - прилози

Контра (*contra*), *супер* (*super*), *екстра* (*extra*).

Латинизми - синтагми

Перпетуум мобиле (*perpetuum mobile*), *статус кво* (*status quo*).

Глаголски форми како латинизми

Формите *вето* и *кредо* (*veto*, *credo*), иако лични глаголски облици, се јавуваат во функција на супстантиви, со значене 'забрана', 'верување'; исто така, глаголските форми *sufficit* и *deficit* во нашиот јазик се сфаќаат како *nomina* - *суфицит*, *дефицит*; од инфинитивната форма *recepisse* - латинизмот *рецепис*.

1.1.5. Латинизми со суфиксите -sor/-tor

Во лексичкиот фонд на нашиот јазик присутни се голем број именки, латински и неолатински форми, кои завршуваат на овие суфикси. Во класично-латинскиот јазик со суфиксите -sor и -tor се образуваат *nomina agentis*, односно, девербативни именки, кои го означуваат вршителот на дејствието; ваквите именки се образуваат кога на партиципската основа на глаголот се додаде -or. Пр. *cult-or*, *vict-or*, *tons-or*, *aggress-or* и сл.

Со овој суфикс се образуваат и некои *denominativa*: *fabricator* (*fabrica*), *calculator* (*calculus*), *litterator* (*littera*), *gladiator* (*gladius*) и сл.

Од оваа категорија именки кај нас се прифатени:

АВТОР (*auctor* < *augeo*, 2. *auxi*, *auctum*; кај оваа именка имаме незначителна фонетска адаптација: вториот елемент на дифтонгот *au* е консонантизиран (*ав*), асимилација на -*ct*- во -*tt*- и отпаѓање на едното -*t*-; хибридна сложенка - *соавтор*);

АГИТАТОР (*agitat-or* < *agito*, 1. *agitatum*);

АДМИНИСТРАТОР (*administrat-or* < *administro*, 1. *administratum*);

АКУМУЛАТОР (*accumulat-or* < *accumulo*, 1. деном.гл. < *ad-cumulus*);

АРЕНДАТОР (*arrendat-or* < н.лат. *arrendo*, 1. -*avi*, -*atum*);

АСИМИЛАТОР (*assimilat-or* < *assimulo*, 1. деном.гл. < *ad-similis*);

АТЕНТАТОР (*attentat-or* < *attento*, 1. *attentatum*);

ВЕНТИЛАТОР (*ventilat-or* < *ventilo*, 1.);

ВЕРСИФИКАТОР (*versificat-or*; парт.осн < *versifico* < *versus facio*);

ВУЛГАРИЗАТОР (vulgarisat-or; парт.осн. од деном.гл. vulgariso < vulgaris < vulgus);

ВУЛКАНИЗАТОР (vulcanisat-or; парт.осн. од деном.гл. vulcaniso < Vulcanus);

ГЕНЕРАТОР (generat-or < genero, 1. generatum; деном. од *genus*, -eris; *РЕГЕНЕРАТОР* (regenerat-or < re-genero, 1. и СЛОЖЕНКИТЕ *ТУРБОГЕНЕРАТОР* - сложенка од turbo-generator и *ГАС-ГЕНЕРАТОР*);

ГЛАДИЈАТОР (gladiat-or; деном. парт. основа < gladius);

ГУБЕРНАТОР (gubernat-or < guberno, 1. gubernatum);

ДЕКЛАМАТОР (declamat-or < declamo, 1.);

ДЕКОРАТОР (decorat-or < decoro, 1. decoratum, деном.глагол < decor, -oris);

ДЕТЕКТОР (detect-or < de-tego, 3. -texi, -tectum; *ПРОТЕКТОР* - protego);

ДИКТАТОР (dictat-or < dicto, 1. dictatum < dico, 3. dixi, dict-um);

ДИФУЗОР (diffusor < dif-fundo, 3. -fudi, -fusum);

ДОКТОР (doct-or < doceo, 2. docui, doctum);

ЕГЗЕКУТОР (exsecut-or < ex-sequor, 3. exsecutus);

ЕКВАТОР (aequat-or < aequo, 1. -avi, -atum);

ЭКСПЕРИМЕНТАТОР (experimentat-or; деном.основа < experimentum; *ДЕВЕРБ.ИМЕНКА* од experio, 4.);

ЭКСПРОПРИЈАТОР (expropriat-or; деном.парт.осн. < ex-proprius);

ЕЛЕВАТОР (e-levat-or < e-levo, 1. -levavi, -levatum);

ЕЛИМИНАТОР (eliminat-or < e limine);

ИЛУСТРАТОР (illustrat-or < illistro, 1. illustratum);

ИМИТАТОР (imitat-or < immito, 1. immitatus);

ИМПЕРАТОР (imperat-or < impero, 1. imperatum);

ИМПРОВИЗАТОР (improvisat-or < in-pro-viso; ДЕНОМИНАТИВЕН ГЛАГОЛ од придавката *improvisus*, која пак е ДЕВЕРБАТИВНА од in-pro-
video, -vidi, -visum);

ИНИЦИЈАТОР (initiat-or; ДЕНОМ. ПАРТ. ОСН. < initium, ДЕВЕРБАТ.
< in-eo);

ИНКВИЗИТОР (inquisit-or < inquirō, 3. inquisivi, inquisitum);

ИНКУБАТОР (in-cubat-or < incubo, 1. incubavi, incubatum);

ИНСПЕКТОР (inspect-or < inspicio, 3. -spexi, -spectum);

ИНСПИРАТОР (inspirat-or < inspiro, 1. inspiratum);

ИНСТРУКТОР (instruct-or < instruo, 3. -struxi, -structum; СЛОЖЕН-
КА - КОНСТРУКТОР - construct-or < construo);

ИНФОРМАТОР (informat-or < in-formo, 1.);

ИРИГАТОР (irrigat-or < irrigo < in-rigo, 1. -avi, -atum);

КАЛКУЛАТОР (calculat-or < calculo, ДЕНОМ. ГЛ. < calculus);

КВЕСТОР (quaest-or < quaero, 3. quaesivi, ПОСТАР СУПИН quaestum);

КОЛАБОРАТОР (collaborat-or < collaboro, 1. collaboratum);

КОЛОНИЗАТОР (colonisat-or; ПАРТ. ОСН. ОД ДЕНОМ. ГЛ. coloniso
< colonus);

КОМБИНАТОР (combinat-or < combino, 1. combinatum);

КОМЕНТАТОР (commentat-or < commentor, 1. < comminiscor);

КОМПЕНЗАТОР (compensat-or < compenso, 1. compensatum);

КОМПИЛАТОР (compilat-or < compilo, 1.);

КОМПОЗИТОР (composit-or < compono, 3. -posui, -positum);

КОМПРЕССОР (compress-or < comprimo, compressi, compressum);

КОНДЕНЗАТОР (condensat-or; ПАРТ. ОСН. ОД ДЕНОМ. ГЛ. condenso, 1.
< con-densus);

КОНДУКТОР (conduct-or < con-duco, 3. -duxi, -ductum);

КОНЗЕРВАТОР (conservat-or < con-servo, 1. -avi, -atum);
 КОНСПИРАТОР (conspirat-or < con-spiro, 1. conspiratum);
 КОНСТИТУТОР (constitut-or < constituo, 3. -stitui, constitutum).
 КОНСУМАТОР (consummat-or < consummo, 1. ДЕНОМ. од summa);
 КРЕАТОР (creat-or < creo, 1. -avi, -atum);
 КРЕДИТОР (credit-or < credo, 3. credidi, creditum);
 КУЛТИВАТОР (cultivat-or < cultivo, 1. -avi, -atum; глаголот *cultivo* е образуван од партиципската основа од *colo* -cult-);
 ЛЕКТОР (lect-or < lego, 3. legi, lectum; НЕГОВИ СЛОЖЕНКИ СЕ - КО-
 ЛЕКТОР - collect-or < colligo, 3. collegi, collectum, СЕЛЕКТОР - se-
 lect-or seligo, 3. selegi, selectum);
 ЛИКВИДАТОР (liquidat-or од придавката *liquidus*);
 ЛИТЕРАТОР (litterat-or; < ДЕНОМ. придавска основа од *litteratus*
 < *littera*);
 МАНДАТОР (mandat-or < mando, 1. -avi, -atum; ВО ПОНОВО ВРЕМЕ СЕ
 ЈАВУВА И ФОРМАТА МАНДАТАР < *mandatarius*);
 МОНИТОР (monit-or < moneo, 2. -ui, monitum);
 МОРАЛИЗАТОР (moralizat-or; ПАРТ.ОСН. од ДЕНОМ. ГЛАГ. *moralizo*
 < *moralis* < *mos*);
 МОТОР (mot-or < moveo, 2. movi, motum; СЛОЖЕНКИ: ДИЗЕЛ-МОТОР,
 ЕЛЕКТРОМОТОР);
 НАВИГАТОР (navigat-or < navigo, 1. -avi, -atum);
 НЕГАТОР (negat-or < nego, 1. -avi, -atum);
 НОВАТОР (novat-or < novo, 1. -avi, -atum);
 НУМЕРАТОР (numerat-or < numero, 1. numeratum);
 ОКУПАТОР (occupat-or < occupo, 1. occupatum);

ОПЕРАТОР (operat-or < opero, 1. operatum; ДЕНОМ. гл. од *opus*, -eris; СЛОЖЕНКИ - *КООПЕРАТОР*, *КИНООПЕРАТОР*);

ОПСЕРВАТОР (observat-or < ob-servo, 1. -avi, -atum);

ОРАТОР (orat-or < oro, 1. oratum);

ПАСТОР (past-or < pasco, 3.)

ПЕРФОРАТОР (perforat-or < per-foro, 1. perforatum);

ПЛАГИЈАТОР (plagiat-or; ПАРТ. ОСН. ОД ДЕНОМ. гл. *plagio*, 1. < *plagiarius* < *plagium*);

ПЛАНТАТОР (plantat-or; ДЕНОМ. ОСНОВА ОД *planta*, -ae);

ПОПУЛАРИЗАТОР (popularisat-or; ПАРТ. ОСН. ОД ДЕНОМ. гл. *popularizo* < *popularis* < *populus*);

ПРЕПАРАТОР (praeparat-or < praeparo, 1. praeparatum);

ПРЕТОР (praet-or < prae-eo, -ire, -ii, -itum);

ПРОВОКАТОР (provocat-or < provoco, 1. provocatum);

ПРОЕКТОР (proiect-or < proicio, -ieci, -iectum; ПОВЕДУВАЈКИ СЕ ПО НОРМИТЕ НА МАКЕДОНСКИОТ ПРАВОПИС, ВО ГРАФИЈАТА НА ОВАА ИМЕНКА НЕОПРАВДАНО СЕ ЕЛИМИНИРА ВОКАЛОТ -i-, КОЈ Ѐ ПРИПАЃА НА ГЛАГОЛСКАТА ОСНОВА; ХИБРИДНА СЛОЖЕНКА - *КИНОПРОЕКТОР*);

ПРОЖЕКТОР (proiect-or < proicio, 3. -ieci, -iectum; ИЗГОВОРОТ НА ОВАА ИМЕНКА УКАЖУВА НА ФРАНЦУСКИОТ ЈАЗИК КАКО ПОСРЕДНИК ВО ПРИФАКАЊЕТО);

ПРОПАГАТОР (propagat-or < propago, 1. propagatus sum);

РАДИЈАТОР (radiat-or; ДЕНОМ. ПАРТ. ОСНОВА < *radius*);

РАЦИОНАЛИЗАТОР (rationalisat-or; ПАРТ. ОСНОВА ОД ДЕНОМ. глг. *rationalizo* < *rationalis* < *ratio*);

РЕАКТОР (react-or < re-ago, 3. -egi, -actum);

РЕАЛИЗАТОР (realisat-or; ДЕНОМ. глг. *realizo* < *realis* < *res*);

РЕВИЗОР (re-visor < revis-or < re-videre, -vidi, -visum);

РЕГИСТРАТОР (registrat-or; новолатинска осн. од *registrae* < *registrae*);

РЕГУЛАТОР (regulat-or < regula < rego);

РЕДАКТОР (redact-or < redigo, 3. -egi, redactum);

РЕЗОНАТОР (resonat-or < re-sono, 1. resonatum);

РЕКТОР (rect-or < rego, 3. regi, rectum; сложеници: ДИРЕКТОР - *dirrigo*, КОРЕКТОР - *corrigo*, ПРОРЕКТОР - *pro-rector*);

РЕПЕТИТОР (repetit-or < re-peto, 3. -petivi, -petitum и КОРЕПЕТИТОР);

РЕСТАВРАТОР (restaurat-or < restauro, 1. restauratum);

РЕФЛЕКТОР (re-flex-or < re-reflecto, 3. -flexi, -flexum);

РЕФОРМАТОР (reformat-or < re-formo, 1.);

РЕЦИТАТОР (recitat-or < recito, 1. recitatum);

РОТОР (rot-or < roto, 1. rotatum; именката е новолатинско образување, поинакво од вообичаеното од партиципската основа; лексемата е образувана со суфиксот -or на именската основа *rota*, -ae);

СЕКВЕСТРАТОР (sequestrat-or < придав. осн. < *sequester*, -is, -e);

СЕКТОР (sect-or < seco, 1. secui, sectum; хибрид - ПОТСЕКТОР);

СЕНАТОР (senat-or < senatus < senex);

СЕПАРАТОР (separat-or < separo, 1. separatum);

СИГНАЛИЗАТОР (signalisat-or; деном. глаг. *signalizo* < *signalis* < *signum*);

СКУЛПТОР (sculpt-or < sculpo, 3. sculpsi, sculptum);

СПЕДИТОР (expedit-or < expedio, 4. expeditum; во иницијалниот слог синкопиран е вокалот и асимилација на х во ss; **ЕКСПЕДИТОР** - expedit-or < expedio, 4. expeditum);

СТАБИЛИЗАТОР (stabilisat-or; парт.осн. од деном. глаг. stabiliso < stabilis < деверб. прид. од гл. sto);

СТЕРИЛИЗАТОР (sterilisat-or; парт.осн од деном. гл. steriliso < sterilis);

СТИЛИЗАТОР (stilizat-or; парт.осн. од деном.гл. stiliso < stilus);

ТЕСТАТОР (testat-or < testor, 1. testatus)

ТОТАЛИЗАТОР (totalizat-or; парт.осн. од деном. глаг. totalizo < totalis < totus);

ТРАКТОР (tract-or < traho, 3. traxi, tractum).

ТРАНСФОРМАТОР (transformat-or < trans-formo, 1.);

ТРИУМФАТОР (triumphat-or < triumpho, 1. triumphatum);

ТУТОР (tut-or < tueor, 2. tuitus, помлада парт. форма tutus);

УЗУРПАТОР (usurpat-or < usurpo, 1. usurpatum);

ФАКТОР (fact-or < facio, 3. feci, factum);

ФАЛСИФИКАТОР (falsificat-or; парт.осн. < falsifico < falsum facio);

ЦИВИЛИЗАТОР (civilisat-or; парт. осн. од деном. гл. civiliso < civilis < civis);

1.2. Латинизми со морфолошка адаптација

1.2.1 Адаптација на латински и неолатински

именки на -io

Латинизми на суфиксот -ија

Во македонскиот јазик една голема група латинизми-именки од женски род, свршуваат на овој суфикс; ги има околу 400 на број. Овие именки се разликуваат од латинизмите од типот *MEMORIЈА*, *POTENCIЈА*, *IMPERIЈА*, по својата морфолошка структура; имено, иако навидум го имаат истиот суфикс (-ија), во конкретниов случај, се работи за латинизми, добиени од латински и неолатински лексеми, кои во номинативот сингулар завршуваат на -io и се назални основи (-ion). Овие лексеми се главно *substantiva deverbativa*, образувани од партиципска основа и суфиксот -io. Пр. *nati-io*, *fus-io* од *nascor*, 3. *natus* и *fundo*, 3. *fusum*. Додека во повеќето јазици, во кои ги имаме ваквите образувања, назалната основа е евидентна (пр. фр. *nation*, англ. *nation*, герм. *Nazion*), во словенските јазици, аналогизата со именките од типот *ИНДУСТРИЈА*, *ИНЕРЦИЈА*, допринела номинативскиот суфикс -io да се адаптира во -ија (-ја). Пр. руски *агитација*, *револуција*, полски *rewolucja*, чешки *revoluce*. Во нашиот јазик, латинизми од тој тип се:

абдикација (*ab-dicat-io* < *ab-dico*, 1. *-dicatum* < *dico*, 3. *dixi*, *dictum*);

агитација (*agitat-io* < *agito*, 1. *agitatum*);

аглутинација (*agglutinat-io* < *ad-glutino*, 1. *agglutinatum*);

агресија, регресија, прогресија (aggress-io, regress-io, progress-io < ad-, re-, pro-gredior, 3. progressus; сложеники од глаголот gradior);

администрација (administrat-io < ad-ministro, 1. -ministratum);

акламација, декламација, прокламација (ad-, de-, pro-clamat-io < clamo, 1. clamatum);

апелација, интерпелација (appellat-io < appello, 1. appellatum; interpello, 1.);

артикулација (articulat-io < articulo, 1. articulatum; ДЕНОМ. од *articulus*, ДЕМИНУТ. од *artus*);

асанација, санација (assanat-io < ad-, sano, 1. sanatum);

асигнација, консигнација, резигнација (ad-, con-, re-signat-io < ad-, con-, re-signo, 1. -signatum; ДЕНОМ. < *signum*);

асимилација, дисимилација (assimilat-io, dissimilat-io < assimulo, 1. assimilatum < *ad* + *similis* < *dis* + *similis*);

аспирација, инспирација, конспирација (ad-, in-, com-(cum) spiratio < spiro, 1. spiratum);

афектација (affectat-io < affecto, 1. affectatum < ad-ficio, 3. -feci, -fectum);

афирмација, конфирмација (ad-, con-firmat-io < ad-, con-firmo, 1. -firmatum);

вегетација (vegetat-io < vegeto, 1. vegetatum; ДЕНОМ. гл. < *vegetus*);

вентилација (ventilat-io < ventilo, 1. ventilatum; ДЕНОМ. гл. од *ventus*);

вибрација (vibrat-io < vibro, 1. vibratum);

визитација (visitat-io < visito, 1. visitatum);

ГЕСТИКУЛАЦИЈА (*gesticulat-io* < *gesticulator*, 1. *gesticulatus*; ДЕН. < *gesticulus*; ДЕМИНУТ. < *gestus*; ДЕВЕРБАТ. < *gero*, 3. *gessi*, *gestum*);

ГРАВИТАЦИЈА (*gravitat-io* < *gravito, 1. *gravitatum*; основата *gravitat-* од која е изведена именката е деноминативна < *gravis*);

ДЕВАЛВАЦИЈА (*devalvat-io* < *de-valvo*, 1. *devalvatum*— новолатинска форма);

ДЕГЕНЕРАЦИЈА, РЕГЕНЕРАЦИЈА, ГЕНЕРАЦИЈА (*de-, re-, generat-io* < *de-, re-genero*, 1. *-generatum*; ДЕНОМ. < *genus, -eris*);

ДЕГРАДАЦИЈА (*degradat-io* < *de-gradior*, 1., клас.лат. *degredior*, 3. *degressus* (ДЕГРЕСИЈА); ДЕГРАДАЦИЈА Е ДЕНОМИНАТИВНА ФОРМА ОД *de-* и *gradus, -us*);

ДЕКЛАРАЦИЈА (*declarat-io* < *declaro*, 1. *declaratum*);

ДЕКЛИНАЦИЈА (*declinat-io* < *de-clino*, 1. *-clinatum*);

ДЕМОНСТРАЦИЈА (*demonstrat-io* < *de-monstro*, 1. *demonstratum*);

ДЕТЕРМИНАЦИЈА (*determinat-io* < *de-termino*, 1. *determinatum*; ДЕН. < *de + terminus*);

ДЕТОНАЦИЈА, ИНТОНАЦИЈА (*de-, in-tonat-io* < *de-, in-tono*, 1. *tonatum*);

ДЕФЛОРАЦИЈА (*deflorat-io* < *de-floro*, 1. *defloratum*; ДЕНОМ. ОД *de + flos, -ris*);

ДЕФОРМАЦИЈА, РЕФОРМАЦИЈА, ИНФОРМАЦИЈА, ТРАНСФОРМАЦИЈА, ПРОТИВРЕФОРМАЦИЈА (*de-, re-, in-, trans-, против-re-format-io* < *formo*, 1. *formatum*);

ДИСКРИМИНАЦИЈА (*discriminat-io* < *discrimino*, 1. *discriminatum*; ДЕНОМ. < *discrimen, -inis*);

ДИСЛОКАЦИЈА (*dis-locat-io* < *dis-loco*, 1. *-locatum*);

ДОМИНАЦИЈА (*dominat-io* < *domino*, 1. *dominatum*; ДЕНОМ. < *dominus*);

ЕВОКАЦИЈА, РЕВОКАЦИЈА, ПРОВОКАЦИЈА (e-, re-, pro-vocat-io < voco, 1. vocatum < vox);

ЕГЗАЛТАЦИЈА (exaltat-io < ex-alto, 1. exaltatum; ДЕНОМИН. < ex + altus);

ЕКССКОМУНИКАЦИЈА, КОМУНИКАЦИЈА (excommunicat-io, communicat-io < ex-communico, 1. communicatum < cum + munio, 4.);

ЕЛЕВАЦИЈА (e-levat-io < e-levo, 1. -levatum);

ЕЛИМИНАЦИЈА (eliminat-io < elimino, 1. eliminatum; ДЕНОМ. < e li-mine);

ЕМАНАЦИЈА (emanat-io < emano, 1. emanatum);

ЕМАНЦИПАЦИЈА (emancipat-io < emancipo, 1. emancipatum; ДЕНОМ. од e + mancipium < manceps < manus + capio);

ЕМИГРАЦИЈА, ИМИГРАЦИЈА (e-, in-migrat-io < e-, in-migro, 1. migratum);

ИЛУМИНАЦИЈА (illuminat-io < in-lumino, 1. illuminatum; ДЕНОМ. < in + lux, -cis);

ИЛУСТРАЦИЈА (illustrat-io < in-lustro, 1. -lustratum; ДЕНОМ. од in + lux, -cis);

ИМАГИНАЦИЈА (imaginat-io < imagino, 1. imaginatum; ДЕНОМ. < imago, -ginis);

ИМИТАЦИЈА (immitat-io < immitor, 1. immitatus);

ИМПРЕГНАЦИЈА (impregnat-io < in-pregno, 1. -pregnatum);

ИНДИГНАЦИЈА (indignat-io < indignor, 1. indignatum; ДЕНОМ. < in-dignus);

ИНКАРНАЦИЈА, РЕ-ИНКАРНАЦИЈА (*in-carnat-io, *re-in-carnat-io; compositum < re-, in- + caro, carnis);

ИНКУБАЦИЈА (in-cubat-io < in-cubo, 1. -cubatium);

ИНТЕРНАЦИЈА (*internat-io* < *interno*, 1. *internatum*; ДЕНОМИН. < *internus*);

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА (*interpretat-io* < *interpretor*, 1. *interpretatus*);

ИНФИЛТРАЦИЈА, ФИЛТРАЦИЈА (*in-*, *filtrat-io* < *in-*, *filtro*, 1. *filtratum*);

ИНФЛАЦИЈА (*inflat-io* < *in-flo*, 1. *-flatum*);

ИРИГАЦИЈА (*irrigat-io* < *in-rigo*, 1. *irrigatum*);

КАНДИДАЦИЈА (*candidat-io*; ДЕНОМ. ОСН. ОД *candidatus* < *candidus*);

КАПИТУЛАЦИЈА, РЕКАПИТУЛАЦИЈА (*capitulat-io*, *re-capitulat-io* < *capitulum*, 1. *capitulatum*; ДЕНОМ. < *capitulum* ДЕМИНУТ. ОД *caput*);

КОЛАБОРАЦИЈА (*collaborat-io* < *con-laboro*, 1. *-laboratum*);

КОМАСАЦИЈА (*commassat-io* < *commasso*, 1. *commassatum*; ДЕНОМ. ГЛАГ. < *com* (*cum*) + *massa*);

КОМБИНАЦИЈА (*combinat-io* < *combino*, 1. *combinatum*);

КОМЕМОРАЦИЈА, МЕМОРАЦИЈА (*com-*, *memorat-io* < *com-* (*cum*) *memoro*, 1. *memoratum*);

КОМПИЛАЦИЈА (*compilat-io* < *compilo*, 1. *compilatum*);

КОМПЛИКАЦИЈА (*complicat-io* < *complico*, 1. *complicatum*);

КОМПРОМИТАЦИЈА (ОВОЈ ЛАТИНИЗАМ Е ОБРАЗУВАН ПО АНАЛОГИЈА СО БРОЈНИТЕ ЛЕКСЕМИ НА *-tat-io*; ИНАКУ Е ДЕВЕРБАТИВ ОД *compromitto* (*cum-pro-mitto*), 3. *mihi*, *missum* И ПРАВИЛНАТА ИЗВЕДБА БИ ТРЕБАЛА ДА ГЛАСИ *compromissio*);

КОНСОЛИДАЦИЈА (*consolidat-io* < *con-solido*, 1. *-solidatum*; ДЕНОМ. ГЛ. < *solidus*);

КОНСТАТАЦИЈА (*constatat-io* < *consto*, 1. *constiti*, *constatum* - ИМЕНКАТА Е ИЗГРАДЕНА ОД ЕДНА НЕПОСТОЕЧКА ПАРТИЦИПСКА ОСНОВА *constatat-*, А НЕ ОД РЕГУЛАРНАТА *constat-*);

КОНСТЕЛАЦИЈА (constellat-io < constello, 1. constellatum < cum + stella);

КОНСУЛТАЦИЈА (consultat-io < consulto, 1. consultatum - ИНТЕНЗ. од consulo, 3. -sului, consultum);

КОНСУМАЦИЈА (consummat-io < con-summo, 1. -summatum; ДЕНОМИНАТ. ФОРМА од *summa* - СУПЕРЛ. < *supera*);

КОНТАМИНАЦИЈА (contaminat-io < contamino, 1. contaminatum);

КОНФЕСИЈА, ПРОФЕСИЈА (confess-io, profess-io < con-, pro-fiteor (fateor), 2. -fessus);

КОНФИГУРАЦИЈА (con-figurat-io < configuro, 1. configuratum; ДЕН. од con- (cum) + *figura*);

КОНФИСКАЦИЈА (confiscat-io < confisco, 1. confiscatum < cum + *fiscus*);

КОНЦЕНТРАЦИЈА (concentrat-io < con-centro, 1. concentratum; ДЕН. од *centrum*; ГРЧКИ *κέντρον*)

КОНЈУГАЦИЈА (coniugat-io < coniugo, 1. coniugatum < con-iungo, 3. coniunxi, coniunctum);

КООПЕРАЦИЈА, ОПЕРАЦИЈА (co-, operat-io < co-, opero, 1. -operatum; ДЕНОМ. < *opus, -eris*);

КОРПОРАЦИЈА (corporat-io < corporo, 1. corporatum; ДЕНОМ. < *corpus, -oris*);

КУЛМИНАЦИЈА (culminat-io < culmino, 1. culminatum; ДЕНОМ. < *culmen, -inis*);

ЛЕГАЦИЈА (legat-io < lego, 1. legatum; ДЕЛЕГАЦИЈА < de-legat-io);

ЛЕГИТИМАЦИЈА (legitimat-io < legitimo, 1. legitimatum; ДЕНОМ. од *legitimus* < *lex*);

ЛИЦИТАЦИЈА (licitat-io < licitor, 1. licitatus);

манипулација (manipulat-io < manipulo, 1. manipulatum; ДЕНОМИН. < manus + pleo);

МИСИЈА, ДЕМИСИЈА, ЕМИСИЈА, КОМИСИЈА, ТРАНСМИСИЈА (miss-io, demissio, emissio, commissio, transmissio < de-, e-, con- (cum-), trans- mitto, 3. missi, missum);

МЕДИТАЦИЈА (meditat-io < meditor, 1. meditatus);

НАВИГАЦИЈА (navigat-io < navigo, 1. navigatum);

НАЦИЈА (nat-io < nascor, 3. natus);

НЕГАЦИЈА (negat-io < nego, 1. negatum);

НУМЕРАЦИЈА (numerat-io < numero, 1. numeratum; ДЕНОМ. < numerus);

ОБЈЕКТИВАЦИЈА (ob-iect-iv-at-io < obiectivo, 1. -activatum < ob-icio (iacio), 3. -ieci, -iectum);

ОБЛИГАЦИЈА (obligat-io < obligo, 1. obligatum);

ОВАЦИЈА (ovat-io < ovo, 1. ovatum);

ОПСЕРВАЦИЈА (ob-servat-io < ob-servo, 1. observatum);

ОРДИНАЦИЈА, СУБОРДИНАЦИЈА, КООРДИНАЦИЈА (ordinat-io, sub-, co-ordinat-io < ordino, 1. ordinatum; ДЕНОМ. < ordo, -inis);

ПАГИНАЦИЈА (paginat-io < pagino, 1. paginatum; ДЕНОМ. < pagina);

ПЕНЕТРАЦИЈА (penetrat-io < penetro, 1. penetratum);

ПЕРКУСИЈА, РЕПЕРКУСИЈА, ДИСКУСИЈА (percuss-io, repercuss-io, discuss-io < per-, re-per-, dis-cussio (quatio), 3. -cussi, -cussum);

ПЕРТУРБАЦИЈА (per-turbat-io < per-turbo, 1. -turbatum);

ПЕРФОРАЦИЈА (perforat-io < per-foro, 1. perforatum);

ПЛАНТАЦИЈА (plantat-io < planto, 1. plantatum; ДЕНОМ. < planto);

ПРЕОКУПАЦИЈА, ОКУПАЦИЈА (praeoccupat-io, occupat-io < occupo, 1. occupatum < ob + capio);

ПРЕСИЈА, ИМПРЕСИЈА, ЕКСПРЕСИЈА, КОМПРЕСИЈА (press-io, im-press-io, express-io, compress-io < premo, in-primo, ex-primo, com-primo, 3. -pressi, pressum);

ПРОЛОНГАЦИЈА (prolongat-io < prolongo, 1. prolongatum; ДЕНОМ. ГЛ. од *pro+longus*);

ПРОФАНАЦИЈА (profanat-io < profano, 1. profanatum; ДЕНОМ. < *profanus*);

ПУБЛИКАЦИЈА (publicat-io < publico, 1. publicatum; ДЕНОМ. ГЛАГОЛ од *populus*);

РЕАКТИВАЦИЈА (re-act-iv-at-io < re-activo, 1. -activatum < ago, 3. egi, actum);

РЕВАКЦИНАЦИЈА, ВАКЦИНАЦИЈА (re-, vaccinat-io < re-, vaccino, 1. vaccianatum; ДЕНОМ. < *vaccina* < *vacca*);

РЕГИСТРАЦИЈА (registrat-io < registro, 1. registratum; ДЕНОМ. од *regesta* < *res gestae* < *res* + *gero*, 3. gessi, gestum);

РЕГУЛАЦИЈА (regulat-io < regulo, 1. regulatum; ДЕНОМ. од *regula* < *rego*);

РЕДУПЛИКАЦИЈА (reduplicat-io < re-duplico, 1. -duplicatum; ДЕН. ГЛ. од *duplex, -icis* < *duo*);

РЕЗЕРВАЦИЈА (re-servat-io < re-servo, 1. -servatum);

РЕКРЕАЦИЈА, КРЕАЦИЈА (re-creat-io, creat-io < re-creo, 1. -creatum);

РЕЛАЦИЈА, КОРЕЛАЦИЈА (relat-io, correlat-io < re-, con-fero, ferre, tuli, -latum);

РЕПАРАЦИЈА, СЕПАРАЦИЈА, КОМПАРАЦИЈА (re-, se-, com-(cum) parat-io < paro, 1. paratum);

РЕПРЕЗЕНТАЦИЈА, ПРЕЗЕНТАЦИЈА (re-, praesentat-io < re-, praesen-
to, 1. praesentatum; ДЕНОМ. < praesens, -ntis ПАРТ.ПРЕЗ. < praes-esse);

РЕСТАВРАЦИЈА (restaurat-io < restauro, 1. restauratum);

РЕФРАУДАЦИЈА (refraudat-io < re-fraudo, 1. -fraudatum; ДЕНОМ. ГЛ.
од *fraus, -udis*);

РЕФУНДАЦИЈА (refundat-io < re-fundo, 1. -fundatus; ДЕНОМ. ГЛАГОЛ
од *fundus*);

РЕХАБИЛИТАЦИЈА, ХАБИЛИТАЦИЈА (re-habilitat-io < re-habilito, 1.
-habilitatum; ДЕНОМ. ГЛАГ. < *habilis*; ДЕВЕРБАТИВ < *habeo*, 2. *habui*
habitum);

РЕЦЕССИЈА, СЕЦЕССИЈА, КОНЦЕССИЈА, ПРОЦЕССИЈА (recess-io, secess-
-io, concess-io, process-io < re-, se-, con- (cum-), pro- cedo, 3.
cessi, cessum);

РЕЦИТАЦИЈА (recitat-io < recito, 1. recitatum);

СЕГРЕГАЦИЈА, КОНГРЕГАЦИЈА (se-gregat-io, con- (cum-) gregatio
< con-grego, 1. -gregatum; ДЕНОМ. ГЛАГ. < *grex, -gis*);

СЕКВЕСТРАЦИЈА (sequestrat-io < sequestro, 1. sequestratum; ДЕН.
од *sequester*);

СЕССИЈА, ОПСЕССИЈА (sess-io, obsess-io < sedeo, obsideo, 3. -sessi,
-sessum);

СИМУЛАЦИЈА (simulat-io < simulo, 1. simulatum; ДЕНОМ. < *similis*);

СТАГНАЦИЈА (stagnat-io < stagno, 1. stagnatum; ДЕНОМ. < *stagnum*);

СТИМУЛАЦИЈА (stimulat-io < stimulo, 1. stimulum; ДЕНОМ. < *sti-*
mulus);

СУБЛИМАЦИЈА (sublimat-io < sublino, 1. sublimatum; ДЕНОМ. < *sub-*
limis);

УЗУРПАЦИЈА (usurpat-io < usurpo, 1. usurpatum);

фабрикација (fabricat-io < fabrico, 1. fabricatum; деном. гл. од *faber*);

фасцинација (fascinat-io < fascino, 1. fascinatium; деном. < *fascinum*, грч. *βάσκανον* 'лек од уроци');

федерација, конфедерација (foederat-io, confoederat-io < foedero, 1. foederatum; деном. < *foedus, -eris*);

флексија, рефлексива (flex-io, re-flex-io < flecto, 3. -xi, flectum);

формулација (formulat-io < formulo, 1. formulatum; деном. < *formula* < деминутив од *forma*)

фузија, дифузија, конфузија (fus-io, dis-fus-io, con-fus-io < fundo, 3. fudi, fusum);

халуцинација (halucinat-io < halucinor, 1. halucinatus: alucinor, 1.);

хоспитација (hospitat-io < hospitor, 1. hospitatus; деном. од *hospes, -itis*);

шпекулација (speculat-io < speculor, 1. speculatus - фонетска промена на иницијалниот консонант *s* > *ш* е траг од посредништвото на германскиот јазик).

Една група латинизми, кои завршуваат на -ментација се деноминативни образувања, аналогни со оние на -ација; формирани се од девербативни именки на -mentum. Такви се:

аргументација (argumentatio < *argu-mentum* < *arguo*, 3. *argui*);

документација (documentatio < *docu-mentum* < *doceo*, 2. *docui*);

орнаментација (ornamentatio < *orna-mentum* < *orno*, 1. *ornatum*);

пигментација (pigmentatio < *pig-mentum* < *pingo*, 3. *pictum*);

сегментација (segmentatio < seg-mentum < seco, 3. secui, sectum);

седиментација (sedimentatio < sedi-mentum < sedeo, 2. sedi);

* * * * *

аболиција (abolitio < aboleo, 2. -ivi, -itum);

адаптација (adaptatio < adapto, 1. adaptatum; ДЕНОМ. < ad+aptus);

акцентуација (accentuatio; ДЕНОМ. < accentus);

амбиција (ambitio < amb-eo, -ire, -ii, -itum);

ампутација (amputatio < amputo, 1. amputatum);

апсорпција (absorbatio < ab-sorbeo, 2. -ui; формата е изведена од хипотетична партиципска основа, зашто глаголот нема супин);

аудиција (auditio < audio, 4. auditum);

депортација (deportatio < de-porto, 1. deportatum);

дескрипција, транскрипција (de-, trans- scriptio < de-, trans-scribo, 3. scripsi, scriptum);

дефиниција (definitio < de-finio, 4. -finitum; ДЕНОМ. < de+finis);

дикција (dictio < dico, 3. dixi, dictum);

дирекција, корекција (directio, correctio < dirigo, corrigo < dis-, con-rego, 3. -rexi, -rectum);

дисертација (dissertatio < disserto, 1. dissertatum < dissero, 3. -ui);

дистинкција (distinctio < distinguo, 3. distinxi, distinctum);

дотација (dotatio < doto, 1. dotatum; ДЕНОМ < dos, dotis);

евакуација, реевакуација (e-, re-evacuatio < e-, re-e-vacuo, 1. -vacuatum); ДЕНОМ. од vacuus, 3;

еволуција, револуција, контрареволуција и хибрид противреволуција (e-, re-, contra-, против-revolutio < e-, re-, contra-volvo, 3. -volvi, -volutum);

ЕГЗИБИЦИЈА, ПРОХИБИЦИЈА (ex-, pro-hibitio < ex-, pro-hibeo < habeo, 2.);

ЕДИЦИЈА (editio < edo, 3. edidi, editum);

ЕКСТРАДИЦИЈА, ТРАДИЦИЈА (ex-, traditio < ex-, trado, 3. tradidi, traditum);

ЕМОЦИЈА, КОМОЦИЈА, ПРОМОЦИЈА (e-, com- (cum), pro-motio < -moveo, 2. -movi, -motum);

ЕРУДИЦИЈА (eruditio < erudio, 4. eruditum; ДЕНОМИН. < e + rudis);

ЕРУПЦИЈА, КОРУПЦИЈА (eruptio, corruptio < e-, com-rumpo, 3. -rumpi, -ruptum);

ИНВЕСТИЦИЈА (investitio < investio, 4. investitum; ДЕНОМ. < in + vestis);

ИНЈЕКЦИЈА, ПРОЈЕКЦИЈА, ИНТЕРЈЕКЦИЈА (in-, pro-, inter-iectio < in-, pro-, intericio (-iacio), 3. -ieci, -iectum);

ИНКРУСТАЦИЈА (incrustatio < incrusto, 1. incrustatum);

ИНСПЕКЦИЈА, ИНТРОСПЕКЦИЈА (in-, intro-spectio < in-, intro-spectio, 3. -spexi, -spectum);

ИНСТИТУЦИЈА, КОНСТИТУЦИЈА, ПРОСТИТУЦИЈА (in-, con-(cum), prostituo (statuo), 3. -stitui, -stitutum);

КАУЦИЈА (cautio < caveo, 2. cavi, cautum);

КОНДИЦИЈА (condicio или conditio < condico, 3. con-dictum);

КОНСТРУКЦИЈА, РЕКОНСТРУКЦИЈА, ОПСТРУКЦИЈА, ДЕСТРУКЦИЈА (con-, re-, ob-, de-structio < -struo, 3. -struxi, -structum);

КОНТРАКЦИЈА, АПСТРАКЦИЈА, ДИСТРАКЦИЈА (contractio, distractio, abstractio < con-(cum), abs-, dis-traho, 3. -traxi, -tractum);

КОНТРАЦЕПЦИЈА, РЕЦЕПЦИЈА, КОНЦЕПЦИЈА, ПЕРЦЕПЦИЈА, АПЕРЦЕПЦИЈА (contra-, re-, con-, per-, ad-per-ceptio < contra-, re-, con-,

per-, ad-per-cipio (capio), 3. -cepi, -ceptum);

КОНТРИБУЦИЈА, ДИСТРИБУЦИЈА (con-, dis-tributio < cum-, dis-tribuo, 3. -tribui, -tributum);

КОНФРОНТАЦИЈА (confrontatio < confronto, 1. confrontatum; ДЕНОМ. < cum + frons, -ntis);

КООПТАЦИЈА (cooptatio < co-opto, 1. cooptatum);

МАНИФЕСТАЦИЈА (manifestatio < manifesto, 1. manifestatum);

МЕНСТРУАЦИЈА (menstruatio < *menstruo, 1. menstruatum; ХИПОТЕТИЧНА ПАРТИЦИП. ОСНОВА ОБРАЗУВАНА ОД ПРИДАВКАТА *menstruus*, 3.);

МУНИЦИЈА (munitio < munio, 4. munitum; ДЕНОМИН. < *moenia*);

МУТАЦИЈА (mutatio < muto, 1. mutatum);

ОБДУКЦИЈА, ДЕДУКЦИЈА, РЕДУКЦИЈА, ИНДУКЦИЈА, ПРОДУКЦИЈА, РЕПРОДУКЦИЈА, КОПРОДУКЦИЈА И ХИБРИДОТ ХИПЕРПРОДУКЦИЈА (ob-, de-, re-, in-, pro-, re-pro-, co-pro-, hiper-pro-ductio < duco, 3. duxi, ductum);

ПОЛУЦИЈА (pollutio < polluo, 3. pollui, pollutum);

ПОРЦИЈА, ПРОПОРЦИЈА (portio, proportio);

ПРЕПОЗИЦИЈА, КОМПОЗИЦИЈА, ОПОЗИЦИЈА, ПРОПОЗИЦИЈА, ДИСПОЗИЦИЈА, ПРЕДИСПОЗИЦИЈА, ЕКСПОЗИЦИЈА, ТРАНСПОЗИЦИЈА, АПОЗИЦИЈА, ПОЗИЦИЈА (КАЈ СИТЕ ОВИЕ РАДИКАЛНА Е ЛЕКСЕМАТА ПОЗИЦИЈА < positio < pono (posino), 3. posui, positum; КОЈА СО ПРЕФИКСИТЕ prae-, con-(cum), dis-, prae-dis-, ex-, trans- и ad- ги формира наброените сложеници);

ПУНКТУАЦИЈА (punctuatio; ХИПОТЕТИЧНА ДЕНОМИНАТИВНА ПАРТИЦИП. ОСНОВА < *punctum*, ДЕВЕРБАТ. ОД *pungo*, 3. *pupugi*, *punctum*);

ПУНКЦИЈА, ИНТЕРПУНКЦИЈА (inter-, punctio < inter-, *pungo*, 3. *pupugi*, *punctum*; ПОКРАЈ ПУНКЦИЈА ИМАВМЕ И ПУНКТУАЦИЈА ОД ИСТИОТ

КОРЕН);

РЕДАКЦИЈА, РЕАКЦИЈА, АКЦИЈА, КОНТРА-АКЦИЈА (red-, re-actio < re(d)-ago (redigo), 3. -egi, -actum);

РЕЗОЛУЦИЈА, СОЛУЦИЈА (re-, solutio < re-, solvo, 3. solvi, solutum);

РЕКВИЗИЦИЈА, ИНКВИЗИЦИЈА (re-, in-quisitio < re-, inquaero, 3. -quaesitum);

РЕПЕТИЦИЈА, КОРЕПЕТИЦИЈА, ПЕТИЦИЈА (re-, co-re-, petitio < peto, 3. petivi, petitum);

РЕПУТАЦИЈА (re-putatio < re-puto, 1. -putatum);

РОТАЦИЈА (rotatio < roto, 1. rotatum; ДЕНОМ. < rota);

САНКЦИЈА (sanctio < sancio, 4. sanxi, sanctum);

СЕКРЕЦИЈА, ДИСКРЕЦИЈА, ИНДИСКРЕЦИЈА (se-, dis-, in-dis-cretio < se-, dis-, in-dis-cerno, 3. crevi, -cretum);

СЕКЦИЈА (sectio < seco, 1. secui, sectum);

СЕЛЕКЦИЈА, КОЛЕКЦИЈА, ЛЕКЦИЈА (se-, con-(cum) lectio < se-, con-lego, 3. legi, lectum);

СИТУАЦИЈА (situatio; ИМЕНКАТА Е ОБРАЗУВАНА ПО АНАЛОГИЈА СО ОСТАНАТИТЕ ИМЕНКИ НА -atio ОД ИМЕНКАТА situs, -us; ДЕВЕРБАТ. ОД sino, 3. sivi, situm);

СПЕДИЦИЈА (expeditio < expedio, 4. expeditum; ФОРМАТА Е ПРИФАТЕНА ПРЕКУ ИТАЛИЈАНСКАТА ГЛАГ. ФОРМА spedire, КАДЕ ИМА СИНКОПА НА ИНИЦИЈАЛНИОТ ВОКАЛ НА ПРЕФИКСОТ И АСИМИЛАЦИЈА НА КОНСОНАНТИТЕ);

ФИКЦИЈА (fictio < fingo, 3. fixi, fictum);

ФЛУКТУАЦИЈА (fluctuatio; ДЕНОМИН. < fluctus, ДЕВЕРБ. < fluo, 3. fluxi, fluxum);

фракција (fractio < frango, 3. fregi, fractum);

функција (functio < fungor, 3. functus);

Латинизми на -изац-ија

Латинизмите со свршетокот -изација се главно девербативни именки, образувани од глаголи на -isare. Во вулгарниот латински, а особено во текстовите на христијанските автори, доста често се среќаваат латинизирани грчки глаголи со суфиксот -isare/-izare; овој суфикс е латинска верзија на грчкиот глаголски суфикс -ιζειν. Пр. cannonizare, prophetizare, baptizare; суфиксот -isare/-izare во средновековниот латинитет служи за образување на глаголски форми од номинални основи: solemnizare < solemnis, -e, extemporizare < ex tempore, realizare < realis < res, motivizare < motivus < motus. Ваквите глаголи се образуваат со додавање на суфиксот -isare/-izare на: а). *именска основа* (favor-isare, valor-isare, carbon-isare); б). *придавска основа*, и тоа, девербативни придавки на -ivus (passiv-isare, motiv-isare); деноминативна и девербативна придавска основа на -alis, -ilis (legalis < lex > legalizare; stabilis < sto > stabilizare); деноминативни придавки на -anus (urbanus > urbanizare); деноминативна придавска основа на -aris (vulgaris > vulgarizare); в). *партиципска основа* (concretus > concretizare). Од ваков тип глаголи, поточно, од нивната партиципска основа се формирани бројни именки на -isatio, што во наша адаптација се јавува како -изација. Такви именки во нашиот јазик се:

авторизација (auctorisatio < auctorisare < auctor < augeo);

амортизација (ammortisatio < ammortizare < ad + mors)

вокализация (vocalisatio < vocalisare < vocalis < vox);

вулгаризация (vulgarisatio < vulgarisare < vulgaris < vulgus);

вулканизация (vulcanisatio < vulcanisare < Vulcanus);

ГЕНЕРАЛИЗАЦИЯ (generalisatio < generalisare < generalis < genus, -eris);

ДЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ, РЕМИЛИТАРИЗАЦИЯ (de-militarisatio < demilitarisare < de-militaris < miles, -itis);

ДЕМОРАЛИЗАЦИЯ (de-moralisatio < demoralisare < de-moralis < de + mos, -ris);

ДЕЦЕНТРАЛИЗАЦИЯ (decentralisatio < decentralisare < de-centralis < de + centrum, грч. κέντρον);

ИМУНИЗАЦИЯ (immunisatio < immunisare < immunis);

ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЯ (individualisatio < individualisare < individualis < individua: in-divido);

ИНДУСТРИАЛИЗАЦИЯ (industrialisatio < industrialisare < industrialis < industria);

КАПИТАЛИЗАЦИЯ (capitalisatio < capitalisare < capitalis < caput, -itis);

КАРБЕНИЗАЦИЯ (carbonisatio < carbonisare < carbo, -onis);

КОЛЕКТИВИЗАЦИЯ (collectivisatio < collectivisare < collectivus < collectus < colligo, 3.);

КОЛОНИЗАЦИЯ (colonisatio < colonisare < colonus);

КОМЕРЦИАЛИЗАЦИЯ (commercialisatio < commercialisare < commercialis < commercium);

КОМПЕНЗАЦИЯ, РЕКОМПЕНЗАЦИЯ (compensatio, re-compensatio < cum-, re-cum- penso, 1. pensatum < pendo, 3. pependi, pensum);

КОНВЕРЗАЦИЯ (conversatio < converso (converto), 1. conversatum);

кондензација (condensatio < condensare < condensatum < cum +den-
sus);

конкретизација (concretisatio < concretisare < concretus < con-
cresco, 3. concretum);

легализација (legalisatio < legalisare < legalis < lex);

мобилизација (mobilisatio < mobilisare < mobilis < moveo);

национализација (nationalisatio < nationalisare < nationalis <
natio < nascor, 3. natus);

неутрализација (neutralisatio < neutralisare < neutralis < neu-
ter);

нормализација (normalisatio < normalisare < normalis < norma);

објективизација (obiectivisatio < obiectivisare < obiectivus <
obiectus < obicio);

палатализација (palatalisatio < palatalizare < palatalis < pala-
tum);

пасивизација (passivisatio < passivisare < passivus < passus < pa-
tior);

пауперизација (pauperisatio < pauperisare < pauper);

популаризација (popularisatio < popularisare < popularis < popu-
lus);

пролетаризација (proletarisatio < proletarisare < proletarius <
proles);

рационализација (rationalisatio < rationalizare < rationalis <
ratio < reor, 2. ratus);

реализација (realisatio < realisare < realis < res);

ре-валоризација (valorisatio < valorisare < valor - valeo);

сензација (sensatio < sentio, 4. sensi, sensum);

сигнализација (signalisatio < signalisare < signalis < signum);
социјализација (socialisatio < socialisare < socialis < socius);
специјализација (specialisatio < specialisare < specialis < species);
стабилизација (stabilisatio < stabilisare < stabilis < sto);
стерилизација (sterilisatio < sterilisare < sterilis);
тотализација (totalisatio < totalisare < totalis < totus);
урбанизација (urbanisatio < urbanisare < urbanus < urbs);
фаворизација (favorisatio < favorisare < favor - faveo);
фашизација (fascisatio < fascisare < fascis, -is);
цивилизација (civilisatio < civilisare < civilis < civis).

Латинизми на -фикација

Вака завршуваат една група *composita*, образувани од номинална основа на која е додаден формантот *ficat-*, кој е всушност партиципска основа од *-ficare*, употребувана и во класично-латинскиот јазик за образување *verba composita*, чии прв елемент е некоја номинална основа. Пр. *aedificare* (*aedes* + *facere*), *amplificare* (*amplus* + *facere*), *versificare* (*versus* + *facere*); имено, формантот *-ficare*, *ficat-* се деривации од глаголот *facio*, 3. *feci*, *factum*, чии радикал *fac-* се јавува како апофонирани форма *fic-*:

амплификација (*amplificatio* < *amplifico*, 1. *amplificatum* < *amplus* + *facio*);

верификација (*verificatio* < *verifico*, 1. *verificatum* < *verum* + *facio*);

ВЕРСИФИКАЦИЈА (versificatio < versifico, 1. versificatum < versus + facio);

ГЛОРИФИКАЦИЈА (glorificatio < glorifico, 1. glorificatum < gloria + facio);

ИДЕНТИФИКАЦИЈА (identificatio < identifico, 1. identificatum < identidem + facio);

КВАЛИФИКАЦИЈА, ПРЕКВАЛИФИКАЦИЈА (qualificatio < qualifico, 1. qualificatum < qualis + facio);

КИНОФИКАЦИЈА (хибридна форма од грч. радикал κιν- + ficatio);

КЛАСИФИКАЦИЈА, ПРЕКЛАСИФИКАЦИЈА (classificatio < classifico, 1. classificatum < classis + facio);

КОДИФИКАЦИЈА (codificatio < codifico, 1. codificatum < codex, codicis + facio);

МОДИФИКАЦИЈА (modificatio < modifico, 1. modificatum < modus + facio);

ПАЦИФИКАЦИЈА (pacificatio < pacifico, 1. pacificatum < pax, -cis + facio);

ПЕРСОНИФИКАЦИЈА (personificatio < personifico, 1. personificatum < persona + facio);

РАДИОФИКАЦИЈА (*radioficatio < *radioficio, 1. radioficatum < radius + facio);

РАТИФИКАЦИЈА (ratificatio < ratifico, 1. ratificatum < ratio + facere);

РЕКТИФИКАЦИЈА (rectificatio < rectifico, 1. rectificatum < rectum + facio);

СПЕЦИФИКАЦИЈА (specificatio < specifico, 1. specificatum < species + facio);

унификација (unificatio < unifico, 1. unificatum < unus + facio);
фортификација (fortificatio < fortifico, 1. fortificatum < fortis
+ facio).

1.2.2. Латинизми - основа од латински лексеми

Голем број латинизми претставуваат всушност основа, именска, придавска или партиципска од латински или неолатински лексеми; ова всушност е еден од моделите на нивна адаптација; имено, основата на латинската или неолатинската лексема да претставува номинативска форма на латинизмот. Пр. МЕДИКАМЕНТ < medicament-um; КОНЗУЛАТ < consulat-us; АГЕНТ < agent-is (agens); АСПЕКТ < aspect-us; ПУНКТ < punct-i и сл.

Латинизми на -мент

Латинизмите на -мент во нашиот јазик се адаптирани латински и неолатински форми на -mentum. Во латинскиот јазик, формантот -mentum служи за образување девербативни именки од:

1). примарни глаголи чија основа завршува на вокал:

instru-mentum (in-struo),

примарни глаголи чија основа завршува на консонант:

aug-mentum (augeo);

а). глаголи од II конјугација: docu-mentum (doceo), monu-
mentum;

2). деноминативни глаголи на -ēre, -īre: sedi-mentum, rudi-
mentum,

ДЕНОМИНАТИВНИ ГЛАГОЛИ НА *-uere*: *argu-mentum* (*arguo*),
ДЕНОМИНАТИВНИ ГЛАГОЛИ НА *-are*: *funda-mentum* (*fundo*),
orna-mentum (*orno*).

Суфиксот *-mentum* (како и *-men*), во латинскиот означува "nomina rei actae"⁵: *-mentum*, *men-to*, во грчкиот тоа е *-μα*, *-ματος*; индоевр. *-mn-to-*: индоевр. **k'leu-mn-to* > ст. инд. *hliumunt*, новоинд. *Leumund*).

Во нашиот лексички фонд приопштени се следните латинизми на **-мент** (< *-mentum*):

АРГУМЕНТ (*argumentum* < *arguo*, 3. *argui*);

ДОКУМЕНТ (*documentum* < *doceo*, 2. *docui*);

ЕЛЕМЕНТ (< *elementa*, *-orum*);

ИНСТРУМЕНТ (*instrumentum* < *instruo*, 3.);

МЕДИКАМЕНТ (*medicamentum*; деномин. < *medicus*);

МОМЕНТ (*momentum* < *moveo*, 2.);

МОНУМЕНТ (*monumentum* < *moneo*, 2. *monui*);

ОРНАМЕНТ (*ornamentum* < *orno*, 1.);

ПОСТАМЕНТ (*postamentum* < *posit-a-mentum* < *pono*, 3. *posui*, *positum*);

РУДИМЕНТ (*rudimentum*; деномин. < *rudis*, *-e*);

САКРАМЕНТ (*sacramentum* < *sacro*, 1. ; деном. < *sacer*);

СЕДИМЕНТ (*sedimentum* < *sedeo*, 2. ; деномин. < *sedes*, *-is*);

СЕНТИМЕНТ (*sentimentum* < *sentio*, 4.);

ТЕМПЕРАМЕНТ (*temperamentum* < *tempero*, 1.);

ТЕСТАМЕНТ (*testamentum* < *testo*, 1. ; деном. < *testis*);

---

⁵ Perrot, J.: *Les dérivés en -men et -mentum*, Paris 1961.

ФРАГМЕНТ (fragmentum < frango, 3. fregi, fractum);

ФУНДАМЕНТ (fundamentum, ДЕВЕРБАТ. < fundo, 1. ДЕНОМ. < fundus).

Латинизми на -ант и -ент

Латинизмите, што свршуваат на овие суфикси се всушност основи на партиципот на презентот активен од латински и неолатински глаголи; имено, суфиксот *-nt-*, додаден на презентската основа ја гради основата на партиципот на презентот активен (кај тематските глаголи се јавува вокалот *-e-* пред *-nt-*). Пр. *porta-nt-s* > *portans*, *vide-nt-s* > *videns*, *scrib-e-nt-s* > *scribens*, *audi-e-nt-s* > *audiens*. Истиот суфикс се јавува и во грчкиот јазик, но секаде со вокализам *-o-*: λύω, λύοντος.

Во нашиот јазик, како впрочем и во другите јазици, каде што се прифатени и адаптирани ваквите латинизми, во зависност од конугацијата на која ѝ припаѓа глаголот од кој е образуван партиципот на презентот, завршуваат на *-ант* (од глаголите на *A*-конугацијата) и на *-ент* (од глаголите од *E*, *I* и *консонантската* конугации). Меѓу овие латинизми, има и такви, особено неолатински деноминативни форми, кои се образувани по аналогија на партиципите на презентот на суфиксот *-nt-*:

ДЕМОНСТРАНТ (demonstrant-is: demonstrans < de-monstro, 1.);

ДИВЕРЗАНТ (diversant-is: diversans < diverso, 1.);

ЕМИГРАНТ (emigrant-is: e-migrans < e-migro, 1.);

ИГНОРАНТ (ignorant-is: ignorans < ignoro, 1.);

ИМИГРАНТ (immigrant-is: immigrans < in-migro, 1.);

КАПИТУЛАНТ (capitulant-is: capitulans < capitulo, 1.; ДЕНОМ. < caput, -itis);

КВАДРАНТ (quadrant-is: quadrans < quadro, 1. < quattuor);

КОНСОНАНТ (consonant-is: con-sonans < con-sono, 1.);

КОНСТИТУАНТ (constituent-is: constituens < constituo < cum+statuo; СВРШЕТОКОТ НА *-АНТ* СЕ ДОЛЖИ НА ПОСРЕДНИШТВОТО НА ФРАНЦУСКИОТ ОТ ЈАЗИК);

КОНСУЛТАНТ (consultant-is: consultans < consulto, 1. < consulo, 3.);

ЛАБОРАНТ (laborant-is: laborans < laboro, 1.);

МАНИПУЛАНТ (manipulant-is: manipulans < manipulo, 1.; ДЕНОМ. < manus + pleo);

МАНИФЕСТАНТ (manifestant-is: manifestans < manifesto, 1.);

МАТУРАНТ (maturant-is; maturans < maturo, 1.);

ОПСКУРАНТ (obscurant-is: obscurans < obscuro, 1.);

ПРОВИЗАНТ (proviand-is; ДЕНОМИН. ОБРАЗУВАЊЕ < pro + via);

РЕПРЕЗЕНТАНТ (representant-is: re-praesentans < re-praesento, 1);

РЕФЛЕКТАНТ (reflectant-is: reflectens < reflecto, 3.; СВРШЕТОКОТ *-АНТ* Е ВЕРОЈАТНО ФРАНЦУСКИ ИЗГОВОР НА ФОРМАТА *reflectant*, ШТО СВЕДОЧИ ЗА ПОСРЕДНИШТВОТО НА ФРАНЦУСКИОТ ПРИ ПРИФАКАЊЕТО НА ОВОЈ ЛАТИНИЗАМ);

СЕКСТАНТ (sextant-is: sextans < sex + as - ДЕНОМ. ОБРАЗУВАЊЕ);

СЕКТАНТ (sectant-is: sectans < secto, 1.);

СЕКУНДАНТ (secundant-is: secundans < secundo, 1.);

СИМУЛАНТ (simulant-is: simulans < simulo, 1.; ДЕНОМ. < similis);

СОНАНТ (sonant-is: sonans < sono, 1.);

СПИРАНТ (spirant-is: spirans < spiro, 1.; *АСПИРАНТ* < ad-spirant-is);

СТИПЕНДИЈАНТ (stipendiant-is; ДЕНОМИН. ОБРАЗУВАНЕ < stipendium < a stipendendo);

ФАБРИКАНТ (fabricant-is: fabricans < fabrico, 1.; ДЕН. < faber);

ФИГУРАНТ (figurant-is; ДЕНОМИН. ОБРАЗУВАНЕ ОД ДЕВЕРБАТИВНАТА ИМЕНКА figura < fingo);

ФОЛИЈАНТ (foliant-is; ДЕНОМИН. ОБРАЗУВАНЕ < folium);

ФОРМАНТ (formant-is: formans < formo, 1.);

ХОСПИТАНТ (hospitant-is: hospitans < hospito, 1.; ДЕНОМИН. < hospes, -itis);

ЦИРКУЗАНТ (circusant-is; ДЕНОМИН. ОБРАЗУВАНЕ < circus < *circu-sare);

ШПЕКУЛАНТ (speculant-is: speculans < speculor, 1.; ПРОМЕНАТА НА ИНИЦИЈАЛНИОТ КОНСОНАНТ s > ш Е ПОРАДИ ПОСРЕДНИШТВОТО НА ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК);

* * * * *

АБИТУРИЕНТ (ОВОЈ ЛАТИНИЗАМ Е ОБРАЗУВАН ОД ДВЕ ПАРТИЦИПСКИ ОСНОВИ; ИМЕНО, ОД ОСНОВАТА НА ПАРТИЦИПОТ НА ФУТУРОТ АКТИВЕН ОД ab-eo, -ire - abitur- со додавање на суфиксот за партицип на ПРЕЗЕНТ -ient-s > abitur-iens, -entis);

АГЕНТ (agent-is: agens < ago, 3. egi, actum);

АМБИЕНТ (ambient-is: ambiens < amb-eo, -ire, -ii, -itum; ОСНОВАТА НА ПАРТ. ПРЕЗ. Е ambeunt-; ФОРМАТА АМБИЕНТ Е ДОБИЕНА ПО АНАЛОГИЈА НА ДРУГИТЕ ПАРТИЦИПСКИ ОСНОВИ НА -ent);

АПСОЛВЕНТ (absolvent-is: absolvens < ab-solvo, 3. absolvi, absolutum);

АПСТИНЕНТ (abstinent-is: abstinens < abstineo, 2. < abs-teneo, 2.);

АСИСТЕНТ (assistant-is: assistens < assisto, 3. < ad-sisto, asti-
ti);

ДЕКАДЕНТ (decadent-is: decadens < de-cado, 3.; новообразуване,
защото сложениот глагол е во неапофонирана форма);

ДЕПОНЕНТ, ОПОНЕНТ, ЕКСПОНЕНТ (de-, ob-, ex-ponent-is: de-, ob-,
ex-ponens < de-, ob-, ex-pono, 3. -posui, -positum);

ДИРИГЕНТ (dirigent-is: dirigens < dirigo, 3. -rexi, -rectum < dist-
rego);

ДИСИДЕНТ (dissident-is: dissidens < dissideo, 2. < dis-sedeo, 2.);

ДОЦЕНТ (docent-is: docens < doceo, 2. docui);

ЕКВИВАЛЕНТ (aequivalent-is: aequivalens < aequi-valeo, 2.);

ИНТЕЛИГЕНТ (intelligent-is: intelligens < intellego < inter-le-
go);

ИНТЕРЕСЕНТ (interessent-is; формата е образувана кога на инфини-
тивот *interesse* (слож.од *inter-esse*) е додаден формантот *-nt*);

ИНЦИДЕНТ (incident-is: incidens < incido, 3. < in-cado, 3.);

КЛИЕНТ (client-is: cliens, постара форма - *cluens* < *cluo*, грч.
κλύω);

КОЕФИЦИЕНТ (coefficient-is: coeficiens < co-eficio, 3. < co-e-fa-
cio, 3.);

КОНКУРЕНТ (concurrent-is: concurrens < con-curro, 3. -curri,
-cursum);

КОНТИНГЕНТ (contingent-is: contingens < contingo < cum+tango);

КОНТИНЕНТ (continent-is: continens terra < contineo, 2. < cum +
teneo, 2.);

КОНФИДЕНТ (confident-is: confidens < confido, 3.);

КОРЕСПОНДЕНТ (correspondent-is: correspondens < con-respondeo, 2.);

ОРИЕНТ (orient-is: oriens sol < orior, 3. ortus sum);

ПАТЕНТ (patent-is: patens < pateo, 2.);

ПАЦИЕНТ (patient-is: patiens < patior, 3. passus sum);

ПРЕЗЕНТ (praesent-is: praesens < praesum, prae-esse);

ПРЕЗИДЕНТ (praesident-is: praesidens < praesideo < prae-se-deo, 2.);

ПРЕТЕНДЕНТ (praetendent-is: praetendens < prae-tendo, 3.);

ПРЕЦЕДЕНТ (praecedent-is: praecedens < prae-cedo, 3. -cessi, -cessum);

ПРОДУЦЕНТ (producent-is: producens < pro-duco, 3. -duxi, -ductum);

РЕГЕНТ (regent-is: regens < rego, 3. rexi, rectum);

РЕЗИДЕНТ (resident-is: residens < resideo, 2. < re-sedeo, 2.);

РЕКОНВАЛЕСЦЕНТ (reconvalescent-is: reconvalescens < re-con-va-lesco, 3.);

РЕПЕТЕНТ (repetent-is: repetens < re-peto, 3.);

РЕФЕРЕНТ (referent-is: referens < re-fero, -ferre, -tuli, -latum);

РЕЦЕНЗЕНТ (recensent-is: recensens < re-censeo, 2.);

СТУДЕНТ (student-is: studens < studeo, 2.);

СУПЛЕНТ (supplent-is: supplens < sub-pleo, 2.);

ТРАНСПАРЕНТ (transparent-is: transparens < trans-pareo, 2.).

На **-ент** завршуваат и лексемите: **цент** < centum, **процент** < pro+centum, **акцент** < accentus. Но тие, според своето образување не припаѓаат на горната група латинизми, зашто не се образувани од партиципи на презентот.

Неколку од овој тип лексеми се јавуваат во нашиот јазик со наставката за женски род *-а*:

амбуланта (ambulant-is: ambulans < ambulo, 1.);

варијанта (variant-is: varians < vario, 1.; деном. < varius);

детерминанта (determinant-is: determinans < de-termino, 1.);

конституанта (constituent-is: constituens < constituo; свршетокот *-анта* укажува на францускиот јазик како посредник);

плацента (placenta; тоа е латинска адаптација на грчката форма *πλαχύς*);

резултанта (resultant-is: resultans < resulto, 1.);

тангента (tangent-is: tangens < tango, 3. tetigi, tactum).

Латинизми на -ат- - номинална основа

Група латинизми, кои во нашиот јазик завршуваат на *-ат*, се всушност именска основа од деноминативни латински и неолатински форми, образувани со суфиксот *-ату-*. Такви се:

деканат (decan-atu-s < decanus);

дупликат (duplic-atu-s < duplex, duplicis);

кандидат (candid-atu-s < candidus);

карбонат (carbon-atu-s < carbo, carbonis);

конзулат (consul-atu-s < consul);

магистрат (magistr-atu-s < magister, -tri);

патронат (patron-atu-s < patronus);

примат (prim-atu-s < primus);

сенат (sen-atu-s < senex, -is);

силикат (silic-atu-s < silex, silicis);

трипликат (triplic-atu-s < triplex, triplicis);

унијат (uni-atu-s < unus, unius);

уникат (unic-atu-s < unicus).

Со суфиксот -т (од латинското -atu-) завршуваат и некои латинизми, образувани од девербативни основи, како:

ДОКТОРАТ (doctor-atu-s < doctor < doceo, 2. -ui, doctum);

ИНСПЕКТОРАТ (inspector-atu-s < inspector < inspicio, 3. -spexi, -spectum);

КОНКУБИНАТ (concupin-atu-s < concubina < con-cubo);

ЛЕКТОРАТ (lector-atu-s < lector < lego, 3. legi, lectum);

РЕКТОРАТ (rector-atu-s < rector < rego, 3. rexi, rectum);

СУБЛИМАТ (sublim-atu-s < sublimis < sublimo, 1.).

Слично се образувани и именките ФАВОРИТ и КОЛОРИТ < favoritus, coloritus, но со додавање на суфиксот -itu- на именската основа < favor-itu-s, color-itu-s.

Номиналната основа како номинативска форма за латинизам за гледаме и кај лексемите: МАРТ < Martius (mensis), КВАРТ < quartus, СПИРТ < spiritus (со синкопирано -i-).

Латинизми - партиципска основа од латински и

НЕОЛАТИНСКИ ГЛАГОЛИ

Една категорија латинизми, според своето образување се адаптирани партиципи на перфектот пасивен од латински и неолатински глаголи. Адаптацијата всушност се состои во отфрлањето на номинативската наставка -us од партиципот перфект пасивен од определени глаголи, односно, во прифаќањето на партиципската основа за номинативска форма на латинизмот; притоа дошло до супстантивирање на партиципот, односно на неговата

ОСНОВА, ЗАШТО ПАРТИЦИПОТ НА ПЕРФЕКТТОТ Е СТАРА ГЛАГОЛСКА ПРИДАВКА, ОБРАЗУВАНА СО СУФИКСОТ *-to-*, КОЈА ПОКРАЈ ПАСИВНОТО, МОЖЕ ДА ИМА И АКТИВНО ЗНАЧЕНИЕ. Пр. *homo potus, cenatus, pransus* 'ЧОВЕК КОЈШТО ПИЕЛ, ЈАДЕЛ, РУЧАЛ', НО *homo vulneratus* 'РАНЕТ ЧОВЕК, РАНЕНИК'. СУФИКСОТ *-to-* ЗА ОБРАЗУВАЊЕ НА ПАРТИЦИПОТ НА ПЕРФЕКТТОТ ПАСИВЕН (ПОКРАЈ СУФИКСОТ *-no-*: *plenus, dignus*) ГО СРЕКАВАМЕ И ВО ГРЧКИОТ ЈАЗИК (*κλυτός*), СТАРОИНДИСКИОТ, ЛИТВАНСКИОТ, СТАРОСЛОВЕНСКИОТ. ПАРТИЦИПСКИТЕ ФОРМИ НА *-sus, -sa, -sum* ВО ЛАТИНСКИОТ ЈАЗИК СЕ ДОБИЕНИ СО АСИМИЛАЦИЈА НА ИНИЦИЈАЛНИОТ КОНСОНАНТ НА СУФИКСОТ *-to* СО КОНСОНАНТИТЕ НА ГЛАГОЛСКАТА ОСНОВА ШТО МУ ПРЕТХОДАТ. Пр. **vid-to-s* (*d+t > ss*) *> vissus* (*ss > s*) *> visus*; **pro-fet-to-s* (*t+t > ss*) *> professus*; **flec-to-s* (*c+t > x*) *> flexus*.

Од оваа категорија латинизми се:

агрегат, сегрегат (*aggregatus, segregatus* < *ad-, se- grego*, 1. *ag-, se-gregatum*; ДЕНОМИН. < *ad-, se- + grex, -gis*);

адвокат (*advocatus* < *ad-voco*, 1. *advocatum*);

акт (*actus* < *ago*, 3. *egi, actum*);

апарат, препарат (*apparatus, praeparatus* < *ad-, prae-paro*, 1. *-paratum*);

апетит (*appetitus* < *ad-peto*, 3. *appetitum*);

аплауз (*applausus* < *ad-plaudo*, 3. *-plausi, applausum*);

аспект, респект, конспект, проспект (*aspectus, respectus, conspectus, prospectus* < *ad-, re-, con-, pro-spicio*, 3. *-spexi, -spectum*);

атентат (*attentatus* < *ad-tento*, 1. *attentatus*; ИНТЕНЗ. *tendo*, 3. *tetendi, tentum*);

атрибут (*attributus* < *ad-tribuo*, 3. *-ui, attributum*);

АФЕКТ, ДЕФЕКТ, ПРЕФЕКТ, ПЕРФЕКТ, ПЛУСКВАМПЕРФЕКТ, ИМПЕРФЕКТ
(affectus, defectus, praefectus, perfectus, plusquamperfectus, imperfectus < ad-, de-, prae-, per-, plus quam-, per-, in-per-ficio (facio), 3. -feci, -fectum);

ВИАДУКТ (compositum od via + ductus < duco, 3. duxi, ductum);

ДЕЛЕГАТ, ЛЕГАТ (de-, legatus < lego, 1. legatum);

ДЕПОЗИТ (depositus < de-pono, 3. -posui, -positum);

ДЕСТИЛАТ (destillatus < destillo, 1. destillatum);

ДИСПУТ (< disputo, 1. disputatum);

ДИСТРИКТ (districtus < distringo, 3. distrinxi, districtum);

ЕДИКТ (edictus < e-dico, 3. -dixi, edictum);

ЕЛАБОРАТ (elaboratus < e-laboro, 1. elaboratum);

ЕРУДИТ (eruditus < e-rudio, 4. eruditum; ДЕНОМ. < e + rudis, -e);

ИМПУЛС (impulsus < impello, 3. impulsi, impulsum < in + pello, 3. pepulsi, pulsum);

ИНСЕКТ (insectus < in-seco, 1. -secui, insectus);

ИНСТИНКТ (instinctus < in-stinguo, 3. -stinxi, instinctum);

ИНСТИТУТ (institutus < in-stituo (in-statuo), -ui, institutum);

ИНТЕЛЕКТ (intellectus < intellego, 3. < inter-lego, 3.);

ИНФИЛТРАТ (infiltratus < in-filtro, 1. infiltratum);

КОМБИНАТ (combinatus < combino, 1. combinatum);

КОМПЛЕКС (complexus < complector, 3. complexus sum < cum-plector);

КОМПРЕС, ЕКСПРЕС (compressus, expressus < con- (cum), ex-primo, 3. -pressi, -pressum);

КОМПРОМИС (compromissus < compromitto (cum-pro-mitto), 3. -missi, -missum);

КОНВИКТ (convictus < con-vivo, 3. -vixi, convictum);

КОНКУРС, КУРС (concursum, cursum < con-(cum) curro, 3. cucuri, cursum);

КОНТРАКТ (contractus < con-traho, 3. -traxi, contractum);

КОНФЛИКТ (conflictus < confligo, 3. -flixi, conflictum);

КОНЦЕНТРАТ (concentratus < con-centro, 1. concentratum; ДЕНОМ. < centrum, ГРЧ. κέντρον);

КОРЕЛАТ (corelatus < co-re-fero, -ferre, -tuli, co-re-latum);

КРЕДИТ (creditus < credo, 3. credidi, creditum);

КУЛТ (cultus < colo, 3. colui, cultum);

МАНДАТ (mandatus < mando, 1. mandatum);

МАНУСКРИПТ (manuscriptus; сложенка од manus+scribo, 3. scripsi, scriptum);

ОБЈЕКТ, СУБЈЕКТ (ob-, sub-iectus < ob-, sub-icio (ob-, sub-iacio) 3. -ieci, -iectum);

ПАКТ (pactus < paciscor, 3. pactus sum);

ПОСТУЛАТ (postulatus < postulo, 1. postulatum);

ПРЕДИКАТ (praedicatus < prae-dico, 1. praedicatum < dico, 3.);

ПРЕЛАТ (praelatus < prae-fero, -ferre, -tuli, praelatum);

ПРЕТЕКСТ, КОНТЕКСТ, ТЕКСТ (praetextus, contextus, textus < prae-, con-texo, 3. -texui, -textum);

ПРЕФИКС, СУФИКС (praefixus, suffixus < prae-, sub-figo, 3. -fixi, -fixum);

ПРОДУКТ (productus < pro-duco, 3. -duxi, productum);

ПРОЕКТ (proiectus < proicio (pro-iacio), 3. proieci, proiectum);

ПРИ ПРИФАКАНЕТО НА ОВОЈ ЛАТИНИЗАМ НЕОПРАВДАНО Е ЕЛИМИНИРАН ВОКАЛ
ЛОТ -i, КОЈ Ѐ ПРИПАГА НА ГЛАГОЛСКАТА ОСНОВА;

ПРОЦЕС, ЕКСЦЕС (processus, excessus < pro-, ex-cedo, 3. -cessi, -cessum);

ПУНКТ (punctus < pungo, 3. pupugi, punctum);

РЕВЕРС (reversus < re-vertor, 3. reversus sum);

РЕГЕНЕРАТ (regeneratus < re-genero, 1. regeneratum);

РЕГРЕС, ПРОГРЕС, КОНГРЕС (regressus, progressus, congressus < re-, pro-, con-gredior (gradior), 3. -gressus sum);

РЕЗУЛТАТ (resultatus < re-sulto, 1. resultatum; ИНТЕНЗ. re-silio, 4. -sultum);

РЕКВИЗИТ (requisitus < requiro (re-quaero), 3. -quisivi, requisitum);

РЕЛИКТ (relictus < re-linguo, 3. -liqui, relictum);

РЕНЕГАТ (renegatus < re-nego, 1. renegatum);

РЕФЛЕКС, ЦИРКУМФЛЕКС (reflexus, circumflexus < re-, circum-flecto, 3. -flexi, -flexum);

РЕЦЕПТ (receptus < re-cipio, 3. -cepi, receptum < re + capio);

СЕПАРАТ (separatus < separo, 1. separatum);

СТАТУТ (statutus < statuo, 3. statui, statutum);

СУПСТРАТ (substratus < sub-sterno, 3. substratum);

СУРОГАТ (surrogatus < sub-rogo, 1. surrogatum);

ТАКТ (tactus < tango, 3. tetigi, tactum);

ТРАКТАТ (tractatus < tracto, 1. tractatum; ИНТЕНЗ. traho, 3. traxi, tractum);

ТРАНЗИТ (transitus < trans-eo, -ire, -ii, transitum);

ФАБРИКАТ (fabricatus < fabrico, 1. fabricatum; ДЕНОМ. < faber);

ФАКТ (factus < facio, 3. feci, factum);

фалсификат (falsificatus < falsifico, 1. falsificatum; сложенка < falsum + facere);

формат (formatus < formo, 1. formatum; деном. < forma);

цитат (citatus < cito, 1. citatum);

Латинизмите *ЕКСПОРТ*, *ИМПОРТ*, *ТРАНСПОРТ* (ex-, in-, trans- porto, 1.), *РЕЦЕПИС* (< инф. форма recipisse), како и *ДЕФИЦИТ*, *СУФИЦИТ* (deficit < deficio, 3.; sufficit < sufficio, 3.), лични глаголски форми, сфатени како именки, не се образувани по моделот на претходните.

1.2.3. Супстантивирани латински и неолатински придавски основи

Голем број латинизми, всушност се супстантивирани латински и неолатински придавки, адаптирани на тој начин, што како номинативска форма на латинизмот се јавува придавската основа, т.е. делот од латинската или неолатинската лексема пред номинативската наставка (-us или -is).

Латинизми на -ив

Со суфиксот -iv во латинскиот јазик се образуваат девербативни придавки: од партиципска основа (capt-iv-us) и деноминативни (peiorat-iv-us, tempest-iv-us, aest-iv-us). Придавките со овој суфикс се образуваат и од презентската основа на глаголите (recid-iv-us, nos-iv-us) и од основата на партиципот на презентот (substant-iv-us, absent-iv-us). Суфиксот -iv- е

присутен и во словенските јазици. Пр. игривый, красноречивый, услужливый (руски); boleściwy, uporczywy (полски); blátivý, do-brotivý (чешки); zlobiv, lažniv, hotiv (слов.); милостив, непо-колебив (српски); горчлив, плашлив, мрзлив (макед.). Некои сметаат⁶ дека забележителното присуство на суфиксот **-ив-** во сло-венските јазици, во извесна мера се должи и на несвесно имитира-не на латинските придавски форми на **-iv-us**, раширени во писмениот јазик, но и во вулгарниот, од кои се развиле бројни форми на **-if** во францускиот (plaintif, aggressif и сл.).

Во нашиот јазик такви латинизми се:

акредитив < accreditivus (ad-credo, 3. -credidi > accredit-iv-us);

акузатив < accusativus (accuso, 1. > accusat-iv-us);

аперитив < aperio, 4. -ui, apertum; латинизмот е прифатен преку француската форма apéritif;

вокатив < vocativus (voco, 1. > vocat-iv-us);

генетив < genitivus (gigno, 3. > genet-iv-us); овој латинизам се јавува уште како **генитив** < genitivus;

детектив < detectivus (de-tego, 3. -texi > detect-iv-us);

императив < imperativus (impero, 1. > imperat-iv-us);

индикатив < indicativus (in-dico, 1. > in-dicat-iv-us);

инфинитив < infinitivus (in-finio, 4. > infinit-iv-us);

колектив < collectivus (colligo [cum-lego], -legi > collect-iv-us);

компаратив < comparativus (comparo, 1. > comparat-iv-us);

---

⁶ Vaillant, A.: Grammaire comparée des langues slaves, p.475.

КОНЈУНКТИВ < conjunctivus (coniungo [cum-iungo], 3. -iunxi > conjunct-iv-us);

КООПЕРАТИВ < cooperativus (co-opero, 1. > cooperat-iv-us);

КОРЕКТИВ < correctivus (corrigo [cum-rego], -rexi > correct-iv-us);

ЛОКАТИВ < locativus (loco, 1. > locat-iv-us);

МАСИВ < massivus; ДЕНОМ. ОБРАЗУВАНЕ СО СУФИКСОТ -iv < massa;

МОТИВ < motivus (moveo, 2. movi > mot-iv-us; ХИБРИД: ЛАТ-МОТИВ);

НЕГАТИВ < negativus (nego, 1. > negat-iv-us);

НОМИНАТИВ < nominativus (nomino, 1. > nominat-iv-us);

ОБЈЕКТИВ < obiectivus (obicio, 3. obieci > obiect-iv-us);

ОПТАТИВ < optativus (opto, 1. > optat-iv-us);

ПАСИВ < passivus (patior, 3. passus > pass-iv-us);

ПОЗИТИВ < positivus (pono, 3. posui > posit-iv-us);

ПРЕРОГАТИВ < praerogativ-us (prae-rogo, 1. > prae-rogat-iv-us);

ПУРГАТИВ < purgativus (purgo, 1. > purgat-iv-us);

РЕАКТИВ, АКТИВ < re-, activus (re-ago, 3. -egi > re-, act-iv-us);

РЕЦИТАТИВ < recitativus (recito, 1. > re-citat-iv-us);

СУПЕРЛАТИВ < superlativus (super-fero, -ferre > superlat-iv-us);

СУПСТАНТИВ < substantivus (substo, 1.); ЛАТИНИЗМОТ Е ОБРАЗУВАН ОД ОСНОВАТА НА ПАРТИЦИПОТ НА ПРЕЗЕНТОТ substant-iv-us;

ФАЛШИВ < falsivus; ДЕНОМ. ОБРАЗУВАНЕ СО -iv < falsus, СО ФОНЕТСКА ПРОМЕНА НА s > ш, ПОРАДИ ПОСРЕДНИШТВО НА ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК;

Кон овој тип, според своето образување, припаѓаат и една група латинизми, кои на основата од латинската или неолатинската придавка ја имаат и наставката за женски род -а: РЕГУЛАТИВА, ПАСИВА, ИНИЦИЈАТИВА (и хибридоот САМОИНИЦИЈАТИВА), АЛТЕРНАТИВА

(деном. < alternus < alter), кооператива, статива, актива, ретро-спектива, перспектива, директива и сложенката локомотива (< locus + moveo, 2. movi, motum).

Латинизми - адаптирани латински и неолатински

придавки на -lis

Супстантивираниите латински и неолатински придавки на суфиксот -lis во нашиот јазик се јавуваат како латинизми, што свршуваат на -л. Придавските форми на -lis во латинскиот јазик се главно градени со додавање на овој суфикс на именски основи. Пр. flor-a-lis, anim-a-lis, reg-a-lis. И од оваа категорија придавки латинизам е самата придавска основа. Такви латинизми се:

вокал < vocalis (voc-a-lis) < vox, -cis;

генерал < generalis (gener-a-lis) < genus, -eris;

децимал < decimalis (decim-a-lis) < decimus < decem;

диференцијал < differentialis (differenti-a-lis) < differentia < differo, diferre;

иницијал < initialis (initi-a-lis) < initium < in-eo, -ire, -ii, initum;

инструментал < instrumentalis (instrument-a-lis) < instrumentum;

капитал < capitalis (capit-a-lis) < caput, -itis;

кардинал < cardinalis (cardin-a-lis) < cardo, -inis;

квартал < quartalis (quart-a-lis) < quartus, ред.бр. < quattuor;

квинтал < quintalis (quint-a-lis) < quintus, ред.бр. < quinque;

колонијал < colonialis (coloni-a-lis) < colonia;

кондиционал < condicionalis (condicion-a-lis) < condicio, -onis;

криминал < criminalis (crimin-a-lis) < crimen, -inis;

лабијал < labialis (labi-a-lis) < labium;
 либерал < liberalis (liber-a-lis) < liber;
 маргинал < marginalis (margin-a-lis) < margo, -inis;
 оригинал < originalis (origin-a-lis) < origo, -inis;
 пенал < penalis (pen-a-lis) < poena < punio;
 персонал < personalis (person-a-lis) < persona;
 потенцијал < potentialis (potenti-a-lis) < potentia < potens < posse;
 радикал < radicalis (radic-a-lis) < radix, -icis;
 рецитал < recitalis; латинизмот е образуван од презентска глаголска основа од recito, 1. (recit-a-lis) по аналогија на номин. образувања;
 ривал < rivalis (riv-a-lis) < rivus;
 ритуал < ritualis (ritu-a-lis) < ritus, -us;
 сигнал < signalis (sign-a-lis) < signum;
 спиритуал < spiritualis (spiritu-a-lis) < spiritus, -us;
 трибунал < tribunalis (tribun-a-lis) < tribunus;
 финал < finalis (fin-a-lis) < finis, -is;
 фискал < fiscalis (fisc-a-lis) < fiscus;
 церемонијал < caeremonialis (caeremoni-a-lis) < caeremonia.

Кон оваа категорија латинизми припаѓаат и неколкуте адаптирани со суфиксот -а латинизми од женски род:

вертикала < verticalis (vertic-a-lis) < vertex, -icis;
 магистрала < magistralis (magistr-a-lis) < magister;
 нормала < normalis (norm-a-lis) < norma;
 пасторала < pastoralis (pastor-a-lis) < pastor; деверб. < pasco;
 спирала < spiralis (spir-a-lis) < spira (грч. σπείρα);

филијала < filialis (fili-a-lis) < filia;

централа < centralis (centr-a-lis) < centrum (грч. κέντρον).

И сложенката локомобила (locus + mobilis) може, според вториот елемент од својот состав, да спаѓа во оваа група латинизми.

Лексемата факла, која, иако завршува на -ла, не би можела да ѝ припаѓа на оваа категорија именки. Имајќи ја за радикална морфемата фак- (fac-), таа е поскоро адаптација на еден хипотетичен деминутив од латинското fax, -cis, со истото значење како и во нашиот јазик < *facella, со синкопа на вокалот -i- во пенултимата.

Латинизми - адаптирани латински и неолатински

придавки на -arius

Суфиксот -arius во латинскиот јазик служи за образување adiectiva, и тоа главно denominativa. Ваквите придавки и во класично-латинскиот јазик често се супстантивираат, и тоа формите од сите три рода. Пр. carbonarius, balnearius, unguentarius (супстантивирани придавски форми од машки род); librarium, seminarium, breviarium (од среден род); aulularia, mostellaria, calvaria (женски род). Во нашиот јазик суфиксот -arius се редуцира на -ар: хонор-ар < honor-arius:

коментар < commentarius < commentum, деверб. < comminiscor;

санитар < sanitarius < sanitas, деверб. < sano, 1.;

секретар < secretarius < secretum; хибрид: потсекретар.

Латинизми од супстантивирани придавки на -ris

Јубилар < iubilans < iubar, -ris;

Капилар < capillaris < capillus;

Перпендикулар < perpendicularis < perpendicularum, деверб. < perpendeo, 2. ;

Плурал < pluralis < plures;

Секвестар < sequestris;

Семестар < semestris < sex menses; Триместар < trimestris < tres menses;

Сингулар < singularis < singuli;

Формулар < formularis < formula < forma;

Циркулар < circularis < circulus < circus.

1.2.4. Латинизми на -ер

Една група лексеми од латинско потекло завршуваат на суфиксот -ер. Освен лексемата *лаупер* која е прифатена во изворната форма, сите останати упатуваат на францускиот јазик како извориште во кое е формиран латинизмот (или адаптиран со суфиксот -aire. Во нашиот јазик овој тип латинизми, најверојатно влегле преку бугарскиот (а таму - од рускиот), зашто во овие јазици францускиот суфикс -aire се предава со -ер. Овие латинизми во најголем број се неолатински образувања:

Акционер и реакционер < actionarius и re-actionarius < actio, -onis < ago, 3. egi, actum;

Визионер < visionarius < visio < video, 2.

ВОЛОНТЕР < voluntarius < voluntas, -atis < volo, velle, volui;
 КОАЛИЦИОНЕР < coalitionarius < co-alitio, -onis < co-alo, 3. ;
 КОМИСИОНЕР < commissionarius < commissio, -onis < comitto, 3.
 -missum;
 КОНФЕКЦИОНЕР < confectionarius < confectio, -onis < conficio, 3.
 -feci, confectum (cum-facio, 3.);
 КОНЦЕССИОНЕР < concessionarius < concessio, -onis < con-cedo, 3.
 -cessi;
 КОРУПЦИОНЕР < corruptionarius < corruptio, -onis < corrumpo, 3.
 -rupi, -ruptum;
 ЛЕГИОНЕР < legionarius < legio;
 МИЛИЦИОНЕР < militia, -ae < miles, -itis; ИМЕНКАТА МИЛИЦИОНЕР Е
 ОБРАЗУВАНА ПО АНАЛОГИЈА НА ФОРМИТЕ СО НАЗАЛНИ ОСНОВИ;
 МИСИОНЕР < missionarius < missio, -onis < mitto, 3. missi, missum;
 ОПОЗИЦИОНЕР < oppositionarius < oppositio, -onis < oppono, 3. -po-
 sui, -positum;
 ПЕНЗИОНЕР < pensionarius < pensio, -onis < pendo, 3. ;
 ПРОЛЕТЕР < proletarius < proles;
 РЕВОЛУЦИОНЕР И КОНТРАРЕВОЛУЦИОНЕР < revolutionarius и contra-
 revolutionarius < revolutio, -onis < re-volvo, 3. -volvi, -volutum;
 СЕЛЕКЦИОНЕР < selectionarius < selectio, -onis < seligo(se-lego),
 3. -legi, -lectum;
 СТАЦИОНЕР < stationarius < statio, -onis < sto, 1. steti, statum;
 ОВОЈ ЛАТИНИЗАМ СЕ СРЕКАВА И КАКО СТАЦИОНАР;
 ФРАКЦИОНЕР < fractionarius < fractio, -onis < frngo, 3. fregi, frac-
 tum;

ФУНКЦИОНЕР < functionarius < functio, -onis < fungor, 3. functus sum.

Една група латинизми, кои како и *ПРОЛЕТЕР* и *ВОЛОНТЕР* свршуваат на *-тер*, прифатени се исто така од францускиот јазик, од латинизми на *-teur*, каде што *-teur* е адаптација на латинскиот суфикс *-tor*:

АКВИЗИТЕР, *РЕКВИЗИТЕР* < *acquisitor*, *re-quisitor* < *ad-*, *re-quo*, 3. *-quisivi*, *-quisitum*;

АМАТЕР < *amator* < *amo*, 1. *amatum* (преку франц. *amateur*);

ДЕЗЕРТЕР < *desertor* < *de-sero*, 3. *-serui*, *desertum*;

КОНДУКТЕР < *conductor* < *con-duco*, 3. *-duxi*, *-ductum*;

РЕПОРТЕР < *reporto*, 1. *reportatum*; француско образување, по аналогија на останатите латинизми на *-teur*.

1.2.5. Латинизми на *-(и)тет*

Околу триесетина латинизми, забележани во Речникот на македонскиот јазик, завршуваат на *-тет*, но бројот на ваквите латинизми во говорниот јазик, па и во пишаната реч на образованите луѓе е во пораст (*СУБЈЕКТИВИТЕТ*, *КРЕДИБИЛИТЕТ*, *ДИГНИТЕТ* и др.). Свршетокот *-тет* кај оваа категорија латинизми укажува на посредништво на германскиот во процесот на нивното продирање во нашиот јазик. Имено, латинските *substantiva abstracta* на *-tas* (имен. осн. *-tat-*), во германскиот јазик се адаптираат со *-tät*: *Universität* < *universitas*, *-tatis*, *Pubertät* <

pubertas, -tatis. Во францускиот јазик ваквите латинизми свршуваат на *-té*: *faculté, liberté*; во италијанскиот јазик на *-tà*: *libertà, felicità*; во англискиот на *-ty*: *University, society* и сл.

Во класично-латинскиот јазик именките на *-tas, -tatis* се *feminina* и тоа деноминативни образувања, најчесто од:

1.) **придавски форми** и тоа од придавките

а). од основите *-o-* на *-itas* и *-etas* (*dignus > dignitas, novus > novitas, curiosus > curiositas, socius > societas, varius > varietas, pius > pietas* и сл.);

б). од *i-* основите на *-itas*: *rivalis > rivalitas, qualis > qualitas*;

в). од консон. основи: *puber > pubertas, pauper > paupertas*;

г). од суперлат. основи: *maximus > maximitas, proximus > proximitas*.

2.) **именски форми**: *heres > hereditas, auctor > auctoritas, virgo > virginitas, deus > deitas* (вулг. лат.).

3.) **адвербијални форми**: *temere > temeritas, necesse > necessitas* и сл.

Формите на *-тет*, иако во изворникот се исклучиво *feminina*, во нашиот јазик се сфатени како *masculina* и како такви се третираат во нашата јазична стварност. Исто така, без исклучок, акцентот во прифатените латинизми од овој тип секогаш е на последниот слог, *УНИВЕРЗИТÉT, ФАКУЛТÉT*, каде што се наоѓа и во германскиот јазик; во латинскиот јазик, вокалот *-a* во морфемата *-tat-* е долг, и акцентот во изворните латински лексеми, согласно

со нормите на класичната латинска акцентуација, паѓа на него: *libertát-is, dignitát-is*; оттука и во модерните јазици лексемите од овој тип го задржале акцентот на местото на изворникот.

Латинизми од овој вид во Речникот на македонскиот јазик се:

авторитет < *autoritas, -tatis* < *autor* (дeвeрб. < *augeo*); кај овој латинизам имаме фонетска промена: консонантизиртање на вториот елемент од диџтонгот *au* > *av* и отпаѓање, со претходна асимилација на *ct* > *tt*, на едниот консонант;

ануитет < *annuitas, -tatis* < *annuus* < *annus*;

афинитет < *affinitas, -tatis* < *ad-finis*;

витацитет < *vitalitas, -tatis* < *vitalis* < *vita*;

генералитет < *generalitas, -tatis* < *generalis* < *genus, -eris*;

идентитет < *identitas, -tatis* < *identidem* (adv.), веројатно од синкопирано *idem et idem*;

имуцитет < *immunitas, -tatis* < *immunis* < *in-munis*;

интегритет < *integritas, -tatis* < *integer, integra, integrum* (дeвeрб. < *in-tango, 3. tetigi, tactum*);

капацитет < *capacitas, -tatis* < *capax, -cis*; дeвeрб. < *capio*;

каузалитет < *causalitas, -tatis* < *causalis* < *causa*;

квалитет < *qualitas, -tatis* < *qualis*;

квантитет < *quantitas, -tatis* < *quantus*;

комодитет < *comoditas, -tatis* < *comodus*;

кондензитет < *condensitas, -tatis* < *con-densus*;

континуитет и *дисконтинуитет* < *continuitas, -tatis* < *continuus*; (дeвeрб. < *cuntinuo* < *contineo* < *cum-teneo*);

криминалитет < *criminalitas, -tatis* < *criminalis* < *crimen, -inis*;

КУРИОЗИТЕТ < curiositas, -tatis < curiosus;
 МЕДИОКРИТЕТ < mediocritas, -tatis < mediocris < medius;
 МЕНТАЛИТЕТ < mentalitas, -tatis < mentalis < mens, mentis;
 МОРТАЛИТЕТ < mortalitas, -tatis < mortalis < mors, mortis;
 НОВИТЕТ < novitas, -tatis < novus;
 ПАРИТЕТ < paritas, -tatis < par, paris;
 ПИЕТЕТ < pietas, -tatis < pius;
 ПОЛАРИТЕТ < polaritas, -tatis < polus (грч. πόλος);
 ПРИОРИТЕТ < prioritas, -tatis < prior (комп. < praë);
 ПРОСПЕРИТЕТ < prosperitas, -tatis < prosperus (или prosper);
 ПУБЛИЦИТЕТ < publicitas, -tatis < publicus < populus;
 ПУБЕРТЕТ < pubertas, -tatis < puber;
 РЕЛАТИВИТЕТ < relativitas, -tatis < relativus (деверб. < re-fero);
 РЕЦИПРОЦИТЕТ < reciprocitas, -tatis < reciprocus;
 РИВАЛИТЕТ < rivalitas, -tatis < rivalis < rivus;
 САНИТЕТ < sanitas, -tatis < sanus;
 СПЕЦИЈАЛИТЕТ < specialitas, -tatis < specialis < species;
 СТАБИЛИТЕТ < stabilitas, -tatis < stabilis (деверб. < sto, 1.);
 СТЕРИЛИТЕТ < sterilitas, -tatis < sterilis (грч. στεῖρρός);
 ТОТАЛИТЕТ < totalitas, -tatis < totalis < totus;
 УНИВЕРЗИТЕТ < universitas, -tatis < universus < unus + versus;
 ФАКУЛТЕТ < facultas, -tatis < facilis (деверб. < facio).

ЛЕКСЕМИТЕ ДУЕТ, ТЕРЦЕТ, КВАРТЕТ, КВИНТЕТ, СЕКСТЕТ (КАКО МУЗИЧКИ ТЕРМИНИ), ВО ЧИЈА ОСНОВА СЕ ЛАТИНСКИТЕ РЕДНИ БРОЕВИ *tertius, quartus, quintus, sextus*, СВОЈОТ СВРШЕТОК *-тет* ГО ДОЛЖАТ НА ИТАЛИЈАНСКИТЕ ФОРМИ *quartetto, quintetto, sestetto, duetto, terzetto*, ОД КАДЕ ШТО СЕ ПРЕЗЕМЕНИ.

1.3. Латинизми со грчки суфикси

1.3.1. Латинизми на -ист

Бројни латинизми во нашиот јазик завршуваат на -ист, што е адаптација на грчкиот суфикс -ιστής (*δικαστής, δυναστής, οἰκιστής, ὀπλιστής, κυμβαλιστής*) кој се јавува како суфиксална морфема кај многубројни новолатински формирања, главно номинални како *-ista*, за да означат, како *nomen agentis*, вршител, припадник или приврзеник на некакво дејствие: *linguista* - истражувач во областа на јазикот, *abecedarista* - дете, кое ги изучува елементите на некое учење, *Latinista* - *Latinae linguae cultor* (Bartal).

Ваквите неолатински формирања се многу чести и продуктивни до денес; се образуваат со додавање на овој суфикс

А.- на номинална основа и тоа на основата од именки:

адвентист < *adventista* < *adventus* (деверб. < *ad-venio*);

артист < *artista* < *ars, artis*;

велосипедист < *velosipedista* < *velox + pes*;

јурист < *iurista* < *ius, iuris*;

колорист < *colorista* < *color*;

конзерваторист < *conservatorista* < *conservator* (деверб. < *conser-vo, 1.*);

кубист < *cubista* < *cubus*;

лингвист < *linguista* < *lingua*;

моторист < *motorista* < *motor* (деверб. < *moveo*);

НОВЕЛИСТ < novellista < novella (ДЕМИН. < nova);
ПАЦИФИСТ < pacifista < pax + facio;
ПРОПАГАНДИСТ < propagandista < propaganda(ДЕВЕРБ.< propagor, 1.);
РАДИСТ < radista < radius;
РЕЗЕРВИСТ < reservista < reserva;
РЕФОРМИСТ < reformista < reforma;
СТИЛИСТ < stilista < stilus;
СТИПЕНДИСТ < stipendista < stipendium;
ТРАКТОРИСТ < tractorista < tractor (ДЕВЕРБ.< traho, 3.);
ФАКТУРИСТ < facturista < factura (ДЕВЕРБ.< facio, 3.);
ФАШИСТ < fascista < fasces, -ium и хибридната форма АНТИФАШИСТ);
ФЕМИНИСТ < feminista < femina;
ФИДЕЛИСТ < fidelista < fides, -ei;
ФИГУРИСТ < figurista < figura (ДЕВЕРБ.< figo, 3.);
ХУМОРИСТ < humorista < humor (umor);

Б.- на основата од придавски форми, кои можат да бидат и
ДЕНОМИНАТИВНИ И ДЕВЕРБАТИВНИ:

КОМУНИСТ < communista < communis;
ПРОЗАИСТ < prosaista < prosa (oratio prosa < proversa);
ПУРИСТ < purista < purus;
СЕМИНАРИСТ < seminarista < seminarus < semen, -inis;

- од деноминативни придавки на -lis:

ВЕРБАЛИСТ < verbalista < verbalis (verbum);
ДУАЛИСТ < dualista < dualis (numer. card. duo);
ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИСТ < existentialista < existentialis (existen-
tia);

ИМПЕРИЈАЛИСТ *imperialista* < *imperialis* (*imperium*);

ИНДИВИДУАЛИСТ < *individualista* < *individualis* (*individua*, ДЕВЕРБ. < *in-divido*, З.);

КАПИТАЛИСТ < *capitalista* < *capitalis* (*caput*, -*itis*);

КОМЕРЦИЈАЛИСТ < *commercialista* < *commercialis* (*commercium*);

КОНСТИТУЦИОНАЛИСТ < *constitutionalista* < *constitutionalis* (*constitutio*);

КРИМИНАЛИСТ < *criminalista* < *criminalis* (*crimen*, -*inis*);

МАТЕРИЈАЛИСТ < *materialista* < *materialis* (*materia* < *mater*);

МОРАЛИСТ < *moralista* < *moralis* (*mos*, *moris*);

НАЦИОНАЛИСТ (И ИНТЕРНАЦИОНАЛИСТ) < *nationalista* < *nationalis* (*natio*);

ОРНАМЕНТАЛИСТ < *ornamentalista* < *ornamentalis* (*ornamentum*);

РАЦИОНАЛИСТ < *rationalista* < *rationalis* (*ratio*);

РЕАЛИСТ < *realista* < *realis* (*res*);

СИГНАЛИСТ < *signalista* < *signalis* (*signum*);

СОЦИЈАЛИСТ < *socialista* < *socialis* (*socius*);

СПЕЦИЈАЛИСТ < *specialista* < *specialis* (*species*);

СПИРИТУАЛИСТ < *spiritualista* < *spiritualis* (*spiritus*);

СТРУКТУРАЛИСТ < *structuralista* < *structuralis* (*structura*, ДЕВЕРБ. < *struo*, З.);

ТРАДИЦИОНАЛИСТ < *traditionalista* < *traditionalis* (*traditio*);

ФАТАЛИСТ < *fatalista* < *fatalis* (*fatum*, ДЕВЕРБ. < *for*, 1.);

ФЕДЕРАЛИСТ < *foederalista* < *foederalis* (*foedus*, -*eris*);

ФИНАЛИСТ < *finalista* < *finalis* (*finis*);

ФОРМАЛИСТ < *formalista* < *formalis* (*forma*);

ЦЕНТРАЛИСТ < *centralista* < *centralis* (*centrum*, ГРЧ. *κέντρον*);

ЦИВИЛИСТ < civilista < civilis (civis);

- од придавки на **-anus**:

ГЕРМАНИСТ < Germanista < Germanus (Germania);

РОМАНИСТ < Romanista < Romanus (Roma);

УРБАНИСТ < urbanista < urbanus (urbs);

ХУМАНИСТ < humanista < humanus (homo, -inis);

- придавки на **-ernus**:

ИНТЕРНИСТ < internista < internus;

МОДЕРНИСТ < modernista < modernus (modus);

- придавки на **-aris**:

МИЛИТАРИСТ < militarista < militaris (miles, -itis);

ТОТАЛИТАРИСТ < totalitarista < totalitaris < totalis (totus);

УТИЛИТАРИСТ < utilitarista < utilitaris < utilis;

В. - на презентската основа од некои глаголи:

ДЕТЕРМИНИСТ < determinista < determino, 1.;

КОМПОНИСТ < componista < compono, 3.;

ПРОКУРИСТ < procurista < pro-curo, 1.;

Г. - на суперлативската основа од некои придавки:

МИНИМАЛИСТ < minimalista < minimalis < minimus (суперл. < parvus);

ОПТИМИСТ < optimista < optimus (суперл. < bonus);

ПЕСИМИСТ < pessimista < pessimus (суперл. < malus);

Д. - на прономинални основи:

АЛТРУИСТ < altruista < alter (alteri huic);

ЕГОИСТ < egoista < ego;

НИХИЛИСТ < nihilista < nihil (ne hilum);

Г. – на партиципската основа од некои глаголи:

АБСОЛУТИСТ < absolutista < ab-solvo, 3. -solvi, absolutum;

ЕКСКУРЗИСТ < excursista < ex-curro, 3. excursum;

КОНГРЕСИСТ < congressista < congre-dior, 3. congressus sum;

КУРСИСТ < cursista < curro, 3. cucuri, cursum;

ПРОГРЕСИСТ < progressista < progredior, 3. progressus sum;

СТАТИСТ < statista < sto, 1. steti, statum.

1.3.2. Латинизми со суфиксот -изам

Голем број лексеми од странско потекло во нашиот јазик, меѓу кои и бројни латинизми, свршуваат на суфиксот -изам, што е адаптација на грчкиот суфикс -(ι)σμός, кој во себе го содржи индоевропскиот *-mo (грч. *θερμός*, лат. *formus*, авест. *garəmo*, ерм. *Դերն-*). При прифаќањето на грчки термини, претежно од технички карактер од типот *τροχαισμός*, *βρυχαισμός*, *ἀφορισμός*, *ἀρχαισμός*, во латинскиот јазик овој суфикс се адаптира во *-ismus*. Особено во средновековниот латинитет, а тоа трае и до денешни дни, овој суфикс е мошне продуктивен и со него се образуваат бројни термини со латински и не само со латински радикални морфеми (пр. *србизам*, *бугаризам*, па, во најново време и *странцизам*). Латинизираниот грчки суфикс *-ismus*, во германскиот јазик си ја сочувал главно изворната форма (*Socialismus*, *Kommunismus*); во францускиот и англискиот се адаптирал во *-isme* (*socialisme*,

communisme); од словенските јазици, во рускиот тој се јавува како -изм (социјализм, комунизм), во бугарскиот како -изъм (социјализъм, комунизъм), во српско-хрватскиот како -изам, од каде, најверојатно е пренесен и во нашиот јазик.

Латинизмите на -изам, кои ги среќаваме во нашиот јазик, најчесто се образувани од придавски форми на *-lis*, *-ris*, *-nus*, *-ivus*; од основата на партиципот на презентот на *-nt*; на перфектот, на футурот; од именска основа и тоа најчесто од основите на назал (*-ion-*).

1. Форми од придавска основа:

а) придавска основа на -ив-:

КОЛЕКТИВИЗАМ < *collectivismus* < *collectivus* (*colligo*, 3. *-legi*, *collectum*);

ОБЈЕКТИВИЗАМ < *obiectivismus* < *obiectivus* (*obicio* < *ob-iacio*, 3.);

ПРИМИТИВИЗАМ < *primitivismus* < *primitivus* (*primus*);

РЕЛАТИВИЗАМ < *relativismus* < *relativus* (*re-fero*, *-ferre*, *-tuli*, *relatum*);

РЕЦИДИВИЗАМ < *recidivismus* < *recidivus* (*re-cedo*, 3.);

СУБЈЕКТИВИЗАМ < *subiectivismus* < *subiectivus* (*subicio* < *sub-iacio*);

б) придавска основа на -ал-:

ВЕРБАЛИЗАМ < *verbalismus* < *verbalis* (*verbum*);

ВИТАЛИЗАМ < *vitalismus* < *vitalis* (*vita*);

ВОКАЛИЗАМ < *vocalismus* < *vocalis* (*vox*, *-cis*);

ДУАЛИЗАМ < *dualismus* < *dualis* (*duo*);

ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗАМ < existentialismus < existentialis (existen-
tia);

ИМПЕРИЈАЛИЗАМ < imperialismus < imperialis (imperium);

ИНДИВИДУАЛИЗАМ < individualismus < individualis (individua);

КАПИТАЛИЗАМ < capitalismus < capitalis (caput, -itis);

КОЛОНИЈАЛИЗАМ < colonialismus < colonialis (colonia, colonus);

КОНСТИТУЦИОНАЛИЗАМ < constitutionalismus < constitutionalis
(constitutio);

ЛИБЕРАЛИЗАМ < liberalismus < liberalis (liber. 3);

МАТЕРИЈАЛИЗАМ < materialismus < materialis (materia, mater);

НАТУРАЛИЗАМ < naturalismus < naturalis (natura < nascor, 3. natus
sum);

НАЦИОНАЛИЗАМ И ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАМ < nationalismus < nationalis
(natio); од истиот радикал nat- образувана е и лексемата наци-
зам;

ОРИЕНТАЛИЗАМ < orientalismus < orientalis < oriens (sol) < orior,
3. ;

ПРОВИНЦИЈАЛИЗАМ < provincialismus < provincialis (provincia);

ПРОФЕСИОНАЛИЗАМ < professionalismus < professionalis (profes-
sio);

РАДИКАЛИЗАМ < radicalismus < radicalis (radix, -icis);

РАЦИОНАЛИЗАМ < rationalismus < rationalis (ratio);

РЕАЛИЗАМ < realismus < realis (res);

СЕНТИМЕНТАЛИЗАМ < sentimentalismus < sentimentalis (sentimen-
tum);

СОЦИЈАЛИЗАМ < socialismus < socialis (socius);

СПИРИТУАЛИЗАМ < spiritualismus < spiritualis (spiritus);

СТРУКТУРАЛИЗАМ < structuralismus < structuralis (structura
< struo, 3.);

ТРАДИЦИОНАЛИЗАМ < traditionalismus < traditionalis (traditio);

ФАТАЛИЗАМ < fatalismus < fatalis (fatum < for, 1. fatus);

ФЕДЕРАЛИЗАМ < foederalismus < foederalis (foedus, -eris);

ФЕУДАЛИЗАМ < feudalismus < feidalis (feudum);

ФОРМАЛИЗАМ < formalismus < formalis (forma);

ЦЕНТРАЛИЗАМ < centralismus < centralis (centrum);

в) придавска основа на -ан-:

ВУЛКАНИЗАМ < vulcanismus < Vulcanus;

ПАГАНИЗАМ < paganismus < paganus (pagus);

УРБАНИЗАМ < urbanismus < urbanus (urbs);

ХУМАНИЗАМ < humanismus < humanus (homo, -inis);

г) придавска основа на -ар-:

ВУЛГАРИЗАМ < vulgarismus < vulgaris (vulgus);

МИЛИТАРИЗАМ < militarismus < militaris (miles, -itis);

ПАРТИКУЛАРИЗАМ < particularismus < particularis (particula, де-
мин. < pars);

УТИЛИТАРИЗАМ < utilitarismus < utilitaris (utilitas < utilis);

д) придавска основа на -иц-:

КЛАСИЦИЗАМ < classicismus < classicus (classis).

2. Форми од компаративска и суперлативска основа:

ОПТИМИЗАМ < optimismus < optimus (суперл. < bonus);

ПЕСИМИЗАМ < pessimismus < pessimus (суперл. < malus);

ПЛУРАЛИЗАМ < pluralismus < pluralis < plures (комп. < multus).

3. Форми од основи од партиципите:

а) на презентот:

КОНСОНАНИЗАМ < consonantismus < consonans, -antis (con-sono, 1.);
ОПСКУРАНТИЗАМ < obscurantismus < obscurans, -antis (obscuro, 1.);
ПРОТЕСТАНТИЗАМ < protestantismus < protestans, -antis (protes-
tor, 1.);

б) на перфектот:

АПСОЛУТИЗАМ < absolutismus < absolutus (absolvo, 3.);

в) на футураот:

ФУТУРИЗАМ < futurismus < futurus (esse).

4. Форми од именска основа:

а) образувани со додавање на -изам:

АТАВИЗАМ < atavismus < atavus;

ДЕТЕРМИНИЗАМ < determinismus < de-terminus;

КУБИЗАМ < cubismus < cubus;

РЕФОРМИЗАМ < reformismus < reforma;

СПИРИТИЗАМ < spiritismus < spiritus;

ФЕМИНИЗАМ < feminismus < femina;

ФИДЕИЗАМ < fideismus < fides, -ei;

б) образувани од девербативни назални основи на -ион-:

ЕВОЛУЦИОНИЗАМ < evolutionismus < evolutio, -onis (e-volvo, 3. -vol-
vi, evolutum);

ЕКСПРЕСИОНИЗАМ < expressionismus < expressio, -onis (ex-primo,
3.);

ИМПРЕСИОНИЗАМ < impressionismus < impressio, -onis (imprimo, 3.
-pressi, impressum);

ПРОХИБИЦИОНИЗАМ < prohibitionismus < prohibitio, -onis (prohibeo, 2. -ui, prohibitum);

РЕВИЗИОНИЗАМ < revisionismus < revisio, -onis (re-video, 2.);

СЕЦЕСИОНИЗАМ < secessionismus < secessio, -onis (se-cedo, 3. -cessi, secessum);

в) образувани од именски основи на ликвидот -р-:

АПРИОРИЗАМ < apriorismus < a priori (абл. < prior);

РИГОРИЗАМ < rigorismus < rigor, -oris;

ТЕРОРИЗАМ < terrorismus < terror, -oris.

Б. Форми од прономинални основи:

АЛТРУИЗАМ < altruismus < alteri huic;

ЕГОИЗАМ < egoismus < ego;

НИХИЛИЗАМ < nihilismus < nihil.

1.4. Латинизми со македонски суфикси

1.4.1. Латинизми со суфиксите -а и -ка

Наставката -а е најпродуктивниот суфикс за образување substantiva feminina во нашиот јазик; таа се додава и на латински радикални морфемии, дотолку полесно, што и во латинскиот јазик овој суфикс најчесто е белег на женскиот род кај имињата. По аналогија на прифатените во изворна форма лексеми од типот

табела (tabella), новела (novella), вила (villa), некои придавски основи се супстантивирани и адаптирани на нашата јазична стварност со додавање на -а. Такви се: *вертикала* < verticalis, *интернационала* < inter-nationalis, *магистрала* < magistralis, *нормала* < normalis, *пасторала* < pastoralis, *спирала* < spiralis, *трансверзала* < transversalis, *филијала* < filialis, *централа* < centralis.

Поголем број латинизми – именки од женски род завршуваат со суфиксот -ка. Овој суфикс во македонскиот јазик служи за образување *nomina agentis* од женски род: *вражалка*, *родилка*, *свечалка*; ⁷ овој суфикс е присутен и во другите словенски јазици, а особено е продуктивен во рускиот јазик: *торговка*, *гражданка*, *иностранка*; го има и во словенечкиот: *čuvajka* (и *čuvarka*), *rokrivalka*; во бугарскиот: *гребалка*, *теглилка*, *сејалка* и сл.

Во нашиот јазик латинизмите со суфиксот -ка се образуваат од:

- латинизми на -ар + ка: *календарка*, *медицинарка*, *сапунарка*, *секретарка*, *санитарка*, *авијатичарка*, *статистичарка*;

- латинизми на -ер + ка: *пензионерка*, *функционерка*, *револуционерка*, *сапунерка*, *пролетерка*, *реквизитерка*, *кондуктерка*, *репортерка*, *министерка*;

- латинизми на -ор + ка: *мајорка*, *професорка*, *пропагаторка*, *рецитаторка*, *плагијаторка*, *фалсификаторка*, *реформаторка*, *агитаторка*, *сенаторка*, *конспираторка*, *ораторка*, *регистраторка*, *атентаторка*, *авторка*, *композиторка*, *редакторка*, *директорка*, *скулпторка*, *туторка*;

---

⁷ Конески, В.: Граматика на македонскиот јазик, р.278.

- латинизми на **-т + ка**: кандидатка, противкандидатка, ренегатка;

- латинизми на **-нт + ка**: абитуриентка, асистентка, емигрантка, игнорантка, конкурентка, лаборантка, матурантка, пациентка, проектантка, референтка, рефлектантка, симулантка, стипендијантка, студентка, суплентка, фигурантка, шпекулантка;

- латинизми на **-ист + ка**: активистка, артистка, вербалистка, егзистенцијалистка, капиталистка, компонистка, комунистка, конзерватористка, курсистка, моралистка, опортунистка, оптимистка, ориенталистка, пацифистка, песимистка, прогресистка, прозаистка, публицистка, пуристка, рационалистка, реалистка, ревизионистка, рецидивистка, романистка, сепаратистка, сецесионистка, солистка, социјалистка, специјалистка, спиритистка, спиритуалистка, статистка, стипендистка, терористка, трактористка, урбанистка, фаталистка, фашистка, феминистка, финалистка, формалистка, футуристка, хуманистка, хумористка.

Со суфиксот **-ка** се образуваат и латинизмите: колешка < collega, проститутка < prostituo, 3. -ui, prostitutum, сангвиничка < sanguinica < sanguis.

1.4.2. Латинизми со суфиксот **-ост**

Суфиксот **-ост** за образување апстрактни именки од женски род, главно од придавски основи, е мошне продуктивен и распространет во словенските јазици. Се среќава и во старословенскиот јазик: чистостъ, белостъ, радостъ, светлостъ; во рускиот јазик:

деловитостъ, видимостъ, обидчивостъ, должностъ; во полскиот: czystość, budność, głębokość; во чешкиот: hlubokost, vědeckost, taktnost; во словенечкиот: edinost, podjetnost; во српскиот: благост, драгост, сладост; во бугарскиот: младост, чадост.

Латинизмите со суфиксот -ост се образуваат, кога претходно од латинска или неолатинска придавска основа се образува придавка, со македонски придавски суфикси -ен, -на, -но, и на основата од таа латинизам-придавка се додаде суфиксот -ост. Пр. *норматив-н-ост, агресив-н-ост, криминал-н-ост, популар-н-ост, адекват-н-ост.*

Образувана со -ост од латинска придавска

основа на -s-iv-/-t-iv-

агресивност < агресивен < aggressivus (деверб. < aggredior, 3.);
ексклузивност < ексклузивен < exclusivus (деверб. < excludo, 3.);
експанзивност < експанзивен < expansivus (деверб. < ex-pando, 3.);
експресивност < експресивен < expressivus (деверб. < exprimo, 3.);
екстензивност < екстензивен < extensivus (деверб. < ex-tendo, 3.);
импулсивност < импулсивен < impulsivus (деверб. < impello, 3.);
интензивност < интензивен < intensivus (деверб. < in-tendo, 3.);
офанзивност < офанзивен < offensivus (деверб. < offendo, 3.);
посесивност < посесивен < possessivus (деверб. < possideo, 2.);
прогресивност < прогресивен < progressivus (деверб. < progredior, 3.);
регресивност < регресивен < regressivus (деверб. < regredior, 3.);
репресивност < репресивен < repressivus (деверб. < reprimo, 3.);
сукцесивност < сукцесивен < successivus (деверб. < succedo, 3.);

ДЕКЛАРАТИВНОСТ < ДЕКЛАРАТИВЕН < declarativus (ДЕВЕРБ. < declaro, 1.);

ДЕСТРУКТИВНОСТ < ДЕСТРУКТИВЕН < destructivus (ДЕВЕРБ. < destruo, 3.);

ЭКСПЕДИТИВНОСТ < ЭКСПЕДИТИВЕН < expeditivus (ДЕВЕРБ. < expedio, 4.);

ЭМОТИВНОСТ < ЭМОТИВЕН < emotivus (ДЕВЕРБ. < emoveo, 2.);

ИМПЕРАТИВНОСТ < ИМПЕРАТИВЕН < imperativus (ДЕВЕРБ. < impero, 1.);

ИНИЦИЈАТИВНОСТ < ИНИЦИЈАТИВЕН < initiativus (ДЕНОМ. < initium, ДЕВЕРБ. < ineo, -ire, -ii, initum);

КОЛЕКТИВНОСТ < КОЛЕКТИВЕН < collectivus (ДЕВЕРБ. < colligo, 3.);

КОНЗЕРВАТИВНОСТ < КОНЗЕРВАТИВЕН < conservativus (ДЕВЕРБ. < conservo, 1.);

КОНСПИРАТИВНОСТ < КОНСПИРАТИВЕН < conspirativus (ДЕВЕРБ. < conspiro, 1.);

ЛУКРАТИВНОСТ < ЛУКРАТИВЕН < lucrativus (ДЕНОМ. < lucrum);

НЕГАТИВНОСТ < НЕГАТИВЕН < negativus (ДЕВЕРБ. < nego, 1.);

НОРМАТИВНОСТ < НОРМАТИВЕН < normativus (ДЕНОМ. < norma);

ОБЪЕКТИВНОСТ < ОБЪЕКТИВЕН < obiectivus (ДЕВЕРБ. < obicio, 3.);

ОПЕРАТИВНОСТ < ОПЕРАТИВЕН < operativus (ДЕВЕРБ. < opero, 1.);

ПЕРСПЕКТИВНОСТ < ПЕРСПЕКТИВЕН < perspectivus (ДЕВЕРБ. < perspicio, 3.);

ПОЗИТИВНОСТ < ПОЗИТИВЕН < positivus (ДЕВЕРБ. < pono, 3.);

ПРЕДИКАТИВНОСТ < ПРЕДИКАТИВЕН < praedicativus (ДЕВЕРБ. < praedico, 1.);

ПРИМИТИВНОСТ < ПРИМИТИВЕН < primitivus (ДЕНОМ. < primus);

ПРОДУКТИВНОСТ < ПРОДУКТИВЕН < productivus (ДЕВЕРБ. < produco, 3.);

РЕАКТИВНОСТ < РЕАКТИВЕН < reactivus (ДЕВЕРБ.< re-ago, 3. -egi, re-actum);

РЕЛАТИВНОСТ < РЕЛАТИВЕН < relativus (ДЕВЕРБ.< refero, -ferre, -tuli, relatum);

РЕПРЕЗЕНТАТИВНОСТ < РЕПРЕЗЕНТАТИВЕН < repraesentativus (ДЕВЕРБ.< repraesento, 1.);

РЕПРОДУКТИВНОСТ < РЕПРОДУКТИВЕН < reproductivus (ДЕВЕРБ.< reproduco, 3.);

СУБЪЕКТИВНОСТ < СУБЪЕКТИВЕН < subiectivus (ДЕВЕРБ.< subicio, 3.);

ТРАНЗИТИВНОСТ < ТРАНЗИТИВЕН < transitivus (ДЕВЕРБ.< transeo, -ire, -ii, -itum);

ФАКУЛТАТИВНОСТ < ФАКУЛТАТИВЕН < facultativus (ДЕНОМ.< facultas, -atis);

ФИГУРАТИВНОСТ < ФИГУРАТИВЕН < figurativus (ДЕНОМ.< figura, ДЕВЕРБ.< fingo, 3.);

ФРИКАТИВНОСТ < ФРИКАТИВЕН < fricativus (ДЕВЕРБ.< frico, 1.).

Образувана со -ост од латинска придавска

ОСНОВА НА -OS-

АМБИЦИОЗНОСТ < АМБИЦИОЗЕН < ambitiosus (ДЕНОМ.< ambitio, ДЕВЕРБ.< ambeo, -ire);

ВИРТУОЗНОСТ < ВИРТУОЗЕН < virtuosus (ДЕНОМ.< virtus < vir);

ГРАНДИОЗНОСТ < ГРАНДИОЗЕН < grandiosus (ДЕНОМ.< grandis, -e);

МОНСТРУОЗНОСТ < МОНСТРУОЗЕН < monstruosus (ДЕНОМ.< monstrum, ДЕВЕРБ.< monstro, 1.);

МУСКУЛОЗНОСТ < МУСКУЛОЗЕН < musculosus (ДЕНОМ.< musculus, ДЕМИН.< mus);

НЕБУЛОЗНОСТ < НЕБУЛОЗЕН < nebulosus (деном.< nebula);

ПРЕТЕНЦИОЗНОСТ И НЕПРЕТЕНЦИОЗНОСТ < ПРЕТЕНЦИОЗЕН < praetentiosus (деном.< praetentia, деверб.< praetendo, 3.);

РЕЛИГИОЗНОСТ < РЕЛИГИОЗЕН < religiosus (деном.< religio, -onis);

РИГОРОЗНОСТ < РИГОРОЗЕН < rigorosus (деном.< rigor);

СЕНТЕНЦИОЗНОСТ < СЕНТЕНЦИОЗЕН < sententiosus (деном.< sententia, деверб.< sentio, 4.);

СКРУПУЛОЗНОСТ И БЕССКРУПУЛОЗНОСТ < СКРУПУЛОЗЕН < scrupulosus (деном.< scrupulus, демин.< scrupus);

СТУДИОЗНОСТ < СТУДИОЗЕН < studiosus (деном.< studium, деверб.< studeo, 2.);

ТЕНДЕНЦИОЗНОСТ < ТЕНДЕНЦИОЗЕН < tendentiosus (деном.< tendentia, деверб.< tendo, 3.);

Образувана со -ост од деноминативна

придавска основа на -al-

АБНОРМАЛНОСТ < АБНОРМАЛЕН < abnormalis (ab, norma);

АМОРАЛНОСТ < АМОРАЛЕН < α -moralis (α -, mos, moris);

АСОЦИЈАЛНОСТ < АСОЦИЈАЛЕН < socialis < α -socialis (socius);

БЕСТИЈАЛНОСТ < БЕСТИЈАЛЕН < bestialis (bestia);

ГЕНИЈАЛНОСТ < ГЕНИЈАЛЕН < genialis (genium);

ЕВЕНТУАЛНОСТ < ЕВЕНТУАЛЕН < eventualis (eventus, деверб.< e, venio, 4.);

ЕКСТЕРИТОРИЈАЛНОСТ < ЕКСТЕРИТОРИЈАЛЕН < ex-territoralis (ex, terra);

ЕМОЦИОНАЛНОСТ < ЕМОЦИОНАЛЕН < emotionalis (emotio, деверб.< e-moveo, 2.);

ИЛЕГАЛНОСТ < ИЛЕГАЛЕН < *illegalis* < *in-legalis* (*in, lex*);

ИНДИВИДУАЛНОСТ < ИНДИВИДУАЛЕН < *individualis* (*individua, деверб. < in, divido, 3.*);

КАУЗАЛНОСТ < КАУЗАЛЕН < *causalis* (*causa*);

КОЛЕГИЗАЛНОСТ < КОЛЕГИЗАЛЕН < *collegialis* (*collega, деверб. < cum, lego*);

КОНДИЦИОНАЛНОСТ < КОНДИЦИОНАЛЕН < *condicionalis* (*condicio, -onis*);

КРИМИНАЛНОСТ < КРИМИНАЛЕН < *criminalis* (*crimen, -inis*);

ЛИБЕРАЛНОСТ < ЛИБЕРАЛЕН < *liberalis* (*liber, -era, -erum*);

МОНУМЕНТАЛНОСТ < МОНУМЕНТАЛЕН < *monumentalis* (*monumentum, деверб. < moneo, 2.*);

НАЦИОНАЛНОСТ < НАЦИОНАЛЕН < *nationalis* (*natio, деверб. < nascor, 3. natus*);

НЕЛЕГАЛНОСТ < НЕЛЕГАЛЕН < *ne-legalis* (*lex, -gis*);

ИРАЦИОНАЛНОСТ (И ИРАЦИОНАЛНОСТ) < ИРАЦИОНАЛЕН < *irrationalis* (*in, ratio*);

ОРИГИНАЛНОСТ < ОРИГИНАЛЕН < *originalis* (*origo, -inis*);

ОФИЦИЈАЛНОСТ < ОФИЦИЈАЛЕН < *officialis* (*officium, деверб. < ob, facio*);

ПРОПОРЦИОНАЛНОСТ < ПРОПОРЦИОНАЛЕН < *proportionalis* (*pro-portio, -onis*);

РАДИКАЛНОСТ < РАДИКАЛЕН < *radicalis* (*radix, -icis*);

РАЦИОНАЛНОСТ < РАЦИОНАЛЕН < *rationalis* (*ratio, деверб. < reor, 3. ratus*);

РЕАЛНОСТ < РЕАЛЕН < *realis* (*res, -ei*);

РИТУАЛНОСТ < РИТУАЛЕН < *ritualis* (*ritus*);

СЕКСУАЛНОСТ < СЕКСУАЛЕН < sexualis (sexus);

СЕНЗАЦИОНАЛНОСТ < СЕНЗАЦИОНАЛЕН < sensationalis (sensatio, ДЕ-
ВЕРБ.< sentio, 4.);

СЕНТИМЕНТАЛНОСТ < СЕНТИМЕНТАЛЕН < sentimentalіs (sentimentum,
ДЕВЕРБ.< sentio, 4.);

СПЕЦИЈАЛНОСТ < СПЕЦИЈАЛЕН < specialis (species);

ТРИВИЈАЛНОСТ < ТРИВИЈАЛЕН < trivialis (tres viae);

УНИВЕРЗАЛНОСТ < УНИВЕРЗАЛЕН < universalis < universus (unus, ver-
to, 3.);

ФАТАЛНОСТ < ФАТАЛЕН < fatalis (fatum, ДЕВЕРБ.< for, 1. fatus);

ЦЕРЕМОНИЈАЛНОСТ < ЦЕРЕМОНИЈАЛЕН < caeremonialis (caeremonia);

Овде припаѓаат и латинизмите:

АКТУЕЛНОСТ < АКТУЕЛЕН (actum, ago, 3. egi, actum);

ПРИНЦИПИЕЛНОСТ < ПРИНЦИПИЕЛЕН (principium, ДЕВЕРБ.< primum, ca-
pio, 3.).

Формантот -ел, наместо -ал, кај последниве два латинизма
се должи на посредништвото на францускиот јазик, како изворник
на латинизмот (actuelle, principielle).

Образувана со -ост од латинска придавска

основа на -аг- и -ог-

ЛЕГЕНДАРНОСТ < ЛЕГЕНДАРЕН < legendaris (legenda, ДЕВЕРБ.< lego,
3.);

ПЕРПЕНДИКУЛАРНОСТ < ПЕРПЕНДИКУЛАРЕН < perpendicularis (perpen-
diculum);

ПОПУЛАРНОСТ < ПОПУЛАРЕН < popularis (populus);

РЕГУЛАРНОСТ < РЕГУЛАРЕН < regularis (regula, ДЕВЕРБ.< rego, 3.);

СОЛИДАРНОСТ < солидарен < solidaris (solidus);

ТОТАЛИТАРНОСТ < тоталитарен < totalitaris < totalitas < totalis (totus);

ФАМИЛИЈАРНОСТ < фамилијарен < familiaris (familia;

ФРАГМЕНТАРНОСТ < фрагментарен < fragmentaris (fragmentum, деверб. < frango, 3.);

РЕАКЦИОНЕРНОСТ < реакционерен < reactio (преку франц. réactionnaire);

РЕВОЛУЦИОНЕРНОСТ < револуционерен < revolutio (деверб. < re-volvo, 3. -volvi, -volutum); латинизмот е дојден од франц. revolutionnaire;

ИЛУЗОРНОСТ < илузорен < illusorius (illusio, деверб. < in-ludo, 3. -lusi, -lusum);

ПРОВИЗОРНОСТ < провизорен < provisorius (деверб. < pro-video, 2. -vidi, -visum).

Образувана со -ост од партиципска основа

АДЕКВАТНОСТ < адекватен < adaequatus (ad-aequor, 1. adaequatus, деном. < aequus);

АКУРАТНОСТ < акуратен < accuratus (ad-curo, 1. -curatum);

РЕЗУЛТАТНОСТ < резултатен < resultatus (re-sulto, 1.);

СЕПАРАТНОСТ < сепаратен < separatus (se-paro, 1. separatum).

Образувана со -ост од други придавски основи

ИНФАНТИЛНОСТ < инфантилен < infans, -antis (in-for, 1. -fatus);

ИНФЕРИОРНОСТ < инфериорен < inferior (комп. < inferus);

ЛЕГИТИМНОСТ < легитимен < legitimus (lex, legis);

СЕНЗИБИЛНОСТ < СЕНЗИБИЛЕН < sensibilis (sentio, 4. sensi, sensum);

СУПЕРИОРНОСТ < СУПЕРИОРЕН < superior (комп. < superus);

УНИФОРМНОСТ < УНИФОРМЕН < uniformus (una forma).

1.4.3. Латинизми со суфиксот -ец

Една група латинизми, именки од машки род, кои се главно *nomina agentia*, се образуваат со суфиксот -ец. Во нашиот јазик, со овој суфикс се изведуваат именки од придавки: *итрец*, *храбрец*, *младинец*, *слепец*. Суфиксот -ец е општословенски и е мошне чест уште во старословенскиот јазик, каде што со него се образуваат *nomina agentia* од глаголски основи: *борџьць*, *кѹпѣць*, *свиѣць*, *видѣць*; деминутиви: *домѣць*, *градѣць*, *пѣсьць*; служи за супстантивирање придавки: *ласкавѣць*, *мрѣтвѣць*, *слепѣць*, *старѣць*; сложеници: *шестокрилатѣць*, *белоризѣць*, *чѣрноризѣць*; се додава и на партиципот на перфектот на -л: *примѣльць*, *бегльць*.

Во рускиот јазик и денес со овој суфикс се образуваат *nomina agentia* и се супстантивираат придавки: *купѣц*, *слепѣц*, и се образуваат деминутиви: *завѣдец*, *дохѣдец*.

Во полскиот јазик се јавува со едно проширување -іес: *chlоріес*, *іовіес*, *starзес*; во чешкиот: *chlарес*, *stолес* (постара форма), *starѣес*; во српскиот како -ац: *борац*, *столаци*, *старац*; во словенечкиот како -вес: *delавес*, *delівес*.

Словенскиот суфикс -ец се поврзува со индоевропскиот суфикс *-ko (грч. *ἰππικος*, санскр. *açvikáh* (од *açvah*), лат. *modicus*, ст. в. герм. *kræftig* (придав. од *kraft*).

Латинизмите на **-ец** во нашиот јазик се образуваат од латински придавски основи на **-iv-**, **-al-** и **-an-**:

КОНЗЕРВАТИВЕЦ < conservativus < conservo, 1. conservatum;

ОПЕРАТИВЕЦ < operativus < opero, 1. operatum;

ПРИМИТИВЕЦ < primitivus < primus;

РЕПРЕЗЕНТАТИВЕЦ < repraesentativus < re-praesento, 1. -praesentatum);

РЕПРОДУКТИВЕЦ < re-productivus < re, produco;

ПЛЕБЕЕЦ < plebeius < plebs, -is или plebes, -ei;

ИЛЕГАЛЕЦ < illegalis < *in-legalis (lex);

ИНДУСТРИЈАЛЕЦ < industrialis (industria);

ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦ < intellectualis < intellectus (intellego, 3.);

КАПИТАЛЕЦ < capitalis (caput, -itis);

КОМЕРЦИЈАЛЕЦ < commercialis (commercium);

КОМУНАЛЕЦ < communalis < communis (cum, munio);

КОНТИНЕНТАЛЕЦ < continentalis < continens (contineo, 2.);

КРИМИНАЛЕЦ < criminalis (crimen, -inis);

МЕТАЛЕЦ < metallum;

ОРИЕНТАЛЕЦ < orientalis < oriens (orior, 3. ortus);

ПРОВИНЦИЈАЛЕЦ < provincialis (provincia);

ПРОФЕСИОНАЛЕЦ < professionalis (professio < profiteor, 2. professus);

РАДИКАЛЕЦ < radicalis (radix, -cis);

РЕАЛЕЦ < realis (res);

ФЕРИЈАЛЕЦ < ferialis (feriae, -arum);

ФЕУДАЛЕЦ < feudalis (feudum);

ТЕКСТИЛЕЦ < textilis < textus (texo, -ui, textum);

ВЕГЕТАРИЈАНЕЦ < vegetarianus (veges, -itis);
 ЛАТИНЕЦ < Latinus (Latium);
 ПОГАНЕЦ < paganus (pagus);
 ПРЕТОРИЈАНЕЦ < praetorianus < praetorius (praetor < praе-ео, -ire,
 -ii, -itum);
 ПУРИТАНЕЦ < puritanus (purus);
 РЕПУБЛИКАНЕЦ < republicanus (res publica);
 ОРДИНАРЕЦ < ordinarius (ordo, -inis);
 ПАРТИЕЦ < партија < pars, partis;
 РЕПАТРИРЕЦ < re - patria
 ФРОНТОВЕЦ < фронт < frons, frontis.

1.4.4. Латинизми со суфиксот -ство

Еден број латинизми завршуваат со суфиксот -ство. Со овој суфикс во нашиот јазик се образуваат именки од среден род (мајчинство, другарство, детство). Овој суфикс се смета за проширување на индоевр. *-two; во санскр. -tvám: devatvám < devah (како божество < бог), mahitvám < mah; гот. þiwadw < þius, waurstw < *wurh-s-twan; доста е продуктивен во старословенскиот јазик за образување neutra од:

- ПРИДАВКИ: блаженство, богатство, убожество, праздѣнство;

- ИМЕНКИ: девство, отъчство, владѣчество, воинство, нежеждество;

- **ДЕВЕРБАТИВНИ:** РОДИТЕЛСТВО, СТРОИТЕЛСТВО, РОЖДСТВО, ОУКОИСТВО И ДРУГИ.

То има и во другите словенски јазици. Пр. руски: воровя ствó, шутовствó, мужество, монашевство; полски: bogactwo, głupstwo, chłopstwo, ojcowstwo; чешки: křestánstvo, družstvo; словенечки: človeštvo, slovstvo, gospostvo, ljudstvo; српски: братство, мноштво, достојанство, боханство и сл.

Латинизми - именки од среден род со овој суфикс се образувани главно од латинизмите на:

1. **-ар и -ер:** ВЕТЕРИНАРСТВО, КОМЕСАРСТВО, САПУНАРСТВО, СЕКРЕТАРСТВО; ВИЗИОНЕРСТВО, ДЕЗЕРТЕРСТВО, ДОКТРИНЕРСТВО, КОМИСИОНЕРСТВО, МИНИСТЕРСТВО, ОФИЦЕРСТВО, РЕВОЛУЦИОНЕРСТВО, ФРАКЦИОНЕРСТВО;

2. од именска основа: АВТОРСТВО, КОНЗУЛСТВО, МАЈСТОРСТВО, НЕГАТОРСТВО, НОВАТОРСТВО, ОРАТОРСТВО, ПИРАТСТВО, РАЦИОНАЛИЗАТОРСТВО, РЕДАКТОРСТВО, РЕКТОРСТВО, РЕФОРМАТОРСТВО, СОАВТОРСТВО, ТУТОРСТВО, ЦЕНЗОРСТВО;

3. од придавска основа: ИЛЕГАЛСТВО, ПАГАНСТВО, ПЛЕБЕЈСТВО, ПУРИТАНСТВО, РИВАЛСТВО;

4. од основата на партиципот на презентот на **-нт:** АГУТАНТСТВО (ad-iutant-), ДИСИДЕНТСТВО, КАПИТУЛАНТСТВО, ПРОТЕСТАНТСТВО, РЕГЕНТСТВО, СИМУЛАНТСТВО, СТУДЕНТСТВО, ШПЕКУЛАНТСТВО;

5. од основата на партиципот на перфектот: АДВОКАТСТВО, РЕНЕГАТСТВО.

1.4.5. Латинизми со други суфикси

Покрај посочените модели на адаптација со македонските суфикси *-ост*, *-ство* и др., имаме и други, иако помалубројни, но сепак присутни; се работи главно за суфикси, помалку својствени за нашиот јазик и се среќаваат кај лексеми прифатени од други словенски јазици (српски и бугарски):

-аш: *акцијаш*, *конференцијаш*, *протекционаш*, *секташ*, *центрумаш*;

-овка: *актовка*.

Лексемите *факултетлија*, *пубертетлија*, *дефицитлија* се образувани со турскиот суфикс *-li* (*-lu*, *lü*) кој служи за супстантивирање придавки; (пр. *tatli*, *belli*) кој во нашиот јазик е проширен уште со *-ја*: *факултет-li-ја*, *дефицит-li-ја*.

2. Придавки

Мошне бројна категорија од латинизмите се придавките. Тие се образуваат од латинска и неолатинска основа со додавање на суфиксите, вообичаени за формирање придавки во нашиот јазик:

-ен, *-на*, *-но*; *-ски*, *-ска*, *-ско*; *-чки*, *-чка*, *-чко*.

2.1. Образувања со суфиксот -ен,-на,-но

Суфиксот -ен е во врска со индоевропскиот *-no (ж.р.-na), со кој се образуваат придавки, изведени од именки, што означуваат некаква материја: сл. железнь, сребрънь; лат. ahae-
nus. Суфиксот е мошне продуктивен во словенските јазици; во рускиот тој се јавува како -аный: деревяный, полотняный, овсяный; во полскиот како -iany: eilniany, słomiany; во чешкиот како -eny: hliněný, slaměnýkožený; во српскиот како -ен: глинен, бакрен, гвозден, марвен, воден; во бугарскиот како -ен: сламен, огнен, вълнен.

Придавките - латинизми во нашиот јазик, со овој суфикс се образуваат од:

1. латинска или неолатинска именска основа, и тоа од:

а) именки со суфиксот -ура: цензурен, синекурен, минијатурен, сигнатурен, температурен, литературен, колоратурен, фактурен, мануфактурен, коректурен, конјунктурен, структурен, културен;

б) од основи на -ион- (главно девербативни): ревизионен, провизионен, пензионен, емисионен, комисионен, трансмисионен, перкусионен, дискусионен, инкубационен, елевационен, опсервационен, навигационен, облигационен, иригационен, реквизиционен, позиционен, композиционен, опозиционен, коалиционен, вегетационен, инвестиционен, акционен, редакционен, реакционен, селекционен, проекционен, инспекционен, конспекционен, конфекционен, обдукционен, редукционен, продукционен, репродукционен, конвенционен, контрацепционен, еволуционен, револуционен, контрарево-

ЛУЦИОНЕН, КОНСТИТУЦИОНЕН, ЛИКВИДАЦИОНЕН, РЕКРЕАЦИОНЕН, МОБИЛИЗАЦИОНЕН, СТЕРИЛИЗАЦИОНЕН, АМОРТИЗАЦИОНЕН, КОМПЕНЗАЦИОНЕН, СЕНЗАЦИОНЕН, КОНВЕРЗАЦИОНЕН, КОМУНИКАЦИОНЕН, КВАЛИФИКАЦИОНЕН, ВЕРИФИКАЦИОНЕН, РАТИФИКАЦИОНЕН, ФОРТИФИКАЦИОНЕН, ПРОВОКАЦИОНЕН, ИНСТАЛАЦИОНЕН, АПЕЛАЦИОНЕН, ВЕНТИЛАЦИОНЕН, РЕГУЛАЦИОНЕН, АРТИКУЛАЦИОНЕН, ЦИРКУЛАЦИОНЕН, САНАЦИОНЕН, КООРДИНАЦИОНЕН, КУЛМИНАЦИОНЕН, ОКУПАЦИОНЕН, РЕПАРАЦИОНЕН, ВИБРАЦИОНЕН, ОПЕРАЦИОНЕН, КОНЦЕНТРАЦИОНЕН, РЕГИСТРАЦИОНЕН, ВЕГЕТАЦИОНЕН, ГРАВИТАЦИОНЕН, АГИТАЦИОНЕН, ХАБИЛИТАЦИОНЕН, РЕХАБИЛИТАЦИОНЕН, РЕЦИТАЦИОНЕН, КОНСУЛТАЦИОНЕН, ОРИЕНТАЦИОНЕН, РОТАЦИОНЕН, СИТУАЦИОНЕН, ПРОХИБИЦИОНЕН, ЕКСПЕДИЦИОНЕН;

в) од придавки, почесто компаративни основи на -ор: ИЛУЗОРЕН, СУПЕРИОРЕН, ИНФЕРИОРЕН, АПРИОРЕН (a priori), КОНТРАДИКТОРЕН;

г) од латинизми на -ер: РЕВОЛУЦИОНЕРЕН, РЕАКЦИОНЕРЕН, КОНТРАРЕВОЛУЦИОНЕРЕН (и сложенките - хибриди: ПРОТИВРЕВОЛУЦИОНЕРЕН и ПРЕДРЕВОЛУЦИОНЕРЕН);

д) од други именски основи: РЕЗЕРВЕН, ПРОПАГАНДЕН, СЕКУНДЕН, ФАБУЛЕН, СОМНАБУЛЕН, БЕСКРУПУЛЕН, МИНУТЕН, ТЕМПЕРАМЕНТЕН, СЕДИМЕНТЕН, МОМЕНТЕН;

2. латинска или неолатинска придавска основа, и тоа од:

а) придавска основа на -ос- (denominativa): РЕЛИГИОЗЕН, ГРАНДИОЗЕН, СТУДИОЗЕН, КУРИОЗЕН, ГРАЦИОЗЕН, АМБИЦИОЗЕН, ОФИЦИОЗЕН, ТЕНДЕНЦИОЗЕН, ПРЕТЕНЦИОЗЕН и НЕПРЕТЕНЦИОЗЕН, СЕНТЕНЦИОЗЕН, МИНУЦИОЗЕН, НЕБУЛОЗЕН, ТУБЕРКУЛОЗЕН, МУСКУЛОЗЕН, ЦЕЛУЛОЗЕН, СКРУПУЛОЗЕН, БЕСКРУПУЛОЗЕН и НЕСКРУПУЛОЗЕН, СКРОФУЛОЗЕН, ВЕНОЗЕН, ВИТАМИНОЗЕН, РИГОРОЗЕН, МОНСТРУОЗЕН, ВИРТУОЗЕН;

б) придавска основа на ~~-ал-~~/~~-ел-~~: глобален, нелегален и илегален, феудален, реален, верзален, универзален, трансверзален, каузален, лабијален, адвербијален, тривијален, дилувирален, радијален, генијален, конгенијален, церемонијален, материјален, феријален, екваторијален, територијален, екстериторијален, специјален, официјален, супстанцијален, диференцијален, есенцијален, потенцијален, егзистенцијален, провинцијален, социјален, терцијален, радикален, вертикален, фискален, вокален, локален, фокален, минимален, оптимален, децимален, максимален, абнормален и ненормален, банален, вагинален, сигнален, оригинален, кардинален, криминален, номинален, финален (и хибрирот полуфинален), регионален, тродимензионален, конфесионален, професионален, сензационален, национален, интернационален, рационален, традиционален, кондиционален, функционален, конвенционален, емоционален, пропорционален, персонален, комунален, интегрален, либерален, федерален, генерален, минерален, спирален, морален, аморален, неморален, темпорален, пасторален, спектрален, централен, семестрален, триместрален, неутрален, процедурален, плурален, структурален, гутурален, палатален, фатален, метален (од именска основа *metallum*), центрипетален, витален, генитален, капитален, тотален, квартален, ориентален, ментален, фундаментален, орнаментален, сакраментален, експериментален, сентиментален, моментален, монументален, инструментален, фронтален, брутален, кристален, индивидуален, процесуален, сексуален, ритуален, спиритуален, интелектуален, евентуален, процентуален, текстуален, триумфален, центрифугален;

в) придавска основа на **-ел-ен**: ПРИНЦИПИЕЛЕН, АКВАРЕЛЕН, ВИЗУЕЛЕН, МАНУЕЛЕН, АКТУЕЛЕН, НЕАКТУЕЛЕН (како што веќе е кажано, образувањата на **-ел** се од посредништвото на францускиот јазик: *actuelle, principielle* и т.н.);

г) образувања од други придавски основи: **-бил-ен**: ВАРИЈАБИЛЕН, ЛАБИЛЕН, РЕСПЕКТАБИЛЕН, СТАБИЛЕН, СЕНЗИБИЛЕН, МОБИЛЕН; **-ил-ен**: ЦИВИЛЕН, СЕРВИЛЕН, АГИЛЕН, СЕНИЛЕН, СТЕРИЛЕН, ИНФАНТИЛЕН, СУПТИЛЕН, ТЕКСТИЛЕН, БАЦИЛЕН, САЛИЦИЛЕН, но и ФАМИЛЕН;

д) од придавска основа на **-мо-**: ЛЕГИТИМЕН, ИНТИМЕН, СУБЛИМЕН;

е) од придавска основа на **-ар**: СОЛИДАРЕН, ЛЕГЕНДАРЕН, СЕКунДАРЕН, ЛИНЕАРЕН, ФАМИЛИЈАРЕН, ТЕРЦИЈАЛЕН, ТАБЕЛАРЕН, ЈУБИЛАРЕН, КАПИЛАРЕН, РЕГУЛАРЕН, СИНГУЛАРЕН, КОНЗУЛАРЕН, СПЕКТАКУЛАРЕН, ПЕРПЕНДИКУЛАРЕН, ЦИРКУЛАРЕН, ПОПУЛАРЕН, ТИТУЛАРЕН, ИМАГИНАРЕН, ЛИТЕРАРЕН, ХОНОРАРЕН, ПЛАНЕТАРЕН, ИНТЕРПЛАНЕТАРЕН, МОНЕТАРЕН, ТОТАЛИТАРЕН, УТИЛИТАРЕН, ХУМАНИТАРЕН, САНИТАРЕН, СУФИЦИТАРЕН, ТЕСТАМЕНТАРЕН, ФРАГМЕНТАРЕН, ЕЛЕМЕНТАРЕН, РУДИМЕНТАРЕН, ДОКУМЕНТАРЕН, СТАТУТАРЕН;

ж) од основа на **-нт**: РЕЛЕВАНТЕН, ЕКСТРАВАГАНТЕН, ЕЛЕГАНТЕН, АРОГАНТЕН, ВАКАНТЕН, АМБУЛАНТЕН, ПРЕГНАНТЕН, ДОМИНАНТЕН, ПРЕДОМИНАНТЕН, КОНСОНАНТЕН, СОНАНТЕН, ФЛАГРАНТЕН, ТОЛЕРАНТЕН, КОНСТАНТЕН, ФРЕКВЕНТЕН, КОНСЕКВЕНТЕН, ЕЛОКВЕНТЕН, ИНТЕЛИГЕНТЕН, УРГЕНТЕН, ЕВИДЕНТЕН, ИНЦИДЕНТЕН, ЕКВИВАЛЕНТЕН, ПЕРМАНЕНТЕН, ИМАНЕНТЕН, ЕМИНЕНТЕН, ПРОМИНЕНТЕН, ТРАНСПАРЕНТЕН, ИНДИФЕРЕНТЕН, КУРЕНТЕН, КОНКУРЕНТЕН, ЛАТЕНТЕН, КОМПЕТЕНТЕН, ПРЕПОТЕНТЕН, ИМПОТЕНТЕН, КОНГРУЕНТЕН, РЕКОНВАЛЕСЦЕНТЕН, ОПОНЕНТЕН, КОРПУЛЕНТЕН, СЕДИМЕНТЕН, ТЕМПЕРАМЕНТЕН;

ж) од основата на партиц. на перфектот: адекватен, агрегатен, облигатен, ординатен, координатен, сонатен, сепаратен, акуратен, резултатен и безрезултатен, екзактен, апетитет, апсолутен;

з) од придавска основа на *-icus*; латинските и неолатинските придавки на *-icus*, во нашиот јазик како латинизми - придавки, го имаат суфиксот *-ичен*: фабричен, венеричен, сатиричен, калоричен, ексцентричен, класичен, идентичен, реалистичен, рационалистичен.

2.2. Образувања со суфиксот *-ски, -ска, -ско*

Суфиксот *-ски*, со кој во македонскиот јазик се образуваат најчесто *adjectiva relativa* од именки и придавки е мошне продуктивен и при образувањето ваков вид придавки од латинска и неолатинска основа; почесто е изведувачето од именки и тоа од оние, што означуваат имиња на места, лица и животни: *скопски, царски, говедски, свадбарски* и сл. Овој суфикс, како *-iskŭ* присутен е и во старословенскиот јазик: *палестинскъ, чловѣчскъ, отъчскъ, божьскъ*. Во рускиот јазик се јавува како *-ский*: *советский, чешский, дурацкий*; во полскиот како *-ski*: *pánski, ludzky*; во чешкиот како *-ský*: *mužský, prorocký*; во словенечкиот како *-ski*: *ljudski, živiljenski, bratski*; во српскиот како *-ски*: *царски, историјски, божански*; во бугарскиот како *-ски*: *женски, човечески*.

Латинизмите - придавки со суфиксот -ски се образуваат:

а) со додавање на овој суфикс на латинска или неолатинска номинативска форма: конзулски, радиумски, алуминиумски, санаториумски, ораториумски, авторски, реставраторски, магистерски, министерски;

б) со додавање на -ски на именка - латинизам: фестивалски, радикалски, кардиналски, генералски, плуралски, металски, меридијански, вулкански, ветерански, витамински, термински, календарски, коледарски, семинарски, ветеринарски, комунарски, сапунарски, фратарски, секретарски, семестарски, регистарски, пензионерски, мисионерски, комисионерски, фракционерски, колекционерски, револуционерски, аматерски, радио-аматерски, пролетерски, шпедитерски, кондуктерски, волонтерски, магистерски, министерски, офицерски, портирски, пастирски, кандидатски, сенатски, интернатски, пиратски, магистратски, сателитски, вагабондски, институтски, проститутски, херкулски;

в) со додавање на -ски на основата од латинизам: пагански, вегетаријански, преторијански, републикански, пуритански, дисциплински, марински, латински, медицински, машински.

Придавки на -ски се образуваат и од адаптираните латински називи на месеците: јануарски, февруарски, априлски, мајски, јунски, јулски, септемврски, октомврски, ноемврски, декемврски; од имињата на месеците март и август, придавките се образуваат со двојна суфиксација: март-ов-ски, август-ов-ски; вака се образувани уште и формите фронтovski и снoвoвски.

2.3. Образувања со суфиксот -чки,-чка,-чко

Со овој суфикс се образуваат придавки од:

а) латинизмите на суфиксот *-ка* (лат. *-ca*): *републички, фабрички, авијатички, статички, фактички, антички, специфички;*

б) латинизмите на *-ист*: *кубистички, лингвистички, релативистички, позитивистички, објективистички, субјективистички, пропагандистички, вербалистички, реалистички, империјалистички, материјалистички, социјалистички, егзистенцијалистички, националистички, интернационалистички, формалистички, криминалистички, рационалистички, централистички, натуралистички, структуралистички, фаталистички, капиталистички, индивидуалистички, спиритуалистички, новелистички, стилистички, nihilистички, солистички, песимистички, оптимистички, реформистички, урбанистички, хуманистички, феминистички, ревизионистички, импресионистички, експресионистички, сецесионистички, протекционистички (но и протекционашки), еволуционистички, комунистички, опортунистички, егоистички, партикуларистички, тоталитаристички, милитаристички, утилитаристички, хумористички, терористички, јуристички, футуристички, прогресистички, сепаратистички, артистички, апсолутистички, алтруистички, пацифистички, нацистички, публицистички, фашистички (антифашистички и профашистички).*

3. Глаголи

Глаголите – латинизми се морфолошка категорија, која во нашиот јазик продира нешто подоцна од останатите морфолошки категории. Веќе видовме дека кај претставниците на нашата Преродба (Миладинов, Прличев, Цинот) соодносот меѓу латинизмите – глаголи и останатите морфолошки категории (именки, придавки) е во полза на последниве; слична е ситуацијата и во текстовите на македонски јазик во печатот во периодот од 1941–1944 год. Што се однесува пак до актуелната состојба, глаголските форми со латински радикални морфеми се застапени во голема бројност во севкупниот лексички фонд на македонскиот јазик и тој број, како впрочем кај именските форми, покажува тренд на постојано зголемување.

Интересно е да се одбележи дека речиси сите глаголи со латинска основа во нашиот јазик припаѓаат на -а (-ува, -ира); на групата -и ѝ припаѓаат само деноминативните глаголи: *оригиналничи* (оригинал < origo, -inis) и *сентименталничи* (сентиментален < sentimentalism < sentimentum). Исто така, речиси сите се од категоријата – тразни глаголи, освен *оформи*, *дооформи*, *пооформи*.

3.1. Глаголски образувања со суфиксот -ува

Одреден број глаголи – латинизми се образувани со вербалниот суфикс -ува; овој суфикс е мошне стар и е карактеристичен

за говорот на нашите луѓе од крајот на минатиот век;⁸ се јавува во повеќето словенски јазици како глаголски формант; во полскиот -owa- (wioslować, pomadować). Во рускиот јазик овој суфикс може да се следи уште во XVII. век, и тоа најчесто кај глаголи со туѓа основа, кои во рускиот продреле главно преку полскиот.⁹ Подоцна, од XVIII. век до денес, во рускиот јазик мошне продуктивен станува суфиксот -ирова-, со кој се градат во овој јазик глаголите од туѓа основа; во XIX. век за формирање на вакви глаголи се појавува и суфиксот -изирова-, а кон крајот на XIX. век и -фицирова-.¹⁰

Во македонскиот јазик, глаголи со овој суфикс од латинска основа се јавуваат мошне рано. Единствената глаголска форма, што ја сретнавме во обработуваниот текст од Константин Миладинов - *ИНТЕРЕСВИТ* е синкопирано дијалектно образување на личен глаголски облик со овој суфикс. Вакви глаголи среќаваме и кај Крсте П. Мисирков: *асимилирауа, деморализуа, диктуат, интересуат* и др. Во текстовите на весниците од 1942 година среќаваме: *протестуат, диктујат, диригујат, констатуеја, рецитует* и сл.; во 1944 година: *дисциплинува, привелегова* и сл.

Иако суфиксот -ува во нашиот јазик е мошне продуктивен и со него и денес се образуваат глаголи од туѓа основа (*шлифува,*

---

⁸ Димитровски, Т.: Интернационалниот лексички слој..., Македонски јазик, 28 р.93.

⁹ Виноградов, В.В.: Русский язык, р.435.

¹⁰ Абилова, Н.С.: Слова интернационального происхождения в русском языке нового времени, Москва, 1967, р.16.

шлагфува, шверцува, линчува, спортува, спарингува, спринтува и сл.), глаголите со латинска основа, образувани со овој суфикс, во Речникот на македонски јазик, по бројност, заостануваат зад оние со -ира.

Со суфиксот -ува се образувани неколку глаголи со латинска основа, кои не припаѓаат во фондот на т.н. интелектуална лексика, а се доста фреквентни во говорниот јазик. Тоа се глаголите *опоганува* (< *paganus* < *pagus*), *насапунисува* (< *sapo*, -onis), *мајсторува* (< *magister*), *лустросува* (< *lustrare*), *чпиртосува* (< *spiritus*), *комитува* (< *comes*, -itis).

Глаголите-латинизми со суфиксот -ува се образуваат од:

а) латинизми-именки со суфиксот -ство: *секретарствува* (< *секретарство* < *секретар* < *secretarius* < *secretum*), *регентствува* (*регентство* < *регент* < *regens* < *rego*, 3.);

б) латинизми-именки на -а: *публикува* (< *публика* < *publica*), *фабрикува* (< *фабрика* < *fabrica* < *faber*), *оформува*, *дооформува*, *пооформува*, *деформисува* (< *forma*);

в) латинска партиципска основа: *контузува* (*contundo*, 3. -tundi, *contusum*), *пресува* (*premo*, 3. *pressi*, *pressum*);

г) презентска основа на некои глаголи: *редигува* (*redigo*, 3. *redegi*, *redactum*), *емитува* (*emitto*, 3. *emisi*, *emissum*);

д) латинизми-апелативи за означување професија: *конзулува* (*consul*), *докторува* (*doctor*), *адвокатува* (*advocatus*);

е) сложени со морфемата -fic- (апофониран облик од глаголската основа -fac-): *квалификува*, *предквалификува* и *дисквалификува* (*qualis*, *facio*), *персонификува* (*persona*, *facio*), *верификува* (*verum*, *facio*), *глорификува* (*gloria*, *facio*), *класификува*,

ПРЕКЛАСИФИКУВА (classis, facio), ФАЛСИФИКУВА (falsum, facio), РАТИФИКУВА (ratio, facio), ИДЕНТИФИКУВА (identidem, facio), КОНФИСКУВА (cum, fiscus, facio).

Повеќето глаголи со суфиксот *-ува* имаат дублети, што завршуваат на *-ира*, па имаме: РЕДИГУВА / РЕДИГИРА, КВАЛИФИКУВА / КВАЛИФИЦИРА (и ПРЕКВАЛИФИКУВА / ПРЕКВАЛИФИЦИРА, ДИСКВАЛИФИКУВА / ДИСКВАЛИФИЦИРА), ПЕРСНИФИКУВА / ПЕРСНИФИЦИРА, ГЛОРИФИКУВА / ГЛОРИФИЦИРА, КЛАСИФИКУВА / КЛАСИФИЦИРА (ПРЕКЛАСИФИКУВА / ПРЕКЛАСИФИЦИРА), РАТИФИКУВА / РАТИФИЦИРА, ИДЕНТИФИКУВА / ИДЕНТИФИЦИРА. Во говорниот јазик се слушаат и формите: ЕМИТИРА, ПУБЛИЦИРА, ФАБРИЦИРА, што укажува на тенденцијата за постепено истиснување на суфиксот *-ува* за сметка на *-ира*.

Една група глаголи-латинизми завршува на *-сува*: ИНТЕРЕСУВА (со дублет ИНТЕРЕСИРА), ПОЗАИНТЕРЕСУВА (interesse), ДЕФОРМИСУВА (deformo, 1.), ПРОФАНИСУВА (profanus), ИНВЕНТАРИСУВА (inventariso, 1. < invenio, 3.), ДЕГЕНЕРИСУВА (de-genero, 1; дублет ДЕГЕНЕРИРА), ДЕКОРИСУВА (decoro, 1. < decor; дублет ДЕКОРИРА), ДЕФЛОРИСУВА (defloriso < de, flos, -ris; дублет ДЕФЛОРИРА).

Од глаголите-латинизми, образувани со суфиксот *-ува* се образувани и глаголски именки на *-ње*: ФАБРИКУВАЊЕ, КВАЛИФИКУВАЊЕ, ПРЕКВАЛИФИКУВАЊЕ, ДИСКВАЛИФИКУВАЊЕ, ВЕРИФИКУВАЊЕ, КЛАСИФИКУВАЊЕ, ПРЕКЛАСИФИКУВАЊЕ, ФАЛСИФИКУВАЊЕ, РАТИФИКУВАЊЕ, РЕПРОДУКУВАЊЕ, КОНЗУЛУВАЊЕ, ИНТЕРЕСУВАЊЕ, ПРОФАНИСУВАЊЕ, САПУНИСУВАЊЕ, ИНВЕНТАРИСУВАЊЕ, ДЕГЕНЕРИСУВАЊЕ, ДЕКОРИСУВАЊЕ, ДЕФЛОРИСУВАЊЕ, МАЈСТОРИСУВАЊЕ, ЛУСТРОСУВАЊЕ, АДВОКАТУВАЊЕ, КОМИТУВАЊЕ. Повеќето од овие *nomina verbalia* имаат свои дублети на *-ирање*:

квалификуване / квалифицирање, дегенерисување / дегенерирање и сл.

Забележани се и неколку глаголски придавки од овие и вакви глаголи: квалификуван, неквалификуван, дисквалификуван, конфискуван, заинтересуван, некомпромитуван.

3.2. Глаголски образувања со суфиксот -ира

Суфиксот *-ира* е далеку пофреквентен и попродуктивен при образувањето на глаголи од туѓа основа (француска, англиска, германска, грчка и сл.: *шокира, маневрира, авансира, сторнира, стопира, фразира, философира*), па во таа смисла и од латинска основа. Овој суфикс претставува словенска адаптација на германскиот инфинитивен суфикс *-ierēn* (кој од своја страна, пак, е германска адаптација на латинскиот инфинитивен суфикс *-re*, постаро *-se*), што го посочува германскиот јазик како еден од јазиците, изворници на латинизми. Овој суфикс се јавува често и во проширената форма *-изира*, при што, формантот *-из-* може да се смета како една интерфиксална морфема присутна при латинизирањето на грчки глаголи во вулгарниот латинитет, првин како *-izare* (*scortizare = scortum facere*); овој суфикс е прифатен од христијанските автори, кои во своите текстови со него ги латинизираат грчките глаголи, на пр. *catechizare, baptizare*; во средновековниот латинитет овој суфикс се јавува како *-isare: martyrisare, prophetisare*. Потеклото на овој суфикс го наоѓаме во грчкиот

инфинитивен суфикс -ιζεῖν; подоцна -izare/-isare се зема и за образување глаголи од латинска основа: moralizare, motivizare, pulverizare. Суфиксот -isare означува дека се врши дејствие, што е искажано во основата на глаголската форма. Пр. *nationalizare: aliquem in numero civium adsciscere; Slavizare: Slavicam linguam propagare; vulgarizare: in vulgarem linguam vertere; extemporisare: ex tempore dicere* и т.н.¹¹ Употребата на суфиксот -isare се распространува дотаму што и постојните и широко познати класичнолатински глаголски форми во средновековниот латинитет се прошируваат со овој суфикс и се образуваат нови глаголски форми, кои покажуваат тенденција да ги истиснат класичните; пр. *oblivisare*, покрај *oblivisci*, *novizare*, покрај *innovare; votizare - sufragium dare, votare* и сл.

Суфиксот -ira се поврзува често и со морфемата -fic- во -ficira; формантот -fic-, како што веќе посочивме, е апофонирана глаголската основа -fac- од глаголот *facio, 3. feci, factum* 'прави' па во таа смисла, значењето на -ficira се доближува до она на -izira.

3.2.1. Образување глаголи со -ира од

латинска презентска основа

проскрибира (*pro-scribo, 3.*), апсорбира (*ab-sorbo, 3.*), колквира (*colloquor, 3.*), апсолвира (*ab-solvo, 3.*), промовира (*pro-*

---

¹¹ Bartal.: glossarium...

moveo, 2.), *реновира* (re-novo, 1.), *резервира* (re-servo, 1.), *кон-*
зервира (con-servo, 1.), *сервира* (servio, 4.), *реагира* (re-ago, 3.),
пропагира (pro-pagor, 1.), *делегира* (de-lego, 3.), *негира* (nego,
1.), *редигира* (redigo, 3. < re-ago), *диригира* (dirigo, 3. < de-rego,
3.), *коригира* (corrigo, 3. < con-rego, 3.), *тангира* (tango, 3.), *ур-*
гира (urgo, 3.), *деградира* (de-gradior, 3.), *експедира* (expedio,
4.), *ревидира* (re-video, 2.), *скандира* (scando, 3.), *претендира*
(prae-tendo, 3.), *кореспондира* (co-respondeo, 2.), *рефундира* (re-
fundo, 3.), *аплаудира* (applaudo < ad-plaudo, 1.), *простудира*, *сту-*
дира (studeo, 2.), *компензира* (compenso, 1.), *рецензира* (re-cen-
seo, 2.), *конверзира* (con-verso, 1.), *креира* (creo, 1.), *инсталира*
(н.л. installo, 3.), *апелира* (appello, 1.), *интерпелира* (inter-
pello < inter appello, 1.), *рефлектира* (re-flecto, 1.), *анектира*
(annecto, 3.), *егзалтира* (ex-alto, 1.), *резултира* (resulto, 1.),
симулира (simulo, 1.), *декламира* (de-clamo, 1.), *соиздекламира*,
прокламира (pro-clamo, 1.), *рекламира* (re-clamo, 1.), *депримира*
(deprimo < de-premo, 3.), *афирмира* (affirmo < ad-firmo, 1.), *санира*
(sano, 1.), *конвенира* (con-venio, 4.), *резигнира* (re-signo, 1.),
комбинира (combindo, 1.), *деклинира* (de-clino, 1.), *дефинира* (de-
finio, 4.), *фасцинира* (fascinator, 1.), *депонира* (de-pono, 3.), *им-*
понира (impono < in-pono, 3.), *експонира* (ex-pono, 3.), *транспонира*
(trans-pono, 3.), *интонира* (in-tono, 1.), *капира* (capio, 3.), *пер-*
ципира (percipio < per-capio), *корумпира* (corrumpo < conrumpro, 3.),
узурпира (usurpo, 1.), *окупира* (occupo < ob-cupo, 1.), и *преокупира*,
декларира (de-claro, 1.), *репарира* (re-paro, 1.), *компарира* (com-
paro, 1.), *препарира* (prae-paro, 1.), *вибрира* (vibro, 1.), *реста-*
врира (restauro, 1.), *емигрира* (e-migro, 1.), *имигрира* (immigro

< inmigro, 1.), СУГЕРИРА (suggero, 3. < sub-gero, 3.), ТОЛЕРИРА (tolero, 1.), ПРОСПЕРИРА (pro-spero, 1.), РЕФЕРИРА (re-fero, -ferre), КОРЕФЕРИРА (co-re-fero, -ferre), РЕКВИРИРА (requiro < re-quaero, 3.), ИНСПИРИРА (in-spiro, 1.), КОНСПИРИРА (con-spiro, 1.), ИГНОРИРА (ignoro, 1.), ПЕРФОРИРА (per-foro, 1.), ФИЛТРИРА (filtro, 1.), СЕКВЕСТИРА (деном. < sequester, 3.), АДМИНИСТРИРА (ad-ministro, 1.), ДЕМОНСТРИРА (de-monstro, 1.) и ПРОДЕМОНСТРИРА, ИЛУСТРИРА (illustro, 1. < in-lustro, 1.), КОНКУРИРА (con-curro, 3.), ИНТЕРЕСИРА (inter-esse) и ЗАИНТЕРЕСИРА, ПОЗАИНТЕРЕСИРА, РЕПЕТИРА (re-peto, 3.) и КОРЕПЕТИРА (co-re-peto, 3.), ИНТЕРПРЕТИРА (inter-pretor, 1. , деном. < interpres, -etis), АГИТИРА (agito, 1.), ЕЛЕКТИРА (electo, 1. , интенз. < eligo < e-lego), ИМИТИРА (imitor, 1.), КОМПРОМИТИРА (compromitto, 3. < com-pro-mitto, 3.), РЕЦИТИРА (re-cito, 1.), ЛИЦИТИРА (licitor, 1.) и ИЗЛИЦИТИРА, РЕСПЕКТИРА (re-specto, 1. , интенз. < respicio < re-specio), ИНСПЕКТИРА (in-specto, 1. < in-spicio), ПРЕЗЕНТИРА (praesento, 1. < praesens), РЕПРЕЗЕНТИРА (re-praesento, 1.), КООПТИРА (co-opto, 1.), КОНВЕРТИРА (con-vertio, 3.), КОНЦЕРТИРА (con-certo, 1.), РЕПОРТИРА (re-porto, 1.), ИМПОРТИРА (importo, 1. < in-porto, 1.), ТРАНСПОРТИРА (trans-porto, 1.), ПРОТЕСТИРА (pro-testo, 1.), МАНИФЕСТИРА (manifesto, 1.), ЕГЗИСТИРА (existo, 3.), КОЕГЗИСТИРА (co-existo, 3.), ПЕРКУТИРА (per-cutio < per-quaetio, 3.), ДИСКУТИРА (dis-cutio, -quatio, 3.) и ПОДИСКУТИРА, ПРОДИСКУТИРА, САЛУТИРА (saluto, 1.), МУТИРА (muto, 1.), АМПУТИРА (amputo, 1.), ЕВАКУИРА (e-vacuo, 1.), ЕВОЛУИРА (e-volvo, 3.), ИНСИНУИРА (in-sinuo, 1.), КОНСТИТУИРА (constituo, 3.), КОНСТРУИРА (construo, 3.), РЕКОНСТРУИРА (re-con-struo, 3.), ПРОСТИТУИРА (prostittuo, 3.), ТРИУМФИРА (triumpho, 1.), АБДИЦИРА (ab-dico, 3.), ПРЕЗУ-

дицира (prae-iudico, 1.), комплицира (complico, 1.), комуницира (communico, 1.), проицира (proicio, 3.), евоцира (e-voco, 1.), егзерцира (exerceo, 2.), реконгносцира (re-congnosco, 3.), редуцира (re-duco, 3.), продуцира (produco, 3.).

3.2.2. Образување глаголи со -ира

од партиципска основа

прецизира (prae-cido, 3. -cidi, -cisum < prae-caedo, 3. -cidi, -caesum), позира (pono, 3. posui, positum), верзира (verto, 3. versus), пасира (patior, 3. passus), регресира (regredior < re-gradior, 3. regressus), прогресира (progredior, 3. progressus), фиксира (fingo, 3. fixi, fixum), пулсира (pello, 3. pepuli, pulsum), датира (do, 1. datum), статира (sto, 1. steti, statum), констатира (con-sto, 1.), комплетира (com-pleo, 2. completum), кредитира (credo, 3. credidi, creditum), акредитира (ad-credo, 3.), дискредитира (dis-credo, 3.), редактира (redigo, 3. -egi, redactum < re-ago, 3.), пактира (paciscor, 3. pactus), проектира (proicio, 3. -ieci, proectum), афектира (afficio, 3. -feci, affectum), диктира (dico, 3. dixi, dictum) и подиктира, пунктира (pungo, 3. punxi, punctum), консултира (consulo, 3. -ui, consultum), концептира (concupio, 3. concepi, conceptum < cum-capio, 3.), дезертира (desero, 3. -ui, desertum), абортира (ab-orior, 3. abortus), концептира (concupio, 3. -cepi, conceptum < cum-capio, 3. -cepi, -captum).

3.2.3. Образовање глаголи со -ира

од номинална основа

кубира (cubus), нервира, разнервира (nervus), плагира (plagium), привилегира (privilegium), стипендира (stipendium), парцелира (parcella), дуплира (duplex), фабулира (fabula), регулира (regula), артикулира (articulus), гестикулира (gestus), калкулира (calculus), циркулира (circulus), стимулира (stimulus), формулира, исформулира (formula), манипулира (manus), капитулира (capitulus), титулира (titulus), премира (praemium), нормира (norma), формира (forma), реформира (re-forma), униформира (una forma), расформира, трансформира, стагнира (stagnum), ординира (ordo, -inis), дисциплинира (disciplina), елиминира (e + limen, -inis), инкриминира (in+crimen, -inis), кулминира (culmen, -inis), руинира (ruina), вакцинира (vaccina < vacca), пензионира (pensio, -ionis), фузионира (fusio, -onis), рационаира (ratio, -onis), стационаира (statio, -onis), санкционира (sanctio, -onis), функционира (functio, -onis), субвенционира (sub-ventio, -onis), еманципира (e-mancipium < manus, capio), темпира (tempus, -oris), копира (copia), прекопира, федерира (foedus, -eris), нумерира (numerus), дегенерира (de-genus, -eris), регенерира (re-genus), оперира (opus, -eris), кооперира (cum, opus, -eris), декорира (decor, -oris), хонорира (honor, -oris), репатрира (re, patria), центрира (centrum), концентрира (cum, centrum), сконцентрира, регистрира (regesta < res gestae), фигурира (figura), цензурира (censura), матурира (matura), денатурира (de, natura), фактурира (factura), класира (classis), прекласира, гравитира (gravitas),

ХОСПИТИРА (hospes, -itis), ОРИЕНТИРА (oriens, -ntis), ОРНАМЕНТИРА (ornamentum), ЦЕМЕНТИРА (caementum), ЕКСПЕРИМЕНТИРА (experimentum), КОМЕНТИРА (commentarius), ПРОКОМЕНТИРА, ФЕРМЕНТИРА (fermentum), АРГУМЕНТИРА (argumentum), ДОКУМЕНТИРА (documentum), АКЦЕНТИРА (accentus), КОНФРОНТИРА (cum, frons, -ntis), НОТИРА (nota), ИНВЕСТИРА (in, vestis), КОНТУМАЦИРА (contumacia), СЕКЦИРА (sectio, -onis), ДИФЕРЕНЦИРА (differentia), ПОТЕНЦИРА (potentia), ПОЛУЦИРА (pollutio, -onis).

3.2.4. Образување глаголи со -ира од придавска основа

РЕЦИДИВИРА (recidivus), СУПСТАНТИВИРА (substantivus), МОТИВИРА (motivus), ПАСИВИРА (passivus), АКТИВИРА (activus), РЕАКТИВИРА (reactivus), ПРОЛОНГИРА (pro, longus), ЛИКВИДИРА (liquidus), АКОМОДИРА (ad, comodus), КОНСОЛИДИРА (cum, solidus), СЕКУНДИРА (secundus), ИМПРОВИЗИРА (improvisus), ЛЕГИТИМИРА (legitimus), ПЛАНИРА (planus), ЕКСТЕРНИРА (externus), ВАРИРА (varius), ПАРИРА (par, paris), МЕМОРИРА (memor), ЕКСПРОПРИРА (ex, proprius), РЕХАБИЛИТИРА (re-habilis), АДАПТИРА (ad, aptus), АСОЦИРА (ad, socius).

3.2.5. Глаголи со -изира

Глаголите на *-изира* главно се образувани од придавски основи. Некои девербативни основи, на пр. оние со суфиксот *-iv-*, образуваат глаголи и со *-ира* и со *-изира*; пр. *пасивира* и *пасивизира*, *објективира* и *објективизира*, *култивира* и *култивизира* и сл.

Најголем број глаголи на *-изира* се образувани од:

а) придавските основи на *-lis*: *легализира* (*legalisare* < *legalis* < *lex*), *материјализира* (*materialisare* < *materialis* < *materia*), *индустрijализира* (*industrialisare* < *industrialis* < *industria*), *специјализира* (*specializare* < *specialis* < *species*), *социјализира* (*socialisare* < *socialis* < *socius*), *комерцијализира* (*commercialisare* < *commercium*), *вокализира* (*vocalisare* < *vocalis* < *vox*), *локализира* (*localisare* < *localis* < *locus*), *нормализира* (*normalisare* < *normalis* < *norma*), *сигнализира* (*signalisare* < *signalis* < *signum*), *национализира* (*nationalisare* < *nationalis* < *natio*), *рационализира* (*rationalisare* < *rationalis* < *ratio*), *генерализира* (*generalisare* < *generalis* < *genus*), *морализира* (*moralisare* < *moralis* < *mos*), *деморализира* (*de-moralisare*), *централизира* (*centralisare* < *centralis* < *centrum*), *неутрализира* (*neutralisare* < *neutralis* < *neuter*), *тотализира* (*totalisare* < *totalis* < *totus*), *стерилизира* (*sterilisare* < *sterilis*), *револуционализира* (*revolutionalisare* < *revolutionalis* < *revolutio*), *стабилизира* (*stabilisare* < *stabili*), *мобилизира* (*mobilisare* < *mobilis*), *демобилизира* (*de-mobilisare*);

б) од придавски основи на *-nus/-is*: *урбанизира* (*urbanisare* < *urbanus* < *urbs*), *романизира* (*romanisare* < *Romanus* < *Roma*), *германизира* (*germanisare* < *Germanus*), *имунизира* (*immunisare* < *immunis*);

в) од придавски основи на *-ris*: *вулгаризира* (*vulgarisare* < *vulgaris* < *vulgus*), *популаризира* (*popularisare* < *popularis* < *populus*), *милитаризира* (*militarisare* < *militaris* < *miles*), *демиталаризира* (*de-militarisare*), *поларизира* (*polarisare* < *polaris* < *polus*);

г) од именски основи: *вулканизира* (*vulcanisare* < *Vulcanus*), *карбонизира* (*carbonisare* < *carbo*), *колонизира* (*colonisare* < *colonia*), *пролетаризира* (*proletarisare* < *proletarius*), *фаворизира* (*favorisare* < *favor*), *валоризира* (*valorisare* < *valor*), *тероризира* (*terrorisare* < *terror*), *авторизира* (*auctorisare* < *auctor*), *амортизира* (*ammortisare* < *ad, mors*).

3.2.6. Verba composita со *-фиц-ира*

Повеќето од овие глаголи, образувани како сложенки со елементот *-фиц-*, за кој веќе рековме дека е апофониран облик на глаголската основа *fac-* (*facio*), имаат свои дублети со суфиксот *-ува* кај кои латинската фонема *-с* се изговара како *-к* (*квалификува*), зашто се нашла пред вокалот *-у*, додека кај неговиот дублет на *-ира*, истата изворна фонема, согласно со нормите на традиционалниот изговор на латинските и неолатинските лексеми, ќе се изговара како *-ц*, зашто се најде пред мекиот вокал *-и* (*квалифицира*).

Вакви глаголи се: *кодифицира* (*codex, facio*), *модифицира* (*modus, facio*), *квалифицира* (*qualis, facio*) и *преквалифицира*, *персонифицира* (*persona, facio*), *унифицира* (*unus, facio*), *верифицира* (*verum, facio*), *глорифицира* (*gloria, facio*), *класифицира*

(classis, facio) и *прекласифицира*, *фалсифицира* (falsus, facio), *ратицира* (ratio, facio), *ректицира* (rectus, facio), *идентицира* (identidem, facio), *специцира* (species, facio), *инфицира* (inficio < in-facio) и *дезинфицира* (de, inficio), *радиоцира* (radius, facio).

Со формантот *-фицира* се образуваат и хибридни сложеници, како: *петрицира* (гр. πέτρα, facio), *електрицира* (гр. ἤλεκτρον, facio), *русицира* (rus, facio), *киноцира* (гр. κινέω, facio), *мистицира* и сл.

3.3. Nomina verbalia

3.3.1. Глаголски придавки

Од латинизмите – глаголи и глаголски основи, во нашиот јазик се присутни и глаголски придавки:

а) од глаголите на *-ира*: *резервиран*, *конзервиран*, *привилегииран*, *коригиран*, *консолидиран*, *суспендиран*, *фундиран*, *депримиран*, *нормиран*, *координиран*, *дисциплиниран* и *недисциплиниран*, *патиниран*, *предестиниран*, *пасиониран*, *предиспониран*, *темпиран*, *преокупиран*, *окупиран*, *дегенериран*, *концентриран*, *илустриран*, *корумпиран*, *класиран*, *декласиран*, *заинтересиран*, *незаинтересиран*, *префиксиран*, *компромитиран*, *егзалтиран*, *неориентиран*,

ЦЕМЕНТИРАН, КОНТИНУИРАН, КОМПЛИЦИРАН, НЕКВАЛИФИЦИРАН, РЕДУЦИРАН, КОНДЕНЗИРАН, ВЕРЗИРАН;

б) од глаголи на **-изира**: КОЛЕКТИВИЗИРАН, СПЕЦИЈАЛИЗИРАН, ДЕМОРАЛИЗИРАН, ЦЕНТРАЛИЗИРАН, ПАЛАТАЛИЗИРАН, ЦИВИЛИЗИРАН, СТЕРИЛИЗИРАН.

3.3.2. Глаголски именки

Од глаголите - латинизми образувани се и глаголски именки на вообичаениот начин, односно, со додавање на суфиксот **-ње** на глаголската основа.

Од глаголите на **-ира** во Речникот се вклучени глаголските именки: апсорбирање, рецидивирање, реактивирање, култивирање, мотивирање, апсолвирање, реновирање, резервирање, конзервирање, нервирање, сервирање, реагирање, плагирање, пропагирање, делегирање, привилегирање, редигирање, коригирање, пролонгирање, деградирање, експедирање, ревидирање, кандидирање, скандирање, стипендирање, суспендирање, претендирање, кореспондирање, секундирање, фундирање, рефундирање, аплаудирање, алудирање, студирање, визирање, апелирање, парцелирање, асимилирање, компилирање, вентилирање, изолирање, дуплирање, фабулирање, регулирање, шпекулирање, партикулирање, гестикულიрање, калкулирање, циркулирање, симулирање, стимулирање, фомулирање, анулирање, капитулирање, рекапитулирање, акламирање, декламирање, рекламирање, прокламирање, сублимирање, афирмирање, нормирање, формирање, деформирање, реформирање, расформирање, сумирање, консумирање,

планирање, санирање, профанирање, стагнирање, импрегнирање, ре-
зигнирање, сигнирање, координирање, доминирање, партинирање,
руинирање, вакцинирање, ревакцинирање, фасцинирање, халуцинира-
ње, пензионирање, фузионирање, рационарање, стационирање,
санкционирање, функционирање, субвенционирање, компомирање,
интернирање, капирање, перцепирање, корумпирање, копирање,
прекопирање, преокупирање, варирање, парирање, репарирање, пре-
парирање, компарирање, вибрирање, реставрирање, сугерирање, ну-
мерирање, дегенерирање, регенерирање, кооперирање, просперирање,
реформирање, конферирање, реквирање, декорирање, игнорирање,
хонорирање, докторирање, перфорирање, репатрирање, филтрирање,
центрирање, концентрирање, сконцентрирање, секвестрирање, ре-
гистрирање, администрирање, фигурирање, цензурирање, конкурира-
ње, фактурирање, класирање, прекласирање, регресирање, прогрес-
ирање, интересирање, фиксирање, пулсирање, датирање, статирање,
контактирање, вегетирање, комплетирање, репетирање, гравитирање,
агитирање, акредитирање, хабилитирање, рехабилитирање, компро-
митирање, хоспитирање, цитирање, лицитирање, редактирање,
пактирање, рефлектирање, анектирање, проектирање, афектирање,
диктирање, пунктирање, резултирање, консултирање, презентирање,
репрезентирање, преориентирање, цементирање, експериментирање,
коментирање, ферментирање, аргументирање, документирање,
акцентирање, ротирање, адаптирање, каптирање, концептирање,
кооптирање, дезертирање, концерттирање, репортирање, секвести-
рање, инвестирање, протестирање, манифестирање, асистирање,
густирање, салутирање, ампутирање, конструирање, конституирање,

ПРОСТИТУИРАНЕ, КОНТРАХИРАНЕ, АПСТРАХИРАНЕ, ПРЕЈУДИЦИРАНЕ, КВАЛИФИЦИРАНЕ, ПРЕКВАЛИФИЦИРАНЕ, ВЕРИФИЦИРАНЕ, КЛАСИФИЦИРАНЕ, ПРЕКЛАСИФИЦИРАНЕ, ФАЛСИФИЦИРАНЕ, РАТИФИЦИРАНЕ, РЕКТИФИЦИРАНЕ, СПЕЦИФИЦИРАНЕ, РАДИОФИЦИРАНЕ, ЦЕКЦИРАНЕ, ПОТЕНЦИРАНЕ, ПРОВОЦИРАНЕ, ПРОДУЦИРАНЕ, РЕПРОДУЦИРАНЕ, ПОЛУЦИРАНЕ; ОРИГИНАЛНИЧЕЊЕ, СЕНТИМЕНТАЛИЧЕЊЕ;

Глаголски именки од глаголи на **-изира**: ПАСИВИЗИРАНЕ, АКТИВИЗИРАНЕ, РЕАКТИВИЗИРАНЕ, МАСОВИЗИРАНЕ, РЕАЛИЗИРАНЕ, СПЕЦИЈАЛИЗИРАНЕ, СОЦИЈАЛИЗИРАНЕ, ЛОКАЛИЗИРАНЕ, НОРМАЛИЗИРАНЕ, СИГНАЛИЗИРАНЕ, НАЦИОНАЛИЗИРАНЕ, РАЦИОНАЛИЗИРАНЕ, ГЕНЕРАЛИЗИРАНЕ, МОРАЛИЗИРАНЕ, ЦЕНТРАЛИЗИРАНЕ, НЕУТРАЛИЗИРАНЕ, ПАЛАТАЛИЗИРАНЕ, КАПИТАЛИЗИРАНЕ, СТАБИЛИЗИРАНЕ, МОБИЛИЗИРАНЕ, ЦИВИЛИЗИРАНЕ, СТЕРИЛИЗИРАНЕ, СТИЛИЗИРАНЕ, ВУЛКАНИЗИРАНЕ, РОМАНИЗИРАНЕ, ГЕРМАНИЗИРАНЕ, КАРБЕНИЗИРАНЕ, РЕВОЛУЦИОНИЗИРАНЕ, КОМУНИЗИРАНЕ, ВУЛГАРИЗИРАНЕ, СОЛИДАРИЗИРАНЕ, ПОЛАРИЗИРАНЕ, ПОПУЛАРИЗИРАНЕ, ПРОЛЕТАРИЗИРАНЕ, РЕМИЛИТАРИЗИРАНЕ, ФАВОРИЗИРАНЕ, КОНКРЕТИЗИРАНЕ, АМОРТИЗИРАНЕ, АПСОЛУТИЗИРАНЕ, ПРЕЦИЗИРАНЕ, ФАШИЗИРАНЕ.

Г Л А В А   I V

ИНТЕГРАЦИЈА НА ЛАТИНИЗМИТЕ И ПЕРМАНЕНТНИОТ РАСТЕЖ НА
НИВНИОТ БРОЈ ВО ЛЕКСИЧКИОТ ФОНД НА НАШИОТ ЈАЗИК И ГОВОР

1. Патиштата на продир на латинизмите

Латинизмите со право се вбројуваат во меѓународната лексика; создадени во една земја, тие, особено денес, при сегашното ниво на техничкиот напредок на средствата за комуникација - бргу продираат во многу јазици, се вклучуваат во лексичкиот фонд на одредена земја, се прилагодуваат на конкретната јазична стварност и продолжуваат да егзистираат во него како негова состојка.

Бројните латинизми во нашиот јазик продирале по различни патишта, преку јазици-посредници и мошне е тешко со сигурност да се утврди од каде токму еден латинизам дошол кај нас, Сепак, според некои фонетски и морфолошки белези можат да се насетат тие патишта и да се посочат јазиците-изворници на латинизмот и јазиците-посредници.

Веќе истакнавме дека еден од тие патишта води преку грчкиот јазик, особено кај постарите латинизми, оние, вгнездени во народниот говор: *кандило*, *пондила*, *стерна*, *расо* и сл. Со оглед на соседството на овие два јазика, грчкиот и македонскиот, овој пат на восприемање се чини природен и нормален.

Латинизмите во нашиот јазик најмногу продираат преку посредништвото на словенските јазици и тоа главно преку рускиот, бугарскиот, српско-хрватскиот: Константин Миладинов латинизмите *религиозны*, *сенаторски*, *пени* - јасно е дека ги прифаќа од

рускиот јазик, додека *пунктови*, *актови*, иако предадени со руска графика, укажуваат на бугарскиот или српскиот како посредници; Марко Цепенков латинизмите *редакторство*, *рецензија*, *рецензира*, *администратор*,¹ најверојатно ги презел од бугарскиот јазик.

Кај Крсте П. Мисирков латинизмите *илустрација*, *компенсација*, *револуционер*, *сформируајне*, *трактуајне*, *револуционен*, *социјалистичен*, *сепаратистичен*, *фактички*, укажуваат на рускиот и можеби бугарскиот јазик како посредници, додека формите *деморализујуки*, *неутралисаат* – на српскиот.

За групата латинизми што свршуваат на *-ија*, оние, што се адаптација на латинските и неолатинските именки на *-io*, *-ionis*, веќе е кажано дека најверојатно првичната адаптација на финалниот суфикс е извршена во рускиот јазик, па оттаму, преку српскиот и бугарскиот влегле во нашиот јазик.

За поголемиот дел латинизми на *-ер* (*револуционер*, *фракционер*, *мисионер*), настанати во францускиот и германскиот јазик (со суфиксите *-aire* и *-är* < *arius*), преку рускиот и бугарскиот јазик влегуваат во нашиот.

На францускиот јазик како изворник на позајмени латинизми упатуваат и формите *конституант*, *офанзива*, *дефанзива*, *акварел*, *мануелен*, *актуелен*, *прожектор*, *пежоратив* (која егзистира напоредо со *пејоратив*), *арбитража*, *машинерија*.

Германскиот јазик, како изворник на прифатени латинизми го насетуваме во формите на *-тет*: *факултет*, *субјективитет*,

---

¹ Латинизмите се од неговата "Автобиографија", објавена во "Македонски јазик" IX, 1-2, 1958 г.

ДИГНИТЕТ, како и во вербалната суфиксална морфема *-ира* кај
бројните глаголи - латинизми.

И англискиот јазик, особено во последно време, се јавува
како јазик, во кој се создаваат и од кој се прифаќаат латинизми:
СКАЛП, СИНГЛ, КОМПЈУТЕР, АДАПТЕР, ИНСЕРТ и др.

Италијанскиот јазик како изворник на латинизми се
чувствува во формите како *ТЕРЦА, ТЕРЦИНА, СУПСТАНЦА, СЕКВЕНЦА* и
сл.

Во текстовите до конституирањето на нормите на
македонскиот литературен јазик полесно можат да се следат
патиштата на прифаќањето на латинизмите, особено ма
јазичите-посредници; имено, формите *КОНЦЕНТРАЦИОНИ* (ЛОГОР), *РЕ-*
ВОЛУЦИОНАРНИ (СИЛИ), *КВАЛИФИКОВАНИ* (РАБОТНИЦИ), *ДЕМОРАЛИСАН*
(СВЕТ), *МОБИЛИСАНИ, УНИФОРМИСАНИ* (ВОЗНИЦИ), *ДЕГЕНЕРИСАНА* (сна-
га), *ПРИВЕЛЕГОВАН* (СЛОЗ), *ДИСЦИПЛИНОВАН* (ОДНОС), *ФРАКЦИОНАШ,*
СЕКТАШ, КОНФЕРЕНЦИЈАШ, СЕКТАШТВО, најверојатно се прифатени со
посредство на српскиот јазик, додека *СПЕКУЛА, СПЕКУЛАНТИ,*
АКЦИОНИ (КОМИСИИ), *ДИВИЗИОНИ* (БАТАЛОН), *ЕГОИСТИЧНИ* (СООБРАЖЕНИ-
ја), *РЕВОЛУЦИОНА* (ТЕОРИЈА) - веројатно преку бугарскиот или
рускиот јазик, што се гледа од суфиксацијата на латинските
радикали, карактеристична за овие два јазика. Подоцна, со
санкционирањето на нормите на нашиот литературен јазик, кај
повеќето од посочените примери се бришат трагите на
посредништвото и тешко може со сигурност да се востанови преку
кој јазик латинизмот влегол во нашиот.

2. Фонетска адаптација на латинизмите

Речено е дека латинизмите во нашиот јазик продираат не директно, туку посредствено, преку јазици кои првично ги прифатиле или создале, зашто голем број латинизми кои егзистираат во нашиот јазик се образувани лексеми, кои се артифициелен продукт на форми, кои како такви не ги среќаваме во класично латинскиот јазик, туку се образувани од латински морфеми според моделите на латинското зборообразување; тие се третираат како неолатински форми (*operatio*, *praeludium*, *oratorium* и сл): уште повеќе, таквите форми кај нас, во најголем број случаи, не стигнале од јазикот кој директно ги усвоил од латинскиот или ги образувал според латински модел, туку, многу често, со посредство на еден или повеќе други јазици; пр. латинизмот *РЕВОЛУЦИЈА*, најверојатно создаден во францускиот јазик (*revolution*), кај нас доаѓа преку рускиот јазик и тоа веројатно не директно, туку за посредници ги има српскиот или бугарскиот јазик. Латинизмите во нашиот јазик ги носат трагите на фонетската и морфолошката адаптација на јазикот во кој првично се позајмени од латинскиот или се новосоздадени и од јазиците посредници. Кај постарите латинизми, оние, што кај нас се прифатени преку грчкиот јазик, евидентен е грчкиот изговор на некои латински лексеми; пр. *кандило* < *candella*, прифатено преку грчката форма *κανδήλη*; имено, долгиот вокал $\bar{e}$ од латинските лексеми во грчкиот се предава со η , што се изговара *и*; такво предавање на долгото $\bar{e}$, преку грчкото η со *и* среќаваме и во *катионар* < *catēna* преку грчкото *κατηνάρη*. Кога станува збор за

овие заемки, интересно е да се одбележи дека некои од нив го пазат изворниот изговор на латинските фонеме, пр. *сакеларии* < *sacellarii*, *расо* < *rasus*, *русалија* < *rosalia*; во *сакеларии* е сочуван класичниот изговор на фонемата *s*, (како што е сочуван и во *келар* < *cellarius*, *келија* < *cella*), а во *расо*, *русалија* - изворниот изговор на интервокалното *-s-*. Класичниот изговор се насетува во *унгија* < *uncia* (со озвучување на *s* во *г*), *палата* < *palatium*.

Кај овие заемки вокалот *a* во иницијален слог некаде покажува тенденција за затемнување: *Коледи* < *kalendae*, *погани* < *pagani* - а некаде добро се пази: *мандал* < *manale*, *сакеларии* < *sacellarii*, *паннукла* < *pannucula*; останатите вокали главно точно се предаваат: *месал* < *mensale*, *судар* < *sudarium*, *кукула* < *cucula*.

Што се однесува до консонантизмот, кај постарите заемки - латинизми, тој релативно добро се предава, иако и овде се чувствува влијанието на грчкиот јазик како посредник. Имено, латинската фонема *b* согласно со византискиот изговор на грчката β се предава со *v*: *врака* < *brassae*, *тавла* < *tabula* (но имаме и *табла*, *таблија*), *тувла* < *tubulus*, како и кај имината на месеците *февруари*, *септември*, *октомври*, *ноември*, *декември*, при кои суфиксот *-ври* < *-brius*.

Консонантската група *-nt-* од латинските лексеми се предава со *-нд-*: *пондила* < *pontile*, преку грч. $\rho\omicron\nu\tau\acute{\iota}\lambda\iota\omicron\nu$, *мандал* < *manetele*, преку грч. $\mu\alpha\nu\tau\acute{\epsilon}\lambda\eta$; изворно се предава во *лентин* < *linteum*.

Спирантот *s* кај некои форми покажува тенденција кон палатализација: *кашида* < *cassis*, *-idis*, *кошула* < *casula*, *шпитале* < *hospitale*, *шпирто* < *spiritus* (но и *чпирто*).

Кај латинизмите од категоријата интелектуална лексика, кои, исто така, речиси сите се прифатени со посредништво на други јазици (во поново време и кај нас се забележува стремеж за формирање латинизми, за што ќе стане збор понатаму), предавањето на фонемите од латинските и неолатинските лексеми и воопшто морфеми, ги имаат белезите на традиционалниот изговор на латинскиот јазик; и лексемите, преземени од класичниот латински јазик во нивната изворна форма, како *ЦИРКУС*, *ЦЕНЗУС*, *УЗУС*, *ЕЛЕГАНЦИЈА*, *ЕЛОКВЕНЦИЈА*, како и неолатинските форми, од типот *ДЕКАДЕНЦИЈА*, *ЦИВИЛИЗАТОР*, *ПРОЗА* и сл. го имаат традиционалниот изговор, според кој: дифтонзите *ae*, *oe* се изговараат како *e*: *ЦЕРЕМОНИЈА* < *caeremonia*, *ПРЕЛУДИУМ* < *praeludium*, *ПЕНАЛ* < *poenalis*. Дифтонгот *au* во нашиот јазик се предава некаде со *av*: *РЕСТАВРАТОР* < *restaurator*, *АВТОРИТЕТ* < *auctoritas* – но имаме и *АУКЦИЈА* < *auctio*, *АУГМЕНТ* < *augmentum*.

Фонемата с пред меките вокали *e*, *i*, *y* и дифтонзите, во нашиот јазик, според нормите на традиционалниот изговор се предава со *ц*: *ЦЕНЗУРА* < *censura*, *ЦЕЗУРА* < *caesura*, *ЦЕМЕНТ* < *caementum*, *ЦИВИЛЕН* < *civilis*; во останатите позиции, пред тврдите вокали *a*, *o*, *u* и пред консонантите се предава изворно како *к*: *КАПИТАЛ* < *capitalis*, *КОНГРЕС* < *congressus*, *КУЛМИНАЦИЈА* < *culminatio*, *ДЕКЛАМАЦИЈА* < *declamatio*.

Групата *-ti-* пред вокали се изговара како *-ци-*: *НАЦИЈА* < *natio*, *ПОТЕНЦИЈА* < *potentia*, *ЕСЕНЦИЈА* < *essentia*; кај некои латинизми, прифатени преку италијанскиот јазик оваа група се изговара како *-ца-*: *ТЕРЦА* < *tertia*, *СЕКВЕНЦА* < *sequentia*.

Фонемата *s* кај овој тип латинизми, во интервокална позиција се предава со *з*: (кај постариот тип заемки-латинизми, видовме дека оваа фонема го пазеше изворниот изговор: *расо*, *русалија*, *Кесар*) *резерват* < *reservatum*, *резолюција* < *resolutio*, *резигнација* < *resignatio*, (во сложенката *унисон* < *unus, sonus*, не дошло до озвучување на *s* > *з*). Како *з* се изговара најчесто и зад и пред вокали: *сензација* < *zensatio*, *конзерва* < *conserva*, *кондензатор* < *condensator*; во *консензус* < *consensus*, поради дисимилација имаме изговор *нс* и *нз*; изворното *s* се изговара како *з* и во именката *вазна* < *vas, vasis*.

Консонантската група *sp-* во иницијален слог често преоѓа во *шп-*: *шпекула* < *speculor*, *шпиритус* < *spiritus*, *шпедиција* < *expeditio*.

Латинската графема *x*, која има вредност на *кс* (*текст* < *textus*, *максимум* < *maximum*), содржана во префиксалната морфема *ex-* се предава со *гз*: *егзактен* < *exactus*, *егзерцира* < *exercere*; кога радикалната морфема што следува зад префиксот *ex-* започнува со *s*, доаѓа до губење на ова *s* зад префиксот: *егзекутор* < *exsecutor*.

Консонантската група *-rs-* често се предава со *-рз-*: *верзал* < *versalis*, *универзум* < *universum*, *екскурзија* < *excursio*; но и си го задржува изворниот изговор: *версификатор* < *versificator*, *персона* < *persona*, *консолидација* < *consolidatio*, *консултант* < *consultans*, *консонант* < *consonans*, *консуматор* и сл.

Кај консонантската група *-bs-* се врши асимилација по звучност и таа се предава со *-пс-*: *апстиненција* < *abstinentia*,

ОПСКУРЕН < obscurus, СУПСТРАТ < substratus и сл.; ваква асимилација имаме и кај групата -bt-: СУПТИЛЕН < subtilis.

Sc се предава со ш во фашиста < fascista, фашизам < fascismus.

S се озвучува и во групата -ls-: конвулзија < convulsio.

Sm во латинизираниот грчки суфикс -ismus исто така се озвучува, што се гледа од нашата адаптација на овој суфикс во -изам (впрочем, озвучувањето на с пред м е карактеристика на грчкиот изговор на оваа фонема во таа позиција).

Двојното ss во нашиот јазик редовно се предава со с: класа < classis, мисија < missio.

Консонантот h зад префиксот ex- отпаѓа: егзибиција < exhibitio.

Фонемата i во иницијален слог пред вокал и во интервокална позиција се изговара како j: јануари < Ianuarius, мајор < maior и сл.

Ni пред вокал > њ: конјунктив < conjunctivus, конјугација < coniugatio и сл.

Qu пред вокал > кв: аквариум < aquarium, секвестар < sequester; и групата qu пред вокал се изговара како гв: лингвист < linguista, сангвиник < sanguinicus.

Вокалните групи -io и -ia > ија: нација < natio, меморија < memoria.

Вокалот i во радикалната морфема -ies- во некои латинизми неоправдано отпаѓа, поради поведување по нормите на македонскиот правопис, според кој j не стои пред е, па имаме: обект < obiectum, проект < proiectum (но сочувано е во субјект < subiectum).

3. Акцент

Латинизмите, како фундаментален сегмент на интернационалната лексика во нашиот јазик, а со тоа, како лексеми, прифатени кај нас од друга јазична и културна средина, во голема мера не се покоруваат на македонската трисложна акцентуација;² имено, кај латинизмите акцентот многу често стои на она место, каде што би стоел во неадаптираната латинска или неолатинска форма.

Двосложните лексеми, прифатени во изворната, латинска или неолатинска форма, оние, врз кои не е извршена морфолошка адаптација, го имаат акцентот на вториот слог од крајот, каде што тој и стои според правилата на латинската акцентуација: *пóрта, álбум, ínдекс, кáрцер, вíрус, фóкус, кóнтра*; имено, во латинскиот јазик, како и во нашиот, двосложните зборови го имаат акцентот на вториот слог од крајот, односно – на првиот. И кај трисложните латинизми, прифатени во изворната форма, се задржува латинскиот акцент, односно, тие се подложуваат на нормите на латинската акцентуација, а тоа значи дека кај овие лексеми акцентот ќе паѓа на вториот слог од крајот, ако вокалот што тој слог го содржи е долг по природа или положба, или на третиот слог од крајот, доколку вокалот во пенултимата е краток, па во тој случај би се совпаднал со македонскиот акцент: *рефóрма, окта́ва, торпéдо, култу́ра, лумба́го, канта́та, агрéсор, фонтáна, коле́га, магíстер*; акцентот кај ваквите лексеми е на пенултимата,

---

² Конески, Б.: Граматика на македонскиот јазик, р.149.

поради должината на нејзиниот вокал. Кај трисложните лексеми од типот: *рѝцинус, мѐдиум, сѐниор, стáтуа, фáбула, фóрмула, ўникум, кóпија, кóпула, мáксима, ѓмнибус*, поради краткоста на претпоследниот слог, акцентот е на третиот слог од крајот во латинскиот јазик, а се совпаѓа и со нормите на македонскиот акцент.

Кај повеќесложните лексеми (четирисложни, петосложни и сл.), прифатени во изворната форма, т.е., оние без морфолошка адаптација, акцентот паѓа на вториот, односно на третиот слог од крајот во зависност од должината на вокалот во пенултимата, согласно со нормите на латинската акцентуација; имено, ако вториот слог од крајот е долг, по природа или по положба, акцентот ќе падне на него: *медицѝна, меморáндум, алтернатѝва, агитáтор, кандидату́ра* и сл. Но, акцентот ќе падне на третиот слог од крајот и ќе се совпадне со македонскиот акцент во лексемите во чија пенултима вокалот е краток: *аудитóрѝум, индивѝдѝа, индѝстријѝа, молéкѝла* и сл.

Значи, латинизмите, прифатени во нивната изворна форма (латински или неолатински) го задржуваат својот изворен акцент. Меѓутоа, влизанието на македонскиот акцент почнува да се чувствува и кај оваа категорија латинизми, односно, тој почнува некаде да се поместува од своето природно место кон третиот слог од крајот без оглед на должината на вокалот во пенултимата, па во последно време се слуша: *лѐгенда* (наместо *легѐнда*), *мѝнута* (наместо *минѝта*), *сѐкунда* (наместо *секѝнда*).

Во категоријата на морфолошко адаптираните латинизми, ситуацијата е нешто поинаква; кај двосложните латинизми, наста-

нати од трисложни латински или неолатински форми со редукција на последниот слог, состојбата е следната: кај оние лексеми, кои во изворната форма имале акцент на третиот слог од крајот, акцентот си останува на вокалот од изворната форма: *СТЌМУЛ* (*stímulus*), *ФЛУЌД* (*flúidus*), *ГЃНИЈ* (*géníus*); кај други, кои во изворната форма имале акцент на вториот слог од крајот поради должината на неговиот вокал, се јавува стремеж за вклопување во нормите на македонскиот акцент, односно повлекување за еден слог кон напред: *МОРАЛ* (*morālis*), *ПРОГРЕС* (*progréssus*), *ПЕРФЕКТ* (*perféc-tum*), *ВУЛКАН* (*Vulcānus*), *ПЃНАЛ* (*poenālis*), *ПЃРАТ* (*pirāta*), *СЃНАТ* (*senātus*), *ПРОЦЕНТ* (*procéntum*), *ФРАГМЕНТ* (*fragméntum*), *ЦИВИЛ* (*civīlis*), *ПАСИВ* (*passívum*), *АКТИВ* (*actívum*). Кај некои латинизми од овој тип се чувствува извесно колебање, па во секојдневниот говор често имаме двојност во акцентирањето; некогаш, тоа е усогласено со нормите на македонскиот акцент, некогаш - со оние на латинскиот: *ПРОДУКТ*, но и *ПРОДУЌТ* (особено во плуралот - *ПРОДУЌТИ*), *ТЃБУН* - *ТЃБУЃИ*, *КЃДИТ* - *КЃДИЌТ* и *КЃДИЌТИ*, *СИГНАЛ* - *СИГНАЃЛ(И)*.

Некои двосложни латинизми имаат акцент на последниот слог, што е наследено од изворниот, латинскиот акцент. Латинизмите, настанати од формите на латинскиот партицип на презентот, кои завршуваат на *-ant/-ent* најчесто имаат акцент на последниот слог, поради позиционата должина на вокалите во овој суфикс: *СОНАЃТ* < *sonánt-is*, *СЕКТАЃТ* < *sectánt-is*, *СУПЛЕЃТ* < *suplént-is*, *СТУДЕЃТ* < *studént-is*, *АГЃТ* < *agént-is*. И кај овој тип латинизми се јавува тенденција за поместување на акцентот кон првиот слог: *ДОЦЕНТ* < *docént-is*.

На последниот слог имаат акцент и латинизмите, настанати од латинскиот партицип на перфектот пасивен: *ЕКСТРАКТ* < *extrac-tum*, *РЕЛИКТ* < *relictum*, *ДИКТАТ* < *dictatum*, *СЕКРЕТ* < *secretum*, *ЦИТАТ* < *citatum*, *МАНДАТ* < *mandatum*, *КОНВИКТ* < *convictum*.

На последниот слог акцент имаат и латинизмите на *-ал*: *ФИНАЛ* < *finalis*, *РИВАЛ* < *rivalis*, *ПЕДАЛ* < *pedalis* и сл.

Кај трисложните и повеќесложните латинизми акцентот паѓа на:

а) третиот слог од крајот, доколку и во изворната лексема, поради краткоста на претпоследниот слог тој се наоѓал на тоа место: *МАРГИНА* < *margin-is*, *СЕРИЈА* < *series*, *СЕСИЈА* < *sessio*, *ЛАБИЛЕН* < *labilis*, *МОБИЛЕН* < *mobilis*, *ПЕРФИДЕН* < *perfidus*;

а') поместен напред (под влијание на македонскиот акцент) во однос на акцентот на изворната лексема: *АУГМЕНТ* < *augmentum*, *ФАТАЛЕН* < *fatalis*, *ОПТАТИВ* < *optativus*, *ПАСИВЕН* < *passivus*, *КОНЦИЗЕН* < *concisus*, *ЛЕГАЛЕН* < *legalis*, *НЕРВОЗЕН* < *nervosus*, *ФРОНТАЛЕН* < *frontalis*, *ТОТАЛЕН* < *totalis*, *ПАГАНИ* < *pagani*, *АКТИВЕН* < *activus*, *ЛОКАЛЕН* < *localis*, *МОРАЛЕН* < *moralis*, *НЕГАТИВ* < *negativus* и сл.

б) на вториот слог од крајот: покрај трисложните латинизми, што се прифатени во изворната форма од типот *ОКТАВА*, *ГОРПЕДО*, *МЕМБРАНА*, латинскиот акцент се запазува и кај адаптираните форми, како на пр. *ОРАКУЛ* < *oraculum*, *ПАТРИЦИЈ* < *patricius*, *ОПСКУРЕН* < *obscurus*, *ПЛЕБЕЕЦ* < *plebeius*, *РЕАЛЕЦ* < *realis*, *СЕПТЕМВРИ* < *september*, *ВЕНОЗЕН* < *venosus*, *СИГНАЛЕН* < *signalis*, *СПИРАЛЕН* < *spiralis*, *МОМЕНТЕН* < *momentum*, *СОНАНТЕН* < *gen. s. sonant-is*, *ИНЕРТЕН* < *inert-is*, *УРГЕНТЕН* < *urgent-is*; кај

ИМЕНКИТЕ-ЛАТИНИЗМИ НА -СТВО: *СТУДЕНТСТВО*, *РИВАЛСТВО*; КАЈ ОНИЕ НА -ОСТ: *ЛАТЕНТНОСТ*, *УРГЕНТНОСТ*; КАЈ НЕКОИ ЛАТИНИЗМИ НА -АР: *ЦИЛИНДАР* < *cilinder*, *СЕКВЕСТАР* < *sequester*, *РЕГИСТАР* < *registrum* И СЛ.; КАЈ ТРИСЛОЖНИТЕ ГЛАГОЛИ НА -ИРА: *СЕРВИРА*, *НЕГИРА*, *ТАНГИРА*, *УРГИРА*, *ФУНДИРА*, *СТУДИРА*, *ВИЗИРА*, *ДУПЛИРА*, *ПАРИРА*, *СУМИРА*, *СИГНИРА*, *ВИБРИРА*, *ПАСИРА*, *ПУЛСИРА*, *ДИКТИРА* И СЛ.

В) НА ПРВИОТ СЛОГ ОД КРАЈОТ АКЦЕНТ ИМААТ ТРИСЛОЖНИТЕ ЛАТИНИЗМИ НА -ТЕТ: *НОВИТЕТ*, *ПИЕТЕТ*, *КВАЛИТЕТ*, *КОМИТЕТ*, *САНИТЕТ*, *ПАРИТЕТ*; ЛАТИНИЗМИТЕ - АДАПТИРАНА ПАРТИЦИПСКА ОСНОВА НА -АТ: *АПАРАТ*, *СЕПАРАТ*, *РЕНЕГАТ*, *ПРЕДИКАТ*, *ДЕПУТАТ*, *АДВОКАТ* *ФАБРИКАТ*, *ПОСТУЛАТ*; ЛАТИНИЗМИТЕ - АДАПТИРАНИ ИМЕНКИ НА -АТУС: *КОНЗУЛАТ* < *consulātus*, *ПАТРОНАТ* < *patronātus*, *КАНДИДАТ* < *candidātus* И СЛ.; ЛАТИНИЗМИТЕ НА -ИСТ: *АКТИВИСТ* < *activista*, *РЕЗЕРВИСТ* < *reservista*, *ВЕРБАЛИСТ* < *verbalista*, *РЕФОРМИСТ* < *reformista*, *ФАТАЛИСТ* < *fatalista*, *ТЕРОРИСТ* < *terrorista* И СЛ.; ЛАТИНИЗМИТЕ НА -ИВ: *РЕЦИДИВ* < *recidivus*, *ПУРГАТИВ* < *purgativus*, *КОЛЕКТИВ* < *collectivus*, *КОРЕКТИВ* < *correctivus*, *ОБЈЕКТИВ* < *obiectivus*; КАЈ ПОСЛЕДНИОВ ТИП ЛАТИНИЗМИ СЕ ЗАБЕЛЕЖУВА ИЗВЕСНА ТЕНДЕНЦИЈА ЗА НАМЕТНУВАЊЕ НА МАКЕДОНСКАТА АКЦЕНТУАЦИЈА, ПА ВО ПОНОВО ВРЕМЕ СЕ ПОЧЕСТО СЕ СЛУША: *НЕГАТИВ*, *ПОЗИТИВ*, *СУПСТАТИВ*, *ОПТАТИВ*.

НА ПРВИОТ СЛОГ ОД КРАЈОТ АКЦЕНТОТ ПАГА И КАЈ ТРИСЛОЖНИТЕ ЛАТИНИЗМИ НА -АНТ И -ЕНТ: *КОНСУЛТАНТ*, *ЛАБОРАНТ*, *АСИСТЕНТ*, *ПРОДУЦЕНТ*; КАЈ ЛАТИНИЗМИТЕ НА -АР И -АЛ < -arius, -aris, -alis: *КАПИЛАР* < *capilāris*, *ФОРМУЛАР* < *formulāris*, *ХОНОРАР* < *honorārius*, *МАНДАТАР* < *mandatārius*, *ФЕСТИВАЛ* < *festivālis*, *ИНТЕРВАЛ* < *intervāllis*, *ПЕРСОНАЛ* < *personālis*, *ЛИБЕРАЛ* < *liberālis*, *КРИМИНАЛ* < *criminālis*, *ГЕНЕРАЛ* < *generālis*, *РИТУАЛ* < *rituālis* И СЛ.

КАЈ ПОВЕЌЕСЛОЖНИТЕ ЛАТИНИЗМИ АКЦЕНТОТ ПАЃА НА ВТОРИОТ СЛОГ ОД КРАЈОТ, ПОКЛОПУВАЈЌИ СЕ ПРИТОВА СО ИЗВОРНИОТ ЛАТИНСКИ АКЦЕНТ, И ТОА КАЈ:

- латинизмите на **-ива**: *оператíва, перспектíва*;
- латинизмите на **-енда** и **-анда**: *дивидéнда, пропагáнда*;
- латинизмите на **-ец/-ка**: *професиона́лец / професиона́лка, провинцијáлец / провинцијáлка, примитíвец / примитíвка, продуктíвец / продуктíвка*;
- латинизмите на **-арка**: *медицинáрка, секретáрка*;
- латинизмите на **-анта**: *детерминáнта*;
- латинизмите на **-ента**: *компонéнта*;
- латинизмите на **-ентка, -антка**: *кореспондéнтка, конкурéнтка*;
- латинизмите на **-истка**: *специјалистка, вербалистка, пацифíстка*;
- латинизмите на **-ала**: *магистрáла, пасторáла, интернациона́ла*;
- повеќесложните латинизми на **-ура**: *магистратúра, доцентúра*;
- латинизмите на **-изам**: *спиритуали́зам, национали́зам, терорíзам*;
- повеќесложните глаголи на **-ира**: *привелегíра, рационализи́ра, рекомпензи́ра, персонифици́ра, класифици́ра* и т.н.

На последниот слог акцентот паѓа кај повеќесложните латинизми на:

- ив**: *аператíв, акредитíв, рецитатíв*;
- ал**: *церемонијáл, диференцијáл, материјáл, колонијáл*;
- ант/-ент**: *стипендијáнт, манифестáнт, кореспондéнт, коефици-ент*;
- мент**: *темперамéнт, медикамéнт, експеримéнт*;

-ист: релативист, пропагандист, структуралист, конституционалист, интернационалист, тоталитарист;

-тет: афинитет, имунитет, континуитет, медиокритет, реципроцитет.

На третиот слог од крајот акцент имаат латинизмите на **-ија:** потенција, меморија, материја, операција, рефундација и т. н. Кај овој тип латинизми латинскиот акцент од нивните номинативски форми, поради краткоста на вокалот во претпоследниот слог се поклопува со македонскиот акцент на третиот слог од крајот.

Интересно е да се одбележи дека кај некои латинизми, како **компаратив, суперлатив, императив,** во говорниот јазик често акцентот се слуша на иницијалниот слог, што е веројатно влијание на српскиот јазик, од каде што, се чини, овие латинизми се преземени како термини.

4. Еволуција на значењето кај некои латинизми

Присуството на латинизмите во нашиот, како впрочем и во другите јазици претставува еден од начините за збогатување на лексиката, преку усвојување на лексички материјал од друг јазик; во конкретниот случај, позајмување зборови или зборообразувачки елементи (радикални, префиксални или суфиксални морфеми) од латинскиот јазик и нивна адаптација кон сопствената јазична стварност. Притоа, позајмените зборови или морфеми, или си го задржуваат значењето што го имале во јазикот од каде се

позајмени (пр. акт, елемент, фигура), или пак, го стеснуваат или прошируваат своето значење. Во текот на времето, зборовите трпат промени, различни и сложени; едни ја губат својата првобитна вредност и се развиваат кон фигуративност, други одат кон менување на значењето – од конкретно кон апстрактно и обратно. Секој збор си има сопствена еволуција и историја, што е предмет на изучување на еден посебен дел од лексикологијата – семасиологијата.

Меѓу човековата мисла и јазикот постојат нераскинливи врски, а такви постојат и меѓу зборот и неговото значење. Секој збор е носител на едно основно, првобитно значење; во текот на времето тој ист збор може да го менува тоа значење; дури може да се случи и сосема да се заборави што тој збор првобитно значел. На пример, латинизмот **ривал** и во нашиот и во другите јазици каде егзистира како таков – значи ‘соперник’; меѓутоа, радикалот **riv-** означува ‘поток’, лат. **rivus** ‘поток’, а формата **ривал** е од придавката **rivalis**, што првобитно значи ‘поточен, поточки, оној, што се однесува на потокот’. Значењето ‘соперник’ се развило од таму, што од искона водата, особено онаа проточната, била причина за недоразбирања и кавги меѓу соседите, кои полагале право да ја користат; тие често спореле меѓу себе околу правото за користење на потокот и оттука **ривал** го добива значењето ‘оној, кој спори за нешто, кој настојува, се натпреварува’, првично, да ја приграби водата од потокот (**rivus**) за себе, а подоцна, откако сосема се заборавило значењето на радикалот **riv-**, лексемата **ривал** го менува и го шири своето значење и почнува да се однесува на секој, кој спори, настојува или се натпреварува со

некого за да се здобие со некакво право на нешто, за кое и некој друг е заинтересиран.

Во случајот со латинизмот **арена**, современиот говорител подразбира 'борилиште', при што сосема е заборавено значењето 'песок, песочна пустош', што оваа именка првобитно го има во латинскиот јазик; значењето 'борилиште, место за борење' именката го добила уште во антиката, зашто просторот во амфитеатарот, каде што се одвивале борби, бил посипан со песок.

Латинизмот **кандидат**, по својата морфолошка структура е супстантивизиран и адаптиран адјектив *candidatus* (< *candidus* 'бел') и значи 'облечен во бело' (*toga candidata vestitus*); имено, во стариот Рим, оној кој намеравал да се здобие со некоја јавна, државна служба, облекувал бела тога, за да биде бележит на форумот. Кај современиот говорител во формата **кандидат** не постои никаква свест за првобитното значење 'бел, обелен', туку го подразбира само значењето 'оној, што се стреми да дојде до некоја должност, функција или место'.

Под **албум** денес подразбираме книга со празни листови, на кои може да се лепи нешто (фотографии на пример); значењето на **албум** е всушност 'белина' (супстантивизирана придавката *albus*, з. 'бел'); празните листови, во случајов, се сфатени како белина, на која може да се аплицира нешто, во конкретниов случај - фотографии. **Монета** денес значи 'кована пара'; првично **монета** е атрибут на божицата Јунона, *Iuno Moneta* 'Јунона советничка'; значењето 'кована пара' именката го добила по тоа, што во Рим, во близината на храмот на *Iuno Moneta* се наоѓала ковница за пари. **Мецена** денес значи 'покровител, заштитник, добротвор',

главно во науката, уметностите, човек, кој со свои средства го помага развитокот на вакви дејности; речиси е заборавено дека тоа е личното име на Мæсenas (Caius Clinius), пријател на Август и голем вљубеник и покровител на уметноста, кој им помагал и ги заштитувал големите творци како Хоратиј, Вергилиј и други, па неговото име станало синоним за заштитник на творештвото.

Канцеларија денес се наречува просторот во кој се врши некаква службена дејност; првобитното значење на основата од која е изведена оваа форма *cancelli, -orum*, што значи 'решетки', сосема е потиснато и заборавено; имено, просторот во кој службеното лице општи со странките бил поделен со решетки и оттаму целиот службен простор почнува да се наречува *cancellaria*.

Стимул денес значи 'поттик'; латинската именка *stimulus* значи 'остен, стап со кој се подбуцнуваат воловите'; уште во антиката кај оваа именка, како и кај многу други, значењето се шири од конкретно 'остен', кон апстрактно, пошироко 'поттик'.

Многу латинизми во современите јазици, па и во нашиот, имаат потесно, т.е. стеснето значење во однос на првичното; пр. глаголот-латинизам **абдицира** < *abdicare* 'одречува' - го стеснува значењето и значи 'се одречува од престол'; **апетит** < *appetitum* 'посакување, желба', првин го стеснува значењето и означува 'желба за јадење', а после како метафора се враќа кон поширокото, првично значење 'стремеж, желба кон нешто', но со извесна пејоративна конотација; **виза** денес значи оверка на документи, особено патни - значење сосема конкретно, иако

латинското *visa* означува нешто воопшто 'видено'; **колоквиум** исто така го стеснува своето значење 'разговор' и денес под овој латинизам подразбираме 'устен испит на факултет, кој се изведува во форма на разговор'; **матурира** < *maturare* 'созрева' - денес значи 'полага испит на зрелост'; **лабораторија** < н. л. *laboratorium* 'работилница', денес означува конкретно 'просторија за научни истражувања'; **пулс** < *pulsus* 'удар' - исто така го стеснува значењето и денес под овој латинизам подразбираме нејчесто 'удар на срцето'.

При именувањето нови предмети, направи и поими, кога се користат латински морфолошки елементи, доаѓа исто така до стеснување главно на значењето на радикалната морфема; пр. **трактор** денес означува само еден вид земјоделска машина; терминот **трактор** е новолатинско образување од партиципската основа на латинскиот глагол *trahere* 'влече': *tract-or* и би требало да значи 'влекач, оној кој влече' во една поширока смисла; **радијатор**, новолатинска форма, образувана на ист начин како и **трактор**, од глаголот *radiare* (деноминатив од *radius* 'зрак'), во современиот јазик го конкретизира значењето на 'зрачител на топлина, грејно тело'; именката **цензура** значи 'проценка, вршење проценителска дејност', главно, на имотот на Римјаните - денес под **цензура** подразбираме 'проценување подобност за публикување на некое научно или уметничко дело.

Впрочем, стеснувањето на значењето во однос на првичното, кога се работи за латинизмите, се чини е и природно, зашто тие се позајмуваат од латинскиот јазик или се новообразуваат од

латински морфеми за да се именува со нив некој нов поим или новосоздаден предмет.

Значенето на латинизмот е условено често и од времето во кое е во употреба; пр. *fabrica* во класично латинскиот јазик значи 'ковачница, работилница, уметничка обработка', дури во XVII век го добива денешното значење 'индустриска установа'.³

Значи, еволуцијата на значењето на латинизмите може да биде двонасочно: кон проширување на значењето – од конкретно кон апстрактно (*стимул, ривал*) и кон стеснување, врзување за еден предмет или поим. Тоа може да биде определено често и од професионалната насоченост на говорителот; имено, за еден географ или лекар латинизмите *регија, дислокација* иако имаат слично значење, сепак тоа не е идентично.

Значењата на латинизмите во нашиот јазик во најголема мера се прифатени онакви, какви што се во јазиците од каде се преземени во нашиот јазик. Сепак, кај нашиот говорител се забележува извесна еволуција на значењето кај некои лексеми, образувани од латински радикали: пр. од латинската партиципска основа *doct-* (< *docere*) во македонскиот јазик егзистираат два глагола: *докторува* со значење 'врши лекарска дејност' и *докторира* 'полага докторски испит'; придавката *класичен* (< *classicus*), во последно време како да го губи своето значење 'од прв ред, првокласен' и добива значење 'старински' и уште понатаму 'вообичаен, стандарден'. Кај овој латинизам се чини

---

³ Gougenheim, G.: Les mots français dans l'histoire et dans la vie, Paris 1962, p.229.

дошло до "degradation de sens";⁴ такво деградирање на значењето имаме и во *погани* (< pagani 'селани'); формата *погани* кај нас има сосема пејоративно значење 'гнасни, валкани', што се должи на еволуцијата на значењето на *paganus* 'селанец, многубожец, безбожник'; имено, многубожечката религија најдолго се задржала по селата, сред неуките селани; оттаму, за христијаните, тие, паганите, како почитувачи на многу богови, биле всушност "безбожници" и понатаму, кај нас дури и "гнасници".

5. Интеграцијата на латинизмите и перманентниот растеж на нивниот број во нашиот јазик

Латинизмите, со својата присутност и бројност се интегрален сегмент во нашата јазична стварност. Некои од нив дотаму се одомашени, што нашиот говорител веќе и не ги чувствува како нешто туѓо, туку како нешто иманентно на нашиот јазик; за многу од нив немаме наш адекват, па и доколку може да се создаде калк, тоа би звучело на некој начин неприродно и артифициелно (спореди ги актуелните настојувања во хрватскиот јазик за калкирање на интернационализмите); впрочем, со калкот тешко би можела да се постигне концизноста и прецизноста на латинизмот. Пр. адекват на латинизмот *фабрика* би бил во нашиот јазик

---

⁴ Тимескова, И.Н.-Тархова, В.А.: Лексикологија современногo францускoгo јазика, Ленинград 1967, p.23.

"работилница"; но нашиот збор *работилница* има пошироко значење и означува простор каде нешто се работи, додека со латинизмот *фабрика* прецизно се подразбира дека тоа е простор за производство на индустриски стоки од поголеми размери, во која работат поголем број луѓе – работници.

Присуството на латинизмите и нивната бројност особено се забележителни во јазикот на администрацијата, публицистиката, политиката. Доволно е да се отвори некој весник и само да се фрли поглед врз насловите; веднаш ќе се забележи бројно, дури недозволено и во голем број случаи ненужно присуство на латинизми (пр. *Европските лимити го рedefинираат критериумот*, "Нова Македонија", 14.XII.1992 г., *Стимул за касите*, "Вечер", 24.XI.1992 г. и многу други), а текстовите на некои "учени" политичари и публицисти по некогаш се чини како да се пишуваат на некоја македонска верзија на латинскиот јазик, зашто од македонскиот во нив распознаваме најмногу префикси, предлози и суфикси – останатото се латински радикали.

Нашиот говорител, чувствувајќи ги латинизмите како нешто свое, слободно гради со македонска префиксација бројни хибриди. Во таа смисла, се чини дека најпродуктивен е нашиот привативен префикс *не-* со кој се негира значењето на латинизмите: *неактивен, -вност, недисциплиниран, неинтересен, -сно, -сност, не-* квалификуван, *-ност, некомпетентен, -ност, некоректен, -тност, не-* консеквентен, *-тност, -тно, некултурен, -рно, -ност, нелегален, -лно, -лност* (покрај сложенката со латинскиот привативен префикс *in-* *илегален и илегалност*), *неморален, -лно, -лност* (но и хибриодот со грчкиот привативен префикс *α-* *аморален, -лност*), *ненормален,*

-лност (но и аномален, па и абнормален), неофицијален, неориен-
тиран, -ност, неоформен, -ност, непопуларен, -ност, непретенциозен,
-зно, -зност, непродуктивен, -ност, нерационален, -лност (покрај
ирационален), нереален, -лно, -лност (и иреален), нерегуларен,
нескрупулозен, -зност, нетолерантен.

Со префиксот без- имаме: бескласен, бескомпромисен,
-сност, бескрупулен, -ност, беспартиен, -зност, безрезервен, -рно,
безрезултатен, -тно, -тност, бесформен и беспринципен.

Со префиксот со-: сконцентриран, -ане, соавтор (но и коав-
тор).

Со префиксот до-: дооформи, дооформува.

Со префиксот по-: позаинтересира, поинтересира, понервира,
подиктира, подискутира, поунизати.

Со префиксот под-: поткомисија, потсекретар, поттекст,
поткомитет, потсекција, потсектор.

Со префиксот пре-: преквалификација, -ува, -цира, -уване,
-циране, преориентација, -ира, -ирање, прекласификација, -цира, -фи-
кува, -уване, -циране.

Со префиксот пред-: претконгресен.

Со префиксот про-: продемонстрира, прокоментира, проци-
тира.

Со префиксот вон-: вонпартиски, вонпартиен.

Со префиксот раз-: расформира, -ане.

Со префиксот за-: заинтересира, -ано, -ност, заинтересува,
-суваност.

Со префиксот пра-: праматерија.

Се образуваат и хибридни сложенки од типот: *слабоквалитетен, меѓунационален, полувокал,-ен, полуфабрикат, полуфинален, полуофицијален, полупролетерски, високофреквентен, самоиницијатива, противакција (но и контраакција), противкандидат, противреволуција,-нерен (но и контрареволуција,-ерен), противреформа-ција, но и приватноправен, кредитоспособен и сл.*

Хибриди се образуваат и со прости редни броеви како еден од елементите на сложенката: *едномоторен, еднопартиен, двомоторен, тримоторен, стопроцентен, првокласен, второкласен и сл.*

Интересни се и формите, образувани од словенски, или македонски радикали со латински или латинизирани грчки суфикси, како: *русификација, дејугославизација, демакедонизација, врховизам, србизам, странцизам, славист, врховист, русист, снагатор, драматор и сл.*

Кога веќе станува збор за хибридни сложенки, треба да се истакне дека во нашиот јазик има голем број вакви лексеми, образувани од грчки и латински морфеми: *аморален* < *ἀ-moralis*, *аперцептивен* < *ἀ-perceptivus*, *анормален* < *ἀ-normalis*, *геноцид* < *γένος* - *caedo*, 3., *електрификација* < *ἤλεκτρον* - *facio*, 3., *електроинсталатер* < *ἤλεκτρον* - *installo*, 3., *електромотор* < *ἤλεκτρον* - *motor*, *дијапозитив* < *διὰ-positivus*, *кинофикација* < *κινέω* - *facio*, 3., *телевизија* < *τέλος* - *video*, 2., *телекомуникација* < *τέλος* - *communico*, 1., *хомосексуалец,-ен,-ност* < *ἄμοιρος* - *sexualis*, *антифашизам* < *ἀντὶ* - *fascismus*, *автотранспорт* < *αὐτός* - *transporto*, 1., *автосугестија* < *αὐτός* - *suggestio*, *автомобил* < *αὐτός* - *mobilis*, *термонуклеарен* < *θερμός* - *nuclearis*, *термоцентра* < *θερμός* - *centralis*,

мистификација < μύσθης - facio, 3., парабелум < παρὰ - bellum, петрефакт < πέτρα - facio, 3.

Постојат во нашиот јазик прифатени како технички термини хибридни сложенки, составени од латинска + грчка морфема: дециграм < decem - γράμμα, дециметар < decem - μέτρον, грандоман < grandis - μαγία, калориметар < calor - μέτρον, калорифер < calor - φέρο, лактометар < lac - μέτρον, милиграм < mille - γράμμα, сонометар < sonus - μέτρον, суперфосфат < super - φῶς, -τος, суптропи < sub - τρόπος, спектроскоп < spectrum - σκοπέω.

Префиксот феро- (< ferrum) се јавува како елемент во некои хибридни сложенки од овој тип: феромагнетски, фероксид и други.

Вакви се и сложенките: фиксидеја < fingo, 3. - ιδέα, целофан < cella - φαίνω. Некои технички термини се јавуваат во латинизирана форма, т.е. со латински суфикси: практикум < πράττω, стадиум, критериум < κρίνω, полус < πόλος, урина < οὔρον; или прилагодени на нашата јазична стварност преку латинизираните форми: центар < centrum < κέντρον, куб < cubus < κύβος, пират < pirata < πειράτης, стерилен < sterilis < στερῆρός, планетариум < planetarium < πλανητός; но и некои латинизми се гречизираат: neutron < neutrum со грчкиот суфикс -ον. Некои глаголи - гречизми се јавуваат со латинска префиксација и суфиксација: дезорганизира, реорганизира.

Латински морфема наоѓаме и во хибридни сложенки со елементи од други, современи јазици: лажмотив < англ. light - motivus, тролејбус < англ. trolley - omnibus, фуснота < герм. fuss - nota, шинобус < герм. Schienen - omnibus, интерпарламентарен < интер-итал. parlamento и сл.

6. Појава на нови латинизми во нашиот јазик

Поетот Хоратиј пред два милениума рече дека "si volet usus...nova renascentur vocabula...ficta...parce detorta". Овој постулат останува жив и валиден до денес, а веројатно ќе важи ad infinitum, зашто секое време наложува такви потреби.

Бројот на латинизмите, содржани во *Речникот на македонскиот јазик* не ја прикажува вистинската состојба на нивното присуство кај нас, зашто овој вид лексика постојано и незапирливо продира во нашиот јазик и говор во сите сфери на изразувањето на нашите говорители. Особено е голем нивниот продир во интелектуалната и политичката сфера. Следејќи го нашиот дневен печат и слушајќи и гледајќи ги емисиите на радиото и телевизијата, се забележува зачудувачки пораст на нови и нови латинизми, кои бездруго ќе треба да си го најдат своето место во некое ново издание на *Речникот*; во моментот, тешко е со точност да се утврди нивниот број, токму поради тој стремеж за постојан пораст; имено, латински лексеми, па и синтагми, се прифаќаат морфолошки, па дури и графички; се членуваат и се предаваат со кирилично писмо: *статусквото*, *алибито*, а во јазикот на интелектуалците среќаваме изрази како: *hic et nunc*, *ad hoc*, *ad infinitum*, *modo perpetuo*, *ab ovo*, *перпетуум мобиле* (кирил.), *ad hominem* – една емисија на телевизијата е насловена "In medias res".

Нашиот говорител, особено оној образованиот, прифаќа нови латинизми, но и самиот знаејќи ги значењата на латинските морфеми, главно префиксални и радикални, комбинира и создава

нови латинизми, речиси од сите зборовни категории, па слушаеме и читаеме за *деаграризација*, *реунификација*, *акултурација*, *иниција*, *транзиција*, *конфедерализација*, *оптимализација*, *еродизација*, *операционализација*, *опција*, *рестрикција*, *супремација*, *мајоризација*, *миноризација*, но и *предислокација*, *контроверза*, *небулоза*, *инсерт* и многу други; некои латинизми на *-ија*, добиваат и дублети во форма на латинската именска основа со едно поконкретизирано, деминуирано значење, па имаме: *регија* / *регион*, *дивизија* / *дивизион*, *нација* / *национ*; се среќаваат и нови латинизми на *-изам*: *тоталитаризам*, *колективизам*, *плурализам*, *детерминизам*, *формизам*; на *-тет*: *виталитет*, *кредибилитет*, *дигнитет*, *субјективитет*, *легалитет*, *алтернитет*, *плуралитет*, *активитет*, *колективитет* и сл.; нови *deverbativa* на *-ост*: *конфронтираност*, *привилегираност*, *констатираност*, *издиференцираност*, *имперсоналност*; на *-ство*: *профанство* ("...имајќи го во вид профанството и големите гревови...", "Нова Македонија", 12.VI.1991 г.).

Како нови технички термини се јавуваат и сложенки како: *мултикултиватор*, *миникултиватор*, а во политичкиот говор се слуша *мултифункционален* (простор), *мултинационална* (средина), на ТВ екраните - *видеомедиум*, *аудиоконтакт*; неуко и неточно се предаваат латински зборови: *агрум* ("Благодетите на комунизмот - предуслови за агрумите и среќен живот", "Нова Македонија", 12.VI.1991 г.), *промениум* (sic!) на ТВ и т.н.

Се јавуваат бројни придавски форми: на *-ален*: *консенсуален* (консенсуална спогодба), *рурален* (рурални подрачја), *билатерален* (билатерална комисија), *трилатерален* (комитет), *пиктурален*

(пиктурална постапка), *сакрален* (најсакрална азбука), *процесуален* (процесуална титула), *референцијален* (референцијално постулирање); на *-арен*: *екстраординарен* (случај), *нуклеарен* (процес); на *-ивен* и *-ивистички*: *апроксимативен* (апроксимативна проценка), *експликативен* (експликативни вредности), *колективистички* (илузии); на *-ентен*: *вирулентен* (напад), *конзистентен* (став) и сл.

Кај латинските компаративни и суперлативни основи се губи чувството за градација и се сфаќаат како основи на позитив, кои се степенуваат, па среќаваме: *пооптимален* (пооптимално искористување на природните ресурси), *најоптимален* (најоптимални решенија), *најмаксимален* (најмаксимални усилби), *поинфериорен* (јазик), *најминимален* (најминимално задоволување на просторот), *најинтимен* (најинтимни чувства) и сл.

Во јазикот на нашите публицисти и политичари стануваат чести и вообичаени синтагмите од типот: *конфедерална опција*, *кохезионен фактор*, *персонален ривалитет*, *дискриминиран колективитет*, *партиципативни акции*, *персонална инкарнација*, *децидно прецизирање*, *урбана артикулација*, *конзистентна регулатива*; на ТВ се слуша и за *алокативна функција* (на буџетот), при што придавката *алокативен* означува 'преместувачки'.

И кај глаголите се чувствува голем пораст на форми со латински радикали: наставката *-ува* како да се напушта, зашто речиси сите нови глаголи се со суфиксот *-ира*: *еродира*, *алтернира*, *профанира*, *постулира*, *федерира* (со значење 'сојузува'), *генерира*, *реадаптира*, *инволвира*, *деактивира*, *инкорпорира*; се среќаваат нови глаголи на *-изира*: *револуционализира*, *комунизира*,

*реперсонализира, операционализира, радикализира, па и македонизи-
зира ("Македонското прашање да се македонизира...", "Нова Маке-
донија", 15.XII.1990 г.).*

Мошне е интересно што нашите говорители, особено оние од политичката и културната сфера почнуваат и сами да градат форми со латински радикали, според веќе вообичаените модели за овој вид лексика; тоа се главно деноминативни глаголи: *коалицира* < коалиција ("Со кого ќе коалицира ВМРО?", "Нова Македонија, 11.XII.1990 г.), *капацитира* < капацитет ("Воената болница е капацитирана...", ТВ Дневник, 6.VII.1991 г.), *позицира* < позиција ("...позицирање и репозицирање на политичките партии...", ТВ Дневник, 13.IV.1992 г.), *кондиционира* < кондиција ("Неговиот настап ги освои оние, што однапред се кондиционирани за Вук да ги придобие...", "Нова Македонија", 2.XII.1990 г.), *адвокатира* < адвокат ("Не мислам да адвокатирам...", "Нова Македонија", 10.XII.1990 г.), *транзитира* < транзит, *инсертира* < инсерт (ТВ Дневник), *деактивира* ("Деактивирање на воените формации", "Нова Македонија", 17.VIII.1991 г.), *генерира* ("...генерира судири...", Собрание, 8.V.1991 г.), *патронира* < патрон ("...не можам со моето име да патронирам една партија, која е демагошка...", "Нова Македонија", 11.XII.1992 г.), *реминисцира* и *реминисцентира* ("...реминисцира за дамнешното минато...", "Нова Македонија", 27.VII.1991 г., "...реминисцентирани интертекстуални извори...", "Нова Македонија", 12.VI.1991 г.), *инфантизира* ("...се инфантизира секаква помисла...", "Република", 8.IX.1991 г.), *институционализира* ("...се институционализираа настанатите промени...", "Нова

Македонија", 23.XII.1991 г.), *революционализира* ("...да се *революционализира* народот, односно, да се менуваат постојните состојби..."), "Нова Македонија", 23.XII.1991 г.), *официјализира* ("...црквата никогаш не ја *официјализирала* третата тајна...", "Нова Македонија", 3.XI.1991 г., "...во Момир Булатовиќ имаат некаков противник во *официјализирањето* на некаков фронт...", "Нова Македонија", 7.IV.1992 г.).

Покрај веќе посочените тавтологии од типот: *монументални споменици, потенцијални можности, фундаментални основи*, во јавноста (печатот, Собранието, ТВ) се јавуваат и вакви: *трансформативни промени* (ТВ, 6.VII.1992 г.), *остварлива реалност* (Собрание), *ограничувачки детерминанти* (Собрание, 2.VI.1992 г.), *креативно создавање* (ТВ, 16.VII.1991 г.), *основен фундамент* (ТВ, 8.I.1991 г.), *цивилизиран цивилизациски пат* ("Нова Македонија", 24.VII.1991 г.), *реалност на остварливото* (Собрание, 15.VI.1992 г.), *творечки креативни потенцијали* (ТВ, 12.XI.1991 г.) и други.

Латински лексеми, а почесто морфеми се присутни и во бројни именувања на разни фирми, па имаме: *Лукс, Медија, Меркур*; често и како составни елементи: *Аграријакооп, Агроекспорт, Агромак, Агроснабдител, Генералекспорт, Топлификација, Дрводекор, Ексимпорт (Експорт-импорт), Електроинсталатер, Инекс (Импорт - експорт), Индустроматеријал, Инкооп, Интеримпекс (Интер импорт - експорт), Интерпрогрес, Интерпродукт, Југодент, Југоекспорт, Југометал, Аеротранспорт, Југотекстил, Комуналец, Колор, Декор, Македонија-инвест, -кооп, -проект, Макоимпекс (Македонија импорт - експорт), Макотекс, Меркур-импорт, Металпродукт, Продукт-кооп,*

*Продукт-промет, Транспорт-комерц, Универзал, Фершпед, Фонтана,
Тетекс, Омникомерц, Елегант, Шпедитранс и многу други.*

3AKHY4OK

Во современиот македонски јазик латинизмите претставуваат значаен сегмент, кој континуирано се проширува и зголемува дотаму, што ваквите форми речиси престануваме да ги чувствуваме како туѓ елемент и ги примаме како интегрална состојка на нашиот јазик; со својата бројност и тенденција за перманентен растеж тие претставуваат неодминлива состојка на нашата јазична стварност.

Улогата на латинскиот јазик во формирањето на интернационализмите во чии фонд спаѓаат и латинизмите, во лексиката на европските, и не само на европските јазици е неоспорна и евидентна. Ова влијание почнува од антиката, се протега низ средниот век и Ренесансата, а се чувствува до денес. Во епохата на феудализмот латинскиот јазик делува и се развива како меѓународен јазик; тој е средство на канонската писменост во католичка Европа, во чии рамки се развива и науката од тоа време. Латинскиот јазик ги проширува своите позиции и во источна Европа во ерата на експанзијата на католицизмот, но и како последица на општо европските традиции. Средновековниот црковен латинитет ги чувал класичните форми, но и широко ја користел лексиката на народните јазици и допуштал новообразување, во разни земји – различно. Особено во времето на Ренесансата во латинскиот јазик се мешаат антички, схоластички, хуманистички, но и елементи од народните јазици. Како меѓународен јазик, латинскиот се задржува во употреба сè до почетокот на XX век.

Латинската лексика мошне радо продира во европските јазици. Кога во I век пред н.е. римските легии, предводени од Кајсар тргнуваат на својот експанзионистички поход, започнува поинтензивниот контакт на латинскиот јазик со јазиците на освојените територии. Римските легионери сега се јавуваат како носители на една повисока цивилизација, која ќе настојува да се наметне во заземените простори. Резултат на ова настојување е процесот на романизација, која ќе се остварува преку војската, управата, колонизацијата, трговијата, образованието, религијата и како еден од најважните фактори во овој процес ќе биде латинскиот јазик, јазикот на командувањето на војската, администрацијата и образованието.

Влијанието на латинскиот јазик ќе се пројави првин во прифаќањето на воената терминологија, во некои именувања на предмети за секојдневна употреба во возничкиот логор - главно, термини за професионални потреби. Во новоосвоените територии, меѓу пораните заемки од латинскиот јазик се и термини за облека, текстил, предмети за домашна употреба, градба на куќи, градови, термини од областа на земјоделието, овоштарството, лозарството и други. Ова се чини дека е и природно, зашто римските легии со освојувањето на новите територии создале широки можности и отвориле патишта за засилување на трговските врски, за проток и размена на стоки, за послободно движење на трговците, кои, да го парафразираме Кајсар "...important ea, quae ad effeminandos animos pertinent".¹

---

¹ C.I.Caesar: Bellum Gallicum, I,1.

Подоцна, по прифаќањето на христијанството и неговото ширење, особено во VII век од н.е., ќе се засили продирот на термини, врзани за религијата, образованието, музиката, поезијата и др. И натаму латинскиот јазик (како и грчкиот) ќе биде извор од кој не само што ќе се позајмуваат лексички единици, туку неговите лексички елементи ќе бидат основа за формирање на многубројни новообразувани термини кај повеќе народи во Европа, што ќе добијат интернационален карактер и како такви, адаптирани според фонолошките и морфолошките закони на јазиците во кои се примени или новообразувани, ќе станат значајна состојка на растечкиот корпус интернационализми, чии процес на создавање континуирано трае до денес. Нашето време, карактеристично со своевидна експлозија на новини во општествениот и културниот живот, особено со големиот напредок на науката и техниката, се покажува како мошне продуктивно за ваков вид лексика, а извонредниот напредок на средствата за брза и неограничена комуникација придонесува за нивно сè поинтензивно ширење во сите средини и во сите земји на светот.

Лексички реликти од римското присуство на просторите на кои подоцна трајно ќе се населат нашите претци (VII в.) наоѓаме во топонимијата, оронимијата, хидронимијата, во бројни апелативи и антропоними, кои продреле во јазикот на новодојдените Словени со посредство на византиско грчкиот јазик. Мокната Византија, наследничка и продолжувач на Imperium Romanum, долготрајна владетелка на овие простори, во својот јазик приопштила бројни латински лексеми, особено од воената и административната терминологија. Кога Словените освоиле дел од нејзината

територија и трајно се населиле на неа, тие заедно со земјата преземаат и други бројни цивилизациски и културни придобивки, па така и латинскиот сегмент од јазикот на Византијците продира во јазикот на дојденците како резултат на нивната етничка и културна симбиоза. Нашите учени денес наоѓаат бројни реликти на ваквото влијание; во топонимите *Бигла, Каштел, Клисуре, Палатиште, Фурка* и други, јасно се препознаваат латинските радикали, како што впрочем се несомнени во антропонимите *Марко, Андон, Костадин, Климент, Мартин* и други. Во текстовите на нашата средновековна книжина се среќаваат апелативи, чија латинска провениенција е евидентна: *калиге, олеи, палат, биглатор, цесар, цесарија*; латински се и имињата на месеците: (*априлија, август, октомврија месеца*); и денес, во говорниот јазик егзистираат бројни апелативи со латински радикали: *камбана, олтар, расо, камилавка, каса, кошула, мантил, месал, катинар, табла* и други. Ваквата лексика минала низ две фази на адаптација – византиска и словенска.

Во современиот македонски јазик, со својата брзност и говорна фреквенција се наметнува еден друг тип латинизми – оние од категоријата, условно наречена интелектуална лексика, која почнува да продира кај нас некаде од средината на минатиот век. Кај учениот Константин Миладинов, кој своето образование го стекнал на високите школи во Москва и во рамките на тоа образование се здобил и со познавања од латинскиот јазик, среќаваме интелектуализми – латинизми, чија употреба во тоа време веќе зема широк замав во Европа, па и во Русија. Во неговиот превод на дел од еден трактат од Јоан Флеров, објавен во Москва 1858 г.

латинизмите од рускиот оригинал ќе влезат и во македонскиот превод, па среќаваме: *унија, унијати, губернатор, пени, легати, пунктови*, придавските форми *религиозни, сенаторски* и една глаголска форма – *интересвит*. Ваква лексика ќе се јави и во писмената реч и на другите наши преродбеници; Јордан Хаџи Константинов – Џинот, иако возрадува против силниот наплив на туѓа лексика во говорот на своите современици, особено против "цинцаризмот и грецизмот", кои, според неговите согледувања неумерено се шират во градските средини, сепак е помирлив кон заемките од интелектуалната сфера, допуштајќи "кои-то речии на науки-те не можеме да составим од јазика ни, нешто имаме за укорително да си ги земем од чуждъ јазикъ". Сообразно со ваквиот став, во неговите текстови се присутни лексеми како: *агент, инструмент, диктатор, цензор, морални* и др.

Трендот на пенетрацијата на латинизмите продолжува; во текстовите на образованиот Григор Прличев осетно ќе се зголеми и тоа не само од категоријата на именките, туку ќе среќаваме и придавки, глаголи, прилози – латинизми: *мизерија, опозиција, репресалиа, интелегенција, монумент, документ, либерал, процес, арогантен, револуционерен, денунцира, редактира, безрезултатно, мизерно* и т.н.

Вистински наплив на ваква лексика ќе се јави подоцна, во јазикот на Крсте П. Мисирков, кај кого тие, заедно со другите интернационализми претставуваат специфична наслојка, интересна и поради својата квантитативна фреквенција и од квалитативен аспект. Очигледно е дека латинизмите, содржани во лексиката на Мисирков, како впрочем и останатите интернационализми, што ги

среќаваме во неговиот јазик, минале низ филтерот на други словенски јазици (српскиот, бугарскиот, рускиот), преку кои тој ги прифатил, но исто така е евидентно неговото настојување фонолошки и морфолошки да ги адаптира кон македонската јазична стварност. Неговата "За македонските работи", што беше предмет на наша анализа, во таа смисла е мошне индикативна, зашто содржи дури 206 лексички единици со латинско потекло, од кои голем број со импозантна зачестеност; така, само латинизмот *ИНТЕРЕС* се среќава дури 200 пати, *ПРОПАГАНДА* 105 пати, *КОМИТЕТ* 94, *ИНТЕЛГЕНЦИЈА* 65, *РЕФОРМА* 60, *РЕЗУЛТАТ* 43; придавската форма *НАЦИОНАЛЕН* 168 пати, *ЛИТЕРАТУРЕН* 52, *КУЛТУРЕН* 35, *ЦЕНТРАЛЕН* 31 и т.н. Ваквата јазична наслојка се должи пред сè на карактерот на овој текст и на неговата корелација со конкретната ситуација (политичка и економска); имено, овој текст е национално - политички манифест, напишан од една високо образована личност, во време, кога интернационалната лексика е цврсто вгнездена во лексиката на повеќе европски и светски јазици, па вака голем број латинизми е очекуван рефлекс и на времето и на образовната структура на авторот.

Континуитетот на прифаќањето на латинизмите во нашиот јазик може да се следи и во весниците, списанијата и билтените, издавани на македонски јазик за време на Втората светска војна. Во овие текстови, пишувани на месни дијалекти (кумановски, штипски, прилепски, скопски) и чија содржина е главно воено-политичка и идеолошко пропагандна, се забележува силен наплив на латинизми, што се должи во голема мера на засилената размена на информации. Авторите на ваквите написи користеле публикации со

воено-политички карактер, а и самите биле очигледно идеолошки инструирани, па во нивниот лексички фонд се јавува често терминологија, карактеристична за актуелната ситуација: *окупатор, капитализам, морал* и сл. Бројот на латинизмите во текстовите од ова време е мошне голем, ги има од сите категории (именки, придавки, прилози, глаголи). Најбројни се именките; кај придавките, чиј број е исто така голем, се јавува и компарација (*најактивни жени, понационална рола* и сл.); при нивната адаптација се забележува колебање во суфиксацијата, како последица на посредништвото на јазикот, од којшто се прифатени: *РЕВОЛУЦИОНА-РЕН / РЕВОЛУЦИОНЕРЕН / РЕВОЛУЦИОНЕН; фашистки / фашистички; на-ЦИСКИ / нацистички; социјалистичен / социјалистички* и сл. Кај глаголските форми, покрај суфиксот *-ира*, кој е и најчест, се јавува и *-иса*: *униформиса, центриса*, главно кај *verba denomina-tiva* и суфиксот *-ова/-ува*: *компромитова* (но и *компромитира*), *дисциплинува* (но и *дисциплинира*), *оформува, манифестува* (и *мани-фестира*), *денационализува, констатира, интересува* и сл.; се додаваат македонски префиксални морфемии, главно - привативни, па среќаваме: *неиницијативност, безрезервен, безрезултатен*; дури се додава латински префикс на веќе формиран хибрид: *дезаинтересира*. Бидејќи авторите чувствуваат дека значењето на ваквата лексика не е доволно познато, наоѓаат за потребно да го објаснат, па покрај синтагмата *номинален власник* анонимниот автор дообјаснува *газда сал по име, или дискрециони (тајни) кредити* и сл. Сега веќе мошне често се среќаваат синтагми од латинизми, од кои најчести се *фашистички окупатор, реакционерни елементи,*

РЕВОЛУЦИОНЕРНИ ТРАДИЦИИ, КОМУНИСТИЧКА ПАРТИЈА, НАЦИОНАЛНА РЕВОЛУЦИЈА И МНОГУ ДРУГИ.

По свршувањето на Втората светска војна, Македонија ја конституира својата државност; една од приоритетните одлуки на I Заседание на АСНОМ е "...заведување на македонскиот јазик за службен во македонската држава"; во рамките на настојувањата за збогатување на лексичкиот фонд на писмената реч и говорниот јазик, допуштена е и можноста "да се усвојуваат и туѓи заемки"; дури и се препорачува, бројните грцизми и турцизми да се заменуваат, покрај со словенски и "со интернационални зборови". Значи, интернационалната лексика, во чиј фонд спаѓаат и латинизмите, уште при конституирањето на македонскиот јазик си го наоѓа својот *locus existendi* и како потреба во јазикот, кој се наоѓа на почетоците од своето нормирано живеење и како последица од постојното меѓународно духовно општене. Ваквата лексика станува неопходност во општествената, политичката и особено во научната терминологија. Со засилувањето на процесите на просветата во нашата земја се зголемува и бројот на образованите Македонци, во чијашто реч ваквата лексика ќе опстојува, постојано ќе се збогатува и ќе продира и во говорот на обичниот човек, така што денес во нашиот јазик циркулираат илјадници латинизми (во *Речникот на македонскиот јазик*, издание 1986 г. изброивме повеќе од 4.500), со постојан тренд на зголемување на нивниот број.

Во фондот на латинизмите, прифатени во нашиот јазик, разликуваме две категории: 1) латинизми без, или со незначителна морфолошка адаптација, односно лексеми со целосна корелација,

идентични во двата јазика – латинскиот и македонскиот, од типот: *дисциплина, меморија, фокус, глобус, конзилиум, конзул, индекс, оратор* и сл. 2) латинизми со морфолошка адаптација – лексеми со латински радикални или префиксални морфеми, кои, или претставуваат адаптација на некоја номинативска латинска или неолатинска форма, или форми, на кои се редуцирани латинските суфикси и латинизам претставува основата (именска, придавска, партиципска), или се образуваат хибриди со латинизирани грчки суфикси, со македонски суфикси и префикси, поретко – со други суфикси (српски, турски).

Во македонскиот јазик егзистираат овие модели на адаптација:

Именки:

1. Латинизми со целосна корелација:

а) латинскиот номинативски суфикс *-io* за *femina deverbativa* > *-ија*: *natio* > *нација*, *functio* > *функција*, *diffusio* > *дифузија*;

б) латинска именска основа на *-tat-* > *-тет* (како последица на посредништвото на германското *-tāt*): *факултет*, *дигнитет*, *медиокритет*;

в) именска основа како латинизам кај лексеми од типот: *магистрат* (< *magistrat-us*), *деканат* (< *decanat-us*), *коментар* (< *commentar-ius*), *секретар* (< *secretar-ius*), *елемент* (< *element-um*); како резултат на посредништвото на францускиот јазик, некои именки од овој тип свршуваат на *-ер*: *пролетер* (преку фр. *proletaire* < *proletarius*);

г) основа на партиципот на презентот на **-nt-** како латинизам: *демонстрант, консултант, апстинент, диригент*;

д) основа на партиципот на перфектот како латинизам: *агрегат, апетит, аспект, атрибут, депозит, култ, конфликт, комплекс, конкурс, префикс, такт, статут, рецепт и сл.*;

ѓ) придавска основа како латинизам: на **-ив:** *акредитив, позитив, пасив, суперлатив*; на **-ал:** *капитал, персонал, потенцијал* (понекогаш се среќаваат и со наставката на ж.р.-а: *филијала, магистрала, вертикала, нормала*); на **-ар:** *капилар, циркулар, сингулар, формулар*.

2. Латинизми со адаптирани грчки суфикси:

а) со суфиксот **-ист** (латинизиран грчкиот суфикс *-ιστης* > **-ista**): *активист, реформист, комунист*; *feminina* се образуваат со додавање на суфиксот **-ка**: *активистка, реформистка, комунистка*;

б) со суфиксот **-изам** < **-ismus** < *-ισμος*: *либерализам, плурализам, социјализам и сл.*

3. Латинизми со македонски суфикси:

а) со суфиксот **-а:** *тангента, амбуланта*, и со суфиксот **-ка:** со овој суфикс се образуваат форми за женскиот род од веќе постојни *masculina* латинизми: *секретарка, медицинарка, министерка, пензионерка, професорка, директорка, студентка, матурантка, стипендистка, терористка*;

б) со суфиксот **-ост:** на придавска основа **-s-iv-**, **-t-iv-**: *прогресивност, импулсивност, декларативност, реактивност*; на придавска основа на **-os-**: *мускулозност, грандиозност, небулозност*; на придавска основа на **-al-**: *бестијалност, генијалност*,

РЕАЛНОСТ; на придавска основа на *-ar/-or-*: ЛЕГЕНДАРНОСТ, СОЛИДАРНОСТ, ИЛУЗОРНОСТ, ПРОВИЗОРНОСТ, како и на други придавски основи: ИНФАНТИЛНОСТ, СЕНЗИБИЛНОСТ, ЛЕГИТИМНОСТ;

в) со суфиксот *-ство* се образуваат именки од среден род од латинизмите на *-ar/-er*: ВЕТЕРИНАРСТВО, МИНИСТЕРСТВО; на латинска именска основа: КОНЗУЛСТВО, НЕГАТОРСТВО, ПИРАТСТВО; на латинска придавска основа: РИВАЛСТВО, ПАГАНСТВО, ПЛЕБЕЈСТВО; на партиципска основа (на презент и перфект): СТУДЕНТСТВО, РЕГЕНТСТВО, АДВОКАТСТВО;

г) со суфиксот *-ец*, додаден на латински придавски основи на *-iv-*, *-al-*, *-an-*: КОНЗЕРВАТИВЕЦ, ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦ, ВЕГЕТАРИЈАНЕЦ, ПОГАНЕЦ.

Придавки:

Во македонскиот јазик многу придавки се со латински радикали; тие се образувани со додавање на македонските придавски суфикси *-ен*, *-не*, *-но*; *-ски*, *-ска*, *-ско*; *-чки*, *-чка*, *-чко*, и тоа на:

а) основата на именки на *-ura*: ЦЕНЗУРЕН, СИНЕКУРЕН; назална именска основа *-ion-*: ПЕНЗИОНЕН, ЕМИСИОНЕН, РЕАКЦИОНЕН, АМОРТИЗАЦИОНЕН; на латинизми на *-er*: РЕАКЦИОНЕРЕН, РЕВОЛУЦИОНЕРЕН, и на други именски основи: ФАБУЛЕН, МОМЕНТЕН, ПРОПАГАНДЕН и сл.;

б) придавски основи на *-os-*: РЕЛИГИОЗЕН, ГРАНДИОЗЕН, НЕРВОЗЕН; на *-al-*, *-el-*: ГЛОБАЛЕН, ГЕНИЈАЛЕН, АКТУЕЛЕН, МАНУЕЛЕН; на придавска основа на *-ic-*: ФАБРИЧЕН, КЛАСИЧЕН, САТИРИЧЕН; на придавска основа на *-ar-*: СОЛИДАРЕН, ФАМИЛИЈАРЕН, МОНЕТАРЕН; на

други придавски основи: *варијабилен, мобилен, сензибилен, цивили-*
лен, легитимен, интимен; на основи од компаратив: *супериорен,*
инфериорен, априорен;

в) на основи од партиципот на презентот: *релевантен,*
вакантен, латентен; на основи од партиципот на перфектот: *обли-*
гатен, сонатен, сепаратен;

г) со додавање на *-ски, -ска, -ско* се образнуваат придав-
ки од веќе постојни латинизми: *конзулски, магистерски, плурал-*
ски, металски, термински, секретарски, кандидатски, републикан-
ски, пуритански, марински;

д) со суфиксот *-чки, -чка, -чко* се образнуваат придавски
форми од латинизмите на *-ист*: *кубистички, реалистички, фашисти-*
чки; и од некои латински придавски основи на *-ис-*: *фабрички,*
фактички и сл.

Глаголи:

Во нашиот јазик глаголските форми од латински основи се
образнуваат со:

а) суфиксот *-ува*: *публикува, оформува, контузува*;

б) суфиксот *-ира* (овие се побројни): *демонстрира, де-*
легира, диктира, пулсира; овој суфикс се јавува и со проширува-
ната: *-изира*: *активизира, фаворизира* и со *-фицира*: *класифицира,*
квалифицира.

в) Постојат и дублети на *-ува/-ира*: *ратификува/ратифи-*
цира, квалификува/квалифицира. Поретко се јавуваат и форми со
-иса: *деформиса, дефлориса* (глаголи од свршен вид) и со *-исува*:
профанисува (глаголи од несвршен вид).

Латинизмите главно го имаат значењето на радикалот. Сепак, мошне често се случува да дојде до стеснување на значењето, до негово конкретизирање или фиксирање за еден предмет или поим. Пр. *абдикација* за современиот говорител го нема првичното пошироко значење 'откажување', туку едно поконкретно - 'откажување од престол'; *албум* не значи 'белина' воопшто, туку онаа, на која се лепат фотографии на пример. Латинските зборообразувачки елементи во новоформираните термини за означување нови поими и предмети исто така го стеснуваат често своето основно значење; пр. *трактор*, иако буквално значи 'влекач', за денешниот говорител тоа е само име за една конкретна, земјоделска машина. Но, значењето може и да се проширува, да еволуира од конкретно кон апстрактно; пр. *стимул* < *stimulus*, од ознака за конкретен предмет - 'остен', добива пошироко значење - 'поттик'. Кај некои латинизми доаѓа и до деградација на значењето; пр. *класичен* кај нас денес многу често има значење 'старински, вообичаен, стандарден', иако латинскиот адјектив *classicus* значи 'оној што ѝ припаѓа на класата, на првата класа, првокласен'.

При акцентуацијата на латинизмите, во нашиот јазик се евидентни две тенденции: да се сочува акцентот на изворната лексема; во тој случај, тие го имаат акцентот на вториот или на третиот слог од крајот; вака се акцентирани латинизмите кои целосно кореспондираат со латинските или неолатинските лексеми: *пóрта*, *фабула*, *диктáтор*, *персóна*, *дивидéнда*. Кај латинизмите со морфолошка адаптација, присутна е и тенденцијата за сочувување на изворниот акцент: *орáкул*, *патрiциj*, *сепарáт*, *конзулáт*,

кандидат, стипендист, факултет, рецидив, консултант - но и
стремеж за вклопување во нормите на македонската акцентуација:
морал, пасив, реален; кај глаголските форми на -ира, акцентот е
на иницијалниот вокал од овој суфикс: активира, тангира, демон-
стрира, национализира и сл.

На фонетски план, латинизмите често носат белези на
јазиците во кои се создадени и на јазиците-посредници, преку кои
дошле во нашиот јазик. Кај постарите заемки од латинскиот,
прифатени преку византискиот грчки, се чувствува грчката
фонетска адаптација: ē кај нас дава и: catēna > κατηνάρια > кати-
нар, candella > κανδήλη > кандило; nt > нд: pontilis, пре-
ку грч. πουτίλλιον; mp > мб: камбана < campana; кај некои од нив е
сочуван и изворниот изговор на некои латински фонеме: интерво-
калното s не се озвучува, како во подоцнешните латинизми, осо-
бено оние од категоријата интелектуална лексика: русалија < rosa-
lia, базилок < basilicum.

Латинизмите од поновото време, оние од интернационалната,
интелектуална лексика, во фонолошки поглед, се усвојуваат според
традиционалниот изговор на латинскиот јазик; имено, групата -ti-
пред вокали се предава и изговара како -ци-: natio > нација, po-
tentia > потенција; интервокалното i > иј: memoria > меморија; по-
некогаш, поведувајќи се по нормите на македонскиот правопис и
фонетика, неоправдано се испушта вокалот i пред e, иако му при-
паѓа на радикалот: проект < proiectus, обект < obiectus; латински-
те дифтонзи ae и oe се предаваат со e: претор < praetor, пенал
< poenalis, а дифтонгот au со ав: авторитет < auctoritas, или со
ау: аукција < auctio.

Интервокалното *s* се предава со *з*: *ПРЕЗИДИУМ* < *praesidium*, *РЕЗЕРВАТ* < *reservatus*; како *з* се предава и во позиција зад *n* пред вокал: *СЕНЗАЦИЈА* < *sensatio*, *КОНЗЕРВАТОРИУМ* < *conservatorium* (но *КОНСЕНЗУС* – поради дисимилација). Двојниот консонант *x* меѓу вокали > *гз*: *ЕГЗЕМПЛАР* < *exemplar*, *ЕГЗАКТЕН* < *exactus*. Консонантот *s* пред меките вокали и пред дифтонзите *ae* и *oe* > *ц*: *ЦИВИЛЕН*, *ЦЕНЗУС*, *ЦЕРЕМОНИЈА*, *ЦЕМЕНТ*.

Консонантската група *sp-* во иницијален слог понекогаш се предава со *шп-*: *ШПИРТ* (но и *чпирто*) < *spiritus*, *ШПИТАЛЕ* (дијал. форма од *hospitale*), *ШПЕДИЦИЈА* < *expeditio* и сл.

Латинизмите кај нас се прифатени, како што веќе е речено, по посреден пат; тоа посредништво се гледа и од некои фонолошки и морфолошки специфики, што нè упатуваат на јазиците – посредници. Номинативскиот суфикс *-ија* нè упатува на рускиот јазик како на еден од можните посредници (зашто тоа би можеле во нашиот случај да бидат и српскохрватскиот или бугарскиот јазик, каде што латинскиот номинативски суфикс *-iо* кај назалните основи се предава со *-ија*); латинизмите на *-тет* и глаголските форми на *-ира* нè упатуваат на германскиот јазик како посредник; некои од оние на *-ер* на францускиот; на *-ца* на италијанскиот; глаголските форми на *-ува* на полскиот, како еден од првите во ланецот на јазиците – посредници (во кој веројатно биле влчучени и рускиот, српскохрватскиот, бугарскиот). Имено, мошне е тешко со сигурност да се востанови како, кога и по кои сè патишта латинизмите се прифаќани и сèуште се прифаќаат во нашиот јазик, особено денес, при ваквиот и волкав напредок на средствата за комуникација. Еднаш прифатениот латинизам, бргу се интегрира во нашата јазична

СТВАРНОСТ: СО ЛАТИНСКИТЕ РАДИКАЛИ ЛЕСНО СЕ СОЗДАВААТ ЦЕЛИ ЛЕКСИЧКИ ГНЕЗДА, ОБРАЗУВАНИ СПОРЕД МОДЕЛИТЕ НА МАКЕДОНСКОТО ЗБОРООБРАЗУВАЊЕ, СО МАКЕДОНСКИ СУФИКСИ И ПРЕФИКСИ (-СТВО, -ОСТ, -ЕЦ, -КА, -ЕН, -СКИ, -ЧКИ, -ЊЕ; СО НЕ-, БЕЗ-, ДО-, ВОН- И СЛ.), ПОКРАЈ ХИБРИДНИТЕ СЛОЖЕНКИ ОД ТИПОТ: *ЕЛЕКТРИФИКАЦИЈА, ДЕЦИГРАМ, ФУСНОТА, ЛАЈТМОТИВ* - СЕ ОБРАЗУВААТ ХИБРИДНИ *composita* И СО МАКЕДОНСКИ ЕЛЕМЕНТИ: *слабоквалитетен, самоиницијатива* И СЛ.

БРОЈОТ НА ЛАТИНИЗМИТЕ, ШТО ЦИРКУЛИРААТ ВО МАКЕДОНСКАТА ПИШАНА И ГОВОРНА РЕЧ, ДЕНЕС Е ЗНАЧИТЕЛНО ПОГОЛЕМ ОД ОНОЈ, ЗАБЕЛЕЖАН ВО *Речникот на македонскиот јазик*, ЗАШТО СЕКОЈДНЕВНО ЧИТАМЕ И СЛУШАМЕ БРОЈНИ НОВИ ТЕРМИНИ ОД ЛАТИНСКА ПРОВЕНИЕНЦИЈА, КОИ НЕЗАПИРЛИВО ПРОДИРААТ НЕ САМО ВО ЈАЗИКОТ НА ОБРАЗОВАНИЕТО ЛУЃЕ, ТУКУ И ВО СЕКОЈДНЕВНИОТ ГОВОР НА ОБИЧНИОТ ЧОВЕК. НАШИОТ ГОВОРИТЕЛ СЕГА ВЕЌЕ И САМИОТ ОБРАЗУВА НОВИ ФОРМИ ЛАТИНИЗМИ, ПОЧЕСТО ГЛАГОЛСКИ, ВРЗ ПОСТОЈНИТЕ, ВЕЌЕ ПОЗНАТИ ЗБОРООБРАЗУВАЧКИ ПРИНЦИПИ, ПА СРЕЌАВАМЕ ФОРМИ КАКО *капацитира, коалицира, адвокатира, деактивира, транзитира, операционализира*; НЕКОГАШ ТОА СЕ ПРАВИ И МАЛКУ НЕВЕШТО: *агрум, промемориум* И СЛ.; ЛАТИНСКИТЕ МОРФЕМИ, ОСОБЕНО ВО ПОСЛЕДНО ВРЕМЕ, МОШНЕ ЧЕСТО СЕ ЗЕМААТ И КАКО ЕЛЕМЕНТИ ВО НАЗИВИТЕ НА БРОЈНИ ФИРМИ И ПРЕТПРИЈАТИЈА: *Интерпродукт, Омникомерц, Мобилија* И Т.Н.

СО ЕДЕН ЗБОР, КОРПУСОТ НА ЛАТИНИЗМИТЕ ВО НАШИОТ ЈАЗИК, СПОРЕД СВОЈАТА БРОЈНОСТ И ПРИСУТНОСТ, ПРЕТСТАВУВА ЕДЕН ОД НАЈЗНАЧАЈНИТЕ СЕГМЕНТИ НА ЛЕКСИКАТА ОД ТУЃО ПОТЕКЛО, НАСЛОЈКА, КОЈА СО ЕДНА КОНТИНУИРАНА ДИНАМИКА ПОСТОЈАНО СЕ ЗГОЛЕМУВА; АКО НЕКОГАШ ПРИФАКАЊЕТО НА ЛАТИНИЗМИТЕ ПРЕТСТАВУВАЛО И ПРЕТСТАВУВА НЕОБХОДНОСТ ЗА ИМЕНУВАЊЕ НА НОВИ ПРЕДМЕТИ ИЛИ ПОИМИ, ДЕНЕС, ЧЕСТО,

НЕГОВОТО НЕКОНТРОЛИРАНО И НЕ СЕКОГАШ ОПРАВДАНО ПРИСУСТВО ВО ГОВОРОТ НА НАШИТЕ ЛУЃЕ, ОСОБЕНО ИНТЕЛЕКТУАЛЦИТЕ, МОЖЕ ДА ПРЕТСТАВУВА ДУРИ ЗАКАНА И ОПАСНОСТ ЗА НЕДОПУСТИВО "ЛАТИНИЗИРАЊЕ" НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК, НА ШТЕТА НА УБАВАТА МАКЕДОНСКА РЕЧ. Зашто, не гледаме никаква потреба ни оправдување наместо "достоинство" да се претпочита латинизмот "дигнитет", или наместо "состојба" - "статус" и сл.

РЕЧНИК НА ЛАТИНИЗМИТЕ СОДРЖАНИ ВО
РЕЧНИКОТ НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

A

абдикација откажување (abdicatio < ab-dico, 1. интенз. < ab-dico, 3. -dixi, dictum 'откажува')

абдицира откажува, дава оставка (ab 'од', dico, 3. 'кажува')

абитуриент/ка тој (таа) што ќе замине на повисока школа (ab-eo, -ire, -ii, -itum 'заминува'; латинизмот е образуван од основата на парт. на фут. активен, abitur- на која и е додаден суфиксот за парт. през. активен -iens, -ient-is)

абитуриентски што се однесува на абитуриенти

абнормален вон од правилото, ненормален (ab 'од', normalis < norma, -ae 'правило')

абнормално (adv.) неправилно, вонправилно

абнормалност неправилност

аболира поништува, уништува (ab-oleo, 2. -evi, abolitum 'сотрува, уништува, поништува')

аболиција поништување (abolitio, -onis 'поништување' < ab-oleo, 2.)

абортира пометнува, прекинува раѓане (ab-orior, 3. ortus sum < orior, 3. ortus sum 'извира, раѓа')

абортус пометнување (abortus < ab-orior, 3.)

август име на осмиот месец во годината, наречен според лат. augustus 'возвишен', што е атрибут на Гај Октавијан, во чест на големите победи, што во тој месец ги извојувал

августовски што се однесува на август

авијатика воздухопловство (aviatica < avis, -is 'птица')

авијација *воздухопловство* (aviatio < avis, -is)

авијатичар *воздухопловец* (aviaticus < avis, -is)

авион *вид воздухоплов* (avis, -is)

автор *создател, творец* (auctor 'множител, создател, творец' < augeo, 2. auxi, auctum 'множи, зголемува')

авторизација *овластување од авторот* (auctorisatio < auctorisare)

авторитет *углед, важност, вредност, знаменитост* (auctoritas, -atis 'углед, власт, вредност' < augeo, 2.)

авторитетен *угледен, властен* (auctoritas < augeo)

авторитетно (adv.) *угледно, достоинствено* (auctoritas)

авторски *што се однесува на автор*

авторство *творештво* (auctor < augeo, 2.)

агент *дејствител, дејствувач* (agens, -entis < ago, 3. egi, actum 'дејствува, делува')

агентура *делување (на агент)* (agentura < ago, 3.)

агенција *пословница* (agentia < ago, 3.)

агентски *што се однесува на агент*

агенциски *што се однесува на агенција*

агилен *раздвижен, вреден* (agilis 'кој брзо дејствува' < ago, 3.)

агилност *брзина во дејствувањето, претприемливост* (agilis, -e)

агитатор *раздвижувач, човек кој се зазема за нешто* (agito, 1. интенз. < ago, 3.)

агитација *раздвижување, поттикнување*

агитирање *агитација*

агитаторски *што се однесува на агитатор* (agitator, -oris)

агитационен *што се однесува на агитација* (agitatio, -onis)

аглутинација прилепување, сраснување (agglutinatio < ad-glutino,
 1. 'прилепува за')

аграр поим за поледелие (agricarius < ager 'поле')

аграрен поледелски (agricarius < ager, -grī)

агрегат придружување, маса, настаната од соединување на повеќе
 состојки (aggrego, 1. < ad grex, -gis 'јато, стадо')

агрегатен што се однесува на агрегат

агресивен напаѓачки (aggressivus < aggredior, 3. aggressus < ad gra-
 dior 'оди кон, напаѓа')

агресивност нападност (aggressivus)

агресија напаѓање, напад (aggressio < aggredior, 3.)

агресор напаѓач (aggressor < aggredior, 3.)

агрикултура поледелие, обработување на полињата (ager 'поле',
 cultura 'обработување')

агрикултурен што се однесува на поледелие

агутант помошник, помагач (adiutans, -ntis < ad-iuto, интенз. ad-
 iuvo, 1. -iuvi, -iutum 'помага')

агутантски што се однесува на агутант

адаптација прилагодување, приспособување (ad-aptatio < ad-apto, 1.
 'прилагодува', ad. aptus 'пригоден')

адаптирање прилагодување, приспособување (ad-apto, 1.)

адаптира прилагодува, приспособува (ad-apto, 1.)

адвентист приврзеник на верувањето во повторното доаѓање на
 Христа (adventista < adventus 'доаѓање' < ad-venio 'доаѓа')

адverb прилог (adverbium < ad verbum 'до глаголот')

адвокат бранител на суд, повикан да застапува некого (advocatus
 < ad-voco, 1. 'повикува на помош')

адвокатира* брани, врши функција на адвокат (advoco, 1. 'повикува на помош'), р. 269¹

адвокатура застапништво (advocatura < advoco, 1.)

адекватен изедначен, соодветен (ad-aequo, 1. 'изедначува' < ad aequus 'рамен, еднаков')

адекватност изедначеност, соодветност (ad-aequo, 1.)

адјектив придавка (adiectivus 'придавка' < adicio, 3. adieci, adiectum 'дофрла, придодава')

адјективен придавски, што се однесува на придавката

администратор управител, службеник (administrator 'управител, службеник' < ad-ministro, 1. 'служи, послужува, управува')

администрација управа, служба (administratio < administro, 1.)

администрирање управување, службување (administro, 1.)

администрира службува, управува (administro, 1.)

акварел цртеж изработен со водни бои (aqua 'вода')

акварелист сликар на акварели (aquarelista < aqua)

аквариум сад со вода, во кој се чуваат рипки (aquarium < aqua)

акламација довикување, гласно одобрување (acclamatio < ad clamo, 1. 'довикува, одобрува гласно')

акламира одобрува, довикува, едногласно избира (acclamo < ad-clamo, 1.)

акомодација прилагодување (accomodatio < ad-comodo, 1. 'прилагодува')

---

¹ ѕвездичката означува дека латнизмот не се наоѓа во Речникот на македонскиот јазик, а бројката - страната на која тој се наоѓа во овој текст.

акомодира прилагодува (accomodo, 1. 'прилагодува')

акредитив доверба, доверување (accreditivus < ad-credo, 3. credidi, creditum 'доверува')

акредитивен што се однесува на акредитив

акредитира доверува (accredo, 3. -credidi, -creditum)

акредитирање доверување (accredo, 3.)

акт дело, чин (actum 'дело, чин' < ago, 3. egi, actum 'води, чини, делува')

актив група луѓе која дејствува (activus < ago, 3.)

актива дел од имот или средства што носат добивка (activa < ago, 3.)

активист/тка дејствувач/ка, член/ка на актив (activista < ago, 3.)

активитет* дејност (activitas, -tis < ago, 3. egi, actum 'дејствува')

p. 267

активност дејственост (activitas, -tatis < ago, 3.)

активизирање поттикнување на дејствие (activiso, 1.)

активизира поттикнува на дејствие (activiso, 1.)

активира става во дејствие (ago, 3. egi, actum)

актовка едночинка (actum 'чин')

актуелен дејствителен, сегашен, современ (actum < ago, 3.)

актуелност дејствителност, сегашност (actum < ago, 3.)

акузатив винителен (падеж) (accusativus < accuso < ad-cuso, 1. 'обвинува')

аккумулятор натрупувач, собирач, апарат за собирање електрична енергија (accumulator < accumulo < ad-cumulo, 1. 'натрупува на куп')

аккумуляција натрупување, собирање (accumulatio < accumulo, 1.)

акумулира натрупува, собира (ad-cumulo, 1., cumulus 'куп')
 акуратност загриженост, прилежност (accuro < ad-curo, 1. 'се грижи за')
 акуратен загрижен, прилежен (accuratus 'загрижен')
 акутен силен, остер, брзоодминлив (за болест) (acutus. 3. 'остер, брз')
 акцентира нагласува (accentus 'нагласка, нагласување на зборови')
 акцентирање нагласување (accentus)
 акцентски што се однесува на акцент
 акција ДЕЈСТВИЕ, ДЕЛ ОД ИЗВЕСЕН КАПИТАЛ (actio < ago, 3. egi, actum)
 акционер/ка СОПСТВЕНИК/ЧКА НА АКЦИИ, ЧЛЕН/КА НА АКЦИОНЕРСКО ДРУШТВО
 акционерски што се однесува на акционер
 албум белина, бели листови на кои се лепат фотографии (albus. 3. 'бел')
 албумин БЕЛКОВИНА (albumen, -inis 'белковина')
 алиби (адв.) ДРУГАДЕ, НА ДРУГО МЕСТО; СУДСКИ ТЕРМИН ЗА ОЗНАЧУВАЊЕ НЕМОЖНОСТ ДА СЕ ИЗВРШИ ДЕЛОТО ПОРАДИ ДОКАЖАНО ОТСУСТВО НА ТУЖЕНИОТ ОД МЕСТОТО НА ДЕЛОТО (alibi 'на друго место')
 алтернатива ЕДНАТА ОД ДВЕ МОЖНОСТИ (alternativa < alternus < alter 'другиот од двајца')
 алтернативен НАИЗМЕНИЧЕН (alternativus < alternus < alter)
 алтернитет* ДВОЈНОСТ (alternitas, -tis < alter 'вториот од двајца'), p. 267
 алудира ПОИГРУВА, СЕ, ПОТСМЕВА, СЕ, НИШАНИ (alludo, 3. -lusi, allusum 'се поигрува, шегобијно цели')

алузија ЦЕЛЕНЕ, НИШАНЕНЕ, ПОДИГРУВАНЕ (allusio < ad-ludo, 3. -lusi, -lusum)

алуминиум НАЗИВ ЗА ЕДЕН ХЕМИСКИ ЕЛЕМЕНТ (aluminium)

алуминиумски НАПРАВЕН ОД АЛУМИНИУМ

аматер ЛУБИТЕЛ, КОЈ СЕ ЗАНИМАВА СО НЕШТО ОД ЛУБОВ, А НЕ ПРОФЕСИОНАЛНО (amator < amo, 1. 'лубли')

аматеризам ДЕЛУВАНЕ ОД ЛУБОВ (amaterismus < amo, 1.)

аматерски ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА АМАТЕРИ, КАКО АДВ. НЕПРОФЕСИОНАЛНО

амбиција ЧЕСТОЛУБИЕ, СТРЕМЕЖ (ambitio < ambeo, -ire, -ii, amb- itum 'обиколува')

амбициозен ЧЕСТОЛУБИВ (ambitiosus 'честолубив, славолубив < ambitio < ambeo, -ire)

амбуланта ПОДВИЖНА БОЛНИЦА (ambulans, -ntis 'кој шета' < ambulo, 1. 'шета'; воопшто, УСТАНОВА ЗА ЛЕКАРСКА ПОМОШ

аморалност БЕСЧЕСТИЕ, ВОН ОД ОБИЧАИТЕ (& 'не', mos, moris 'обичај')

аморален БЕСЧЕСЕН, КОЈ НЕ СЕ ПРИДРЖУВА ЗА ОБИЧАИТЕ

апел ПОВИК (appello, 1. 'повикува, наречува')

апелативен ОЗНАЧУВАЧКИ, ИМЕНУВАЧКИ, НАРЕЧУВАЧКИ (appellativus < appello, 1. 'наречува, означува')

апелатив НАРЕЧУВАНЕ, ИМЕНУВАНЕ, НАЗВАНИЕ

апелација ПРИЗИВ (на повисок суд) (appellatio < appello, 1.)

апелационен ПРИЗИВАТЕЛЕН (суд) (appellatio, -onis 'призив')

апелира ПРИЗИВА, ПОВИКУВА (appello, 1. 'призива, повикува, наречува')

апелирање ПРИЗИВАНЕ, ПОВИКУВАНЕ (appello, 1.)

аперитив КОЈ ОТВАРА (АПЕТИТ), ПИЈАЛОК ЗА АПЕТИТ (aperitivus 'отворачки' < aperio, 4. -ui, apertus 'отвара')

апетит *посакуване* (храна) (appetitus 'желба' < ad-peto, 3. -petivi, appetitus 'посакува')

апетитен *кој има желба* (за јадење) (appetitus < appeto, 3.)

аплаудира *плеска* (aplaudo, 3. aplausus 'плеска')

аплауз *плескане, плесок* (aplaurus < aplaudo, 3.)

апозиција *доставане, додаване, додавка* (appositio < ad-pono, 3. -posui, appositum 'става до, додава')

април *име на четвртиот месец во годината* (Aprilis mensis)

априлски *што се однесува на април*

априори *(независно) од претходниот (опит) (a priori 'од претходниот')*

априоризам *философско учење, што прифаќа a priori по нешто и од теоријата на сознанието и од етиката*

апсолвент *оној кој се ослободува* (од обврските кон универзитетот) (absolvens, -ntis < ab-solvo, 3. -solvi, absolutum 'одврзува, разврзува, ослободува')

апсолвира *разврзува, раскинува, ослободува, се, од обврски, разрешува* (ab-solvo, 3. absolvi, absolutum 'разрешува, разврзува')

апсолвирање *разрешување, ослободување од обврски*

апсолутен *ослободен, безусловен* (absolutus < ab-solvo, 3.)

апсолутизам *неограниченост (на власта)* (absolutismus < absolvo, 3.)

апсолутизира *прави нешто да биде безусловно* (absolutiso, 1. 'прави безусловно')

апсолутизирање *неограничување* (absolutiso, 1. < absolvo, 3.)

апсолутист *приврженик или имател на неограничена власт* (absolutista < absolvo, 3.)

апсолутистички што се однесува на апсолутист

апсолутно (адв.) неограничено, безусловно

апсорбира впива, проголтава (ab-sorbeo, 2. -ui, 'впива, проголтава')

апсорбирање впивање, всисување (ab-sorbeo, 2.)

апсорпција впивање, всисување (absorbeo, 2.)

апсурдност бесмисленост, нескладност (ab-surdus 'зловучен, не-
складен')

апсурден невозможен, бесмислен (ab-surdus)

апсурдно бесмислено

апстракција одвлекување, одвојување (abs-traho, 3. -traxi, abstrac-
tum 'одвлекува, одвојува')

апстрактност одвлекување, одвојување

апстрактен одвоен (од материјалната сфера), мислен

апстрахира одвојува, отргнува (abs-traho, 3.)

апстрахирање одвојување, отргнување (abs-traho, 3.)

апстиненција воздржување (abs-tineo < abs-teneo 'воздржува')

арбитер судија (arbiter 'судија' < arbitrator, 1. 'суди, мисли, сме-
та')

арбитража суд (преку франц. arbitrage < arbitrator)

арбитражен судски

арма оружје (arma, -orum 'оружје'), p. 55

армија војска (arma, -orum 'оружје, одбрана, војска')

армиски што се однесува на армија

арматура вооружување, воена спрема; зајакнување со железо (arma)

армира вооружува; зајакнува со железо (armo, 1. 'вооружува, за-
јакнува')

арогантен надуен, дрзок (arrogantia 'надуеност, дрскост')

арогантно (adv.) *дрско, надуено* (arroganter 'дрско, надуено)

ароганција *дрскост, надуеност* (arrogantia 'дрскост, надуеност')

артикал *зглоб, членок, вид производни и продажни предмети* (articulus 'зглоб, членок' < artus 'зглоб')

артикулација *зглобување, јасно изговарање* (articulatio 'зглобување, усогласување')

артикулационен *што се однесува на артикулација* (articulatio)

артикулирање *зглобување, јасно изговарање* (articulus)

артист/ка *уметник/чка* (artista 'уметник' < ars, artis 'уметност')

артистички *уметнички* (artisticus 'уметнички' < ars)

асанација *заздравување, поправка* (assanatio 'заздравување' < ad-sano, 1. 'лечи, оздравува')

асигнација *дознака* (assignatio 'дознака' < ad-signo 'дозначува')

асимилатор *изедначувач* (assimilator 'изедначувач' < ad-similis 'прилично сличен')

асимилаторски *што се однесува на асимилатор*

асимилација *изедначување* (assimilatio 'изедначување')

асимилира *прави сличен, изедначува* (ad-simulo, 1. 'прави сличен')

асимилирање *изедначување* (assimilatio)

асистент/ка *помошник/чка, помагач/ка* (assistens, -ntis 'оној што стои до некогo, помага' < ad-sisto, 3. 'стои до некогo, помага')

асистентски *што се однесува на асистент*

асистира *помага* (assisto < ad-sisto, 3.)

асоцијален *недружбен* (&-socialis 'недружбен' < socius 'другар')

асоцијалност *недружбеност* (&-socialis)

асоцијативен здружувачки, кој здружува (associativus < ad-socio,
 1. деном. < socius)

асоцијација здружение (associatio 'здружение' < ad-socio, 1.)

асоцира поврзува, здружува (ad-socio, 1.)

аспект поглед, вид, појава (aspectus 'поглед' < ad-spicio 'до-
 гледува')

аспирант кој се стреми кон нешто (aspirans, -ntis < aspiro < ad-spi-
 ro 'дува кон нешто, се стреми, тежнее кон нешто')

аспирација стремеж, тежнеење (aspiratio < aspiro, 1.)

атентат обид за напад (attentatum < attentio < ad-tempto, 1. 'се оби-
 дува, напаѓа некого')

атентатор напаѓач (attentator 'напаѓач' < attentio, 1.)

атентаторски што се однесува на атентатор

атрибут додавка (attributum 'додавка' < ad-tribuo, 3. -ui, attribu-
 tum 'доделува, додава')

аудиенција ислушване, сослушване (audientia 'ислушване' < au-
 dio, 4. 'слуша')

аудиториум слушалиште (auditorium 'слушалиште' < audio, 4.)

аудиција слушане (пробно пеење, свирене, слушано од стручни лица)
 (auditio 'слушане' < audio, 4.)

аула сала (aula, гр. αὐλή 'сала')

афект душевна состојба, страст, нежност, чувство (affectus < affi-
 cio, 3. -feci, affectum 'дејствува на нешто' < ad-facio, 3.)

афектација претерување, изнасилување (affectatio < affecto, 1. ин-
 тенз. afficio 'силно се зафакам за нешто')

афектира претерува, изнасилува, се, пренемага, се (affecto, 1.)

афинитет блискост, сродство, склоност (affinitas, -tatis 'блискост, сродство' < ad-finis)

афирмативен потврден (affirmativus < affirmo, 1. < ad-firmo, 1. 'потврдува, закакнува')

афирмација потврда (affirmatio < affirmo, 1.)

афирмира потврдува (affirmo < ad-firmo, 1. 'потврдува')

аргумент доказ (argumentum 'содржина, доказ' < arguo, 3. 'покажува, докажува')

аргументација докажување, образложување (argumentatio < argumentor, 1. 'докажува')

аргументира докажува, образложува (argumentor, 1. < arguo, 3.)

арена борилиште (arena 'песок'; гладизаторските борилишта во Рим биле посипани со песок)

арка ковчег, сандук (arca 'ковчег')

арка лак, лачна кривина (arcus 'лак')

Б

бацил вид бактерија (bacillus 'стапче', демин. < baculus 'стап')

бацилен што се однесува на бацил

бенефиција добротинство (beneficium 'добротинство' < bene, facio)

биглатор* стражар (*vigilator < vigilare 'бдее, стражари'), p. 43

биквадратен двојночетворен (bis quadratus 'двапати четворен')

билатерален* двостран (bilateralis < bis 'двапати', latus, -eris
'страна'), p. 267

брутален суров (brutalis 'суров' < brutus 'тап, прост, груб')

бруталност суровост

В

- вагабонд скитник (vagabundus 'скитник' < vagor, 1. 'скита')
- вагина женски полов орган (vagina 'корица за меч')
- вазна сад за цвеќе (vas, vasis 'сад')
- ваканција ослободеност (од некоја обврска) (vacantia < vaco, 1. 'празен сум' < vacuus 'празен')
- вакантен празен (vacans, -ntis < vaco, 1.)
- вакуум празнина, празен безвоздушен простор (vacuus 'празен')
- вакцина "кравја", серум (vaccina 'кравја' < vacca 'крава')
- вакцинација давање серум против заразни болести
- валенција вредност, способност (valentia < valeo, 2. 'вреди, може')
- валеријана лековита билка (valeriana officinalis)
- валеријанов од валеријана
- валидност крепкост, снажност, важност (validus 'здрав, снажен, вахечки' < valeo, 2.)
- валоризација вреднување (valorisatio < valoriso < valor 'вредност' < valeo, 2.)
- валоризира вреднува (valoriso < valor < valeo, 2.)
- варијација разноликост, промена (variatio < vario, 1. 'шара, променува < varius 'шарен, разновиден, превртлив')
- варијабилен менлив, променлив (variabilis < varius)
- варијабилност променливост, разноврсност (variabilis 'променлив, менлив')
- варира поинаков е, менува, -се (vario, 1.)

- вегетаријанец/ка КОЈ ЈАДЕ САМО здрава, т.е. растителна храна (vegetarianus < vegetus 'жив, здрав, крепок')
- вегетаријанство ЗЕМАНЕ ИСКЛУЧИВО здрава, растителна храна (vegetus)
- вегетаријански ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВЕГЕТАРИЈАНСТВО
- вегетација БУЈНОСТ, РАЗВИТОК НА РАСТИТЕЛНИОТ СВЕТ (vegetatio < vegetus)
- вегетационен ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВЕГЕТАЦИЈА (vegetatio, -onis)
- вегетира ЖИВУРКА, ЖИВЕЕ КАКО БИЛКА
- вегетирање ОПСТОЈУВАЊЕ КАКО БИЛКА, ЖИВУРКАЊЕ
- веленце КИЛИМЧЕ (vellum < velo 'покрива'), p. 52
- велосипед БРЗОНОГ, ВИД ПРЕВОЗНО СРЕДСТВО (velox, -cis 'брз', pes, pedis 'стапало, нога')
- вена жила (vena 'жила')
- венеричен ЗАРАЗЕН ОД ПОЛНА БОЛЕСТ (Venus, -eris 'името на божицата на љубовта кај Римјаните)
- вентилатор ПРОВЕТРУВАЧ (ventilator < ventilo, 1. 'проветрува' < ventus 'ветар')
- вентилација ПРОВЕТРУВАЊЕ (ventilatio < ventilo, 1.)
- вентилационен ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВЕНТИЛАЦИЈА (ventilatio, -onis)
- вентилира ВЕТРИ, ПРОВЕТРУВА (ventilo, 1. < ventus)
- вербализам ПРАЗНОСЛОВИЕ (verbalismus < verbum 'збор')
- вербалист/ка ДРДОРКО, КОЈ МНОГУ, НО ПРАЗНО ЗБОРУВА (verbum)
- вербален ИСКАЖАН СО ЗБОРОВИ, УСТЕН (verbalis < verbum)
- вербалистички (адв.) ПРАЗНОСЛОВНО
- вервеле* ОВЧИ ИЗМЕТ (vervex, -cis 'овен'), p. 55
- верзал ГОЛЕМИ ПЕЧАТНИ БУКВИ (versalis < versus 'стих')

- верзија ПРЕВРТУВАЊЕ, ВРТЕНЕ, ИЗВРТУВАЊЕ; ПОИНАКОВ НАЧИН НА КАЖУВАЊЕ, ПРЕВОД (versio < verto, 3. 'врти, обрнува, променува')
- верзира СЕ БАВИ СО НЕШТО, УПАТЕН Е ВО НЕШТО (versor, 1. 'СЕ ВРТИ ОКОЛУ НЕШТО, СЕ ЗАНИМАВА СО НЕШТО')
- верзиран УПАТЕН ВО НЕШТО (versor, 1.)
- верификација ОВЕРКА, ЗАВЕРКА, ВЕРОДОСТОЈНОСТ (verificatio < verum 'вистина', facio, 3. 'прави')
- верификационен ОВЕРУВАЧКИ (verificatio, -onis)
- верификува и верифицира ОВЕРУВА, ПРАВИ ВЕРОДОСТОЈНО (verum, facio)
- верифицирање ОВЕРУВАЊЕ
- версификатор СТИХОТВОРЕЦ (versificator < versifico, 1. < versus 'стих', facio, 3. 'прави')
- версификација СТИХОТВОРСТВО (versificatio < versifico < versus, facio, 3.)
- вертикала ИСПРАВЕНА ЛИНИЈА (verticalis scil. linea < vertex, -icis 'ВИР, ТЕМЕ, СТОЖЕР НА НЕБО' < verto, 3.)
- вертикален ИСПРАВЕН (verticalis < vertex < verto, 3.)
- вертикално (адв.) ИСПРАВЕНО
- вестибил ТРЕМ, ПРЕДВОРЈЕ (vestibulum 'ПРЕДВОРЈЕ, ВЛЕЗ')
- вибрација ТРЕПЕРЕНЕ, ТРЕСЕНЕ (vibratio < vibro, 1. 'ТРЕПЕРИ, ТРЕСЕ')
- вибрационен ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВИБРАЦИЈА (vibratio, -onis)
- вибрира ТРЕПЕРИ, ТРЕСЕ, СЕ (vibro, 1. 'ТРЕПЕРИ, СЕ ТРЕСЕ')
- вибрирање ТРЕПЕРЕНЕ, ТРЕСЕНЕ (vibro, 1.)
- виза ВИДЕНО, ПРЕГЛЕДАНО; ОВЕРКА ДЕКА НЕШТО Е ПРЕГЛЕДАНО ВО ДОКУМЕНТИТЕ (патни) (visa < visum < video, 2. vidi, visum 'гледа')

- **визија** *видуване* (visio < video, 2. vidi, visum 'гледа, видува')
- визионер** *видовит човек* (visionarius 'оној што согледува' < viso, 3. visi, visum интенз. video, 2. 'огледува, наблудува')
- визионерство** *својство на согледуване, предвидуване* (visio, -onis)
- визира** *загледува, оверува* (патни документи) (viso, 3.)
- **визита** *посета* (visito, 1. 'посетува'; преку франц. visite)
- визитен** *што се однесува на визита*
- визитација** *посетуване, посета* (visitatio < visito, 1.)
- вила** *куќа на село* (villa 'селска куќа, дворец')
- вилар*** *свилено платно* (vellus, -eris 'свилена преѓа'), p. 52
- вијадукт** *патовод, мост над дол* (via 'пат', duco, 3. duxi, ductum 'води')
- **виртуоз** *вештак, мајстор* (virtuosus 'одличник во некоја област' < virtus 'мажевност, совршеност, доблест')
- виртуозност** *совршено мајсторство* (virtuosus < virtus)
- виртуозен** *совршен* (во некоја област) (virtuosus < virtus)
- виртуозно** (адв.) *совршено, мајсторски*
- вирулентен*** *силовит* (virulentes < vis 'сила'), p. 268
- вирус** *зараза* (virus 'отров, зараза')
- вирусен** *што се однесува на вирус*
- вискоза** *целулоидна маса за изработка на смола* (viscum 'лепак')
- **витален** *животен* (vitalis < vita 'живот')
- витализам** *теорија според која животот не е само хемиско-физички процеси, туку важни се и нематеријалните принципи* (vitalismus < vitalis < vita)
- виталитет** *животност* (vitalitas < vitalis < vita), p. 267
- витамини** *хранливи материи, нужни за одржување на животот* (vita)

- ВИТАМИНСКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВИТАМИНИ
- ВИТРИНА СТАКЛЕНИЦА, СТАКЛЕН ОРМАН (vitrum 'стакло', преку франц. vitrine)
- ВОКАЛ САМОГЛАСНИК, ГЛАС (vocalis 'гласен' < vox, -cis 'глас')
- ВОКАЛИЗАМ ЗВУЧНОСТ, САМОГЛАСНИЦИТЕ ВО ЕДЕН ЈАЗИК (vocalismus < vocalis < voco < vox)
- ВОКАЛИЗАЦИЈА ОЗВУЧУВАЊЕ (vocalisatio < voco, 1.)
- ВОКАЛЕН ЗВУЧЕН, ГЛАСЕН, САМОГЛАСЕН (vocalis < vox)
- ВОКАЛИЗИРА ОЗВУЧУВА (vocaliso, 1. < voco, 1.)
- ВОКАТИВ ЗВАТЕЛЕН (ПАДЕЖ) (vocativus casus 'падеж за повикување' < voco, 1. 'повикува')
- ВОЛОНТЕР ДОБРОВОЛЕЦ (voluntarius 'доброволен'; преку франц. volonteur)
- ВОЛОНТЕРСКИ (адв.) ДОБРОВОЛНО
- ВОЛУМЕН СВИТОК, ЗАПРЕМИНА НА ПРОСТОР (volumen, -minis 'свиток, < volvo, 3. volvi, volutum 'свива')
- ВРАКА* ШАЛВАРИ (brassae 'вид облека, што ги покрива нозете'), Р. 52
- ВУЛА* ПЕЧАТ (bula 'меур, печат'), р. 55
- ВУЛГАРЕН ПРОСТАЧКИ (vulgaris 'простачки' < vulgus 'прост, необразован свет')
- ВУЛГАРИЗАМ ПРОСТАЧКИ ИЗРАЗ (vulgarismus < vulgaris < vulgus)
- ВУЛГАРИЗАТОР УПРОСТУВАЧ НА НАУЧНИ ПОЈМОВИ (vulgarisator < vulgariso < vulgaris < vulgus)
- ВУЛГАРИЗАЦИЈА УПРОСТУВАЊЕ, ПООПШТУВАЊЕ, ПРАВЕЊЕ ОПШТОПОЗНАТО (vulgarisatio < vulgariso, 1.)

вулгаризира *обнародува, прави општопознато, објавува, попрасту-*
чува (vulgariso, 1.)

вулгарно (адв.) *простачки (vulgaris)*

⊗ *вулкан место на земјата од каде избива лава (Vulcanus 'богот на*
ковачите кај Римјаните')

вулканизатор оној кој вулканизира

вулканизација процес преку кој на висока температура се доби-
ваат еластични материи од каучук и сумпор (vulcanisatio <
vulcaniso < Vulcanus)

вулканизира врши вулканизација

Г

- **генерал** *ВИСОК ВОЕН ЧИН* (generalis 'општ' < genus, -eris 'род')
- генерален** *ОПШТ* (generalis 'општ')
- генерализација** *ОБОПШТУВАНЕ* (generalisatio < generaliso, 1. < generalis)
- генерализира** *ОБОПШТУВА* (generaliso, 1.)
- генерално** *ОПШТО* (generalis)
- генерализирање** *ОБОПШТУВАНЕ* (generaliso, 1. < generalis)
- генералии** *ОПШТИ МЕСТА* (generalis, generale < genus, -eris)
- генералисимус** *НАЈВИСОК ВОЕН ЧИН* (generalissimus - суперл. < generalis)
- **генератор** *СОЗДАТЕЛ, ТВОРЕЦ* (generator 'родител, творец' < genero, 1. 'раѓа, создава' < genus, -eris 'род')
- **генерација** *ПОРОД, ПОКОЛЕНИЕ* (generatio < genero, 1.)
- генерира*** *РАЃА* (genero, 1. < genus, -eris 'род'), p. 269
- генитив** *РОДИТЕЛЕН (ПАДЕЖ)* (genitivus < gigno, 3. genui, genitum 'раѓа')
- **гениј** *ЧОВЕК СО ВРОДЕНА ДУХОВНА СНАГА ЗА ТВОРЕШТВО* (genius 'духовна особеност'; крилато божество, што ја поттикнува творечката способност кај луѓето)
- генијален** *КОЈ ИМА ОСОБИНИ НА ГЕНИЈ* (genialis < genius)
- генијално** (адв.) *ИЗВОНРЕДНО ДАРОВИТО* (genialis)
- генијалност** *ИЗВОНРЕДНА НАДАРЕНОСТ* (genialis < genius)

- генитален полен, што се однесува на полот (genitalis 'плоден, роден, тој што оплодува' < gigno, 3. genui, genitum 'раѓа')
- гениталии органи за оплодување (genitalia < genitalis < gigno, 3.)
- гестикулација движене со рацете (gesticulatio < gesticulor 'движи раце' < gesticulus демин. < gestus 'движене' < gero, 3. gessi, gestum 'носи, води')
- гестикулира ги движи рацете (gesticulator, 1.)
- гестикулирање правене движене со рацете
- гладијатор мечовалец, борец со меч (gladiator < gladius 'меч')
- гладијаторски што се однесува на гладијатор
- глобален севкупен (globalis < globus)
- глобус топка на која е претставена земјината површина (< globus)
- глорификација восфалување, правене славен (glorificatio 'восфалување' < gloria 'слава', facio, 3. 'прави')
- глорификува восфалува, прославува (glorifico, 1. < gloria, facio, 3.)
- глорифицира восфалува (glorificare < gloria, facio, 3.)
- гравитација тежа, привлечна сила во вселената (gravitatio < gravito, 1. 'тежи, тежнее кон нешто' < gravis, -e 'тежок')
- гравитационен кој се однесува на гравитација (gravitatio, -onis < gravito, 1. < gravis, -e 'тежок')
- гравитира тежнее (gravito, 1. < gravis, -e 'тежок')
- гравитирање тежнеење (gravito, 1. < gravis, -e 'тежок')
- град, градус степен (gradus 'степен' < gradior, 3. 'чекори, оди')
- грандиозен величествен (grandiosus < grandis 'велик, величествен')
- грандиозност величественост (grandiosus < grandis)
- грација дражест, умилност (Gratia 'милост, божица на милоста')
- грациозен дражесен, умилен (gratiosus < gratia)

¶ грациозност *умилност, дражест, милозливост* (gratiosus < gratia)

¶ грациозно (adv.) *умилно*

губернатор *управител* (gubernator 'управител [на брод], крмар < gubernare, 1. 'управува')

губернија *област во надлежност на губернатор* (gubernium)

гула* *гуша од вол* (gula 'грклан'), p. 55

гумарабика *арапска гума* (gumma Arabica), *леплива маса*

гутурален *грлен* (guturralis < guttur, -uris 'грло, грклан')

Д

- дата и датум *дадено, означување на време* (ден, месец, година)
(datum, data < do, 1. dedi, datum 'дава')
- датира *означува ден, месец и година* (do, 1. dedi, datum)
- датирање *означување ден, месец и година* (do, 1. dedi, datum)
- дегенерација *одродување, изопачување* (degeneratio < de-genero, 1
'се одродува, се изопачува')
- дегенерик *изопаченик* (degenericus < degenero, 1.)
- дегенерира/-иса *изопачува* (degenero, 1.)
- дегенериран/-сан *изопачен, одроден* (degenericus < degenero, 1.)
- дегенерирање/-сување *изопачување, одродување* (degenero, 1.)
- деградација *симнување, спуштание, понижување, симнување од скали-*
лото (de-gredior, 3. 'се симнува, се спушта' < de-gradior, 3.)
- деградира *симнува, спушта надолу* (degredior < de-gradior, 3.)
- деградирање *симнување, спуштание, понижување* (degredior, 3.)
- дедукција *изведување* (deductio < de-duco, 3. -dixi, deductum 'изве-
дува')
- дедуктивен *изведувачки, изведбен* (deductivus < de-duco, 3.)
- дедуктивно (adv.) *изведбено*
- дезертер *оној кој напушта нешто* (desero, 3. -ui, desertum 'напушта'
преку франц. *deserteur* < desertor)
- дезертерство *напуштание* (desero, 3.)
- дезертира *напушта* (desero, 3. 'напушта')
- дезертирање *напуштание* (desero, 3.)

- **дезинфекција** *ЧИСТЕНЕ ОД ЗАРАЗА* (desinfectio < de, inficio, 3. -feci, -fectum 'ослободува, чисти од зараза')
- дезинфицира** *ЧИСТИ ОД ЗАРАЗА* (de inficio < de-, in-, facio, 3.)
- дезинтеграција** *РАЗЕДИНУВАЊЕ, РАСТУРАЊЕ НА ЦЕЛИНА* (de integratio < de integro, 1. < de integer [деверб. < in- tango, 3.] 'негибнат, цел')
- декадент** *ОТПАДНИК, ОНОЈ КОЈ ОПАГА* (decadens, -ntis < de-cado, 3. 'опага, пропага')
- **декан** *СТАРЕШИНА (НА ФАКУЛТЕТ)* (decanus 'старешина')
- деканат** *СТАРЕШИНСТВО (НА ФАКУЛТЕТ)* (decanatus < decanus)
- декември** *ИМЕ НА ПОСЛЕДНИОТ МЕСЕЦ ВО ГОДИНАТА* (December [mensis] 'ДЕСЕТИ МЕСЕЦ'; ПОСЛЕДНИОТ МЕСЕЦ ВО РИМСКАТА ГОДИНА, КОЈА ПРВИН ИМАЛА ДЕСЕТ МЕСЕЦИ; decem 'ДЕСЕТ')
- **декламација** *ГЛАСНО, ИЗВЕЖБАНО ГОВОРЕНЕ* (declamatio < declamo, 1. 'на глас зборува, извежбано зборува')
- декламатор** *ГОВОРНИК ПО ЗАНАТ* (declamator < declamo, 1.)
- декламаторски** *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ДЕКЛАМАТОР*
- декламира** *ГЛАСНО, ИЗВЕЖБАНО ЗБОРУВА (НАЈЧЕСТО СТИХОВИ)* (declamo, 1.)
- **декларација** *ОБЈАВА, ИЗЈАВА* (declaratio < declaro, 1. 'објавува')
- декларативност** *ИЗЈАВНОСТ* (declarativus 'кој има својство на објавување')
- декларира** *ОБЈАВУВА, ИЗЈАВУВА* (declaro, 1.)
- декласиран** *ОТСТРАНЕТ ОД КЛАСАТА, РЕДОТ* (de и classis 'ранг, ред')
- деклинација** *СКЛОНЕНИЕ, ПРОМЕНА НА NOMINA* (declinatio < declino, 1. 'отклонува, отстапува', ГРЧ.)
- **декор** *УКРОС* (decor 'украс')

- декоратор УКРАСУВАЧ (decorator < decoro, 1. 'украсува' < decor)
- декорација УКРАСУВАЊЕ (decoratio < decoro, 1. < decor)
- декоративен УКРАСУВАЧКИ, КОЈ СЛУЖИ ЗА УКРАС (decorativus < decoro, 1.)
- декорира УКРАСУВА, КРАСИ (decoro, 1. < decor)
- декорирање УКРАСУВАЊЕ (decoro, 1.)
- декрет одлука (decretum < decerno, 3. decrevi, decretum 'одлучува')
- делегација ПРАТЕНИШТВО (delegatio < de-lego, 1. 'праќа, поверува, наложува')
- делегат ПРАТЕНИК (delegatus < delego, 1.)
- делегира ПРАќА, ДОВЕРУВА, НАЛОЖУВА (delego, 1.)
- делегирање ПРАќАЊЕ, ДОВЕРУВАЊЕ НЕКАКВА ЗАДАЧА (de-lego, 1.)
- демобилизација ВРАќАЊЕ НА ВОЈСКАТА ВО МИРНОДОПСКА СОСТОЈБА (ПРЕКУ ФР. demobilisation < de, mobilis, -e 'подвижен' < moveo, 2. 'движи')
- демобилизира ЈА СТАВА ВОЈСКАТА ВО МИРНОДОПСКА СОСТОЈБА (ПРЕКУ ФР. démobiliser < de, mobilis)
- демонстрант ПОКАЖУВАЧ, КОЈ ПОКАЖУВА (РЕВОЛТ) (de-monstro, 1. 'покажува, означува, докажува')
- демонстративен ПОКАЗАТЕЛЕН (demonstrativus < de-monstro, 1.)
- демонстрација ПОКАЖУВАЊЕ, ОЧИГЛЕДНО ПРИКАЖУВАЊЕ (demonstratio < demonstro, 1.)
- демонстрира ПОКАЖУВА, ДОКАЖУВА, ИЗЛАГА (demonstro, 1.)
- деморализација РАСИПУВАЊЕ, СЛАБЕЊЕ НА ДУХОТ, ГУБЕЊЕ ХРАБРОСТ (ПРЕКУ ФР. démoralisation < de, moralis < mos, moris 'обичај, карактер, дух')

- денатурира ја мени природата (de 'од' natura 'природа', преку франц. denaturer)
- § депозит одложено, дадено на чување, влог (de-pono, 3. deposui, depositum 'вложува, одложува, положува')
- депонент полагаач, влагач (deponens, -ntis < depono, 3.)
- депонира вложува, положува (depono, 3. deposui, depositum)
- депортација изгон, прогонство, однесување (deportatio < deporto, 1. 'однесува, одведува, прогонува')
- депресија притисок, притискане (depressio < deprimō, 3. depressi, depressum 'притиска' < de, premo, 3. pressi, pressum)
- депримира притиска, тишти (deprimo, 3. depressi, depressum)
- депримиран потиштен (depressus < deprimō, 3.)
- депутат оценет, пратеник (deputatus < deputo, 1. 'цени, смета за нешто')
- депутација пратеништво (deputatio < deputo, 1.)
- дескрипција опис (descriptio < de-scribo, 3. -scripsi, descriptum 'опишува')
- дескриптивен описен (descriptivus < describo, 3.)
- дестилат откапан, пареа претворена во течност (destillatus < destillo, 1. 'капе, откапува')
- дестилација капене, претворане на пареата во течност (destillatio < destillo, 1.)
- дестилира откапува, претвара пареа во течност (destillo, 1. < stilla 'капка')
- деструктивен разурнувачки (destructivus < de-struo, 3. destruxi, destructum 'растројува, разурнува, разградува')
- деструктивност разградливост (destructivus < destruo, 3.)

- деструкција *РАЗГРАДУВАНЕ, РУШЕНЕ* (destructio < destruo, 3.)
- **детектив** *ОТКРОВИТЕЛ, ОТКРИВАЧ* (detectivus < de-tego, 3. -texi, detectum 'открива, покажува')
- детективски** *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ДЕТЕКТИВ*
- **детектор** *ОТКРИВАЧ* (detector < detego, 3. -texi, detectum)
- детерминанта** *ОДРЕДНИЦА* (determinans, -ntis < determino, 1. 'ограничува, означува, одредува')
- детерминација** *ОДРЕДУВАЊЕ, ОЗНАЧУВАЊЕ, ОГРАНИЧУВАЊЕ* (determinatio < de-termino, 1.)
- детерминизам** *УЧЕНЕ ЗА ОДРЕДНОСТА НА ЧОВЕКОВОТО ДЕЈСТВУВАЊЕ* (determinismus < determino, 1.)
- детерминира** *ОДРЕДУВА, ОГРАНИЧУВА, ОЗНАЧУВА*
- детерминист** *ПРИВРЗАНИК НА ДЕТЕРМИНИЗМОТ*
- детонација** *ГРМЕЖ* (detonatio < de-tono, 1. 'грми')
- **дефанзива** *ОДБРАНА* (defensio < defendo, 3. defendi, defensum 'брани'; ПРЕКУ ФРАНЦ. defense)
- дефанзивен** *ОДБРАНБЕН* (defensivus < defendo, 3.)
- **дефект** *НЕДОСТАТОК, СЛАБОСТ, ГРЕШКА* (deficio, 3. defeci, defectum 'недостасува, слабее' < de-facio, 3.)
- дефектен** *СЛАБ, РАСИПАН* (defectus < deficio, 3. -feci, defectum)
- **дефинира** *ОГРАНИЧУВА, ОДРЕДУВА* (de-finio, 4. 'ограничува, одредува')
- дефинитивен** *КРАЕН, КОНЕЧЕН* (definitivus < definitio, 4. < finis 'крај')
- дефинитивно** (adv.) *КОНЕЧНО, КРАЈНО* (definitivus < definitio < finis)
- **дефиниција** *ОДРЕДБА, ОПРЕДЕЛБА НА ПОИМ* (definitio < definitio, 4.)
- дефицит** *НЕДОСТАТОК* (deficit < deficio, 3. 'недостасува')
- дефицитлија** *ГУБИТНИК, КОМУ МУ НЕДОСТАСУВА НЕШТО (ПАРИ)* (deficit)

- дефлорација *отцутуване, раздевичуване* (defloratio деном. < de и flos, floris 'цвет')
- дефлориса и дефлорисува *раздевичува* (de, flos)
- дефлорисување *раздевичуване* (de, flos)
- ☞ деформација *обезличуване, нагрдуване* (deformatio < de-formo 'обезличува, нагрдува')
- деформиса, деформира, деформирува *обезличува, нагрдува* (deformo, 1.)
- дефразудација *измама, проневера* (defraudatio < de-fraudo, 1. 'мами' деном. < de, fraus, -udis 'измама')
- децентрализација *оддалечуване од центарот* (деном. < de, centralis < centrum; преку франц. decentraliser)
- децентрализира *оддалечува од средиштето*
- ☞ деценија *десетлетие* (decennium < decem anni 'десет години')
- децимал *десети дел (од нешто)* (decimalis < decimus 'десети' < decem 'десет')
- децимален *што се однесува на децимал*
- диверзија *непријателство, непријателски напад* (diversio 'одврткане, свртување судир' < diversus 'спротивставен, заваден')
- диверзант *оној кој врши напад (обично ненадеен)* (diverso, 1. < diverto, 3. 'се разликува')
- ☞ дивизија *оддел, голема воена единица* (divisio 'поделба' < divido, 3. dividi, divisum 'дели, разделува')
- дивизион *одред, помала воена единица* (divisio, -onis < divido, 3.)
- дивизиски *што се однесува на дивизија*
- ☞ дигнитет* *достоинство* (dignitas, -tis < dignus 'достоеен'), p. 267

- диктат кажуване (во перо), наредба, заповед (dicto, 1. 'кажува во перо' < dico, 3. dixi, dictum 'кажува, зборува')
- ④ диктатор највисок именуван магистрат во Рим со неограничено овластување, неограничен заповедник (dictator < dicto, 1. < dico, 3.)
- ‡ диктатура неограничена власт (dictatura < dicto, 1.)
- диктира кажува во перо (dicto, 1. < dico, 3.)
- диктирање кажување во перо (dicto, 1.)
- дикција изговарање, изговор (dictio, -onis < dico, 3. dixi, dictum)
- дилувијален потопски (diluvialis < diluvies и diluvium < diluo, 3. 'наводенува')
- дилувиум потоп, поплава (diluvium < diluo, 3.)
- ‡ денар римски сребрени пари (denarius < deni 'по десет')
- динар денар (denarius < deni)
- ‡ директен насочен, управен (directus < dirigo, 3. direxi, directum 'насочува, управува' < di-rego, 3.)
- директива насочување (directivus < directus < dirigo, 3.)
- директивен насочувачки, управувачки (directivus < directus < dirigo, 3.)
- ‡ директор управител (director < dirigo, 3. direxi, directum)
- директорство управништво (director)
- дирекција управа (directio < dirigo, 3.)
- ‡ диригент оној кој насочува, управува (со оркестар) (dirigens, -ntis < dirigo, 3.)
- диригира насочува, управува (dirigo, 3.)
- ‡ дисертација расправа, образлагане (dissertatio < dissero, 3. disserui, dissertum 'расправа, разлага')

дисидент *отстапник, кој не се согласува* (dissidens, -ntis < dissi-
deo, 2. 'не седи заедно со други, се разликува, не се согла-
сува' < dis, sedeo, 2.)

дисидентство *несогласување, отстапништво, расцеп*

дисимилација *несличност, разликување* (dissimilatio < dis-similis
'различен')

дисјунктивен *разделувачки, разединувачки* (disiunctivus < dis-iun-
go, 3. -iunxi, disiunctum 'разделува, раздвојува')

• дисквалификува *прогласува за неподобен, онеспособува* (за вршење
некое дејствие), *исклучува* (dis-qualifico, 1. < dis, qualis,
facio, 3. 'не каков што треба')

дисквалификуван *исклучен, прогласен за неподобен за нешто* (dis,
qualis, facio, 3.)

дисквалификација *прогласување неподобност, исклучување* (dis, qua-
lis, facio, 3.)

дискриминација *раздвојување* (discriminatio < discrimen, -inis 'пре-
града, раздвојување' < dis, cerno, 3. 'раздвојува')

• дискусија *претресување, претрес, расправа* (discussio < discutio,
3. discussi, discussum < dis, quatio 'растресува, претресува')

дискусионен *што се однесува на дискусија* (discussio, -onis)

• дискутира *претресува, расправа* (discutio, 3. -cussi, -cussum)

дислокација *преместување* (dis-locatio < dis, loco, 1. 'преместува,
разместува' < locus 'место')

дисонанс *разнозвучен* (dissonans, -ntis < dis-sono, 1. 'звучи различ-
но')

дисонанција *разнозвучие* (dissonantia < dissonans < dissono)

диспозиција *расположба, разместување, распоред* (dis-positio < dis-pono, 3. -posui, dispositum 'разместува, реди, распоредува')

диспут *расправа, препирка* (dis-puto, 1. 'расправа, се препира')

диспутира *расправа, се* (dis-puto, 1.)

дистанција *растојание* (distantia < disto [dis,sto] 'разделен е')

дистинкција *разлика* (distinctio < distinguo, 3. distinxi, distinctum 'разликува')

дистрикт *оддел, област* (districtus < distringo, 3. distrixi, districtum 'развлекува, растегнува')

дистракција *развлекување, расеаност, забава* (distractio < dis-trahō, 3. -traxi, distractum 'развлекува')

дифузија *разлевање* (diffusio < diffundo [dis-fundo], 3. -fudi, diffusum 'разлева')

дисциплина *учене, наука, ред* (disciplina < disco, 3. didici 'учи')

дисциплиниран *научен на ред* (disciplina < disco, 3.)

дисциплинираност *наученост на ред* (disciplina < disco, 3.)

дисциплинира *учи на ред* (disciplina < disco, 3.)

дисциплински *што се однесува на дисциплина*

доктор *учител, учен човек, лекар* (doctor < doceo, 2. docui, doctum 'поучува')

докторат *академска титула* (doctoratum < doctor < doceo, 2.)

докторски *што се однесува на доктор*

докторира *полага докторски испит* (doctor < doceo, 2.)

докторирање *полагане докторски испит* (doctor < doceo, 2.)

докторува *врши лекарска функција* (doctor < doceo, 2.)

доктрина *ученост, наука* (doctrina 'поучка, настава, наука' < doceo, 2.)

ДОКТРИНЕРСТВО ДОНЕСУВАНЕ СУДОВИ САМО ВРЗ БАЗА НА АПСТРАКТНИ ТЕОРИИ (doctrina < doceo, 2.; преку франц. doctrinaire)

ДОКТРИНЕР ЗАСТАПНИК НА ДОКТРИНЕРСТВО

• ДОКУМЕНТ ДОКАЗ, ПОКАЗ, ИСПРАВА (documentum < doceo, 2. 'поучува, покажува')

ДОКУМЕНТАРЕН ЗАСНОВАН НА ДОКАЗИ (documentaris < documentum < doceo, 2. 'покажува, докажува')

ДОКУМЕНТАЦИЈА ДОКАЖУВАНЕ, ЗБИР ОД ДОКАЗИ (documentatio < documentum, doceo, 2.)

ДОКУМЕНТИРА ПОТВРДУВА СО ДОКАЗИ, ДОКАЖУВА (documento, 1. < documentum < doceo, 2.)

ДОКУМЕНТИРАЊЕ ПОТВРДУВАНЕ СО ДОКАЗИ (documento, 1. < documentum < doceo, 2.)

• ДОМИНИРА ГОСПОДАРИ (dominor, 1. 'господари, владее' < dominus 'господар')

ДОМИНИРАЊЕ ГОСПОДАРЕНЕ (dominor, 1. < dominus)

ДОМИНАЦИЈА ГОСПОДСТВО (dominatio < dominor < dominus)

• ДОЦЕНТ ПОУЧИТЕЛ, УЧИТЕЛ (docens, -ntis < doceo, 2. 'поучува')

ДОЦЕНТУРА ЗВАЊЕ АКАДЕМСКО НА ДОЦЕНТ, ПОУЧУВАЊЕ, НАСТАВА ШТО ЈА ИЗВЕДУВА ДОЦЕНТ (docentura < doceo, 2.)

• ДУАЛИЗАМ ДВОЈСТВО, УЧЕНЕ ЗА ДВОЈСТВОТО (dualismus < dualis 'двоен' < duo 'два')

ДУАЛИСТ ПРИВРЗЕНИК НА ДУАЛИЗМОТ (dualista < dualis < duo)

• ДУЕЛ БОРБА (МЕЃУ ДВАЈЦА) (duellum > bellum 'борба, возна')

ДУЕЛИСТ УЧЕСНИК ВО ДВОБОЈ (duellista < duellum)

• ДУПЛИКАТ ДВОЈНИК, УДВОЕН (duplicatus < duplico, 1. 'удвојува' < duplex 'двострук')

дуплира удвожува (duplico < duplex, -icis)

дуплирање удвожуване (duplico, 1. < duplex)

E

- ⊕ **евакуација** *испразнување* (evacuatio < e-vasco 'испразнува' < vacuus 'празен')
- евакуира** *испразнува* (e-vasco, 1. 'испразнува')
- евентуален** *случаен* (eventualis < eventum 'случка' < e-venio 'се случува')
- евентуалност** *случајност* (eventualis < eventum < evenio, 4.)
- евидентен** *очевиден, јасен* (evidens, -ntis < e-video, 2. 'гледа')
- евидентно** (adv.) *јасно, очевидно* (evidens < evideo, 2.)
- ⊕ **евиденција** *очигледност, јасност* (evidentia < evidens < evideo, 2.)
- евокација** *призивање, повик* (evocatio < e-voco, 1. 'призива, повикува')
- евоцира** *призива (спомен)* (e-voco, 1. 'призива, повикува')
- ⊕ **еволуција** *развивање, развој, развиток* (evolutio < e-volvo, 3. volvi, evolutum 'развиткува, развива')
- еволуционен** *развоен* (evolutio, -onis < evolvo, 3.)
- еволуционизам** *поглед на светот, заснован на еволуција* (evolutionismus < evolutio < evolvo, 3.)
- еволуционист** *приврженик на еволуционизмот*
- еволуционистички** *што се однесува на еволуционизам*
- ⊕ **еволуира** *развива, се* (e-volvo, 3. evolvi, evolutum)
- егзактен** *одреден, потполн, точен, извршен* (exactus < exigo, 3. exegi, exactum 'одредува, изведува, извршува' < ex, ago, 3. -egi, -actum)

- егзактност *ТОЧНОСТ, ОДРЕДЕНОСТ* (exactus < exigo, 3. < ex-ago, 3.)
- егзалтира *ВОЗВИШУВА, СЕ, ВОЗНЕСУВА, СЕ, ЗАНЕСУВА, СЕ* (ex-alto, 1. 'возвишува' < altus 'висок')
- егзалтиран *ВОЗВИШЕН, ВООБРАЗЕН* (exaltatus < exalto, 1.)
- егзекутор *ИСЛЕДУВАЧ, ИЗВРШИТЕЛ* (exsecutor < ex-sequor, 3. exsecutus 'иследува, прогонува, извршува')
- егзекуција *ИЗВРШУВАНЕ* (exsecutio < exsequor, 3.)
- егзекутивен *ИЗВРШИТЕЛЕН, ИЗВРШЕН* (exsecutivus < ex-sequor, 3. exsecutus)
- егзекутира *ИЗВРШУВА (КАЗНА)* (exsequor, 3. exsecutus sum)
- егзерцира *ВЕЖБА* (exerceo, 2. exercui, exercitum 'вежба')
- егзибиција *ЈАВНО ИЗЛАГАНЕ, ПРЕТСТАВА* (exhibitio < exhibeo < ex-habeo, 2. -ui, exhibitum 'покажува, претставува')
- егзистенција *СУШТЕСТВУВАНЕ, ПОСТОЕНЕ* (exsistentia < ex-sistens, -ntis < ex-sisto, 3. 'настанува, постои, суштествува')
- егзистенцијален *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ЕГЗИСТЕНЦИЈА, ЖИВОТЕН* (exsistentialis < exsistentia, exsistens < ex-sisto, 3.)
- егзистенцијализам *ФИЛОСОФСКО УЧЕНЕ СПОРЕД КОЕ ЦЕЛТА НА ФИЛОСОФИЈАТА Е ПРАШАНЕТО ЗА ПОСТОЕНЕ НА ОНОЈ ШТО ПРАШУВА, А НЕ СОЗНАНИЕТО НА СТВАРНОСТА ВО ОБЛАСТА НА АПСТРАКТНИТЕ ПОЈМОВИ* (exsistentia-
listus < exsistentialis < exsistentia)
- егзистенцијалист *ПРИВРЗЕНИК НА ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗМОТ* (exsistentia-
lista < exsistentialis < exsistens < ex-sisto, 3.)
- егзистенцијалистички *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗАМ* (exsistentialis < exsistentia)
- егзистира *ПОСТОИ* (ex-sisto, 3. 'настанува, постои, суштествува')
- егоизам *СЕБИЧНОСТ, САМОЖИВОСТ* (egoismus < ego 'јас')

еґоист себичник, саможивец (egoista < ego 'јас')

ґекватор едначител, делител на еднакви делови, замислена линија што ја дели земјината топка на северна и јужна полутопка (aequator < aequo, 1. 'изедначува, прави рамен, израмнува')

екваторијален што се однесува на екватор (aequatorialis < aequator)

еквивалент рамносилен, со еднаква вредност (aequivalens, -ntis < aequo valeo, 2. 'еднакво вреди')

еквивалентен со еднаква вредност (aequivalens, -ntis)

ґеквиваленција рамносилност, со еднаква вредност (aequivalentia < aequivalens < aequo, valeo, 2.)

3 екселенција одличие, одличност, возвишеност, висост (excellentia < excellens < ex-cello, 3. 'се одликува, се возвишува')

ґексклузивен исклучителен (exclusivus = exclusus < excludo, 3. exclusi, exclusum 'исклучува, оддалечува')

ексклузивност исклучителност (exclusivus < excludo < ex-claudio, 3.)

екскомуникација изопштување (excommunicatio < ex-communico, 1. 'отстранува од некоја заедница, исклучува', ex-communis)

ґекскурзија излет, истрчување (excursio < ex-curro, 3. -curri, excursus 'истрчува [на поле]')

екскурзист излетник (excursista < excurro, 3.)

експанзивен проширувачки, раширувачки (expansivus < ex-pando, 3. expandi, expansum 'проширува')

експанзија раширување (expansio < expando, 3.)

експедира испраќа, праќа (expedio, 4. < ex pes, pedis 'нога')

експедитивен брз (expeditivus < expeditus < expedio, 4.)

експедитивно (adv.) брзо (expeditivus)

- експедитор *изпраќач* (expeditor < expedio, 4. expeditum)
- ⊛ експедиција *испраќање, служба за пратки, поход* (expeditio < expeditio, 4.)
- експедиционен *што се однесува на експедиција* (expeditio, -onis)
- ⊛ експеримент *опит, оглед, проба* (experimentum < experior, 4. experimentus sum 'испробува, огледа')
- експериментатор *испробувач* (experimentum < experior, 4.)
- експериментира *испробува* (experimentum < experior, 4.)
- експериментирање *испробување* (experimentum < experior, 4.)
- ⊛ експерт *искусен, стручен, зналец* (expertus < experior, 4. expertus sum)
- експликативен* *објаснителен* (explicativus < explico, 1. 'објаснува'), p. 268
- експлодира *со тресок се распрснува* (ex-plodo, 3. -plosi, explosum 'со тропот испраќа' < ex-plaudo, 3.)
- експлозив *средство за распрскување* (explosivus < explodo, 3.)
- ⊛ експлозија *тресок, распрснување со тресок* (explosio < explodo, 3.)
- експлозивен *распрснувачки, што создава тресок* (explosivus < explodo, 3.)
- експозиција *излагање, изложба* (expositio < expono, 3. -posui, expositum 'излага')
- експонент *претставник, прикажувач* (exponens, -ntis < expono, 3.)
- експонира *излага* (expono, 3. 'излага')
- ⊛ експрес *брз, јасен, точен* (expressus 'жив, јасен, очигледен' < exprimo, 3.)
- експресен *брз* (expressus < exprimo, 3.)

експресивен *изразувачки* (expressivus < exprimo, 3. expressi, expressum 'изразува, јасно кажува' < ex-primo, 3.)

експресивност *изразност* (expressivus < exprimo, 3.)

експресија *изразност* (expresio < exprimo, 3.)

експресионизам *сликарски и книжовен правец кој го изразува внатрешното видување и доживување на уметникот* (expressionismus)

експресионист *приврженик на експресионизмот* (expressionista)

експресионистички *што се однесува на експресионизмот*

експропријатор *оној кој лишува некој од сопственост* (ex, proprius 'сопствен')

експропријација *лишување од сопственост* (expropriatio < ex, proprius)

експроприра *лишува од сопственост* (ex, proprius)

екстензивен *растегнат, раширен* (extensivus < extensus 'растегнат, широк, простран')

екстраординарен* *извонреден* (extraordinarius < extra 'надвор', ordo, -inis 'ред'), p. 268

* елаборат *изработка, обработка* (elaboratum < elaboro, 1. 'изработува')

елаборира *обработува, изработува, прави* (e-laboro, 1.)

елеватор *подигнувач* (elevator < e-levo, 1. 'издигнува, подига')

елевација *креване, подигнување* (elevatio < elevo, 1.)

елевационен *подигнувачки* (elevatio, -onis)

* елегантен *пробирлив, господски, отмен* (elegans, -ntis 'пробирлив' < e-lego, 1. < eligo, 3. < e, lego, 3. 'избира')

елегантност *пробирливост, отменост* (elegans, -ntis)

елегантно (adv.) *отмено, господски* (elegans, -ntis)
 елеганција *пробирливост, избирливост* (elegantia < elegans)
 * елемент *начело, почеток* (elementum 'начело, почеток, азбука')
 елементарен *почетен* (elementaris < elementum)
 елиминатор *исфрлувач* (eliminator < elimino, 1. < e limine 'од пра-
 гот [исфрла]')
 * елиминира *исфрла* (elimino, 1. < e, limen, -inis 'праг, граница')
 елоквенција *речитост* (eloquentia < eloquens, -ntis < e-loquor, 3.
 elocutus sum 'изговара, говори')
 елоквентен *речовит* (eloquens, -ntis, eloquor, 3. elocutus sum)
 * емоција *возбуда, чувство* (emotio < e-moveo, 2. emovi, emotum 'раз-
 движува, возбудува, чувствува')
 емотивен *чувствителен* (emotivus < motus < emoveo, 2.)
 емотивност *чувствителност* (emotivus < motus < emoveo, 2.)
 емоционален *чувствен* (emotionalis < emotio, -onis < emoveo, 2.)
 емоционално (adv.) *чувствено* (emotionalis < emotio < emoveo, 2.)
 еродизација* *разјадување* (erodisatio < erodo, 3. -rodi, erosum 'из-
 жадува, разјадува'), p. 267
 ерозија *изгризување, нагризување* (erosio < e-rodio, 3. -rodi, erosum
 'изгризува, нагризува')
 ерозивен *нагризувачки* (erosivus < erosus < e-rodio, 3.)
 * ерупција *продир, провала, излевање (лава)* (eruptio < erumpo, 3.
 erupi, eruptum 'продира, се излева провалува')
 еруптивен *провалувачки, избувлив, кој настанал од излевање лава*
 (eruptivus < eruptio < erumpo, 3.)
 есенција *суштина, битност* (essentia < essens < esse 'да се биде')
 есенцијален *суштински, битен* (essentialis < essentia < esse)

• **ефект** ИЗВРШЕНОСТ, ДЕЈСТВИЕ, ДЕЛО (effectus < efficio, 3. effeci, effectum 'извршува, свршува')

ефектен ДЕЈСТВЕН, КОЈ ПРЕДИЗВИКУВА ВПЕЧАТОК (effectus < efficio, 3.)

ефективен ДЕЈСТВИТЕЛЕН, ИЗВРШУВАЧКИ (effectivus < effectus < efficio, 3.)

• **ефикасен** ДЕЈСТВУВАЧКИ, УСПЕШЕН (efficax, -cis 'дејствувачки, успешен' < efficio, 3.)

ефикасност УСПЕШНОСТ (efficax < efficio, 3.)

И

- ИГНОРАНТ НЕЗНАЈКО, КОЈ НЕ ЗНАЕ (ignorans, -ntis < ignoro, 1. 'НЕ
ЗНАЕ')
- ИГНОРАНЦИЈА НЕЗНАЕНЕ, НЕПОЗНАВАНЕ (ignorantia < ignorans < ignoro,
1.)
- ИГНОРИРА НЕ ЗНАЕ, МИНУВА ПРЕКУ НЕШТО КАКО ДА НЕ ПОСТОИ (ignoro,
1.)
- ИДЕНТИТЕТ ИСТОВЕТНОСТ (identitas, -tatis, можеби idem et idem
'ИСТИОТ ТОЈ')
- ИДЕНТИФИКАЦИЈА ИСТОВЕТУВАНЕ, УТВРДУВАНЕ ИСТОВЕТНОСТ (identifica-
tio < identifico, 1. < identidem, facio, 3.)
- ИДЕНТИЧЕН ИСТОВЕТЕН (identicus < identidem [adv. idem et idem])
- ИДЕНТИЧНО (adv.) ИСТОВЕТНО (identicus)
- ИДЕНТИЧНОСТ ИСТОВЕТНОСТ (identicus)
- ИЛЕГАЛЕН НЕЗАКОНИТ (illegalis < in-legalis < in 'НЕ', lex, legis
'ЗАКОН')
- ИЛЕГАЛЕЦ КОЈ Е ВОН ЗАКОНОТ (illegalis)
- ИЛЕГАЛНО НЕЗАКОНИТО, НЕЗАКОНСКИ (illegalis)
- ИЛЕГАЛНОСТ НЕЗАКОНИТОСТ, ДЕЈСТВУВАНЕ ВОН ЗАКОНОТ (illegalis)
- ИЛЕГАЛСТВО СОСТОЈБА ВОН ЗАКОНОТ (illegalis)
- ИЛУЗИЈА ПОИГРУВАНЕ, ПОТСМЕВАНЕ, ЗАЛАЖУВАНЕ (illusio < illudo, 3.
illusi, illusum < in-ludo, 3. 'ПОИГРУВА, СЕ ШЕГУВА, ИСМЕЈУВА')
- ИЛУЗОРЕН НЕОСТВАРЛИВ, ИЗМАМЛИВ, НЕСТВАРЕН (illusorius 'ИЗМАМЛИВ,
НЕОСТВАРЛИВ' < illudo, 3. illusi, illusum)

- илузорност НЕОСТВАРЛИВОСТ (illusio < illudo, 3.)
- илузорно (adv.) НЕОСТВАРЛИВО (illusorius < illusio < illudo, 3.)
- илюминација ОСВЕТЛУВАНЕ (illuminatio < illumino < in-lumino 'осветлува', lumen, -inis 'светлина, блесок')
- илустратор ОБЈАСНИТЕЛ, ТОЛКУВАЧ, ОБЈАСНУВАЧ (illustrator < illustro < in-lustro, 1. 'осветлува, разјаснува, толкува')
- илюстрација ОБЈАСНУВАНЕ, ТОЛКУВАНЕ (ПРЕКУ СЛИКИ) (illustratio < illustro, 1.)
- илустрира ОБЈАСНУВА, ТОЛКУВА (illustro, 1.)
- илустриран ОБЈАСНЕТ СО СЛИКИ (illustratus < illustro, 1.)
- имагинација ВООБРАЗУВАНЕ, ПРИВИДУВАНЕ, ЗАМИСЛУВАНЕ (imaginatio < imaginor, 1. 'се причинува' < imago, -inis 'слика, привид')
- иманентен ВНАТРЕШЕН, НЕОДВОИВ (immanens, -ntis < immaneo < in-maneo 'останувам во')
- имигрант ВСЕЛЕНИК, ДОСЕЛЕНИК (immigrans, -ntis < immigro < in-migro, 1. 'се вселува, се доселува')
- имиграција ДОСЕЛУВАНЕ, ДОСЕЛЕНИШТВО (immigratio < immigro, 1.)
- имигрира ДОСЕЛУВА, СЕ (in-migro, 1.)
- имитација ПОДРАЖАВАНЕ (imitatio < imitor, 1. 'подражава')
- имитира ПОДРАЖАВА (imitor, 1. imitatus sum)
- имитатор ПОДРАЖАВАТЕЛ (imitor, 1. imitatus sum)
- императив ЗАПОВЕД (imperativus modus 'заповеден начин' < impero, 1. 'заповеда')
- императивен ЗАПОВЕДНИЧКИ, ЗАПОВЕДЕН (imperativus < impero, 1.)
- императивност ЗАПОВЕДНОСТ (imperativus < impero, 1.)
- император ЗАПОВЕДНИК, ЦАР (imperator < impero, 1.)
- императорски ЦАРСКИ (imperator, impero, 1.)

- империја *царство* (imperium < impero, 1.)
- империјализам *приврзеност кон неограничено владеење* (imperialismus < imperialis < impero, 1.)
- империјалист *приврзеник на империјализмот* (imperialista < impero)
- империјалистички *кој делува во духот на империјализмот, завојувачки, освојувачки* (imperialista)
- имперсоналност* *безличност* (impersonalis < in, persona 'личност'),
p. 267
- имперфект *несвршеност* (imperfectum [tempus] 'несвршено време'
imperficio [in-per-facio], 3. -feci, imperfectum 'не свршува')
- импонира *наметнува, влева, предизвикува почит* (impono, 3. 'става во, наместува')
- импорт *увоз, внесување* (importo, 1. [in-porto] 'внесува')
- импортира *внесува* (importo, 1.)
- импотенција *неможност, немоќ, слабост* (impotentia < in-potens < in posse 'не може')
- импотентност *немоќност* (impotentia < in-posse)
- импотентен *немоќен* (impotens < in-posse)
- импрегнација *оплодување, натопување, мачкање со масло* (impraegnatio < in-praegnans < praegnans, -ntis 'бремен')
- импрегнира *намачкува со масло* (impraegnans)
- импрегнирање *намачкување со масло* (impraegnans)
- импресија *впечаток* (impressio < imprimo [in-premo], 3. -pressi, impressum 'втиснува')
- импресионизам *правец во уметноста кој се состои во што поверно прикажување на сетилните впечатоци* (impressionismus < impressio)

- импресионист *следбеник на импресионизмот* (impressionista < impressio, -onis)
- импресионистички *кој му припаѓа на импресионизмот* (impressionista)
- импровизатор *кој дејствува без претходно согледување, подготовка* (improvisator < improviso, 1. < improvisus 'непредвиден, неподготвен')
- импровизација *неподготвеност* (improvisatio < improvisus 'непредвиден, ненадеен' < in-pro-visus < in-pro-video, 2.)
- импровизира *дејствува без претходна подготовка* (improvisus < in-pro-video)
- ⓐ импулс *поттик, нагон* (impulsus < impello [in-pello], 3. impulsi, impulsum 'поттикнува, нагонува')
- импулсивен *избувлив, нагонски* (impulsivus < impello, 3.)
- импулсивност *избувливост* (impulsivus < impello, 3.)
- ⓑ имун *заштитен, обезбеден (од болести)* (immunis < immunitio [in-munitio] 'заштитува, оградува')
- имунизација *заштитуваче (од болести)* (immunisatio < immunis)
- Ⓒ имунитет *заштитеност (од болести или од власта на јавните служби)* (immunitas < immunis < immunitio, 4.)
- имуност *заштитеност, безбедност* (immunis)
- Ⓓ инвалид *нездрав, неспособен* (invalidus < in-valeo, 2. 'не е здрав')
- инвалиднина *општествена помош за неспособните* (invalidus)
- инвалидски *што се однесува на инвалид*
- инвазија *навлегување, упад (во туѓа земја)* (invasio < in-vado, 3. -vasi, invasum 'продира, упаѓа, влегува')

- **ИНВЕНТАР** *наод* (inventarium < in-venio, 3. -veni, inventum 'наидува, наоѓа')
- ИНВЕНТАРИСУВА** *прави список на најденото, напишува* (inventariso, 1. < inventarium)
- ИНВЕРЗИЈА** *ПРЕВРТУВАЊЕ* (inversio < in-vertō, 3. inversus 'превртува, извртува')
- ИНВЕСТИРА** *вложува* (investitio < in, vestis)
- ИНВЕСТИРАЊЕ** *вложување* (средства за нешто)
- ИНВЕСТИЦИЈА** *вложување* (investitio < in, vestio, 4. vestitum 'облекува, снабдува, внесува' < in, vestis 'облека')
- ИНВЕСТИЦИОНЕН** *вложителен* (investitio, -onis)
- **ИНДЕКС** *показател* (index < in-dico, 3. -dixi, indictum 'укажува, покажува')
- ИНДЕТЕРМИНИЗАМ** *неограниченост, учене, според кое силата на човекот е напoлно неограничена* (indeterminismus < in-de-termino, 1. 'не ограничува')
- ИНДЕТЕРМИНИСТ** *следбеник на индетерминизмот* (indeterminista)
- **ИНДИВИДУА** *неделива единка* (individuum < in, divido, 3. 'не дели')
- ИНДИВИДУАЛИЗАМ** *особеност на единката со која се одликува од останатите единици од својот вид; правец на мислење, насочен исклучиво кон единката* (individualismus < individuum)
- ИНДИВИДУАЛИЗАЦИЈА** *одвојување на единката од општото* (individualisatio < individualiso, 1. < individualis < individuum)
- ИНДИВИДУАЛИСТ** *приврзеник на индивидуализмот* (individualista)
- ИНДИВИДУАЛНОСТ** *природата и особеностите на единката* (individualis)

- индигнација ГНЕВ, СРДБА (indignatio < indignor, 1. 'се лути, се срдби'; indignus 'недостоеен, срамен')
- * индикатив ПОКАЗАТЕЛЕН (начин) (indicativus modus < indico, 1. 'покажува, укажува' < in-dico, 3.)
- * индиректен НЕНАСОЧЕН (indirectus < in-dirigo [rego], 3. -direxi, in-directum 'не насочува, не управува')
- индискретен КОЈ НЕ ЧУВА ТАЈНИ, НЕВНИМАТЕЛЕН, НЕПРОМИСЛЕН (indiscretus < in, discerno, 3. -crevi, discretum 'раздвојува, разликува')
- индиферентност БЕЗРАЗЛИЧИЕ, РАМНОДУШНОСТ (indifferentia < in-differens, -ntis 'рамнодушен, ни добар, ни лош')
- индиферентно (adv.) РАМНОДУШНО, НИ АРНО, НИ ЛОШО
- индукција ВОВЕД, НАВЕДУВАЊЕ (inductio < in-duco, 3. induxi, inductum 'воведува, наведува')
- индуктивен ВОВЕДУВАЧКИ, НАВЕДУВАЧКИ (inductivus < induco, 3.)
- * индустрија УМЕШНОСТ, РАБОТЛИВОСТ, ПРОИЗВОДСТВО (на големо) (industria < industrius 'работлив, вреден')
- индустријалец КОЈ СЕ ЗАНИМАВА СО ИНДУСТРИЈА (industrialis < industria)
- индустријализација ВОВЕДУВАЊЕ НА ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО (industrialis < industria < industrius)
- индустријализира ВОВЕДУВА ИНДУСТРИСКО ПРОИЗВОДСТВО (industrialiso, 1. < industrialis < industria < industrius)
- индустриски ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ИНДУСТРИЈАТА
- * инерција БЕЗДЕЈСТВИЕ, НЕПОДВИЖНОСТ, МРЗЛИВОСТ (inertia < iners, inertis 'бездејствен, мрзлив, неподвижен')

- **иниција*** *почеток* (initium < in-ео, -ire, -ii, initum 'влегува, почнува'), p. 267
- иницијал** *почетен* (почетна буква) (initialis < initium 'почеток' < in-ео, -ire, -ii, initum 'влегува, почнува')
- иницијатива** *поттик за почеток* (initiatus 'започнувачки, поттикнувачки' < initio, 1. < in eo, -ire, -ii, -itum)
- иницијативен** *поттикнувачки* (initiatus < initio, 1. < initium)
- иницијатор** *поттикнувач, зачетник* (initiator < initio, 1. < initium)
- **инјекција** *вбризгување* (injection < iniectione [in-iacio], 3. inieci, iniectionem 'вметнува во нешто, уфрла')
- инкриминира** *окривува, оптужува* (incrimino, 1. < in, crimen, -inis 'злостор')
- инкрустација** *правене кора, облагане, лепене* (incrustatio < incrusto, 1. 'закорува, замачкува')
- инкарнација** *овоплотување* (incarnatio < in, caro, carnis 'месо')
- инквизитор** *испрашувач, иследник* (inquisitor < in-quiro [quaero], 3. inquisivi, inquisitum 'испрашува, распитува, истражува')
- инквизиторски** *иследнички, што се однесува на инквизитор*
- инквизиција** *иследување, истрага* (inquisitio < in-quiro, 3. -quisivi, inquisitum)
- инкогнито** (adv.) *како непознат* (incognito [adv.], abl. < incognitus 'непознат', во адвербијална употреба)
- **инкубатор** *наложувач (за јајца)* (incubator < in-cubo, 1. 'лежи на, наложува, налегнува')
- инкубација** *ложене, наложување (јајца)* (incubatio < incubo, 1. incubui, incubitum)
- инкубационен** *што се однесува на инкубација* (incubatio, -onis)

- **инсект** бубалка (insectum < in-seco, 1. insecui, insectum 'засекува')
- инсерт*** внесок, вметнатина (insero, 3. inserui, insertum 'вметнува'), p. 267
- инсерира*** вметнува (insero, 3. 'вметнува'), p. 269
- инсинуација** всадување, продира (insinuatio < insinuo, 1. 'продира, пристапува'; жива реч, што продира до срцето)
- инсинуира** продира, всадува (in-sinuo, 1.)
- инспектира** надгледува (inspicio [in-specio], 3. inspexi, inspectum 'надгледува, набљудува')
- **инспектор** надгледувач (inspector < inspicio, 3. -spexi, inspectum)
- инспекторат** надгледништво (inspectoratus < inspicio, 3.)
- инспекторски** надгледувачки (inspector < inspicio, 3.)
- инспекција** надгледување (inspectio < inspicio, 3.)
- инспекционен** што се однесува на инспекција (inspectio, -onis)
- **инспирација** вдахновение (inspiratio < inspiro, 1. 'вдишува, вдахнува, поттикнува')
- инспиратор** вдахновител (inspirator < in-spiro, 1.)
- инспирира** вдахновува, поттикнува (in-spiro, 1. 'вдахновува')
- инсталатор** наместувач (instalator < instalo, 1. < insto, 1. 'стои на')
- **инсталација** наместување, местене (instalatio < instalo, 1.)
- инсталационен** што се однесува на инсталација (instalatio, -onis)
- инстанција** настояништво, надлежност (instantia < instans, -ntis < in-sto, 1. 'стои на, во')
- инстинкт** нагон, потстрек (instinctus < instinguo, 3. -stinxi, instinctum 'поттикнува, подбуцнува')
- инстинктивен** нагонски (instinctivus < instinctus < instinguo, 3.)

- ИНСТИНКТИВНО НАГОНСКИ (instinctivus)
- ИНСТИТУТ УСТАНОВА, ОБИЧАЈ (institutum < instituo (in-sta^ouo), 3. -stitui, institutum 'востановува')
- ИНСТИТУТСКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ИНСТИТУТ (institutum)
- ИНСТИТУЦИЈА УСТАНОВА, ЗАВОД (institutio < instituo, 3.)
- ИНСТРУКЦИЈА ПОУКА, ПОУЧУВАЊЕ (instructio < in-struo, 3. instruxi, instructum 'вградува, поучува')
- ИНСТРУКТОР ПОУЧИТЕЛ, УЧИТЕЛ, НАСТАВНИК (instructor < instruo, 3.)
- ИНСТРУМЕНТ НАПРАВА, ОРУДИЕ, МЕХАНИЧКА НАПРАВА ЗА ПРОИЗВЕДУВАЊЕ ЗВУЦИ (instrumentum < instruo, 3.)
- ИНСТРУМЕНТАЛ ПАДЕЖ СО КОЈ СЕ ИСКАЖУВА СРЕДСТВОТО СО КОЕ СЕ ВРШИ ДЕЈСТВОИЕТО (instrumentalis < instrumentum < instruo, 3.)
- ИНСТРУМЕНТАЛЕН СРЕДСТВЕН, МУЗИКА ИЗВЕДУВАНА СО МЕХАНИЧКИ СРЕДСТВА (instrumentalis < instrumentum < instruo, 3.)
- ИНСЦЕНИРА СТАВА НА СЦЕНА, ПРИКАЖУВА (in, scaena 'на сцена')
- ИНСЦЕНАЦИЈА ПОСТАВУВАЊЕ НА СЦЕНА (in, scaena)
- ИНТЕГРАЛЕН НЕГИБНАТ, ЦЕЛОСЕН, ПОТПОЛН (integralis < integer, -gra, -grum, ДЕВЕРБ. < in, tango, 3. tetigi, tactum 'допира')
- ИНТЕГРАЦИЈА ПРАВЕНЕ НЕШТО ДА БИДЕ ЦЕЛО (integratio < integro, 1. 'поставување на предишно место, обновување')
- ИНТЕГРИТЕТ НЕГИБНАТОСТ, ЦЕЛОВИТОСТ, НЕПОДМИТЛИВОСТ (integritas, -tatis 'целовитост, нерасипаност, негибнатост < integer)
- ИНТЕЛЕКТ РАЗУМ, УМ (intellectus < intellego, 3. intellexi, intellectum [inter, lego] 'разбира, забележува, знае')
- ИНТЕЛЕКТУАЛЕН УМСТВЕН (intellectualis < intellectus < intellego, 3.)
- ИНТЕЛЕКТУАЛЕЦ УМСТВЕН РАБОТНИК (intellectualis < intellectus)

- **ИНТЕЛИГЕНТ** УМЕН ЧОВЕК, ЗНАЛЕЦ (intellegens, -ntis 'зналец, умен човек')
- **ИНТЕЛЕГЕНТЕН** УМЕН, РАЗУМЕН (intellegens, -ntis)
- **ИНТЕЛЕГЕНЦИЈА** РАЗУМНОСТ, РАЗУМ, СПОСОБНОСТ ЗА РАЗБИРАЊЕ (intellegentia < intellegens < intellego)
- ИНТЕНДАНТ** НАСТОЈНИК, УПРАВНИК, НАДЗОРНИК (ПРЕКУ ФР. intendant < intendens, -ntis < intendo, 3. 'цели, управува, подготвува, настојува')
- ИНТЕНДАНТСКИ** КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ИНТЕНДАНТ (intendens < intendo, 3.)
- ИНТЕНДАТУРА** НАДЗОР, УПРАВА, НАСТОЈНИШТВО (intendatura < intendens < intendo, 3.)
- ИНТЕНЗИВЕН** НАПНАТ, НАПРЕГНАТ, ЗАСИЛЕН (intensivus < intendo, 3. intendi, intentum [intensum] 'напина, натегнува')
- **ИНТЕНЗИВНО** НАПРЕГНАТО, ЗАСИЛЕНО (intensivus < intendo, 3.)
- ИНТЕНЗИВНОСТ** НАПРЕГНАТОСТ (intensivus < intendo, 3.)
- ИНТЕНЗИТЕТ** НАПРЕГНАТОСТ, ЗАСИЛЕНОСТ (intensitas, -tatis < intendo, 3.)
- **ИНТЕНЦИЈА** НАПРЕГАЊЕ, ВНИМАНИЕ, СТРЕМЕЖ (intentio < intendo, 3. intendi, intentum)
- ИНТЕРВАЛ** МЕЃУ ПРОСТОР, МЕЃУ ВРЕМЕ (intervallum < inter vallum 'простор меѓу два насипа')
- ИНТЕРВЕНЦИЈА** ПОСРЕДНИШТВО (interventio < inter-venio, 4. -veni, interventum 'посредува')
- ИНТЕРВЕНИРА** ПОСРЕДУВА (intervenio, 4. interveni, interventum)
- **ИНТЕРЕН** ВНАТРЕШЕН (interus 'внатрешен' < inter)
- ИНТЕРНИСТ** СПЕЦИЈАЛИСТ ЗА ВНАТРЕШНИ БОЛЕСТИ (internista < internus 'внатрешен' < interus)

интернистички што се однесува на интернист

* интерес учество, удел, привлечност, занимливост (inter-sum, interesse, interfui 'учествувам, присутен сум, занимливо е')

интересен занимлив (intersum, interesse 'занимливо е')

интересент кому нешто му е занимливо (interessens < interesse)

интересира и интересува занимливо е, учествува во нешто. има
склоност кон нешто (interesse)

интересирање склоност кон нешто, занимање за нешто (interesse)

интересно занимливо (interesse)

интересност занимливост (interesse)

интерјекција вметнување, уфрлување (interiectio < intericio [inter, iacio], -ieci, interiectum 'уфрлува, вметнува')

* интернат установа за сметување ученици од затворен, внатрешен
тип (internatum < internus < interus 'внатрешен')

интернатски што се однесува на интернат

интернација затворане, чување под надзор (internatio < interno, 1.
< internus)

интернационала меѓународна (комунистичка организација) (internationalis 'меѓународен' < inter, natio < nascor, 3. natus sum 'paŕa')

интернационален меѓународен (internationalis < inter-natio, -onis)

* интернационализам меѓународно работничко движење за класно единство и солидарност (internationalismus < internationalis)

интернационалист приврзеник на интернационализмот

интернира затвора, чува под надзор сомнителни лица (interno, 1.
'затвора')

- интернирање чување под надзор сомнителни лица и странци (interno, 1.)
- интерпелација приговор (interpellatio < interpello, 1. 'прекинува во говор, приговара')
- интерпелира приговара (inter-pello, 1. 'прекинува, приговара')
- интерпретатор толкувач (interpretator < interpretor, 1. interpretatus sum 'толкува')
- интерпретација толкување, превод (interpretatio < interpretor, 1.)
- интерпретира толкува (interpretor, 1.)
- интерпункција разделување зборови со знаци (точки) (interpunctio 'меѓуточје' < inter, punctum 'точка' < interpungo, 3. -punxi, interpunctum 'разделува со точки')
- интеррегнум меѓувластие (inter regnum 'меѓувластие')
- интерференција взаемодејствие, воздејствие (interferentia 'меѓуоднос' < inter, fero)
- интима најлични чувства (intima, суперл. < intera)
- интимен внатрешен, личен, пријателски (intimus суперл. < interus 'внатрешен')
- интимност блискост, пријателство (intimus < interus)
- интроспекција себенаблудување (introspectio < intra 'внатре' и spicio [specio], 3. spexi, spectrum 'гледа')
- интроспективен себенаблудувачки (introspectivus < introspectio, 3. -spexi, -spectrum)
- интуиција согледување, увидување (intuitio < intueor, 2. intuitus sum 'насетува, впира очи, согледува')
- интуитивен насетувачки, претчувствувачки (intuitivus < intueor, 2.)

инфантилен *ДЕТИНСКИ, НЕДОЗРЕАН* (infantilis < infans, -ntis 'детене-
це' [in-fans 'кој не зборува' < for, 1. 'зборува'])

☉ инфекција *зараза* (infectio < inficio [in, facio], -feci, infectum
'меша, расипува, заразува')

инфективен *ЗАРАЗИТЕЛЕН, ЗАРАЗЕН* (infectivus < infectio < inficio,
3.)

инфериорен *ПОДОЛЕН* (inferior компар. < inferus 'долен' < infra 'до-
лу')

инфериорност *ЧУВСТВО ЗА ПОДОЛНА ВРЕДНОСТ* (inferior)

инфилтрат *ПРОДИР* (infiltratum < in-filtro, 1. 'продира, се влива')

инфилтрира *ПРОДИРА, ВЛИВА, СЕ* (in-filtro, 1.)

инфинитив *НЕОПРЕДЕЛЕН НАЧИН* (infinitivus 'неограничен' < in-finio,
4.)

инфицира *заразува* (inficio [in, facio], 3. infeci, infectum 'меша,
расипува, заразува')

инфлација *НАДУВУВАНЕ, ЗГОЛЕМУВАНЕ* (inflatio < in-flo, 1. 'надувува,
зголемува')

инфлуенција и инфлуенца *НАПЛИВ, ВЛИЗАНИЕ, ЗАРАЗНА БОЛЕСТ* (influ-
entia < in-fluo, 3. -fluxi 'се влева, влизае, продира насилно')

☉ информација *ПРЕТСТАВА, ПОИМ, ИЗВЕСТУВАНЕ* (informatio < in-formo, 1.
'вообличува, претставува, соопштува')

информатор *ИЗВЕСТУВАЧ* (informatior < informo, 1. 'соопштува')

информативен *ИЗВЕСТУВАЧКИ* (informativus < informo, 1.)

информира *СООПШТУВА, ИЗВЕСТУВА* (informo, 1.)

инфузорија *НАЛЕВАНЕ, СПРАВА ЗА НАЛЕВАНЕ* (infusorium 'справа за
налевање' < in-fundo, 3. -fusi, infusum 'налева')

® ИНЦИДЕНТ СЛУЧАЈ, НЕПРИЈАТНА СЛУЧКА (incidens, -ntis < incido [in, cado], 3. -cidi, incisum 'наџа во, понаџа, доспева, се случува')

ИНЦИДЕНТЕН СЛУЧАЕН (incidens, -ntis < incido, 3.)

ИРАЦИОНАЛЕН НЕРАЗУМЕН (irrationalis < in, rationalis < ratio, -onis 'разум')

ИРАЦИОНАЛНОСТ НЕРАЗУМНОСТ (irrationalis < in-ratio, -onis)

® ИРЕАЛЕН НЕСТВАРЕН (irrealis < in, realis < res 'ствар')

ИРЕАЛНОСТ НЕСТВАРНОСТ (irrealis < realis < res)

ИРИГАЦИЈА НАВОДНУВАЊЕ (irrigatio < in, rigatio < irrigo, 1. < in, rigo, 1. 'наводнува')

ИРИГАТОР НАВОДНУВАЧ, СПРАВА ЗА КЛИСТИРАЊЕ (irrigator < irrigo, 1.)

ИРИГАЦИОНЕН НАВОДНИТЕЛЕН, НАВОДНУВАЧКИ (irrigatio, -onis < irrigo, 1.)

J

јануари првиот месец во годината Ianuarius (mensis); именуван во чест на римскиот бог Ianus

јануарски што се однесува на јануари

јендектион* циклус од 15 години (indictio < indico 'укажува'),
р. 56

јубилар славеник (iubilarius < iubilo, 1. 'слави')

јубиларен славенички (iubilarius < iubilo, 1.)

* **јубилеј** славене, прослава (iubilaeus annus 'славеничка година')

јуни шестиот месец во годината (Iunius mensis; mensis Iunonis;
овој месец бил посветен на божицата Јунона во Рим)

јунски што се однесува на јуни

К

каверна шуплина, отвор (caverna 'шуплина, подрум' < cavus 'шуплив')

каламар мастилница (calamarium < calamus 'писалка'), p. 50

• календар книга со поделба на годината по месеци и денови и ознака на празничните денови (Calendarius < Kalendae - назив за првиот ден во месецот кај старите Римјани)

календарски што се однесува на календар (Kalendae)

календарче деминутив од календар (Kalendae)

• калорија единица за мерење топлина (calor 'топлина' < caleo, 2. 'топли, пламти')

калориски што се однесува на топлина (calor)

калоричност количина на калории во нешто (calor)

• камбана големо своно (campana < campus 'поле'), p. 48

• камера соба, одаја, фотографски апарат (camera и camera 'таван од соба')

камерен собен (camera)

камилафка вид покривка за глава (camelacium, camelacium 'покривка за глава од волна од камила < camēla 'камила'), p. 49

• кандидат обелен, облечен во бело, натпреварувач за некое место или служба (candido, 1. 'обелува' < candidus 'бел'; во стариот Рим, оние што се натпреварувале за некоја јавна служба, пред изборот се појавувале во јавноста облечени во бело, за да бидат забележани од сите [toga candida])

кандидатура *натпревар за некоја служба* (candidatura < candidus)

кандидација *истакнување на нечие име за избор на некоја служба*

(candidatio < candido, 1. < candidus)

кандидационен *што се однесува на кандидација*

кандидирање *истакнување на имиња за избор на некаква должност*

кандил/о *светило* (candella 'свеќа' < candeo, 2. 'свети, сјае'), p.

49

• канал *олук, бразда, прокоп* (canalis 'олук, бразда, прокоп')

канален *што се однесува на канал* (canalis)

канализација *прокопување, правене прокопи* (canalisatio < canali-
so, 1. < canalis)

канализационен *што се однесува на канализација* (canalisatio,
-onis)

канализира *насочува во една насока* (canaliso, 1. < canalis)

канализирање *насочување во одредена насока* (canaliso, 1.)

каналски *што се однесува на канал* (canalis)

• канделабар *свеќник, шандан* (candellabrum < candella 'свеќа')

кандил, кандило, кандилка, кандилце *светилка, мал сад со масло,
во кој има пливка што гори и свети* (candella 'светилка, све-
ќа')

кантата *празнична, црковна песна* (cantata < canto, 1. 'пее')

• канцеларија *работен простор за службеници* (cancellaria < cancelli
'решетки, ограда')

канцелариски *што се однесува на канцеларија*

капа, капела *лесна наметка, покривка за главата* (capio, 3. 'фа-
ќа'), p. 53

- капацитет *СПОСОБНОСТ, ЗАПРЕМИНА, ОБЕМНОСТ* (capacitas < capax 'способен')
- капацитира* *ОПФАКА* (capacitas, -tis 'обем, простор'), 269
- капела *ЦРКВИЧКА, МУЗИЧКА ГРУПА* (capella < capra 'наметка за свештеник')
- капелан *ПОМОШЕН СВЕШТЕНИК* (capellanus < capella < capra)
- капилар *НАЈТЕНОК КРВЕН САД* (capilaris < capillus 'влакно')
- капелија* *КРЧМА* (caprona < capro, -onis 'крчмар'), р. 46
- капира *СФАКА, РАЗБИРА* (capio, 3. cepi, captum 'фака, сфака, разбира')
- капистра *ОГЛАВНИК* (capistrum < capistro, 1. 'оглавува'), р. 50
- капитал *ГЛАВНИНА, ВРЕДНОСТ, ШТО СЕ ОПЛОДУВА* (capitalis < caput, -itis 'глава')
- капитален *ГЛАВЕН* (capitalis < caput)
- капитализам *ОПШТЕСТВЕНО УРЕДУВАЊЕ ВО КОЕ ДВИГАТЕЛ НА СТОПАНСТВОТО Е КАПИТАЛОТ И ПРОФИТОТ* (capitalismus < capitalis < caput)
- капитализација *ПРЕТВАРАЊЕ НА ВИШКОТ НА ВРЕДНОСТА ВО КАПИТАЛ; ПРЕТВАРАЊЕ НА ИМОТОТ ВО ПАРИЧЕН КАПИТАЛ* (capitalisatio < capitalis < caput)
- капиталист *СОПСТВЕНИК НА КАПИТАЛ*
- капиталистички *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КАПИТАЛИСТ И КАПИТАЛИЗАМ*
- каптира *ЗАФАКА* (capto, 1. интенз. capio, 3. 'фака')
- каптирање *ЗАФАКАЊЕ* (capto, 1.)
- капула *ПОКРИВКА ЗА КОЖИ* (capula, дем. < capra), р. 53
- карбон *ЈАГЛЕН* (carbo, -onis 'јаглен')
- карбонизација *ЈАГЛЕНИСУВАЊЕ* (carbonisatio < carboniso < carbo)
- карбонизира *ЈАГЛЕНИСУВА* (carboniso, 1. < carbo)

- карбонит експлозив за рудници (carbo, -onis)
- кардинал висок свештенички чин (cardinalis 'стожерен, главен' < cardo, -inis 'стожер')
- кардинален главен, основен (cardinalis < cardo, -inis)
- кардиналски што се однесува на кардинал (cardinalis < cardo)
- карта сад за вино (quarta 'четвртина' < quattuor 'четири'), p. 50
- карцер затвор (carcer, -eris 'затвор')
- каса, касела ковчег за чување пари (cassa < capsa 'ковчег, сандук'), p. 50
- кастел тврдинка, утврдено место, замок (castellum демин. < castra 'логор')
- кастрат скопец (castratus < castro, 1. 'скопи')
- кастрација скопене (castratio < castro, 1.)
- катинар* катанец (catena 'оков, верига'), p. 51
- кауза причина, предмет, ствар (causa 'причина, предмет, ствар')
- каузален причински (causalis < causa)
- каузалитет врска меѓу причината и последицата (causalitas < causa)
- кауција јамство (cautio 'претпазливост, обврзаност, јамство' < caveo, 2. 'претпазлив е, дава јамство')
- кашида* низок човек (cassis, -idis 'шлем'), p. 54
- квадрант четврти дел од целина, справа за мерење висина на планетите (quadrans < quadro, 1. 'прави нешто да биде четвороаголно' < quattuor 'четири')
- квадрат четвороаголник (quadratus < quadro, 1. < quattuor)
- квадратен четвороаголен (quadratus < quadro, 1. < quattuor)
- квадратче четвороаголниче (quadratus)

- квадратура наоѓане четириаголник рамен по површина со некоја друга површина (quadratura < quadro, 1.)
- квалитативен што се однесува на качество, својство (qualitativus < qualitas < qualis 'каков')
- Ⓢ квалитет качество, својство (qualitas 'качество' < qualis 'каков')
- квалитетен качествен (qualitas, -atis < qualis)
- квалификација одредување качество или својство, оспособеност (qualificatio < qualis 'каков', facio 'прави')
- квалификационен што се однесува на квалификација (qualificatio, -onis)
- квалификува и квалифицира оспособува (qualifico, 1. < qualis, facio, 3.)
- квантитативен количествен (quantitativus < quantus 'колкав')
- Ⓢ квантитет количина (quantitas, -atis < quantus)
- Ⓢ квартал четвртина, четврт (градска) (quartus 'четврти' < quattuor 'четири')
- квестор висок римски магистрат (quaestor < quaero, 3. 'истражува')
- квинта шестиот тон од основната скала (quinta 'петта' < quinque 'пет')
- квинтал мерка за тежина (50 kg) (quintalis < quintus < quinque)
- квинтесенција петта суштина, најбитно (quinta essentia, според Аристотел петтиот елемент [етер], покрај водата, воздухот, огнот и земјата, кој поради својата чистота е на прво место; нешто најсуштествено, најфино)
- кворум неопходниот број присутни за да може некое собрание полноважно да одлучува (quorum 'од коишто' - ген.пл. од релат. замена qui, quae, quod)

- **квота** колкава, *сразмерен дел што некому треба да припадне* (quota [pars] 'колкав дел' < quotus, quota, quotum 'колкав, -а, -о')
- келар** амбар, *место за оставане намирници, шпаиз* (cellarius < cella 'амбар, житница')
- келија*** *собичка* (cella 'собичка'), p. 46
- кенџоурион*** *заповедник на стража* (centurio < centum 'сто'), p. 44
- кесар*** *цар* (Caesar), p. 44
- Кесарија*** *царство* (Caesar), p. 44
- кјелар** *подрумџија* (cellarius 'подрумџија' < cella 'собичка, амбар'), p. 44
- **класа** *вид, одделение* (classis 'оддел, вид')
- класен** *одделенски, што се однесува на класата*
- класира** *подредува, одделува* (classis, -is)
- класирање** *распределување* (classis, -is)
- класификација** *правене распределба* (classificatio < classis, facio, 3.)
- класификува** и **класифицира** *прави распределба* (classis, facio, 3.)
- класов** *што и припаѓа на класата* (classis)
- **класицизам** *правец во уметноста, кој се одликува со подражување на класичната антика* (classicismus < classicus < classis)
- **класичар** *кој се занимава со класичната антика*
- **класично** *што се однесува на класиката, одлично, првокласно*
- класичност** *одличност, првокласност, што има одлики на она што е врвно*
- **клоца** *удар со нога* (calceus 'обувка'), p. 55
- коалира** *здружува, се, соединува, се* (coalesco, 3. coalui, coalitum 'сраснува, се врзува')

- Ⓜ коалиција здружување (coalitio < coalesco, 3.)
- коалиционен здружен (coalitio, -onis)
- коалицира* здружува, се (co-alitio < co-alo, 3. 'се здружува'), p. 269
- Ⓜ кодекс зборник, законик, збирка прописи (caudex, codex, -icis 'трупец, книга, попис')
- кодик книга за запишување, потсетник (caudex < codex, -icis 'трупец, список, книга'), p. 51
- кодификација средување и собирање на повеќе закони во збирка, правене законик (codex, -icis, facio, 3.)
- кодифицира прави законик, приклучува некој закон во збирката закони (codex, facio, 3.)
- коэффициент сочинител; во математиката, позната величина, која е множител на некоја друга променлива величина (coeficiens, -entis < co-eficio < co-e-facio, 3. 'заедно извршувам')
- коегзистенција заедно опстојување (coexistentia < co-existo 'заедно постои, заедно опстојува, живее')
- колаборатор соработник (collaborator < cum-laboro, 1. 'соработува')
- колаборација соработка (collaboratio < collaboro, 1.)
- колаборационист приврзаник на соработништво (со непризателот)
- Ⓜ колаборира соработува (collaboro, 1.)
- Ⓜ колега другар (обично, во служба) (collega 'другар' < colligo, 3. collegi, collectum 'здружува, собира заедно')
- колегиум друштво, собир на лица од иста струка (collegium < collega)
- колегијален кој има другарски, пријателски однос (collegialis < collega)

колегијално другарски, пријателски (collegialis < collega)

колегијалност другарски, пријателски однос, особено на лица од една струка (collegialis < collega < colligo < cum-lego)

Коледе Божик и Нова година, народен обичај пред Божик (Kalendae - првиот ден во месецот кај Римјаните), p. 49

колектив заедништво, сите вработени во една установа, фабрика (collectivum < colligo, 3. < cum-lego 'собира, здружува')

колективен заеднички (collectivus < colligo, 3. collegi, collectum)

колективизам чувство на приврзаност кон колективот (collectivismus < collectivum < colligo, 3.)

колективизација социјалистичко здружување на приватни селски стопанства во едно општо (collectivisatio < collectiviso < collectivum)

колективизира здружува, вклучува во колектив (collectiviso < collectivum < colligo, 3. -legi, collectum)

колективизиран вклопен во колектив (collectiviso < collectivum)

колективитет* здруженост (collectivitas, -tis < cum-lego, 3. legi, lectum 'здружува, собира'), p. 267

колективно заеднички (collectivum)

колективност здруженост, заедништво (collectivum < colligo, 3.)

колектор собирач (главно на отпадни води) (collector < colligo, 3.)

колекција збирка (collectio < colligo, 3. -legi, -lectum 'собира')

колекционер составувач или сопственик на некаква збирка (collectionarius < collectio; преку франц. collectionnaire)

колоквира разговара, полага устен испит (colloquor, 3. collocutus sum 'разговара' < cum, loquor)

- **колоквиум** *РАЗГОВОР, ВИД УСТЕН ИСПИТ* (colloquium 'разговор' < colloquor, 3.)
- колонија** *НАСЕЛБА (ВО ДРУГА ЗЕМЈА)* (colonia 'населба' < colo, 3. colui, cultum 'населува')
- колонијален** *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА НАСЕЛБИ* (colonialis < colonia)
- колонијализам** *БОРБА ЗА СОЗДАВАЊЕ И ЗАЧУВУВАЊЕ НА КОЛОНИИ* (colonialismus < colonialis < colonia < colo, 3.)
- колонист** *НАСЕЛЕНИК* (colonista < colonia < colo, 3.)
- колонијал** *ДУКАН СО СТОКИ ОД ЗЕМЈИТЕ ШТО СЕ КОЛОНИИ, ШЕЌЕР, КАФЕ, ЧАЈ И ДРУГО*
- **колот** *БОЈА* (color 'боја')
- **колорист** *СЛИКАР КОЈ ВЕШТО ГИ УПОТРЕБУВА БОИТЕ* (colorista < color)
- комит** *НАЧАЛНИК НА ПРИДРУЖБА* (comes, -itis 'придружник'), p. 44
- комка** *ПРИЧЕСНА* (communico, 1. 'општи, соопштува'), p. 49
- комуна** *ОПШТИНА* (communis 'општ, заеднички')
- комунален** *ОПШТИНСКИ* (communalis < communis)
- комуналец** *ОПШТИНАР* (communalis < communis)
- комуницира** *ОПШТИ, ДРУЖИ, СЕ* (communico, 1. 'општи, се дружи')
- комуникативен** *ДРУЖЕВЕН, ДРУЖЕЛУБИВ* (communicativus < communico, 1.)
- комуникација** *ВРСКА, СООПШТЕНИЕ, СООБРАЌАЈ* (communicatio < communico, 1.)
- комуникационен** *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВРСКИТЕ* (communicatio, -onis)
- комунизам** *ИДЕОЛОГИЈА ЗА СОЗДАВАЊЕ БЕСКЛАСНО ОПШТЕСТВО, ВО КОЕ СЕ БИ БИЛО ЗАЕДНИЧКО* (communismus < communis 'заеднички, општ')
- комунист** *ПРИВРЗАНИК НА КОМУНИЗМОТ*
- комунистички** *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КОМУНИЗМОТ*

- комасација здружување на земјиште (commassatio < commasso, 1. < cum, massa 'тесто, мека земја')
- комбинат поврзаност, соединување (combinatus < combino, 1. 'соединува, составува')
- комбинатор составувач, соединувач (combinator < combino, 1.)
- комбинација состав, склоп, сплет (combinatio < combino, 1.)
- комбинира составува (combino, 1.)
- комбиниран составен (combino, 1.)
- коментар толкување (commentarius 'толкување, објаснување, спис, записник, дневник, расправа' < commentor, 1. 'промислува, испитува, расправа')
- коментатор толкувач (commentor, 1. commentatus sum)
- коментирање толкување, расправане (commentor, 1.)
- коментира толкува, расправа, објаснува (commentor, 1.)
- комерцијален трговински, трговски (commercialis < commercium 'трговија' < cum, merx, -is 'стока, роба')
- комерцијализација создавање погодности за трговија (commercialisatio < commercialiso < commercialis < commercium)
- комерцијализира прави погодности за трговија (commercialiso, 1.)
- комерцијалист стручњак за трговија (commercialista < commercialis)
- комесар довереник, повереник (commissarius < committo, 3. -misi, commissum 'доверува'; личност на која ѝ е доверена специјална должност')
- комесаријат повереништво (commissariatus 'должност или седиште на комесарот')
- комесарски поверенички, што се однесува на комесар (commissarius)

КОМЕСАРСТВО ПОВЕРЕНИШТВО (commissarius)

КОМИНТЕРНА КОМУНИСТИЧКА ИНТЕРНАЦИОНАЛА (communismus, internationalis)

КОМИСИЈА ДОВЕРЕНОСТ (да се врши некоја работа), СОСТАВ, ИЗЛАГАНЕ (commissio < committo, 3. commisi, commissum 'составува, излага, доверува')

КОМИСИОН ТРГОВИЈА ВО КОЈА СЕ ВРШАТ ЗДЕЛКИ ДОВЕРЕНИ ОД ДРУГИ ЛИЦА (commissio, -onis)

КОМИСИОНЕР ПОСРЕДНИК ВО ТРГОВИНСКИ ЗДЕЛКИ (commissionarius < commissio, -onis)

КОМИСИНСКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КОМИСИЈА

КОМОДИТЕТ УДОБНОСТ И КОМОЦИЈА (commoditas 'прикладност, удобност' < commodus 'прикладен, удобен')

КОМОТЕН УДОБЕН, БЕЗГРИЖЕН (commodus)

* КОМОТНО (адв.) УДОБНО (commodus)

КОМОТНОСТ УДОБНОСТ, ЛЕЖЕРНОСТ (commoditas < commodus)

КОМПАКТЕН ЗБИЕН, СКЛОПЕН, ЦВРСТ (compactus < compingo, 3. compegi, compactum 'зглобува, склопува')

КОМПАРАТИВ СПОРЕДБЕН (comparativus [gradus] 'споредувачки' < comparo, 1. 'споредува')

Ⓢ КОМПАРАЦИЈА СПОРЕДУВАНЕ (comparatio < comparo, 1.)

КОМПЕНЗАТОР НАДОМЕСТИТЕЛ (compensator < compenso, 1. 'надоместува')

КОМПЕНЗАЦИЈА НАДОМЕСТ (compensatio < compenso, 1. 'споредува, надоместува')

КОМПЕНЗАЦИОНЕН НАДОМЕСТУВАЧКИ (compensatio, -onis < compenso, 1.)

КОМПЕНЗИРА НАДОМЕСТУВА (compenso, 1.)

КОМПЕНЗИРАЊЕ НАДОМЕСТУВАНЕ (compenso, 1.)

- компетентен надлежен (competens, -ntis < competo, 3. 'прикладен е')
 компетентност надлежност, прикладност (competens < competo, 3.)
 компетенција надлежност, прикладност (competentia < competens
 < competo)
 компилативен собирачки, поткраднувачки, присобран (compilativus
 < compilo, 1. 'заграбува, поткрадува, зема одовде, одонде')
 компилација присобиране, приграбуване (compilatio 'собираштина'
 < com-pilo 'приграбува, плени, собира од секаде')
 компилатор присобирач (compiler < compilo, 1. 'присобира')
 компилира присобира одовде, одонде (com-pilo, 1. 'собира ситници
 од секаде < pilus 'влакно, ситна работа')
 компилирање присобиране (compilo, 1.)
 комплекс опфат (complexus < complector, 3. complexus sum 'опфаќа,
 опколува')
 комплексен сеопфатен, што опфаќа повеќе нешта (complexus < com-
 plector, 3.)
 комплексност опфатност, сеопфатност (complexus < complector, 3.)
 комплет исполнетост, пополнетост (completus < compleo, 2. complevi,
 completum 'пополнува, исполнува со нешто' < cum, pleo 'пол-
 ни')
 комплетен исполнет (completus < compleo, 2. < cum, pleo, 2. 'полни')
 комплетира исполнува (completus < compleo, 2.)
 комплетирање пополнуване, исполнуване (completus < compleo, 2.)
 компликација заплетуване, заплет (complicatio < complico, 1. 'за-
 моткува, свиткува, заплетува')
 компликува и комплицира заплеткува (complico, 1.)
 комплицирање заплеткуване (complico, 1.)

комплицираност *заплетканост* (complico, 1.)

композитор *составувач* (обично на музички дела) (compositor < com-
pono [cum, pono], 3. composui, compositum 'става заедно, со-
ставува')

композиторски *што се однесува на композитор*

композиција *состав, склоп* (compositio < compono, 3.)

композиционен *што се однесува на композиција*

компонента *составка* (componens, -ntis < compono, 3.)

компонист *композитор, составувач, склопувач* (componista < compono,
3.)

компрес *стисок, притисок, облога* (compressus < comprimo [cum-pre-
mo], 3. compressi, compressum 'притиска, стиска')

компресор *притискувач* (compressor < comprimo, 3.)

компресија *притисок, притискање* (comprimo, 3.)

компромис *спогодба, нагодба, взаемно ветување* (compromissum < com-
promitto [cum, promitto], 3. compromisi, compromissum 'вза-
емно се договара, взаемно ветува')

компромисен *нагодбен* (compromissus < compromitto, 3.)

компромисно (адв.) *нагодбено, спогодбено* (compromissus < compro-
mitto, 3.)

компромитација *осрамотување, озлогласување* (compromitatio < com-
promitto, 3.; лексемата е образувана по аналогија на брозни-
те латинизми на -ација, како основниот глагол да е од а-ко-
нугацијата; и значењето се оддалечува од основното и се
развило од: осрамотеност поради непридржување кон спогод-
бата, ветувањето)

компромитира *озлогласува* (compromitto, 3.)

КОМПРОМИТИРАН *ОЗЛОГЛАСЕН* (compromitto, 3.)
КОМПРОМИТИРАЊЕ *ОЗЛОГЛАСУВАЊЕ* (compromitto, 3.)
КОНВЕНИРА *СЛАГА, СЕ, ДОПАЃА, СЕ* (convenio [cum-venio], 4. conveni, conventum 'се составува, се договара, се пристои, доликува, оди заедно')
КОНВЕНЦИЈА *СПОГОДБА, ДОГОВОР* (conventio < convenio, 4.)
КОНВЕНЦИОНАЛЕН *ДОГОВОРЕН, ВООБИЧАЕН* (conventionalis < conventio)
КОНВЕНЦИОНАЛНОСТ *ВООБИЧАЕНОСТ* (conventionalis < conventio < convenio)
КОНВЕНЦИОНЕН *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КОНВЕНЦИЈА* (conventio, -onis)
КОНВЕРЗАЦИЈА *ДРУГАРУВАЊЕ, ОПШТЕНЕ, РАЗГОВОР* (conversatio < converso, 1. интенз. converto, 3. 'врти, обрнува')
КОНВЕРЗИРА *ОПШТИ, РАЗГОВАРА* (converso, 1.)
КОНВЕРЗАЦИОНЕН *РАЗГОВОРЕН* (conversatio, -onis 'разговор')
КОНВЕРТИРА *ПРЕВРТУВА, ПРОМЕНУВА* (converto [cum, vorto], 3. converti, conversus 'превртува, преведува, променува')
КОНВЕРЗИЈА *ПРЕСВРТ, ПРОМЕНА* (conversio < converto, 3.)
КОНВИКТ *СОЖИТИЕ, ЗАЕДНИЧКО ЖИВЕАЛИШТЕ* (convictus < convivio [cum-vivo], 3. convixi, convictum 'живеам заедно')
КОНВУЛЗИВЕН *ГРЧОВИТ, ШТО ПРЕДИЗВИКУВА ГРЧЕВИ* (convulsivus < convulsus < convello [cum-vello], 3. convelli, convulsum 'откинува, потресува')
КОНВУЛЗИЈА *ГРЧЕНЕ, ТРЕСЕНЕ* (convulsio < convello, 3. -velli, convulsum)
КОНГЕНИЈАЛЕН *ДУХОВНО БЛИЗОК* (congenialis < cum, genius 'бог кој управува со човечката природа')

- конгрегација *ЗДРУЖЕНИЕ* (congregatio < congreo, 1. 'сјатува, здружува' < cum, grex, gregis 'јато, дружина')
- конгрес *СОБИР, СРЕДБА* (congressus < congreor [cum-gradior], 3. congressus sum 'се собира, оди заедно')
- конгресен *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА СОБИРОТ, СОБИРЕН* (congressus < congreor)
- конгресист *УЧЕСНИК НА СОБИР* (congressista < congressus < congreor, 3.)
- конгруентен *СКЛАДЕН, СОВПАДЕН, СОГЛАСЕН, СЛИЧЕН* (congruens, -entis < congruo, 3. 'се совпаѓа')
- конгруентност *СОВПАЃАЊЕ* (congruens, -entis < congruo, 3.)
- конгруенција *СОВПАЃАЊЕ, СКЛАДНОСТ, ХАРМОНИЈА* (congruentia < congruens < congruo, 3.)
- кондензатор *ЗГУСНУВАЧ* (condensator < condenseo, 1. 'згуснува, збива' < con-densus 'густ, збиен')
- кондензација *ЗГУСНУВАЊЕ* (condensatio < condenseo, 1. < condensus)
- кондензира *ЗГУСНУВА* (condenseo, 1. < con-densus)
- кондензиран *ЗГУСНАТ* (condenseo, 1.)
- кондензирање *ЗГУСНУВАЊЕ* (condenseo, 1.)
- кондензитет *ГУСТИНА, ЗГУСНАТОСТ* (condensitas, -tatis < condenseo, 1.)
- кондиција *УСЛОВ, СОСТОЈБА* (condicio, -onis 'спогодба, услов, положба')
- кондиционал *УСЛОВЕН (начин)* (condicionalis < condicio, -onis)
- кондиционален *УСЛОВЕН* (condicionalis < condicio)
- кондиционалност *УСЛОВЕНОСТ* (condicionalis < condicio)
- кондуктер *СПРОВОДНИК (на возило)* (conductor < conduco [cum-duco], 3. conduxī, conductum 'спроведува', преку франц. conducteur)

- кондуктерски што се однесува на кондуктер, спроводнички (conductor)
- ☞ конзерва сочувано (conservus < conservo [cum-servo], 1. 'сочувува, чува')
- конзервативен кој го сочувува старото (conservativus < conservo, 1.)
- конзервативец личност со сочувани стари, застарени погледи (conservativus < conservo, 1.)
- конзервативно застарено (conservativus < conservo, 1.)
- конзервативност застареност, старомодност (conservativus < conservo, 1.)
- конзервативизам стремех да се сочува и одржи старото (conservativismus < conservativus < conservo, 1.)
- конзерватор надзорник, чувар (conservator < conservo, 1.)
- конзервација сочувување (conservatio < conservo, 1.)
- конзервира сочувува, чува (conservo, 1.)
- конзилиум совет (consilium 'совет')
- ☞ конзул највисок магистрат во Рим, сега, дипломатски претставник на една земја во странство (consul, -is 'конзул' < consulo, 3. -ui, consultum 'советува')
- конзулат зване и надлежност на конзул, седиште на конзул (consulatus)
- конзулски што се однесува на конзул (consul < consulo, 3.)
- конзулство мандат на конзул (consul < consulo, 3.)
- конзулување вршене конзулска должност (consul < consulo, 3.)
- ☞ конкавен издлабен (con-cavus 'издлабен' < con-cavo, 1. 'издлабува')
- конкавност издлабеност, шупливост (concavus)

- конклузија *заклучок* (conclusio < con-cludo [cum, claudo], 3. conclusi, conclusum 'заклучува, затвора')
- конкордат *спогодба* (concordatum < concordo, 1. 'се слага, се согласува < cum, cors, cordis 'срце')
- конкретен *создаден, постоечки, стварен* (concretus < con-cresco, 3. concrevi, concretum 'спаснува, се згуснува, создава')
- конкретизација *остварување* (concretisatio < concretiso, 1. < con-cresco, 3.)
- конкретизира *остварува* (concretiso < concreresco, 3.)
- конкретност *стварност* (concretus < concreresco, 3. concrevi, concretum 'создава')
- конкретно (адв.) *стварно* (concretus < concreresco, 3.)
- конкубинат *соложништво* (concupinatus < concubino, 1. < concubo, 3. concubui, concubitum 'лежи заедно')
- конкурент/ка *соперник/чка, натпреварувач/ка* (concurrrens, -ntis < con-curro, 3. concurrri, concursum 'трча заедно, се натпреварува')
- конкурентен *сопернички* (concurrrens, -ntis 'соперник' < concurro, 3.)
- конкурентски *сопернички, натпреварувачки* (concurrrens, -ntis < con-curro, 3.)
- конкуренција *натпреварување, соперништво* (concurrentia < concurrrens, -ntis)
- конкурира *натпреварува, се* (concurro, 3. concurrri, concursum 'се натпреварува')
- конкурирање *натпреварување, соперништво* (concurro, 3.)
- конкурс *натпревар* (concursum < concurro, 3.)
- конкурсен *што се однесува на конкурс*

- консеквентен** *доследен* (consequens, -ntis < con-sequor, 3. consecutus sum 'следи, последува')
- консеквентност** *доследност* (consequens, -ntis < consequor, 3.)
- консеквенција** *доследност, последица* (consequentia < consequens)
- консигнација** *запишување, вид трговска сделка* (consignatio < con-signo, 1)
- конспиративен** *заговорнички, таен* (conspirativus < con-spiro, 1. 'заговара, прави завера' < cum, spiro, 1. 'дише заедно')
- конспиративно** (adv.) *заверенички, тајно* (conspirativus < conspiro, 1.)
- конспиратор** *завереник* (conspirator < conspiro, 1.)
- конспирација** *заговор, завера, тајност* (conspiratio < conspiro, 1.)
- конспирира** *прави заговор, таи* (conspiro, 1.)
- консолидација** *зацврстување* (consolidatio < consolido, 1. 'зацврстува, утврдува' < cum, solidus, 3. 'тврд, цврст, сигурен')
- консолидира** *зацврстува, обезбедува* (consolido, 1.)
- консолидиран** *зацврнат* (consolido, 1. < con-solidus, 3.)
- консонант** *согласка* (consonans, -ntis < con-sono, 1. 'созвучува, се разлива' < cum, sonus 'глас, звук')
- консонантен** *согласнички, што се однесува на согласка* (consonans, -ntis)
- консонантизам** *систем на согласките во еден јазик* (consonantismus < consonans, -ntis < consono, 1.)
- конспект** *преглед, согледување* (conspiculus < conspicio [con-specio], 3. conspexi, conspexitum 'согледува, прегледува')
- константа** *постојана (величина)* (constans, -ntis < con-sto, 1. 'стои заедно, опстојува, истражува')

константен *постојан, утврден* (constans, -ntis)
константност *постојаност* (constans, -ntis < consto, 1.)
констатација *утврдување, заклучок* (constataatio < consto, 1.)
констатира *утврдува* (consto, 1. 'утврдува, востановува')
констатираност* *утврденост* (consto, 1. 'утврдува'), p. 267
констатирање *утврдување* (consto, 1.)
констелација *созвездие, стек на околности* (constellatio < cum, stella 'свезда')
конституант *востановител* (constituens, -ntis < constituo, 3. constitui, constitutum 'востановува'; преку франц. constituent)
конституанта *уставотворно собрание* (constituens, -ntis < constituo, 3.)
конституира *востановува* (constituo [con-statuol], 3. constitui, constitutum 'востановува')
конституција *востановување, устав* (constitutio < constituo, 3.)
конституционализам *уставен систем во кој владетелот е должен при донесување на законите да соработува со народните претставници* (constitucionalismus < constitutionalis < constitutio < constituo, 3.)
конституционалист *приврзеник на конституционализмот* (constitucionalista < constitutionalis < constitutio < constituo, 3.)
конституционен *што се однесува на уставот*
конститутор *востановител, основач* (constitutor < constituo, 3.)
конституира *гради, изградува* (construo, 3. construxi, constructum 'гради')
конструирање *градене* (construo, 3.)

- КОНСТРУКТИВЕН** КОЈ ГРАДИ, КОЈ СРЕДУВА, КОЈ ДОСЛЕДНО ЈА РАЗВИВА
 МИСЛАТА; БИТЕН ЗА ЦЕЛИНАТА НА ГРАДБАТА (constructivus < con-
 struo, 3.)
- КОНСТРУКТИВНОСТ** СМИСЛА ЗА ИЗГРАДУВАЊЕ (constructivus < construo,
 3.)
- * **КОНСТРУКТОР** ГРАДИТЕЛ (constuctor < construo, 3.)
- КОНСТРУКТОРСКИ** ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КОНСТРУКТОР, ГРАДИТЕЛСКИ (con-
 structor < construo, 3.)
- КОНСТРУКЦИЈА** ГРАДБА (constructio < construo, 3.)
- КОНСУЛТАНТ** СОВЕТНИК, СОВЕТОДАВАЧ (consultans, -ntis < consulto, 1.
 ИНТЕНЗ. consulo, 3. -ui, consultum 'советува, дава совет')
- КОНСУЛТАТИВЕН** СОВЕТОДАВЕН (consultativus < consulto, 1.)
- КОНСУЛТАЦИЈА** СОВЕТУВАЊЕ (consultatio < consulto, 1.)
- КОНСУЛТИРА** СОВЕТУВА (consulto, 1. < consulo, 3.)
- КОНСУЛТИРАЊЕ** СОВЕТУВАЊЕ (consulto, 1.)
- КОНСУМАТОР** ПОТРОШУВАЧ (consumo, 3. consumpsi, consumptum 'троши,
 УПОТРЕБУВА'; ЛАТИНИЗМОТ Е ОБРАЗУВАН КАКО ДА Е ГЛАГОЛОТ ОД
 а-КОНУГАЦИЈА, ОЧЕКУВАНА ФОРМА БИ БИЛА consumptor)
- КОНСУМАЦИЈА** ПОТРОШУВАЧКА, ТРОШЕЊЕ (consumatio, НАМЕСТО consump-
 tio < consumo, 3. consumpsi, consumptum 'троши, арчи')
- * **КОНСУМИРА** ТРОШИ (consumo, 3.)
- КОНТАМИНАЦИЈА** ЗАГАДУВАЊЕ, ЗАРАЗУВАЊЕ (contaminatio < contamino, 1.
 [contingo] 'со допир загадува, осквернува, загадува, зара-
 зува')
- КОНТАМИНИРА** ЗАГАДУВА, ЗАРАЗУВА (contamino, 1.)
- * **КОНТАКТ** ДОПИР (contactum < contingo [cum, tango], 1. contigi, con-
 tactum 'допира')

- контактен допирен** (contactum < contingo, 3.)
- контингент дел што некој го прифаќа за себе** (contingens, -ntis < contingo, 3.)
- континент содржател, копно** (terra continens < contineo, 2. 'содржи')
- континентален што се однесува на континент** (continentalis < continens < contineo, 2.)
- континуиран продолжителен** (continuus 'врзан, непрекинат')
- континуитет непрекинатост** (continuitas < continuus < contineo, 2.)
- контра (adv.) против** (contra [граер. adv.] 'против'; како префиксална морфема **контра-** го имаме во: **контраадмирал, контрабанда, контрабанден, контрабандира[не], контрабандист, контрабас, контрабасист, контрафанзива, контрареволуција, контрапункт, контрареволуционен, контрареволуционер**)
- контраверза*** спротивставеност, спротивност (contra, verito, 3. verti, versus 'врти, свртува'), p. 267
- контрадикторен противречен** (contradictor < contra-dico, 3. -dixi, -dictum 'противречи')
- контрадикција противречност** (contradictio < contra-dico, 3.)
- контракт стега, договор, спогодба** (contractus < contraho, 3. contraxi, contractum 'собира, се договара, стеснува')
- контракција стегане** (contractio < contraho, 3. 'собира, стега, соединува')
- контрацепција противзачнување** (contraceptio < contra-cipio [capio], 3. contracepi, contraceptum 'спречува зачнување')
- контрацептивен што е против зачнување** (contraceptivus < contraceptio)

- контрацепционен што се однесува на контрацепција (contraceptio, -onis)
- Ⓢ контрахира стега, собира (con-traho, 3. contraxi, contractum 'стега')
- контрахирање стегане (contraho, 3. 'стега, се собира')
- контрибуција доделување, придонес (contributio < contribuo, 3. contribui, contributum 'доделува, прилага, придонесува')
- контузија згмечување (contusio < contundo, 3. contundi, contusum 'гмечи')
- контузува згмечува (contundo, 3. 'гмечи, пригмечува')
- контумација тврдоглавост, инает (contumatio < contumax 'тврдоглавост')
- контумацира осудува поради неодговорно недоаѓане на суд (contumax 'тврдоглав, горделив')
- конфедеративен здружувачки, сојузен (confoederativus < cum, foedus, -eris 'сојуз')
- конфедерација здружување, сојуз на суверени држави (cum, foedus, -eris 'сојуз')
- Ⓢ конфекција изработена (облека) (confectio < conficio [con-facio], 3. confeci, confectum 'завршува, изработува')
- конфекциски што се однесува на конфекција (confectio < conficio, 3.)
- конфекционер изработувач на конфекција (confectio, -onis; преку франц. confectioinaire)
- конференција собрание, состанок (conferentia < con-fero, -ferre, -tuli, collatum 'собира, здружува')
- конференцијаш лице кое претерано оди на собранија (conferentia)

конферира *СОСТАНУВА, СЕ, ДРЖИ КОНФЕРЕНЦИИ* (confero, -ferre 'се состанува')

конферирање *СОСТАНЧЕНЕ, ИЗЛАГАНЕ* (confero, conferre)

конфесија *ИСПОВЕДУВАНЕ, ВЕРОИСПОВЕД* (confessio < confiteor [fateor], 2. confessus sum 'признава')

конфесионален *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВЕРОИСПОВЕД* (confessionalis < confessio < confiteor, 2.)

конфигурација *ВООБЛИЧУВАНЕ, ОБЛИК* (configuratio < cum, figura 'облик' < fingo, 3. finxi, fictum 'измислува [облик])

конфидент *ДОВЕРЕНИК, ПОВЕРЕНИК* (confidens, -ntis < con-fido, 3. confisus sum 'се доверува, се надева')

конформација *ОБЛИКУВАНЕ, СОСТАВ, ГРАДБА* (conformatio < con-formo, 1. 'вообличува, образува')

конфискација *ЗАПЛЕНУВАНЕ ВО ПОЛЗА НА ДРЖАВАТА* (confiscatio < confisco, 1. 'запленува за државата')

конфискува *ЗАПЛЕНУВА* (confisco, 1.)

конфискуван *ЗАПЛЕНЕТ ВО ПОЛЗА НА ДРЖАВАТА* (confisco, 1.)

конфискување *ЗАПЛЕНУВАНЕ ВО ПОЛЗА НА ДРЖАВАТА* (confisco, 1.)

конфликт *СУДИР* (conflictus < con-fligo, 3. conflixi, conflictum 'се судира, се бори')

конфликтен *СУДРУВАЧКИ* (conflictus < con-fligo, 3.)

конфронтација *СОЧЕЛУВАНЕ, СООЧУВАНЕ, СУДИР* (confrontatio < cum, frons, frontis 'чело')

конфронтира *СОЧЕЛУВА, СУДИРА* (confrontatio < cum, frons)

конфузен *ЗБРКАН, ЗБУНЕТ* (confusus < con-fundo, 3. confudi, confusum 'смешува, побркува, разлива')

конфузија *ЗБРКА, РАЗЛЕАНОСТ* (confusio < confundo, 3.)

КОНФУЗНО (адв.) ЗБРКАНО, ЗБУНЕТО (confusus < confundo, 3.)
 КОНФУЗНОСТ ЗБРКАНОСТ, ЗБУНЕТОСТ (confusus < confundo, 3.)
 * КОНЦЕНТРАТ НАМАЛЕНА ЗАПРЕМИНА НА НЕКОЈ РАСТВОР (con-centratum
 'СОСРЕДОТОЧЕНО, ЗБИЕНО' < cum, centrum 'СРЕДИШТЕ')
 КОНЦЕНТРАЦИЈА СОСРЕДОТОЧУВАЊЕ, СОБИРАЊЕ (concentratio < cum, cen-
 trum)
 КОНЦЕНТРАЦИОНЕН ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КОНЦЕНТРАЦИЈА (concentratio,
 -onis)
 КОНЦЕНТРИРА СОСРЕДОТОЧУВА, СОБИРА (cum, centrum)
 КОНЦЕНТРИРАН СОСРЕДОТОЧЕН, СОБРАН (cum, centrum)
 КОНЦЕНТРИРАЊЕ СОСРЕДОТОЧУВАЊЕ, СОБИРАЊЕ (cum, centrum)
 КОНЦЕНТРИЧЕН СО ЗАЕДНИЧКО СРЕДИШТЕ (КРУГ) (concentricus < cum,
 centrum)
 КОНЦЕНТРИЧНО (адв.) СО ЗАЕДНИЧКО СРЕДИШТЕ (concentricus < cum,
 centrum)
 КОНЦЕНТРИЧНОСТ ВЗАЕМОСРЕДИШНОСТ (concentricus < cum, centrum)
 КОНЦЕПТ ОПФАТ, ЗАМИСЛА, ЗАЧЕТОК (conceptus < con-cipio [capiō]. 3.
 concipi, conceptum 'зафака, замислува, зачнува')
 КОНЦЕПТИРА, НО И КОНЦИПИРА ЗАМИСЛУВА, ПРАВИ ОБРАЗЕЦ (conceptus <
 concipio, 3.)
 КОНЦЕПЦИЈА ЗАМИСЛА (conceptio < concipio, 3. -cepi, conceptum)
 * КОНЦЕРТ НАТПРЕВАР, МУЗИЧКА ПРИРЕДБА (concertus < con-certo, 1. 'се
 напреварува')
 КОНЦЕРТЕН ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КОНЦЕРТ
 КОНЦЕРТИРА НАСТАПУВА НА КОНЦЕРТ (con-certo, 1.)
 КОНЦЕРТИРАЊЕ НАСТАПУВАЊЕ, СВИРЕНЕ НА КОНЦЕРТ (con-certo, 1.)

концесивен допусен, отстапувачки (concessivus < concessio < concedo, 3. concessi, concessum 'отстапува, се повлекува, допушта')

концесија допуштане ((concessio < con-cedo, 3.)

концизен скратен, кус, јасен (concisus < con-cido [caedo], 3. concidi, concisum 'пресечува, скусува')

концизно (adv.) накусо (concisus < concido, 3.)

концизност краткост, јасност (concisus < concido, 3.)

концил собор, совет (concillium 'собрание, собор')

коњугација соединување, глаголска промена (coniugatio < coniugo, 1. почесто coniungo, [cum, iungo], 3. coniunxi, coniunctum 'сврзува, соединува, здружува')

коњунктив соединувачки (начин) (coniunctivus < coniungo, 3.)

коњунктивен сврзувачки (coniunctivus < coniungo, 3.)

коњунктура здружување, стек на погодни околности, околност, прилика (coniunctura < coniungo, 3. coniunxi, coniunctum 'поврзува, здружува')

коњунктурен што се однесува на коњунктура (coniunctura)

кооператив задруга, соработништво (co-operativus < co-opero, 1. 'соработува')

кооператива задруга (cooperativa < co-opero, 1. 'заедно работи')

кооперативен задружен (cooperativus < co-opero, 1.)

кооперативно (adv.) задружно, здружно (cooperativus < co-opero, 1.)

кооператор соработник, задругар (cooperator < co-opero, 1.)

кооперација соработка (cooperatio < co-opero, 1.)

кооперира здружува, се, соработува (co-opero, 1.)

кооперирање здружување, соработка (co-opero, 1.)

кооптација доизбор, доизбирање (co-opto, 1. 'дополнително избира')

кооптирање дополнително избирање (co-opto, 1.)

кооптира доизбира, дополнително избира (co-opto, 1.)

координата средувачка (линија) (coordinata linea < co-ordino, 1. < ordino, 1. 'средува, реди' < ordo, -inis 'ред')

координатен што се однесува на координата (co-ordino, 1.)

координација средување, усогласување (coordinatio < co-ordino, 1.)

координационен што се однесува на координација (coordinatio, -onis)

координира средува, усогласува (co-ordino, 1. < ordo, -inis)

координиран усогласен, подреден (co-ordino, 1.)

координирање усогласување, подредување (co-ordino, 1.)

• копија множество, препис (copia 'множество, изобилие' < co-ops)

копира умножува (copia 'множество')

копирање умножување, подражаване, пресликување (copia)

копродукција заедничко производство (coproductio < co-pro-duco, 3. -duxi, -ductum 'заедно произведува')

копродукционен што се однесува на заедничко производство

копула врска (copula 'врска')

копулативен сврзувачки (copulativus < copulatus < copulo, 1. 'врзува')

коректен исправен, точен, правилен (correctus < corrigo [con-rego], 3. -rexi, correctum 'исправува')

коректив исправител, исправувач (correctivus < correctus < corrigo, 3.)

коректно (adv.) исправно, точно (correctus < corrigo, 3.)

коректност исправност, точност, правилност (correctus < corrigo, 3.)

- коректор *исправувач, поправач* (corrector < corrigo, 3. -rexi, correctum)
- коректорски *што се однесува на коректор* (corrector < corrigo, 3.)
- коректура *исправане (грешки)* (correctura < correctus < corrigo, 3.)
- корекција *исправка, поправка* (correctio < corrigo, 3.)
- корелативен *соодносителен* (corelativus < co-re-ferus, -ferre, -tuli, corelatum 'враќа заедно')
- корелација *сооднос* (correlatio < confero, -ferre, -tuli, corelatum)
- корепетира *повторува со некого, вежба* (co-re-peto, 3. -petivi, correpetitum 'заедно повторува, вежба')
- корепетитор *увешбувач (на хор, балет)* (correpetitor < con-re-peto, 3.)
- корепетиција *увешбување* (correpetitio < correpeto, 3. correpetivi, correpetitum)
- кореспондент/ка *дописник/чка* (correspondens, -ntis < con-respondeo, 2. 'одговара, се допишува')
- кореспондентски *дописнички* (correspondens, -ntis < correspondeo, 2.)
- кореспонденција *допишување, одговарање на писма* (correspondentia < correspondens, -ntis < correspondeo, 2.)
- кореспондира *допишува, се, одговара* (correspondeo, 2.)
- кореспондирање *одговарање, допишување* (correspondeo, 2.)
- кореферат *заедничко излагане* (co-re-fero 'заеднички излага'; латинизмот е невообичаено изграден од презентската основа на глаголот *fero*, иако латинизмите од овој тип се градат од партиципската основа на глаголот)
- кореферент *соизлагач, соизвестувач* (co-re-ferens, -ntis < co-re-fero, -ferre)

- кореферира *заедно излага, заедно известува* (co-re-fero, -ferre)
- кореферирање *заедничко излагане, заедничко известуване* (corefero)
- коригира *поправа, исправа* (corrigo [regol], 3. -rexi, correctum 'исправа, поправа')
- ✎ коригиран *поправен, исправен* (corrigo, 3. correxi, correctum)
- корпоративен *заеднички, здружен* (corporativus < corpus 'тело')
- корпорација *здружение* (corporatio < corpus)
- корпус *тело, целина, вкупност, зборник, поголема воена формација*
(corpus 'тело, вкупност, дружба, зборник')
- корпусен *што се однесува на корпус*
- корпулентен *крупен, угоен* (corpulentus < corpus)
- корпулентност *задрост, дебелина* (corpulentus < corpus)
- корпуленција *задрост, дебелина* (corpulentus < corpus)
- ✎ корумпира *расипува, подмитува* (corrumpo, 3. corrumpti, corruptum 'крши, расипува, обесчестува, поткупува')
- корумпиран *поткупен* (corrumpo, 3.)
- корумпираност *расипаност, поткупливост* (corrumpo, 3.)
- корумпирање *поткупуване* (corrumpo, 3.)
- ✎ корупција *расипаност, поткуп* (corruptio < corrumpo, 3.)
- корупционер *поткупувач* (corruptio < corrumpo, 3.)
- костиса* *чини, има вредност* (consto, 1. 'чини, вреди'), p. 55
- коустодија* *стража* (custodia 'стража'), p. 44
- ✎ кошула *вид облека* (casula, дем. < casa 'куќичка'), p. 53
- кредибилитет* *веродостојност* (credibilitas, -tis < credibilis < credo, 3. 'верува'), p. 267
- ✎ кредит *доверба* (creditum < credo, 3. credidi, creditum 'верува')

кредитен *ДОВЕРБЕН* (creditum < credo, 3.)

кредитира *ДОВЕРУВА, ДАВА НА ДОВЕРБА* (credo, 3. credidi, creditum)

кредитирање *ДОВЕРУВАЊЕ, ДАВАЊЕ НА ДОВЕРБА* (credo, 3.)

кредитор *ДОВЕРИТЕЛ* (creditor < credo, 3. credidi, creditum)

кредиторски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КРЕДИТОР* (credo, 3.)

кредитоспособен *СПОСОБЕН ДА МУ СЕ ДАДЕ ДОВЕРБА* (хибрид. < credo, 3.)

кредо *"ВЈЕРУЈУ"* (credo 'верувам'; латинизмот се употребува за
искажување цврста верба во нешто)

криминал *ЗЛОСТОРНИЧКО ДЕЈАНИЕ, ПРЕСТАП, ЗЛОСТОР* (criminalis < cri-
men, -inis 'злостор')

криминалец *ЗЛОСТОРНИК, ПРЕСТАПНИК* (criminalis < crimen, -inis
'престап, злостор')

криминалист/ка *СТРУЧНАК ЗА ПРЕСТАПИ* (criminalista < criminalis <
crimen)

криминалистички *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА КРИМИНАЛИСТ* (criminalista)

криминалитет *ПРЕСТАПНОСТ, ЗЛОСТОРНОСТ* (criminalitas < criminalis)

кукула *ВИД МОНАШКА КАПА* (cuscula 'монашка капа'), p. 53

кукумара* *КОЧАН ОД ПЧЕНКА* (cusunarium 'место каде расте пченка')
p. 59

кулинарски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ПОДГОТВУВАЊЕ ХРАНА* (culinarius <
culina 'кујна')

кулинарство *ВЕШТИНА ЗА ПОДГОТВУВАЊЕ ХРАНА* (culinarius < culina)

кулминација *НАЈВИСОКА ТОЧКА* (culminatio < culmen, -inis 'врв')

кулминационен *ВРВЕН, КРАЕН* (culminatio < culmen, -inis)

култ *ПОЧИТ, ВИСОКО ПОЧИТУВАЊЕ* (cultus < colo, 3. colui, cultum 'по-
читува, искажува чест, обработува, негува')

култивира *ОБРАБОТУВА, ОДГЛЕДУВА, НЕГУВА* (cultivo, 1. < colo, 3.)

- култивирање обработуване, одгледуване, негуване (cultivo, 1. < colo, 3.)
- * култура обработуване, облагородуване, образованост (cultura < colo, 3. colui, cultum 'обработува, облагородува, образува')
- културен што има својства, што се однесува на култура
- културно образовано, изгладено (cultura < colo, 3.)
- културност образованост (cultura < colo, 3.)
- купар сад за течност (cupra 'чаша'), p. 51
- куратива лекуване, грижа за здравјето (curativa < curo, 1. 'се грижи, лекува' < cura 'грижа')
- куративен што се однесува на лекуване, грижа за болниот (curativus < curo, 1. < cura)
- курентен тековен (currens, -ntis < curro, 3. 'трча, тече')
- курзив (cursiva scriptura 'печатарски букви, налегнати на десно, како да трчаат' cursivus < cursus < curro, 3. 'трча')
- курзивен што се однесува на курзив (cursivus < cursus < curro, 3.)
- курија зграда во која се одржувале седниците на римскиот сенат; сега, дворецот на папата (curia грч. κηρία, scil. ἐκκλησία)
- куриозитет лубопитност, интересност (curiositas < curiosus 'лубопитен, интересен')
- куриозен лубопитен, интересен (curiosus 'лубопитен')
- куриозност лубопитност (curiositas < curiosus)
- * курс тек, насока, скратено изучување на некој предмет (cursus < curro, 3. cucuri, cursum 'трча, брза')
- курсист слушател на курс (cursista < cursus < curro, 3.)
- куртина* покривка (cortina < *co-opertina < co-operio, 4. 'покрива')

куфента* *ИНТРИГА* (conventus 'собир'), p. 55

Л

лабилен пропадлив, непостојан, немоќен, слаб (labilis < labes, -is
'паѓане, пропаѓане')

лабилност непостојаност, пропаѓане (labilis < labes, -is)

лабијал устна согласка (labialis < labium 'усна')

лаборант работник, особено хемичар, аптекар (laborans, -ntis < la-
boro, 1. 'работи, се грижи' < labor 'напор, труд, работа')

* лабораторија работилница (laboratorium < laboro, 1. < labor, -oris)

лабораториски што се однесува на лабораторија (laboratorium)

ларва прв степен на развотој кај инсектите (larva 'маска')

* легален законски, правен (legalis < lex, legis 'закон')

легализација озаконување (legalisatio < legaliso < legalis < lex)

легализира озаконува (legaliso < legalis < lex)

легалитет* законитост (legalitas, -tis < legalis < lex 'закон'), p.

267

легалност законитост (legalis < lex)

легеонъ состав на ангели (legio, -onis 'поголема воена единица' <
lego, 3. 'собира'), p. 45

* легитимација озаконување, личен официјален документ (legitimatio
< legitimus 'законски, со закон одреден' < lex)

легитимира озаконува, бара да се покажат личните документи (le-
gitimo, 1. 'озаконува' < legitimus < lex)

легација пратеништво (legatio < lego, 1. 'праќа како пратеник')

- легенда она што треба да се чита; животопис на светци, измислени приказни; натпис на монета; толкување (legenda < lego, 3. 'собира, чита')
- легендарен приказен, што се однесува на легенда (legenda < lego, 3.)
- легендарност приказност (legenda < lego, 3.)
- легија голема воена единица во Рим (legio, -onis < lego, 3. 'собира')
- легионер припадник на легија (legionarius < legio; преку франц. legionaire)
- лектира она што ќе се чита (lectura < lego; преку франц. lecture)
- лектор читач, предавач (lector < lego, 3. legi, lectum 'чита')
- лекторски што се однесува на лектор (lector < lego, 3.)
- лектура читане текстови (lectura < lego, 3.)
- лентин* лента од ленено платно (linteum 'платно'), p. 53
- либела водена вага (libella демин. < libra 'паричка')
- либерал слободоумен, напреден (liberalis 'слободоумен' < liber. 3. 'слободен')
- либерален слободоумен (liberalis < liber. 3.)
- либерализам слободоумие (liberalismus < liberalis < liber. 3.)
- либералност слободоумност (liberalis < liber. 3.)
- либерализација ослободување, попуштание на стегите (liberalisatio < liberaliso < libero, 1. 'ослободува' < liber. 3.)
- либерализира прави слободен, ослободува (liberaliso, 1. < libero, 1.)
- ликвидатор пресметнувач, расчистувач на сметки (liquidator < liquido, 1. 'прави течен, избиструва, изгладува' < liquidus 'те-

чен, гладок, чист, јасен’)

• **ликвидација** *исчистување, пресметнување, пресметка* (liquidatio < liquido, 1. ‘исчистува, пресметнува’ < liquidus. 3.)

ликвидационен *што се однесува на ликвидација* (liquidatio, -onis)

ликвидира *расчистува, пресметнува, уништува* (liquido, 1. < liquidus)

• **лимит*** *граница* (limes, -itis ‘граница’), p. 262

литерарен *книжевен* (litterarius < litterae ‘книжевност’)

литерат *кој се занимава со книжевност* (litteratus ‘учен, образован човек’ < litterae)

литератор *книжевник* (litterator < litteratus < litterae < littera ‘буква’)

• **литература** *книжевност* (litteratura ‘писмо, она што е напишано’)

литературен *што се однесува на книжевноста* (litteratura)

лицитација *понуда за продажба* (licitatio < licitor, 1. licitatus sum ‘дава на јавна продажба’)

лицитира *дава на јавна продажба* (licitor, 1. licitatus sum)

• **локал** *простор, место* (localis < locus ‘место’)

локален *местен* (localis < locus)

локализира *ограничува на едно место* (localiso, 1. < localis < locus)

локализирање *ограничување на едно место* (localiso, 1. < localis)

локомобил *превозно средство што се движи од место до место, парна машина* (locus ‘место’, mobilis ‘подвижен’ < moveo, 2. ‘движи’)

• **локомотива** *парна машина* (locus ‘место’, moveo, 2. ‘движи’)

лукративен *доходовен* (lucratus ‘што носи доход’ < lucrum ‘добивка, полза, заработка’)

- луксуз *сјај, раскош* (luxus < lux 'светлина, сјај')
- луксузност *раскошност, сјајност* (luxus < lux)
- лумбаго *крстоболка* (lumbago < lumbus 'крстина')
- лустер *светник* (lustrum, 1. [luceo, 2.] 'осветлува')
- лустро *паста за чевли* (lustrum < luceo, 2. 'свети'), р. 51
- лустроса *светна, (чевли)* (lustrum < luceo, 2. 'свети'), р. 51
- лустросува *светнува, чисти да сјае* (lustrum, 1. 'свети, сјае')
- лустросување *светнување, чистене* (lustrum, 1.)

М

магистер *УЧИТЕЛ, ГЛАВАР; АКАДЕМСКИ СТЕПЕН* (magister 'повисок [magis], предстојник, главар, учител, советник)

магистерски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МАГИСТЕР* (magister < magis < magnus)

магистрала *ГЛАВЕН ПАТ* (magistralis via < magister)

магистрат *СУДСКА, ПОЛИЦИСКА, ОПШТИНСКА СЛУЖБА, НАЧАЛНИШТВО* (magistratus 'служба, главарство, началништво' < magister < magis < magnus)

магистратски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МАГИСТРАТ*

магистратура *УПРАВНО НАЧАЛНИШТВО, ИСПИТ ЗА АКАДЕМСКИ СТЕПЕН МАГИСТЕР* (magistratura < magister < magis)

магнат *ВЕЛМОЖ, ВЕЛИКОДОСТОЈНИК* (magnatus < magnus) 'велик, голем')

мај *ПЕТИОТ МЕСЕЦ ВО ГОДИНАТА* (Maius mensis, наречен според името на една од Плејадите, Маја, мајката на богот Меркуриј)

мајоризација* *ПРАВЕНЕ НЕШТО ДА БИДЕ ПОГОЛЕМО* (maiorisatio < maiorisatio, 1. < maior 'поголем'; комп. < magnus 'голем'), p. 267

мајски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МАЈ*

мајор *ПОВИСОК ОФИЦЕРСКИ ЧИН* (maior 'повисок' комп. < magnus 'голем, висок')

мајорски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МАЈОР* (maior < magnus)

мајорство *СЛУЖБА НА МАЈОР* (maior < magnus)

мајстор *УЧИТЕЛ (НА ЗАНАЕТ)* (magister < magis)

мајсторски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МАЈСТОР*

мајсторски (адв.) *УМЕШНО, ВЕШТО* (magister)

- макина *справа за шиене* (machina)
- максима *највисоко, врвно правило* (maxima [regula], суперл. < magnus 'голем, висок')
- максимален *најголем, највисок* (maximalis < maximus < magnus)
- максимално (адв.) *најмногу, највисоко, врвно* (maximalis < maximus < magnus)
- максимира *потврдува, одредува најголема вредност* (maximus < magnus)
- максимум *најголема вредност* (maximum, суперл. < magnum)
- манга/о *скитник* (mango, -onis 'трговец со робје'), p. 54
- мандал* *свеќник* (manale < manus 'рака'), p. 49
- мандат *налог, порачка, полномошно* (mandatum < mando, 1. 'наложува, доверува, порачува')
- мандатен *наложбен* (mandatum < mando, 1. 'налага')
- мандатар *кој извршува налог* (mandatarius < mandatum < mando, 1.)
- мандатор *кој дава налог, налогодавач* (mandator < mandatum < mando, 1.)
- мандил* *шамивче за нос* (mantile 'крпа за бришене раце' < manus), p. 53
- манипулант *ракувач, кој работи со раце* (manipulans, -ntis < manipulus 'грст' < manus 'рака' и pleo 'полни')
- манипулација *стручно ракуване, сплеткарене* (manipulatio < manipulo, 1. 'ракува' < manus, pleo)
- манипулира *ракува, прави сплетки* (manipulo, 1. < manus, pleo)
- манипулирање *ракуване, сплеткарене* (manipulo, 1. < manus, pleo)
- манифест *проглас, објава* (manifestum < manifesto, 1. 'објавува')
- манифестант *прогласувач, објавител* (manifestans, -ntis < manifesto, 1. < manifestus 'јасен, очевиден')

- манифестација *објавување, јавно покажување на протести или одо-
брувана* (manifestatio < manifesto, 1. 'објавува')
- манифестира *објавува, изјаснува, се, покажува* (manifesto, 1.)
- манифестирање *јавно покажување, објавување* (manifesto, 1.)
- * мануелен *рачен* (manualis < manus 'рака'; преку франц. manuel)
- манускрипт *ракопис* (manuscriptum < manu scriptum 'со рака напиша-
но' < manus, scribo, 3. scripsi, scriptum 'пишува')
- мануфактура *ракотворба, вид производство чија основа е занает-
чиството* (manufactura < manus 'рака', facio, 3. feci, factum
'прави, изработува')
- мануфактурен *што се однесува на мануфактура*
- мануфактурист *занатлија, трговец со мануфактурна стока* (manufac-
turista < manufactura < manus, facio, 3.)
- маргина *раб* (margo, -inis 'раб')
- маргинален *рабен, што е на работ, што се однесува на маргина*
(marginalis < margo)
- маргиналии *белешки на работ од книгата* (marginalia < margo, -inis)
- марина *морнарица* (marina [classis] < mare, maris 'more')
- марински *морнарички* (marinus < mare)
- март *третиот месец во годината* (Martius mensis 'месец на Марс' -
римски бог Mars, -tis)
- марта *март* (Mars, -tis, римско божество)
- маса *тесто, множество, материја, тежина* (massa 'тесто, мека зем-
ја')
- * масивен *цврст, тежок* (massivus < massa)
- масивност *цврстина, тежина* (massivus < massa)
- масовен *множествен, броен* (massa 'множество')

- масовизира прави да биде масовен (massa 'множество')
- материја граѓа, ствар од што се прави нешто (materia и materies
< mater 'родилка, таа што раѓа')
- материјален стварен (materialis < materia < mater)
- материјализира прави стварно, остварува, овоплотува
- материјализам философско учење, според кое материјата е суштина
на сè и единствена супстанција на светот (materialismus
< materialis < materia < mater)
- материјалист приврзаник на материјализмот; човек кој ги цени
само материјалните нешта (materialista < materialis)
- материјалистички што се однесува на материјалист и материјализам
(materialista < materialis < materia < mater)
- материца родница, женски родилен орган (mater 'родилка, мајка')
- материчен што се однесува на материца (mater 'мајка')
- матрица калуп за леење букви, примерка (mater 'мајка, родителка';
преку франц. matrice)
- матура зрелост, испит на зрелост (matura aetas 'зрела возраст'
< maturus. З. 'зрел')
- матурант оној кој дозрева, кој полага испит на зрелоста (maturans, -ntis < maturo, 1. 'зрее, дозрева')
- матурира созрева, полага испит на зрелост (maturo, 1. 'зрее')
- матурски што се однесува на матура (matura)
- махинација сплетка, подвала (machinatio < machinor, 1. 'измислува
некакво зло против некој')
- машина орудие, направа (machina; грч. μηχανή; франц. machine)
- машинерија орудја со кои се врши некое дејствие (machina;
франц. machinerie)

- машинист *управувач на машина* (machinista < machina)
- машински *што се однесува на машина* (machina)
- медикамент *лекарство, лек* (medicamentum < medeor, 2. 'лекува')
- медиокритет *осредност* (mediocritas < mediocris 'осреден' < medius 'средишен')
- медитација *размислување* (meditatio < meditor, 1. 'размислува')
- ⌘ медиум *средина, посредник* (medium 'средина')
- медицина *лекарство, наука за болестите* (medicina < medeor, 2. 'лекува')
- медицинар *студент по медицина* (medicinarius < medicina < medeor, 2.)
- медицински *што се однесува на медицина*
- ⌘ мембрана *кожичка, ципа* (membrana 'кожичка')
- меморандум *она што треба да се памети, потсетник, претставка, дипломатска нота* (memorandum < memoro, 1. 'се секава, памети' < memoro 'кој памети, се секава')
- ⌘ меморија *секавање, паметене, спомен* (memoria < memoro)
- меморативен *потсетувачки* (memorativus < memoro, 1. 'се секава')
- меморација *помнене, паметене, секавање* (memoratio < memoro, 1.)
- ⌘ менза *трпеза, трпезарија* (mensa 'трпеза')
- менталитет *духовно устројство, дух* (mentalitas, -tatis < mentalis < mens, mentis 'дух, разум, ум')
- ⌘ менструација *месечно течење, прање* (menstruatio < menstruus 'месечен' < mensis 'месец')
- меридијан *пладневник, замислена елипса што ја окружува земјата и минува низ половите* (meridianus circulus < meridies 'пладне')
- месал* *крпа за завиткување леб* (mensale < mensa 'трпеза'), p. 53
- ⌘ метал *руда, ковина* (metallum, грч. μέταλλον 'руда')

метален изработен од метал (metallum)

металец обработувач на метал (metallum)

металски што се однесува на метал (metallum)

♣ мецена покровител (според името на Caius Clinius Maecenas, угледен Римјанин од I. век пред наша ера, познат како покровител на уметниците)

♠ милениум илладалетие (millennium < mille anni 'иллада години')

♠ милион иллада иллади (millio, -onis 'иллада иллади')

милионер сопственик на милиони, богат човек (преку франц. millionaire)

милионерски што се однесува на милион

милитаризам превласт на војската над цивилните државни власти (militarismus < militaris 'воен' < miles, -itis 'војник')

милитаризира воведува воено уредување (militariso < militaris < miles, -itis)

милитаристички што се однесува на милитарист и на милитаризам (militarista < militaris < miles)

♣ милиција војништво, вооружен дел од државната безбедност (militia < miles, -itis)

милиционер припадник на милицијата (militonarius; преку франц. militionaire)

милициски што се однесува на милицијата (militia < miles)

миникултиватор* мала направа за обработка на земја (minimus 'најмал', cultivator 'обработувач' < colo, 3. colui, cultum 'обработува'), p. 267

♣ минимален најмал, најситен (minimalis < minimus, суперл. < parvus 'мал, ситен')

- минималист кој се задоволува со сосем малку (minimalista < minimalis < minimus < parvus)
- минимум најмала мера (minimum, суперл. < parvus 'мал')
- * министер служител, помошник, член на влада (minister < minus 'помалку')
- министерски што се однесува на министер
- министерство оддел од државната управа, со која управува министер; зградата и службениците во него (minister < minus)
- миноризација* омаловажување, смалување, правене нешто да биде помало (minorisatio < minor 'помал', комп. < parvus 'мал'), р. 267
- миноризира претставува како помал, омаловажува (minoriso < minor, комп. < parvus)
- миноризација омаловажување (minorisatio < minoriso < minor < parvus)
- * минус помалку (minus, комп. ср. род < parvus, односно од адв. parum)
- минута шеесетиот дел од часот (minuta 'намалена'[pars] < minuо, 3. minui, minutum 'намалува')
- * мисија пратеништво, задача (missio < mitto, 3. misi, missum 'праќа')
- мисионер пратеник, проповедник (missionarius < missio < mitto, 3.; преку франц. missionnaire)
- мисионерски што се однесува на мисионер (missionarius)
- мисур/ка глинен сад за храна (mensarium < mensa 'трпеза'), р. 51
- * мобилен движен, подвижен (mobilis < moveo, 2. 'движи')
- мобилизација раздвигување, ставане во движење (mobilisatio < mobilis < moveo, 2. 'движи')
- мобилизационен што се однесува на мобилизација (mobilisatio, -onis)

- мобилизира *раздвижува, става во движење* (mobiliso, 1. < mobilis)
- мобилизирање *раздвижување, ставане во движење* (mobiliso, 1. < mobilis)
- молекула *тежинка, најситниот дел од некое тело што ги содржи сите негови својства* (molecula, демин. < moles 'маса, тежина')
- молекуларен *што се однесува на молекула* (molecularis < molecula)
- момент *часок, миг* (momentum < movimentum 'движење, траење, дел од времето, часок, миг' < moveo, 2. 'движи')
- моментален *што се однесува на момент, кој трае еден миг, мигобен, секавичен* (momentalis < momentum 'миг')
- моментално *мигово* (momentalis < momentum)
- моментен *миговен* (momentum < moveo, 2.)
- моментно (adv.) *мигово* (momentum < moveo, 2.)
- монета *кована пара* (Moneta Iuno 'Јунона Советничка'; во Рим, близу до храмот на божицата Јунона, чии епитет бил "советничка, предупредувачка", се наоѓала кованица за пари, па оттука *монета* како апелатив за ковани пари)
- монетарен *што се однесува на пари воопшто* (monetaris < moneta < moneo, 2. 'опоменува, предупредува, советува')
- монитор *опоменувач, вид боен брод, контролен телевизиски екран* (monitor < moneo, 2. monui, monitum 'опоменува, предупредува')
- монумент *споменик* (monumentum 'споменик, спомен' < moneo, 2. 'опоменува')
- монументален *споменички* (monumentalis < monumentum < moneo, 2.)
- монументалност *великолепност, величественост како што ја имаат спомениците* (monumentalis < monumentum < moneo, 2.)

- **МОНСТРУМ** ЧУДОВИШТЕ (monstrum 'знак, чудо, наказа, чудовиште' < monstro, 1. 'покажува, означува')
- **МОНСТРУОЗЕН** ЧУДОВИШЕН (monstruosus 'наказен, чудовишен' < monstrum < monstro, 1.)
- **МОНСТРУОЗНО** (адв.) ЧУДОВИШНО (monstruose 'чудовишно' < monstrum)
- **МОРАЛ** ЗБИР НА ДОБРИ ОБИЧАИ, ПОУКА, ДУХ, ХРАБРОСТ (moralis < mos, moris 'обичај, правило, пропис, закон, поведение')
- **МОРАЛЕН** КОЈ СЕ ПРИДРЖУВА ЗА МОРАЛОТ (moralis < mos, moris)
- **МОРАЛИЗАТОР** ПРОПОВЕДНИК НА МОРАЛ, ПОПРАВУВАЧ НА ЛОШИ ОБИЧАИ (moralisator < moraliso, 1. < moralis < mos)
- **МОРАЛИЗАТОРСКИ** ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МОРАЛИЗАТОР (moralisator)
- **МОРАЛИЗИРА** ПРОПОВЕДА МОРАЛ (moraliso, 1. < moralis < mos)
- **МОРАЛИЗИРАЊЕ** ПРОПОВЕДАЊЕ МОРАЛ (moraliso, 1. < moralis < mos)
- **МОРАЛИСТ** ПРОПОВЕДНИК И СУДИЈА ЗА МОРАЛОТ (moralista < moralis)
- **МОРАЛНОСТ** ДОБЛЕСТ, ЧИСТОТА ВО ПОСТАПКИ (moralitas < moralis < mos)
- **МОРАТОРИУМ** ОДЛАГАЊЕ, ОДОЛГОВЛЕЧУВАЊЕ (moratorium < mora 'одлагане, бавене, одмор' < moro, 1. 'задржува, пречи, одлага')
- **МОРТАЛИТЕТ** СМРТНОСТ (mortalitas 'смртност' < mortalis 'смртен' < mors, mortis 'смрт')
- **МОТОР** ДВИГАТЕЛ, ПОКРЕНУВАЧ, ВИД ПРЕВОЗНО СРЕДСТВО (motor < moveo, 2. movi, motum 'движи, покренува')
- **МОТОРЕН** ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА МОТОР (motor < moveo, 2.)
- **МОТОРИСТ** УПРАВУВАЧ НА МОТОР (motorista < moveo, 2.)
- **МРАМОР** МРАМОРЕЦ, СЈАЕН, ГЛАДОК КАМЕН (marmor, грч. мάρμαρος; со метатеза на ликвидот r)
- **МУЛТИКУЛТИВАТОР*** НАПРАВА ЗА ОБРАБОТКА НА ЗЕМЈА, ШТО ВРШИ ПОВЕЌЕ ОПЕРАЦИИ (multus 'многу', cultivator 'обработувач' < colo,

3. colui, cultum 'обработува'), p. 267

мултинационален* *многонародносен* (multinationalis < multus 'многу', natio, -onis 'народ'), p. 267

* мускул *жила, мишка, мишица* (musculus, демин. < mus 'глевче')

мускулатура *мускулите на едно тело* (musculatura < musculus < mus)

мускулозен *жилав, снажен* (musculosus < musculus < mus)

мускулозност *жилавост* (musculosus < musculus < mus)

мутација *промена* (mutatio < muto, 1. 'менува, променува')

мутира *менува* (обично, гласот во пубертетот) (muto, 1. 'менува')

Н

- **навигација** *пловидба* (navigatio 'пловидба' < navigo, 1. 'плови' < navis 'брод', ago 'води')
- навигационен** *што се однесува на пловидба, пловидбен* (navigatio, -onis)
- **наративен** *раскажувачки* (narrativus < narro, 1. 'раскажува')
- нарација** *раскажување* (narratio < narro, 1. 'раскажува')
- **натура** *природа* (natura < nascor, 3. natus sum 'раѓа')
- натурализам** *учене, според кое природата е единственото вистинско постоечко* (naturalismus < naturalis < natura < nascor, 3.)
- натуралист** *приврзеник на натурализмот* (naturalista < naturalis < natura < nascor, 3.)
- натуралистички** *кој е во согласност со природата* (naturalista < naturalis < natura)
- **нација** *народ* (natio < nascor, 3. natus sum 'раѓа')
- нацизам** *кратенка од National-sozialismus, фашистичка идеологија и поредок во Германија од 1935-1945 год.*
- национален** *народен, што се однесува на нација* (nationalis < natio)
- национализам** *општествено движење за будене на народносното осознавање и свест; претерана љубов кон сопствената народност* (nationalismus < nationalis < natio < nascor, 3.)
- национализација** *понароднување, прогласување дека нешто му припаѓа на народот* (nationalisatio < nationalisatio < nationalis < natio)

- национализира *понародува, прави нешто да му припаѓа на народот*
(nationaliso, 1. < nationalis < natio < nascor, 3.)
- национализирање *понародување, прогласување дека нешто му припаѓа на народот* (nationaliso, 1. < nationalis < natio < nascor, 3.)
- небулоза* *маглина, нејаснотија* (nebulosus < nebula 'магла'), р.
267
- небулозен *магловит, нејасен* (nebulosus < nebula 'пареа, магла, мрак')
- небулозност *нејасност* (nebulosus 'магловит, нејасен' < nebula)
- негатив *фотографска плоча, одречен* (negativus < nego, 1. 'одречува')
- негативно (adv.) *одречно* (nego, 1. 'одречува')
- негативност *одречност, лоша особина* (negativus < nego, 1.)
- негатор *одречувач* (negator < nego, 1.)
- негаторство *особина на негатор, одречување* (negator < nego, 1.)
- негација *одречување* (negatio < nego, 1.)
- нерв *живец* (nervus, грч. νῆϋρον 'живец, жица')
- нервира *раздразнува, живцира* (nervus 'живец')
- нервозен *раздразнителен, живчан* (nervosus < nervus)
- нервозно (adv.) *раздразнето, живчано* (nervosus 'раздразнет')
- нервозност *раздразливост, живчаност* (nervosus < nervus)
- неутрален *непристрасен, неопределен ни за една страна* (neutralis < neuter, -tra, -trum 'ни еден ни друг')
- неутрализација *неприпаѓање на ниедна страна, доведување во состојба на неприпаѓање на ниедна страна* (neutralisatio < neutraliso, 1. < neuter)

- неутрализира прави да не припаѓа ни на една страна, осуетува
(neutraliso, 1. < neutralis < neuter)
- неутрализирање дејствување да не се припаѓа ни на една страна
(neutraliso, 1. < neutralis < neuter)
- неутралност непристрасност, неприпаѓане ни на една страна (neu-
tralis < neuter)
- НИХИЛИЗАМ ЦЕЛОСНО ОДРЕЧУВАЊЕ НА ВРЕДНОСТИТЕ ВООПШТО (nihilismus
< nihil 'ништо' < ne hilum 'ни влакно')
- НИХИЛИСТ СЛЕДБЕНИК НА НИХИЛИЗАМ (nihilista < nihil 'ништо')
- НИХИЛИСТИЧКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА НИХИЛИСТ (nihilista < nihil)
- НОВАТОР ТВОРЕЦ НА НОВИНИ (novator < novo, 1. 'обновува, создава
нешто ново')
- НОВАТОРСКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА НОВАТОР
- НОВАТОРСТВО ВОВЕДУВАЊЕ НОВИНИ (novator < novo, 1.)
- НОВИТЕТ НОВОСТ, НОВИНА (novitas < novus 'нов')
- НОМЕНКЛАТУРА ИМЕНУВАЊЕ (nomenclatura < nomen-calo, грч. καλέω 'по-
викува, ословува по име')
- НОМИНАЛЕН ИМЕНСКИ, ИМЕНИЧЕН, КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ИМЕ (nominalis
< nomen, -inis 'име')
- НОМИНАТИВ ИМЕНИТЕЛЕН (падеж), ИМЕ НА ПРВИОТ ПАДЕЖ ВО ДЕКЛИНАЦИ-
ЈАТА НА ИМИНАТА, ШТО ГО ПРЕТСТАВУВА СУБЈЕКТОТ ВО РЕЧЕНИЦАТА
(nominativus casus < nomen)
- НОРМА ПРАВИЛО, ПРОПИС, МЕРИЛО (norma, грч. νόρμος 'мера, пра-
вило, пропис')
- НОРМАЛА ПРАВА ЛИНИЈА, СПУШТЕНА ПОД ПРАВ АГОЛ НА НЕКОЈА ДРУГА ЛИ-
НИЈА ИЛИ РАМНИНА (normalis < norma)
- НОРМАЛЕН ПРАВИЛЕН, ПРОПИСЕН (normalis < norma)

нормализација *средување, доведување во пропишана состојба* (normalisatio < normaliso < normalis < norma 'пропис')
 нормализира *доведува во пропишана состојба* (normaliso, 1. < normalis < norma)
 нормализирање *доведување во пропишана состојба* (normaliso, 1.)
 нормалност *состојба што одговара на прописите* (normalis < norma)
 нормално (adv.) *прописно* (normalis)
 нормативен *што служи како пропис* (normativus < norma)
 нормативност *пропишаност* (normativus < norma)
 нормира *утврдува правила, прописи, мерки* (normo, 1. < norma)
 нота *знак, белег* (nota < nosco, 3. novi, notum 'познава')
 нотариус *бележник* (notarius 'бележник' < nota 'белег, знак')
 нотен *знаковен* (nota 'знак, белег')
 нотира *означува, бележи* (noto, 1. 'означува, бележи')
 нотирање *означување, бележење* (noto, 1.)
 ноторен *бележит, познат, прочуен, јавен* (notus < nosco, 3. novi, notum 'бележи')
 ноторно (adv.) *познато, јавно* (notus < nosco, 3.)
 нуклеарен* *ядровен* (nuclearis < nucleus 'ядро'), p. 268

- * **обдукција** *покриване, преглед на трупот на умрениот за да се утврди причината на смртта* (obductio capitis 'покриване на главата' < ob-duco, 3. -duxi, obductum 'прекрива, покрива')
- обдукционен** *што се однесува на обдукција* (obductio < obduco, 3.)
- * **објект** *предмет, задача, цел* (obiectum < obicio [ob-iacio], 3. obiecti, obiectum 'фрла напред, поставува пред нешто')
- објектив** *дел од оптичките инструменти, што дава стварен лик* (ob-iectivus < obiectus < obicio, 3.)
- објективација** *опредметување* (obiectivatio < obiectivus < obiectum obicio, 3.)
- * **објективен** *предметен, стварен* (obiectivus < obiectum < obicio, 3.)
- објективизам** *прифаќане на општоважечките вистини, вредности и норми* (obiectivismus < obiectivus < obiectus < obicio, 3.)
- објективизација** *опредметување* (obiectivisatio < obiectiviso, 1. < obiectivus < obiectus < obicio, 3.)
- објективизира** и **објективира** *опредметува* (obiectivus < obiectum)
- објективност** *предметност, стварност* (obiectivus < obiectum)
- облигатен** *обврзан, задолжителен, пропишан* (obligatus < obligo, 1. 'обврзува, задолжува' < ob-lego 'заврзува, обврзува')
- облигаторен** *обврзувачки, задолжителен* (obligo, 1. 'обврзува')
- * **облигација** *обврска* (obligatio < obligo, 1.)
- облигационен** *обврзнички, што се однесува на облигација* (obligatio, -onis)

- **овал** *јајцест, јајцевиден* (ovalis < ovum 'јајце')
- овалност** *јајцевидност* (ovalis < ovum 'јајце')
- овација** *бурно поздравување* (ovatio: во стариот Рим војсководецот победник, при влегувањето во Рим бил бурно поздравуван од граѓаните; < ovo, 1. 'бурно поздравува')
- октава** *осмина, осмиот тон во музиката* (octava ред.бр. octo 'осум')
- октомври** *десетиот месец во годината; во стариот римски календар тоа бил осмиот месец - сметајќи го март за прв месец во годината* (October < octo 'осум')
- октомвриски** *што се однесува на октомври* (October)
- **окупатор** *освојувач* (occupator < occupo, 1. 'зазема, освојува')
- окупаторски** *што се однесува на окупатор* (occupator < occupo, 1.)
- окупација** *заземање, освојување* (occupatio < occupo, 1. 'зазема')
- окупационен** *што се однесува на окупација* (occupatio, -onis)
- окупира** *зазема, освојува* (occupo, 1. 'зазема, освојува')
- олеј*** *масло* (oleum 'масло'), p. 51
- омнибус** *"за сите", патничко возило со повеќе седишта; филм, составен до неколку приказни* (omnibus - дат.-абл.пл. < omnis 'секој, сит')
- **опера** *дејствие, музичка драма* (opera 'дејствие')
- оператива** *извршни органи на некоја организација* (operativus < operor, 1. 'обавува, врши')
- оперативен** *извршителен* (operativus < operor, 1. 'извршува')
- оперативец** *извршител* (operativus < operor, 1. 'извршува')
- оперативност** *извршителност* (operativus < operor, 1. 'извршува')
- **оператор** *извршител, хирург* (operator < operor, 1.)

- * **операција** *ДЕЈСТВУВАЊЕ, ИЗВРШУВАЊЕ* (operatio < operor, 1.)
 операционен *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ОПЕРАЦИЈА* (operatio, -onis)
 оперира *ДЕЈСТВУВА, РАБОТИ, ИЗВРШУВА* (operor, 1. 'дејствува, врши')
- * **оперски** *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ОПЕРА* (opera 'дејствие')
- * **опозиција** *СПРОТИВСТАВУВАЊЕ, СПРОТИВСТАВЕНОСТ* (oppositio < oppono [ob-pono], 3. opposui, oppositum 'става наспроти, спротивставува')
- опозиционен *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ОПОЗИЦИЈА* (oppositio, -onis)
- * **опозиционер** *СПРОТИВСТАВУВАЧ, ОНОЈ ШТО СЕ СПРОТИВСТАВУВА, ЧЛЕН НА ПАРТИЈА, СПРОТИВСТАВЕНА НА ОНАА ШТО Е НА ВЛАСТ* (oppositio-narius; преку франц. oppositionaire < oppono, 3. 'се спротивставува')
- * **опонент** *ОНОЈ ШТО СЕ СПРОТИВСТАВУВА, ПРОТИВНИК* (opponens, -ntis < oppono, 3.)
 опонира *СПРОТИВСТАВУВА, СЕ* (oppono [ob-pono], 3. -posui, oppositum)
 опортун *ПРИГОДЕН, ПОВОЛЕН, ПОГОДЕН* (opportunus 'пригоден')
- * **опортунизам** *ИСКОРИСТУВАЊЕ ПОГОДНИ ОКОЛНОСТИ* (opportunismus < opportunus 'пригоден, погоден')
- опортунист *КОЈ СЕ СНАОГА ВО НЕКОЈА ПОГОДНА ОКОЛНОСТ* (opportunist-a < opportunus)
 опортунистички *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ОПОРТУНИСТ* (opportunist-a)
 опортуност *ЗГОДА, ПРИЛИКА, УДОБНОСТ, УГОДНОСТ* (opportunitas < opportunus)
- * **опсесија** *ОПСЕДНАТОСТ, ОПСАДЕНОСТ* (obsessio < ob-sideo, 2. obsedi, obsessum 'опсадува, опседнува, обзема')
- опсерватор *НАБЛУДУВАЧ* (observator < ob-servo, 1. 'внимателно гледа, наблудува')

- опсервација *наблудување* (observatio < observo, 1. 'наблудува')
- опсервационен *што се однесува на опсервација* (observatio, -onis)
- опскурант *мрачнат, оној што сокрива нешто* (obscurans, -ntis < obscuro, 1. 'затемнува, замрачува, сокрива')
- опскурантизам *мрачнаштво, назадност, страв од просветеност* (obscurantismus < obscuro, 1. < obscurus 'темен, мрачен')
- опскурен *мрачен, нејасен, скриен* (obscurus 'темен, мрачен, нејасен')
- опструкција *затворане, оневозможување, правене пречки* (ob-struo, 3. obstruxi, obstructum 'прави пречки, заградува, оневозможува')
- § оптимален *најсоодветен, најповолен* (optimalis < optimus, суперл. < bonus 'добар')
- оптимализација* *доведување до оптимална, најдобра состојба* (optimalisatio < optimaliso, 1. < optimalis < optimus 'најдобар', суперл. < bonus 'добар'), p. 267
- оптимизам *особина нештата да се гледаат од нивната најдобра старана* (optimismus < optimus, суперл. < bonus 'добар')
- оптимист *кој гледа на нештата од најдобрата страна* (optimista < optimus, суперл. < bonus 'добар')
- оптимистички *што се однесува на оптимист* (optimus)
- оптимистично (адв.) *ведро, од најдобрата страна* (optimus)
- оптатив *глаголски начин со кој се искажува желба* (optativus modus < opto, 1. 'посакува, има желба')
- оптативен *што искажува желба* (optativus < opto, 1. 'посакува')
- опус *дело* (opus 'дело')
- опција* *избор* (optio < opto, 1. 'избира, посакува'), p. 267

- оракул *ПРОРОЧИШТЕ, ПРОРОШТВО* (oraculum 'ПРОРОЧИШТЕ, ПРОРОШТВО' < oro, 1. 'ГОВОРИ, МОЛИ')
- орален *УСТЕН* (oralis < os, oris 'УСТА')
- оратор *ГОВОРНИК, БЕСЕДНИК* (orator < oro, 1. 'ГОВОРИ, МОЛИ')
- ораториум *МЕСТО ЗА МОЛИТВА, ВИД МУЗИЧКА ЦРКВЕНА КОМПОЗИЦИЈА* (oratorium < oro, 1. 'МОЛИ')
- ораторски *ГОВОРНИЧКИ, ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ОРАТОР* (orator < oro, 1. 'ГОВОРИ')
- ораторство *ГОВОРНИШТВО, БЕСЕДНИШТВО* (orator < oro, 1. 'ГОВОРИ')
- ординарен *РЕДОВЕН, ПРАВИЛЕН, ВОООБИЧАЕН* (ordinarius < ordo, -inis 'РЕД')
- ордината *ВО МАТЕМАТИКАТА, ВЕРТИКАЛНА, ПРАВА ЛИНИЈА ОД КООРДИНАТНИОТ СИСТЕМ* (ordinata < ordino, 1. 'РЕДИ, ПОДРЕДУВА, НАМЕСТУВА')
- ординатен *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ОРДИНАТА* (ordinata < ordino, 1.)
- ординација *РЕДЕНЕ, ПРОСТОРИЈА ВО КОЈА ЛЕКАРОТ ПО РЕД ПРЕГЛЕДУВА БОЛНИ* (ordinatio < ordino, 1. < ordo, -inis 'РЕД')
- ординира *ПОДРЕДУВА, ОДРЕДУВА ЛЕКАРСТВА (ЛЕКАР), ЗАРЕДУВА ВО СВЕШТЕНИЧКИ ЧИН* (ordino, 1. 'РЕДИ' < ordo, -inis 'РЕД')
- оригинал *ПРВОБИТЕН, ИЗВОРЕН* (originalis < origo, -inis 'ПОТЕКЛО, ИЗВОР, ПОСТАНОК')
- оригинален *ИЗВОРЕН, ПРВОБИТЕН* (originalis < origo, -inis)
- оригиналничење *НАСТОЈУВАНЕ НЕШТО ДА СЕ ЧИНИ ОРИГИНАЛНО, ИЗВОРНО* (originalis < origo, -inis)
- оригиналнички *ПРАВИ ДА СЕ ЧИНИ ОРИГИНАЛЕН* (originalis < origo)
- оригинално (адв.) *ИЗВОРНО* (originalis < origo)
- оригиналност *ИЗВОРНОСТ* (originalis < origo)

- ориент *исток* (oriens sol 'сонцето што се раѓа' < oriens, -ntis < orior, 3. ortus sum 'настанува, извира, се раѓа')
- ориентален *источначки, што се однесува на исток* (orientalis < oriens, -ntis < orior, 3. ortus sum)
- ориенталец *човек од исток, источнак* (orientalis < oriens, -ntis)
- ориентализам *особеност на источните народи* (orientalismus < orientalis < oriens < orior)
- ориенталист *познавач на источните народи* (orientalista < orientalis)
- ориенталка *жена од исток* (orientalis)
- орнамент *украш* (ornamentum 'украш' < orno, 1. 'подготвува, закитува, краси')
- орнаментален *украшен, што се однесува на орнамент* (ornamentalis < ornamentum < orno, 1.)
- орнаментација *украшување* (ornamentatio < ornamentum < orno, 1.)
- орнаментика *збир на украси* (ornamentica < ornamentum < orno, 1.)
- орнаментира *украшува, става украси* (ornamentum < orno, 1.)
- офанзива *напад* (offensivus < offendo[ob-fendo], 3. offendi, offensum 'напаѓа'; преку франц. offensive)
- офанзивен *напаѓачки* (offensivus < offendo, 3. offendi, offensum)
- офанзивност *нападност* (offensivus < offendo, 3.)
- официјален *службен* (officialis < officium 'служба, должност')
- официјализира* *прави службен* (officialiso < officialis < officium 'должност, службеност'), p. 270
- официјалност *службеност* (officialis < officium)
- официозен *услужен, полуслужбен* (officiosus < officium)
- оформен *вообличен* (forma 'облик, лик')

оформува образува (formo, 1. 'образува')

оформување образување (formo, 1. < forma 'облик, образ')

• оцет киселина (acetum 'киселина'), p. 51

П

- **паганизам** *многубожество* (paganismus < paganus 'селски, прост' < pagus 'село'; христијанството најтешко се пробивало до селата, каде што подолго се задржал политеизмот)
- пагани** *многубожци* (pagani 'селски, селанец' < pagus 'село')
- пагански** *што се однесува на паганите* (paganus)
- пагинација** *одбележување на страниците од книгите со бројки* (paginatio < pagino, 1. < pagina 'страница')
- **пакт** *спогодба* (pactum < paciscor, 3. pactus sum 'се спогодува')
- пактира** *договара, се, спогодува, се* (paciscor, 3. pactus sum)
- пактирање** *договаране, спогодување* (paciscor, 3. pactus sum)
- **палат/а** *царски дворец, голема кука* (palatium 'царски дворец'),
p. 46
- палатален** *непчан* (palatalis < palatum 'непце')
- палатализација** *смекнување на консонантите* (palatalisatio < palataliso, 1. < palatalis < palatum 'непце, уста')
- палатализира** *ги смекнува согласките* (palataliso, 1. < palatalis)
- палатализирање** *смекнување на согласките* (palataliso, 1.)
- палата** *дворец* (Palatium – едно од седумте ритчина на кои се наоѓал Рим; на Палатин се наоѓал и царскиот дом)
- палијатив** *лек кој времено ја отстранува болката, но не ја отстранува причината* (palliativus < pallium 'грчка наметка, завивка')

- палијативен што се однесува на палијатив; што времено прикрива нешто (palliativus < pallium)
- * палма вид тропско дрво, награда (palma 'дланка, гранка, знак на победа, награда за победа')
- панада* крпа (pannus 'крпа'), p. 53
- панер* кошница за леб (panis 'леб'), p. 51
- панукла пачавра, лоша жена, кукла од партали (pannicula, дем. < pannus 'крпа'), p. 54
- парира возвраќа со иста мерка (par 'еднаков')
- парирање возврат со иста мерка (par 'еднаков')
- паритет рамноправност (paritas, -atis < par, paris 'еднаков')
- паритетен рамноправен (paritas < par 'еднаков')
- паритетност рамноправност (paritas, -atis 'рамноправност')
- пасив глаголски вид, при што субјектот го трпи дејствието (passivum [genus] < patior, 3. passus sum 'трпи, поднесува')
- * пасивен кој трпи, бездејствен (passivus < patior, 3. passus sum)
- пасивизација недејственост (passivisatio < passiviso, 1. < passivus < patior, 3. 'трпи, поднесува')
- пасивизира става во состојба на бездејствие (passiviso, 1.)
- пасивизирање недејствување (passiviso < passivus < passus < patior, 3.)
- пасивно (адв.) бездејствено, недејствено (passivus < passus < patior, 3.)
- пасивност бездејственост (passivus < passus < patior, 3.)
- * пастир овчар (pastor < pasco, 3. 'пасе'), p. 45
- * пастор пастир, овчар, свештеник (pastor < pasco, 3. 'пасе')
- пасторала пастирска (песна) (pastorale carmen < pastor < pasco, 3.)

пасторален пастирски (pastoralis < pastor < pasco, 3. 'пасе, напасува')

Ⓢ патент отворено, јавно писмо со кое се потврдува правото на авторство на нечиј пронајдок (patens, -ntis < pateo, 2. 'отворен, очевиден, видлив е')

патентира отвара, дава право на исклучиво авторство и користене на некој изум (patens < pateo, 2.)

патентирање давање исклучиво право на авторство и користене на некој изум (patens, -ntis < pateo, 2. 'отвара, прави јавен, очевиден')

патина зелена рга на античките метални садови (patina 'чинија, тава')

патинира добива зелена рга, позеленува, зарѓува (patina < pateo)

патрициј/ка римски благородник/чка, потомци на првите членови на римскиот сенат кој биле наречувани patres 'оци' (patricius < pater)

патрициски што се однесува на патрициј

Ⓢ патрон заштитник, покровител (patronus 'заштитник, покровител' < pater 'татко')

патронат заштитништво, покровителство (patronatus < patronus < pater)

патронира* закрилува, заштитува (patronus < pater 'татко'), p. 269

Ⓢ пациент/ка страдалник, болен (patiens, -ntis < patior, 3. passus sum 'трпи, поднесува')

пацифизам миротворство (pacifismus < pax, -cis 'мир', facio, 3. 'прави')

- пацификација *ПИРОТВОРСТВО* (pacificor, 1. 'создава мир' < pac, facio)
- пацифист *МИРОТВОРЕЦ, МИРОЛУБЕЦ* (pacifista < pacificor < pac, facio)
- пацифистички *МИРОТВОРСКИ, МИРОЛУБИВ* (pacifista < pacificor, 1.)
- * педал *НОЖНИК, СТАПАЛНИК* (pedalis < pes, pedis грч. ποῦς 'стапало, нога')
- пејоратив *ПОГРДНИК* (peiorativus < peior 'полош' комп. < malus 'лош')
- пејоративен *ПОГРДЕН* (peiorativus < peior комп. < malus)
- † пенал *КАЗНЕН (удар, мерка)* (poenalis < poena 'казна' < punio, 4. 'казнува')
- * пенетрација *ПРОДИРАНЕ* (penetratio < penetro, 1. 'продира')
- * пензија *ДОЖИВОТЕН НАДОМЕСТ ПО ИСЛУЖЕНИОТ РАБОТЕН БЕК* (pensio 'плата, сума што се исплатува во одреден ден' < pendo, 3. rependi, pensum 'плаќа, исплатува')
- пензионен *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ПЕНЗИЈА* (pensio, -onis 'плата')
- пензионер *КОРИСНИК НА ПЕНЗИЈА* (pensionarius, преку франц. pensionnaire)
- пензионирање *ПРЕСТАНОК НА АКТИВНА СЛУЖБА* (pensio, -onis)
- пензионира *ПРЕКИНУВА АКТИВНА СЛУЖБА И СТАНУВА УЖИВАТЕЛ НА ПЕНЗИЈА*
- пензиски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ПЕНЗИЈА* (pensio < pendo, 3. rependi, pensum)
- * перверзен *ИЗВРТЕН, ИЗОПАЧЕН* (perversus < per-vertō, 3. perversus 'извртува, изопачува')
- перверзија *ИЗОПАЧЕНОСТ* (perversio < per-vertō, 3. -verti, perversum 'превртува наопаку')
- перверзност *ИЗВРТЕНОСТ, ИЗОПАЧЕНОСТ* (perversitas < perversus)

- перкусионен ударен** (percussio, -onis 'удирание, чукане [такт]' < percutio, 3. percussi, percussum 'удира, бие, ранува')
- перкусија** удар, судир, потрес (percussio < percutio, 3.)
- перкутира** удира, чука (percutio, 3. -cussi, percussum 'удира, чука со прсти')
- перманентен** постојан, траен (permanens, -ntis < per-maneo, 2. perman-si, permansum 'останува, опстојува, трае')
- **перманентно** (адв.) постојано, трајно (permanens, -ntis < permaneo, 2. 'трае')
- перманентност** постојаност, трајност (permanens, -ntis < permaneo, 2.)
- перпендикулар** висок (perpendicularis < perpendicularum 'висок, справа за одредување правец, нормален кон земјата' < per-pendo, 3. 'точно истражува, мери')
- перпендикуларен** исправен, вертикален (perpendicularis < perpendicularum 'висок' < perpendo, 3. 'измерува, мери')
- перпендикуларно** (адв.) исправено, вертикално (perpendicularis)
- перпендикуларност** директна исправеност, под прав агол со земјата
- **перпетуум мобиле** непрестајно подвижно; замислена направа, која непрестајно би се движела без да користи надворешен извор на енергија (perpetuus 'непрестаен', mobilis, -e 'подвижен')
- **персона** личност (persona 'личност, театарска маска, рола')
- **персонал** лицата што сочинуваат еден работен колегиј (personalis < persona 'лице, личност')
- персонален** личен, што се однесува на персонал (personalis < persona)
- персоналец** службеник задолжен за персонални прашања (personalis)

- **персонално** (adv.) **лично** (personalis < persona)
- персонификација** **ОЛИЦЕТВОРУВАНЕ** (personificatio < personifico 'олицетворува' < persona, facio, 3.)
- персонификува/цира** **ОЛИЦЕТВОРУВА** (personifico, 1. 'олицетворува' < persona, facio, 3. 'прави, твори')
- **перспектива** **СОГЛЕДУВАНЕ** (perspectiva < per-spicio, 3. [specio], persprexi, perspectrum 'гледа до крај, согледува, прогледува')
- перспективен** **СОГЛЕДИТЕЛЕН, НАДЕЖЕН** (perspectivus < perspicio, 3.)
- перспективно** (adv.) **СОГЛЕДЛИВО, НАДЕЖНО** (perspectivus < perspicio, 3.)
- перспективност** **СОГЛЕДЛИВОСТ, НАДЕЖНОСТ** (perspectivus < perspicio, 3.)
- пертурбација** **ПРЕТУРАНЕ, ЗБРКА, НЕСПОКОЈ** (perturbatio < per-turbo, 1. 'поматува, побркува')
- перфект** **СВРШЕНО** (глаголско време) (perfectum [tempus] < perficio [facio], 3. perfeci, perfectum 'завршува')
- **перфектен** **СОВРШЕН** (perfectus < perficio, 3. 'завршува')
- перфективен** **ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ПЕРФЕКТОТ** (на минато свршено време) (perfectivus < perfectus < perficio, 3.)
- перфектно** **СОВРШЕНО** (perfectus < perficio, 3.)
- перфиден** **НЕВЕРЕН, КРИВОКЛЕТНИЧКИ, ПОДМОЛЕН** (perfidus 'НЕВЕРЕН, НЕЧЕСЕН' < per, fides, -ei 'вера, верба')
- перфидно** **ПОДМОЛНО, НЕВЕРНО** (perfidus 'НЕВЕРЕН, НЕЧЕСЕН')
- перфидност** **ПОДМОЛНОСТ, НЕВЕРНОСТ, НЕЧЕСНОСТ** (perfidia < perfidus)
- перфоратор** **ДУПЧАЛО, ОТВОРАЧ** (perforator < perforo, 1. 'продупчува, отвара')
- перфорација** **ПРОДУПЧУВАНЕ** (perforatio < per-foro, 1. 'дупчи')

- перфорира *продупчува, дупчи, пробива* (per-foro, 1.)
- перфорирање *пробивање, продупчување* (per-foro, 1.)
- перцепција *опфаќање, прифаќање, разбирање* (perceptio < per-cipio [cario], 3. percipi, perceptum 'опфаќа, прифаќа, разбира')
- перцепира *прифаќа, сфаќа, разбира* (percipio, 3. -cipi, perceptum)
- перцепирање *прифаќање, сфаќање, разбирање* (percipio, 3.)
- * песимизам *поглед на свет, според кој, овој свет е најлошиот од сите можни светови; склоност да се набљудуваат нештата од најлошата страна* (pessimismus < pessimus 'најлош', суперл. < malus 'лош')
- песимист *човек кој сè гледа од најлошата страна* (pessimista < pessimus, суперл. < malus)
- песимистички *што се однесува на песимист* (pessimus)
- песимистично (адв.) *мрачно, безнадежно* (pessimus)
- петиција *баране* (petitio < peto, 3. petivi, petitum 'бара')
- * пигмент *боја* (pigmentum < pingo, 3. pinxi, pictum 'бои, обојува')
- пигментација *обоеност* (pigmentum < pingo, 3.)
- пигментен *што се однесува на пигмент* (pigmentum < pingo, 3.)
- пигментира *обојува, бои* (pigmentum < pingo, 3.)
- пиетет *пoboжност, почит* (pietas, -tatis < pius 'пoboжен, посветен')
- пиктурален* *сликовен* (picturalis < pictura < pingo, 3. pinxi, pictum 'слика'), p. 267
- пиладин* *мачител* (Pilatus Pontius – римски прокуратор во Јудеја, виновник за страдањата на Христос), p. 54
- пилигрим *богомolec, патник* (peregrinus 'туѓинец, странец' < peregrinor, 1. 'патува')

- пилигримски што се однесува на пилигрим (peregrinus < peregrinor, 1. 'патува')
- пилула *топче*, ап - лек во форма на топче (pilula, демин. < pila 'топка')
- пират *гусар, морски разбојник* (pirata 'гусар', грч. *πειρατής*)
- пиратски што се однесува на пират (pirata)
- пиратство *гусарство, разбојништво* (pirata)
- плакат *оглас, објава* (placo, 1. 'објавува, огласува')
- план *рамнина, нацрт* (planum 'рамница')
- планер *човек кој прави нацрти, планови* (planum; преку франц. *plaine*)
- планира *прави нацрти* (planum 'нацрт')
- планирање *правене нацрти, планови* (planum)
- плански што се однесува на план (planum)
- плебеец/јка *народнак* (plebeius 'припадник на народот' < plebs, plebis 'граѓанство, народ')
- плебејски што се однесува на плебејците (plebeius < plebs)
- плебисцит *одлука донесена со гласање на целиот народ* (plebis scitum 'народна одлука')
- пленарен *свкупен, во полн состав* (plenarius < plenus 'полн')
- пленум *собрание во полн состав* (plenus 'полн')
- плурал *множина* (pluralis [numerus] 'множина < plus 'повеќе', комп. < multus 'многу')
- плурален *множински, што се однесува на множината* (pluralis < plus < multus)
- плуралитет* *множина, множество* (pluralitas, -tis < pluralis < plus 'повеќе'), p. 267

• **плус повеќе** (plus, комп. < multus 'многу')

плусквамперфект повеќе од свршено; глаголско време што искажува дејствие што се вршело во мнатото пред некое друго минато дејствие (plusquamperfectum < plus quam perfectum 'повеќе од свршено')

• **поган омразен, гнасен** (paganus < pagus 'село'), p. 49

• **позитив положителен, стварен**; првиот степен од компарацијата (positivus < positus < pono, 3. posui, positum 'поставува, полага')

позитивизам насока во философијата што поаѓа од она што е стварно и потврдено со искуството (positivismus < positivus < positus < pono, 3. 'става, поставува, утврдува, докажува')

позитивен положителен, стварен, утврден, докажан (positivus < pono, 3.)

позитивист приврзеник на позитивизмот (positivista < positivus)

позитивно (адв.) стварно, утврдено, докажано (positivus < pono, 3.)

• **позиција положба** (positio < pono, 3. posui, positum 'полага')

позиционен што се однесува на позиција (positio, -onis < pono, 3.)

позицира* става во одредена положба (pono, 3. posui, positum 'поставува'), p. 269

поларен стожерен (polaris < polus 'стожер, оска', грч. πόλος)

поларизација својство што природниот зрак го добива со прекршувание: сосредоточување околу половите, групирање околу спротивставени точки (polarisatio < polariso < polus)

поларизира дава или прима поларитет; поставува на спротивставени точки

поларитет насока на два слободни магнета кон магнетните полови на земјата (polaritas < polaris < polus 'стожер, оска')

- поларник *поларен круг; учесник во поларна експедиција* (polaris < polus)
- поларница *свезда* (polaris < polus)
- * полира *глади, мазни* (polio, 4. 'глади, бели, мазни')
- полиран *мазен, изгладен* (polio, 4.)
- полирање *изгладување, измазнување* (polio, 4.)
- политура *изгладеност, сјај* (politura < polio, 4. politum)
- * полуција *изгнасување, исфрлање семена течност* (pollutio 'изгнасување, сквернавање' < polluo, 3. pollui, pollutum 'гнаси, осквернува')
- полуцира *исфрла семена течност* (pollutio < polluo, 3.)
- полуцирање *изгнасување, исфрлање семена течност* (pollutio)
- пондила *штала* (pontilis < pons, -ntis 'мост'), p. 46
- * популарен *народен, прифатен од народот* (popularis < populus 'народ')
- популаризатор *обнародувач* (popularisator < populariso, 1. 'обнародува' < popularis < populus 'народ')
- популаризација *обнародување* (popularisatio < populariso < popularis < populus)
- популаризирање *обнародување* (populariso < popularis < populus)
- популарно (адв.) *прифатено од народот* (popularis < populus)
- популарност *прифатеност од народот* (popularis < populus)
- * популација *население* (populatio < populus 'народ')
- * порта *врата* (porta 'врата, градска, логорска'), p. 47
- портал *главна, украсена врата* (portalis < porta 'врата')
- * порција *одмерен дел, следување* (portio 'одмерен дел')

- **посесивен** *ПОСЕДНИЧКИ, СОПСТВЕНИЧКИ* (possesivus < possideo [post-sedeo], 2. possedi, possessum 'поседува, има')
- посесивност** *СКЛОНОСТ КОН ПОСЕДУВАНЕ* (possesivus < possideo, 2.)
- постамент** *ПОДЛОГА* (postamentum 'подножје, подлога, темел' < pono, 3.)
- **потенција** *МОК, СИЛА* (potentia < potens, -ntis < possum, posse, potui 'може')
- потенцијал** *МОЖНОСТ* (potentialis < potentia < potens < possum)
- потенцијален** *МОЖЕН* (potentialis < potentia < potens < possum)
- потенцијално** (адв.) *ВОЗМОЖНО, МОЖНО* (potentialis < potentia < possum)
- потенцира** *ЗАСИЛУВА, ИСТАКНУВА* (potentia 'сила')
- потенцирање** *ЗАСИЛУВАЊЕ, ИСТАКНУВАЊЕ* (potentia 'сила')
- преамбула** *ПРЕДГОВОР, ВОВЕД* (prae 'напред' и ambulo, 1. 'оди, шета')
- прегнантен** *БРЕМЕНИТ, НАБИЕН* (praegnans, -ntis 'БРЕМЕНИТ' < praegenno, 1.)
- прегнантно** (адв.) *БРЕМЕНИТО, ЗБИЕНО* (praegnans, -ntis 'БРЕМЕНИТ')
- прегнантност** *БРЕМЕНИТОСТ, ЗБИЕНОСТ* (praegnans, -ntis 'БРЕМЕНИТ')
- **предиспозиција** *ПРЕДРАСПОЛОЖЕНОСТ* (prae-dispositio < prae-dis-pono, 3. -posui, praedispositum 'предрасполага')
- предиспониран** *ПРЕДРАСПОЛОЖЕН* (prae-dis-pono, 3. -posui, praedispositum 'предрасполага')
- предикат** *ПРИРОК* (praedicatum < praedico, 1. интенз. dico, 3. 'кажува')
- предикативен** *ПРИРОЧКИ, ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ПРИРОКОТ* (praedicativus < praedico, 1. 'огласува, однапред кажува, заповеда')

- предикативно (adv.) *прирочки* (praedicativus < praedicatum < praedico, 1.)
- предикатски *што се однесува на предикатот* (praedicatum)
- *презент *сегашно (време)* (praesens[tempus], -ntis 'присутен' < praesum 'присутен е')
- презент *понува, дар* (praesento, 1. 'нуди, предава'; преку франц. present 'дар')
- презентен *присутен* (praesens, -ntis 'присутен')
- презентски *што се однесува на презент* (praesens, -ntis < praesum)
- презентира *предава, нуди, прикажува* (praesento, 1. 'предава')
- *презерватив *претпазувач* (praeservativus < praeservo, 1. 'претпазува')
- президент *претседател* (praesidens, -ntis < praesideo [sedeo] 'седди напред, претседава')
- президиум *претседателство* (praesidium < praesideo [sedeo], 2. 'претседава')
- прејудицира *суди однапред* (praes-iudico, 1. 'суди однапред' < ius-dico 'суди')
- прејудицирање *даване однапред суд, мислење* (praes-iudico, 1. 'суди однапред')
- прелат *одличник, висок црковен достоиник* (praelatus < praefero, praeferre, praetuli, praelatum 'носи напред, предничи, постава за углед')
- *прелиминарен *претходен, воведен* (praeliminarius < praes, limen, -inis 'праг, влез, почеток')
- прелудиј (поретко прелудија) и прелудиум *предигра* (praeludium < praes 'напред, пред', ludus 'игра')

- **премија награда** (praemium 'награда, полза, одликување' < prae, emo 'купува')
- премира дава премија, наградува** (praemium < prae-emo 'однапред купува')
- премиса претпоставка** (praemissa < prae-mitto, 3. praemisi, praemissum 'прака напред')
- премиски што се однесува на премија** (praemium 'награда')
- **преокупација обземеност од нешто, загриженост** (praecooccupatio < prae-occupo, 1. 'однапред зазема')
- преокупира обзема, загрижува** (praecooccupo, 1. 'обзема, зазема')
- преокупираност обземеност** (praecooccupo, 1. 'обзема, зазема')
- преокупирање обземање** (praecooccupo, 1. 'обзема, зазема')
- **препарат нешто подготвено** (praeparatum < praeparo, 1. 'подготвува')
- препаратор подготвувач** (praeparator < praeparo, 1. 'подготвува')
- препараторски подготвувачки** (praeparator < praeparo, 1.)
- препарира подготвува, опремува** (praeparo, 1. 'подготвува, опремува')
- препарирање подготвување** (особено птици и други мртви животни) (praeparo, 1. 'подготвува, спрема')
- препозиција предлог** (praepositio < prae-pono, 3. -posui, praepositum 'полага напред, предлага')
- препотентен надмокен, надуен, дрзок** (praepotens, -ntis 'премногу силен' < possum [potis sum], posse, potui 'може')
- препотентно (adv.) надмоќно, надуено, дрско** (praepotens 'премоќен, дрзок')
- **препотентност надмоќност, надуеност, дрскост** (praepotens, -ntis)

- преторијански што му припаѓа на преторот (praetorianus 'припад-
ник на телесната стража на римските војсководители')
- преторски што се однесува на претор (praetor < prae-eo)
- префект начелник, претпоставен (praefectus < prae-ficio[facio], 3.
praefeci, praefectum 'прави некој да стои напред, става не-
кого за начелник, водач')
- префектура началство, надстојништво (praefectura < praefectus
< praeficio, 3.)
- префикс предметок, слог што се додава пред зборот (praefixum
< prae-figo, 3. praefixi, praefixum 'напред забодува')
- префиксиран збор кој има префикс (praefixus < prae-figo, 3.)
- прецизен отсечен, точен, јасен (praecisus < prae-cido [caedo], 3.
praecidi, praecisum 'одсечува, скусува')
- прецизира скусува, уточнува (praecido, 3. -cidi, praecisum 'пресе-
чува')
- прецизирање уточнување (praecido, 3. praecisum)
- прецизност точност, јасност (praecisus < praecido, 3.)
- приватен кој не е државен, личен, свој (privatus 'личен, што му
припаѓа на поединецот, не на државата' < privo, 1. 'лишува')
- приватизација присвојување (privatisatio < privatus 'личен, свој')
- приватизира присвојува, прави сопственост на поединец (privatiso
< privatus 'личен, свој')
- приватник сопственик, кој врши дејност во лична сопственост (pri-
vatus 'личен, свој')
- приватно (adv.) неслужбено (privatus 'личен, свој')
- привилегија повластица, закон на поединецот (privilegium < privus,
lex 'закон')

- привилегира *повластува* (privilegium < privus 'личен', lex 'закон')
- привилегираност* *повластеност* (privilegium < privo, 1. 'лишува', lex.-gis 'закон'), p. 267
- привилегирање *повластување, присвојување на законот* (privus, lex)
- примитивен *првобитен, изворен, прост* (primitivus < primitiae, -arum 'првина' < primus 'прв')
- примитивец/ка *простак, необразован* (primitiae, -arum 'првина' < primus 'прв')
- примитивизам *првобитност, простаство, необразованост* (primitivismus < primitivus < primitiae < primus 'прв')
- примитивно *првобитно, изворно, просто* (primitivus < primus)
- примитивност *првобитност, необразованост, простаство* (primitivus)
- примус *направа за готвене* (primus 'прв')
- принцип *начело, рабитие* (principium < primus, capio, 3. 'фака')
- принципиелен *начелен* (principium 'почеток, начело'; преку франц. principiele 'начелен')
- принципиелно (adv.) *начелно, во основа* (principium 'начело')
- принципиелност *начелност* (principium 'начело')
- принц *првак, владетелска титула* (princeps 'првенец, кој зазема прво место' < primus, capio, 3.)
- принцеза *керка или сопруга на принц* (преку франц. princese)
- приоритет *предност, првенство* (prioritas < prior 'тој што е понапред': комп. < prae 'напред'; суперл. primus)
- приоритетен *кој има предност* (prioritas < prior 'понапред')
- провизија *награда поради грижа околу нешто* (provisio < pro-vidео, 2. providi, provisum 'се грижи')

провизионен *што се однесува на провизија* (provisio < provideo, 2.)
 провизориум *привременост* (provisorium 'времена состојба' < provideo, 2.)
 провизорен *времен, привремен* (provisorius < provisorius < provideo, 2.)
 провизорно (adv.) *времено, привремено* (provisorius < provisorius < provideo, 2.)
 провизорност *временост, привременост* (provisorius < provisorius)
 провијант *патни потреби, особено храна* (pro via 'за пат')
 провинција *покраина, област во внатрешноста* (provincia 'покраина')
 провинцијален *покраински* (provincialis < provincia 'покраина')
 провинцијализам *збор што се употребува во одредена покраина, дијалектен збор* (provincialismus < provincialis < provincia)
 провинцијалец/ка *човек, жена од провинција* (provincialis)
 провинциски *покраински* (provincia)
 провокативен *предизвикувачки* (provocativus < pro-voco, 1. 'предизвикува')
 провокатор *предизвикувач* (provocator < provoco, 1. 'предизвикува')
 провокаторски *предизвикувачки* (provocator < provoco, 1. 'предизвикува')
 провокација *предизвик* (provocatio < provoco, 1. 'предизвикува')
 провокационен *што се однесува на провокација* (provocatio < provoco, 1.)
 провоцира *предизвикува* (provoco, 1. 'довикнува, поттикнува, предизвикува')
 провоцирање *предизвикување, поттикнување* (provoco, 1.)

- **ПРОГРЕС НАПРЕДОК** (progressus < pro-gredior [gradior], 3. progressus sum 'оди напред, напредува')
- ПРОГРЕСИВЕН НАПРЕДЕН** (progressivus < progressus < progredior, 3.)
- ПРОГРЕСИВНО НАПРЕДНО** (progressivus < progressus < progredior, 3.)
- ПРОГРЕСИЈА НАПРЕДУВАЊЕ** (progressio < progressus < progredior, 3.)
- ПРОГРЕСИРАЊЕ НАПРЕДУВАЊЕ** (progressus < progredior, 3.)
- ПРОГРЕСИСТ ПРИВРЗЕНИК НА ПРОГРЕСОТ** (progressista < progressus)
- ПРОГРЕСИСТИЧКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ПРОГРЕСОТ** (progressista)
- **ПРОДЕКАН ЗАМЕНИК НА СТАРЕШИНАТА** (на факултет) (pro 'за', decanus 'старешина')
- **ПРОДУКТ ПРОИЗВОД** (productum < pro-duco, 3. produxi, productum 'произведува')
- ПРОДУКТИВЕН ПРОИЗВОДИТЕЛЕН** (productivus < productus < produco, 3.)
- ПРОДУКТИВНО (адв.) ПРОИЗВОДНО** (productivus < productus 'производ')
- ПРОДУКТИВНОСТ ПРОИЗВОДНОСТ** (productivus < productus < produco, 3.)
- **ПРОДУКЦИЈА ПРОИЗВОДСТВО** (productio < productus < produco, 3.)
- ПРОДУКЦИОНЕН ПРОИЗВОДСТВЕН** (productio, -onis < productus < produco)
- **ПРОЕКТ НАЦРТ, ПРЕДЛОГ** (proiectus < proicio [pro-iacio], 3. proieci, proiectum 'фрла напред, простира')
- ПРОЕКТАНТ КОЈ ПРАВИ НАЦРТИ, КОЈ НАФРЛА ИДЕИ** (proiectans, -ntis < proiectus < proicio, 3.)
- ПРОЕКТАНТСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ПРОЕКТАНТ** (proiectans < proiectus)
- ПРОЕКТИРА ПРАВИ НАЦРТИ** (proiectus < proicio, 3. -ieci 'нафрла')
- ПРОЕКТИРАЊЕ ПРАВЕНЕ НАЦРТИ, НАФРЛАЊЕ (ИДЕИ)** (proiectus < proicio)
- **ПРОЕКТОР (И ПРОЖЕКТОР) ИСФРЛУВАЧ (НА СВЕТЛИНА)** (proietor < proicio, 3. 'нафрла, исфрла')

проектил *исфрлено тело* (proiectilis < proiectus < proicio, 3. 'исфр-
ла')

проекција *исфрлане* (најчесто светлина, замисли) (proiectio < pro-
iectus < proicio, 3.)

проекционен *исфрлувачки, што се однесува на проекција* (proiectio,
-onis)

продуцент *производител, изведувач* (producens, -ntis < pro-duco, 3.
'произведува')

продуцентски *што се однесува на продуцент* (producens, -ntis < pro-
duco, 3.)

продуцира *произведува, изведува* (pro-duco, 3. produxi, productum
'изведува, произведува')

продуцирање *произведуване, изведуване* (produco, 3.)

проза *прав, равен, неукрасен говор* (oratio prosa < prorsa < pro-
versa 'непосреден говор')

прозаичен *обичен, непоетски, здодевен* (prosaicus < prosa < prorsa
'непосредна')

прозаично (adv.) *обично, здодевно* (prosaicus < prorsus < prorsus)

прозаичност *обичност, здодевност* (prosa < prorsa < pro-versa 'обич-
на')

проицира *исфрла* (светлина, замисла) (proicio, 3. proieci, proiectum
'исфрла, фрла напред')

прокламација *проглас* (proclamatio < pro-clamo, 1. 'објавува, прогла-
сува')

прокламира *прогласува, објавува* (proclamo, 1. 'прогласува, објаву-
ва')

прокламирање *огласуване, објавуване* (pro-clamo, 1.)

прокуратура застапништво (procuratura < pro-curo, 1. 'се грижи за некого, застапува')

прокуриснт застапник (procurista < pro-curo, 1. 'застапува')

прокурор застапник, јавен обвинител (pro-curo, 1.; преку франц. procureur)

пролетер/ка најсиромашниот слој граѓани во стариот Рим, од кого се очекувало само да раѓа деца (proles 'рожба'); работник без средства за производство (proletarius < proles 'рожба')

пролетерски што се однесува на пролетер (proletarius)

промил (pro mille 'на илјада')

проминентен истакнат (prominens, -ntis < pro-mineo, 2. 'стрчи, се истакнува')

промовира движи напред, унапредува (pro-moveo, 2. promovi, promotum 'движи напред, унапредува, произведува')

промоција унапредување, произведување (во повисок степен на служба, почест) (promotio < pro-moveo, 2.)

пропаганда ширене, распространување (учена, идеи) (propaganda < propago, 1. 'расплодува, распространува')

пропаганден што се однесува на пропаганда, раширувачки (propagandus < propago, 1.)

пропагандист/ка распространувач (на учена, идеи) (propagandista < propagandus < propago, 1.)

пропагатор/ка распространител, раширувач (на учена, идеи) (propagator < propago, 1. 'распространува, раширува')

пропагира распространува, раширува (propago, 1. 'распространува')

пропагирање распространување, ширене (propago, 1. 'распространува')

пропозиција *ПРЕДЛОГ, ПРЕТСТАВА, ИЗЛАГАНЕ* (propositio < propono, 1. proposui, propositum 'предлага, претставува, нуди')

пропорција *РАЗМЕР, СКЛАДНОСТ* (proportio 'размер, складност')

пропорционален *СРАЗМЕРЕН, СКЛАДЕН* (proportionalis < proportio)

пропорционално (adv.) *СКЛАДНО, СРАЗМЕРНО* (proportionalis < proportio)

пропорционалност *СРАЗМЕРНОСТ, СКЛАДНОСТ* (proportionalis < proportio)

проректор *ЗАМЕНИК НА УПРАВИТЕЛОТ (НА УНИВЕРЗИТЕТОТ)* (pro rectore < rector 'управител')

проспект *РАЗГЛЕДНИЦА, ПОГЛЕД, ВИДИК* (prospectus < pro-spicio [specio], 3. prospexi, prospectum 'гледа напред, разгледува')

просперира *НАПРЕДУВА, УСПЕВА* (prospero, 1. 'напредува, успева')

просперирање *НАПРЕДУВАЊЕ, НАПРЕДОК* (prospero, 1. 'напредува')

просперитет *НАПРЕДОК, СРЕКА* (prosperitas, -tatis 'поволност, напредок, среќа')

проституира *ЈАВНО СЕ ИЗЛАГА (НА БЛУД), БЛУДНИЧИ* (prostituo, 3. < prostatio, 3. 'јавно се излага, блуднички')

проститутка *БЛУДНИЦА* (prostituo, 3. prostitui, prostitutum 'блуднички')

проституција *ИЗЛАГАНЕ НА БЛУД, БЛУДНИЧЕНЕ* (prostitutio < prostituo, 3. -ui, prostitutum 'се излага на блуд, блуднички')

протектор *ЗАКРИЛНИК, ЗАШТИТНИК* (protector < pro-tego, 3. protexi, protectum 'заштитиува')

протекторат *ЗАШТИТНИШТВО, ЗАШТИТА* (protectoratus < protego, 3. -texi protectum 'заштитиува')

протекција заштита, покровителство (protectio < protego, 3. -texi, protectum 'закрилува, заштитува')

протекционашки (адв.) заштитнички (protectio, -onis 'заштита')

протекционизам политика на заштитување на своето од надворешна конкуренција (protectionismus < protectio < protego, 3.)

протекционист приврзеник на протекционизмот (protectionista < protectio < protego, 3. 'заштитува, закрилува')

протекционистички заштитнички, што се однесува на протекционизам (protectionista < protectio < protego, 3. -texi, protectum)

протест приговор, израз на незадоволство (protestus 'приговор')

протестанец/тка припадници на лутеранството (protestans, -ntis 'кој јавно сведочи' < pro, testis 'сведок')

протестантство евангелистичко-лутеранска вероисповед (protestans < pro-testor, 1. 'кој јавно приговара, сведочи' < pro, testis)

протестира приговара (protestor < pro-testor, 1. 'сведочи')

профан непосветен, безбожен (profanus [pro fanum 'пред храмот'] 'непосветен, несвет, безбожен')

профанација осквернување, понижување (profanatio < profano, 1. 'скверни, повредува, понижува')

профанира и профанисува скверни, повредува, навредува (profano, 1. 'скверни, повредува')

профанирање и профанисување сквернине, повредување (profano, 1.)

профанство* осквернување (profanus 'кој е вон храмот, несвет, скверен'), p. 267

профашист приврзеник на фашистичката идеологија (pro-fascista < fascis 'сноп прачки, симбол на највисока власт во Рим'; оттука фашизам)

професија *занимане, занат, јавно признавање* (professio 'занат, служба' < profiteor [fateor], 2. professus sum 'признава, се занимава со нешто, проучува')

професионален *занатски, што се однесува на професија* (professionalis < professio, -onis < profiteor, 2. 'се занимава со нешто')

професионалец *занатлија, човек од професија* (professionalis < professio, -onis < profiteor, 2.)

професионализам *вршене на некоја дејност во својство на занат за награда* (professionalismus < professionalis < professio)

професор *јавен учител* (professor < profiteor, 2. professus sum 'јавен учител е')

професура *дејност на професор, застапништво* (professura < profiteor, 2. professus sum 'јавен учител е')

прохибитивен *забранувачки, кој забранува нешто* (prohibitivus < prohibeo, 2. -ui, prohibitum 'спречува, забранува')

прохибиција *забрана* (prohibitio < prohibeo, 2. -ui, prohibitum)

прохибиционен *што се однесува на прохибиција* (prohibitio, -onis)

процедура *постапка* (procedura < procedo, 3. processus, processum 'оди напред, постапува')

процедурален *што се однесува на процедура* (proceduralis < procedura < procedo, 3. 'постапува, напредува')

процесија *одене напред, поворка, литија* (processio < procedo, 3.)

процес *напредок, постапка* (processus < procedo, 3. -cessus, processum 'оди напред, напредува, постапува')

процесуален *што се однесува на процес (најчесто судски)* (processualis < processus)

процент *постоток* (pro centum 'за сто')

процентен *постотен* (pro centum 'за сто')

процентуален *што се однесува на процент* (procentualis < pro centum)

процентуално *постотно* (procentualis < pro centum)

процитира *малку наведува* (cito, 1. 'тера, повикува, наведува, именува')

пруни* *капинки* (prunus 'слива'), p. 54

пубертет *созревање* (pubertas, -tatis < pubes 'зрел за женене')

пубертетлија *дете во пубертет* (pubertas, -tatis < pubes)

пубертетски *што се однесува на пубертет* (pubertas, -tatis 'созревање' < pubes [puber] 'зрели момчина')

публика *јавност* (publicus 'јавен, народен' < populus 'народ')

публикација *објавено издание* (publicatio < publico, 1. 'објавува, огласува' < publicus < populus)

публикува/-цира *објавува* (publico, 1. 'објавува' < publicus 'јавен')

публикување *објавување* (publico, 1. 'објавува' < publicus 'јавен')

публицист *оној кој објавува* (publicista < publico, 1. 'објавува')

публицистика *објавување актуелни прашања и новини во печатот, весници и списанија* (publicistica < publico, 1. 'објавува')

публицистички *новинарски* (publico, 1. 'објавува')

публичен *јавен* (publicus 'јавен, обнародуван' < populus 'народ')

публично (адв.) *јавно* (publicus 'јавен, обнародуван' < populus)

публичност *јавност* (publicus 'јавен, обнародуван')

публицитет *обнароденост, изнесување во јавност* (publicitas, -atis < publicus 'јавен, обнародуван' < populus 'народ')

пулс *удар на срцето* (pulsum < pello, 3. pepuli, pulsum 'удира')

пулсира *удира* (pello, 3. pepuli, pulsum 'удира')

пулсирање удиране (pello, Э. pepuli, pulsum 'удира')

пулт маса со наслон за читане, катедра (pulpitum 'потпрена дрвена штица за читане')

пунктира боцка, прави убоди (pungo, Э. pupugi, punctum 'боде, боцка')

пункција боцкане (punctio < punctum < pungo, Э. pupugi, punctum)

пургативен очистителен (purgativus < purgo, 1. 'очистува, оправдува')

пуризам чистене на јазикот од туѓи елементи (purismus < purus 'чист')

пурист оној кој го чисти јазикот од туѓи зборови (purista < purus)

пуристички што се однесува на пуризам (purus 'чист')

пуритан, -ец чистотник (во морална смисла) (puritanus < purus)

пуританизам претерано настојување за чистотата во поставените начела и обичаи (puritanismus < purus 'чист')

пуритански што се однесува на пуританизам (puritanus < purus)

пуританство чистотништво (puritanus < purus 'чист')

Р

радијален зрачест, зракаст (radialis < radius 'зрак')

радијатор зрачител, тело што зрачи (топлина) (radiator < radius)

радијација зрачене (radiatio < radio, 1. 'зрачи, сјае')

радио овој префикс, кој означува зрак или зрачене (radius) се среќава кај бројни називи за нови поими, кои означуваат зрачене или зрачесто распространување на бранови; такви термини се: радиоактивен, радиоактивност, радиоаматер, радиоаматерски, радиоапарат, радиовесник, радиограм, радиографија, радиодифузија, радиодрама, радиолог, радиолошки, радиологија, радиум, радиомеханичар, радиооркестар, радиопренос, радиопретплатник, радиоприемник, радиопрограма, радиоскопија, радиоскопски, радиослушател, радиосонда, радиостаница, радиостудио, радиотелевизија, радиотелеграф, радиотелеграфија, радиотелеграфски, радиотелеграфист/ка, радиотелефон, радиотелефонија, радиотелефонски, радиотерапија, радиотехничар, радиотехнички, радиофикација, радиофицира, радиофицирање, радиофонија, радиофоничен, радио-хор, радист, радиумов, радиумски, радиус; повеќето од нив се хибриди

расо горна свештеничка облека (rasus < rado, 3. 'бричи'), p. 49

ратификација потврдување, одобрување (ratificatio < ratus 'добар',
facio 'прави, чини')

ратификационен што се однесува на ратификација

ратификува/-цира *ПОТВРДУВА, ОДОБРУВА* (ratus 'добар', facio 'прави, чини')

ратификување/-цирање *ПОТВРДУВАЊЕ, ОДОБРУВАЊЕ* (ratus, facio)

рационален *РАЗУМЕН, ПРЕСМЕТЛИВ* (rationalis < ratio 'сметане, мислене, сметка, разум')

рационализам *ПРИМЕНА НА РАЗУМОТ ВО СЕ, ВО ПРОСУДУВАЊЕ, ИСПИТУВАЊЕ, СФАКАЊЕ; ВО ФИЛОСОФСКИ СМИСЛА: РАЗУМОТ Е НАЈГОЛЕМИОТ ИЗВОР НА СОЗНАНИЕ* (rationalismus < rationalis < ratio)

рационализатор/ка *КОЈ ДЕЈСТВУВА СПОРЕД РАЗУМОТ, КОЈ ВОВЕДУВА НОВИНИ ШТО ГО ЗАБРЗУВААТ И ПОВЕТИНУВААТ ПРОИЗВОДСТВОТО* (rationalisator < rationalis < ratio 'разум')

рационализаторски *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РАЦИОНАЛИЗАТОР* (rationalisator < rationalis < ratio 'разум')

рационализаторство *ДЕЈНОСТ НА РАЦИОНАЛИЗАТОР, ИЗНАОГАНЕ И ВОВЕДУВАЊЕ НОВИ РЕШЕНИЈА ВО ВРШЕЊЕТО НА НЕКОЈА ДЕЈНОСТ* (rationalisator < rationalis < ratio 'разум')

рационализација *НАСТОЈУВАЊЕ, СО ПОМОШ НА РАЗУМНИ РЕШЕНИЈА ДА СЕ ПОСТИГНЕ ПОДОБАР РЕЗУЛТАТ ВО РАБОТАТА СО ПОМАЛКУ ПОТРОШЕНА ЕНЕРГИЈА ИЛИ СРЕДСТВА* (rationalisatio < rationaliso < rationalis < ratio)

рационализира *ВРШИ РАЦИОНАЛИЗАЦИЈА, ДЕЈСТВУВА НАЈЦЕЛИСХОДНО* (rationaliso, 1. < rationalis < ratio)

рационализирање *ДЕЈСТВУВАЊЕ И СВЕДУВАЊЕ НА РАБОТИТЕ ВО РАЗУМНИ РАМКИ, ШТО КЕ ДОВЕДЕ ДО НАЈГОЛЕМА КОРИСТ* (rationaliso, 1. < rationalis < ratio 'разум')

рационалист/ка *СЛЕДБЕНИК НА РАЦИОНАЛИЗМОТ; КОЈ ВЕРУВА ВО РАЗУМОТ* (rationalista < rationalis < ratio 'разум')

рационалистичен/чки заснован врз разумот (rationalista < ratio)

реагира противдејствува (re-ago, 3. -egi, reactum 'дејствува против, возвратува')

реактив средство што дава повратно дејство, што повторно става во дејство (reactivus < re, ago, 3. -egi, reactum 'противдејствува, возвратува, повторно дејствува')

реактивен кој дејствува во спротивна насока (reactivus < reactus < re, ago, 3. -egi, reactum 'дејствува спротивно, возвратува')

реактивизира повторно става во дејство (re, activiso, 1. < reactivus)

реактивирање повторно ставане во дејство (reactivus < re, ago, 3.)

реактивност повторно дејствување, спротивно дејствување (reactivus < re, ago, 3. -egi, reactum 'дејствува спротивно, возвратува')

реактор кој прави спротивно дејство (reactor < re, ago, 3. -egi, reactum)

реакција спротивно дејствие (reactio < reactum < re, ago, 3.)

реакционер/ка кој дејствува во спротивна насока (reactionarius < reactio, -onis < re, ago, 3.; преку франц. reactionaire)

реакционерен кој дејствува спротивно, кој се спротивставува (reactionarius < reactio, -onis < re, ago, 3.)

реакционерност дејствување во спротивна насока (reactionarius)

реакционерство својство на реакционер (reactionarius < reactio)

реакциски што се однесува на дејствувањето во спротивна насока (reactio 'дејствување во спротивна насока')

реален стварен, постоечки (realis < res 'ствар, предмет')

реалец ученик во реална гимназија (realis < res 'ствар, предмет')

реализам учене според кое нештата постојат независно од субјектот што ги создал (realismus < realis < res 'ствар, предмет')

реализатор остварувач (realisator < realiso, 1. 'остварува' < realis < res 'ствар, предмет')

реализира остварува (realiso, 1. < realis < res 'ствар, предмет')

реализирање остварување (realiso, 1. < realis < res)

реалист кој се сообразува со стварноста (realista < realis < res)

реалистичен сообразен со стварноста (realista < realis < res)

реалистички што произлегува од стварноста (realis < res)

реалистичност сообразеност со стварноста (realis < res)

реалистично (адв.) сообразено со стварноста (realis < res)

реалка вид гимназија во која главно се изучуваат предмети од природните науки (realis < res)

реалност стварност (realis 'стварен' < res 'ствар, предмет')

ребус збор или мисла искажани со слики во вид на гатанка (rebus абл.пл. < res 'со предмети, со слики')

ревалвација поправка на вредноста на парите (re-valvatio, -onis)

ревалоризација повторно вреднување (revaloriso, 1. 'повторно вреднува' < valor 'вредност')

ревалоризира повторно вреднува (revaloriso, 1. 'повторно вреднува' < valor 'вредност')

ревакцинација повторно давање серум против голема сипаница (revaccinatio < vaccina 'кравја' < vacca 'крава', variola 'сипаница')

ревидира повторно гледа, прегледува, преиспитува (re-video, 2. -vidi, revisum 'прегледува, преиспитува')

ревизија преглед, преиспитување (revisio < revisus < re-video, 2.)

РЕВИЗИОНЕН ИСПИТУВАЧКИ, ПРЕИСПИТУВАЧКИ (revisio, -onis 'преиспи-
туване')

РЕВИЗИОНИЗАМ ПРАВЕЦ ВО СОЦИЈАЛ-ДЕМОКРАТСКОТО ДВИЖЕЊЕ ЗА ПРЕИСПИ-
ТУВАЊЕ И УСОГЛАСУВАЊЕ НА МАРКСОВОТО УЧЕЊЕ СО СОСТОЈБИТЕ ВО
ИСТОРИСКИОТ РАЗВОЈ (revisionismus < revisio < revideo, 2. 'пре-
испитува')

РЕВИЗИОНИСТ СЛЕДБЕНИК НА РЕВИЗИОНИЗМОТ (revisionista < revisio)

РЕВИЗИОНИСТИЧКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА РЕВИЗИОНИЗАМ ИЛИ РЕВИЗИОНИСТ
РЕВИЗИСКИ ПРЕГЛЕДЕН, ПРЕГЛЕДУВАЧКИ (revisio 'прегледување')

РЕВИЗОР ПРЕГЛЕДУВАЧ, ИСПИТУВАЧ (revisor < revisus < revideo, 2.)

РЕВОЛУЦИЈА ПРЕВРАТ, НАСИЛНО МЕНУВАЊЕ НА ПОРЕДОК, ПРЕОБРАЗБА (re-
volutio < revolutus < re-volvo, 3. revolvi, revolutum 'врти, од-
мотува, размотува, отвара, развива')

РЕВОЛУЦИОНЕН ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА РЕВОЛУЦИЈА (revolutio, -onis)

РЕВОЛУЦИОНЕР СЛЕДБЕНИК НА РЕВОЛУЦИЈА (revolutionarius < revolutio,
-onis; ПРЕКУ ФРАНЦ. révolutionnaire)

РЕВОЛУЦИОНЕРЕН ШТО ИМА СВОЈСТВА НА РЕВОЛУЦИОНЕР (revolutionarius
< revolutio, -onis)

РЕВОЛУЦИОНЕРНО (адв.) БОРБЕНО, ПРЕВРАТНИЧКИ (revolutionarius <
revolutio, -onis)

РЕВОЛУЦИОНЕРНОСТ СКЛОНОСТ КОН ПРЕВРАТ (revolutio, -onis)

РЕВОЛУЦИОНЕРСКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА РЕВОЛУЦИОНЕР (revolutio,
-onis)

РЕВОЛУЦИОНЕРСТВО ДЕЈСТВУВАЊЕ КАКО РЕВОЛУЦИОНЕР (revolutio, -onis)

РЕВОЛУЦИОНИЗИРА ПРАВИ НЕШТО ДА БИДЕ РЕВОЛУЦИОНЕРНО, ПРЕВРАТНИЧКО
(revolutioniso, 1. < revolutio, -onis)

революционизирање создавање својства на РЕВОЛУЦИОНЕРНОСТ (revolutioniso, 1. < revolutio, -onis < revolutus < re-volvo, 3. 'размотува, развива')

револуциски ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА РЕВОЛУЦИЈА (revolutio, -onis)

регал полица (regalis < rega 'ред, врста')

регалии ознаки на кралска власт (regalia[signa] < rex, -gis 'крал')

регент ВРШИТЕЛ НА КРАЛСКА ФУНКЦИЈА (regens, -ntis < rego, 3. 'владее, кралува' < rex, -gis 'владетел, крал')

РЕГЕНТСКИ ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА ВРШИТЕЛОТ НА КРАЛСКАТА ФУНКЦИЈА (regens, -ntis < rego, 3. < rex, -gis)

регентство ВРШЕНЕ ФУНКЦИЈА НА КРАЛ (regens, -ntis < rego, 3. < rex)

регентствува ВРШИ ФУНКЦИЈА НА РЕГЕНТ (regens, -ntis < rego, 3.)

регенерат "ПОВТОРНО РОДЕН" - ИСКОРИСТЕН МАТЕРИЈАЛ, КОМУ МУ СЕ ВРАТЕНИ ПРВОБИТНИТЕ СВОЈСТВА (regeneratus < re-genero, 1. 'повторно раѓа')

регенеративен КОЈ ИМА СВОЈСТВО ДА ОБНОВУВА, ОБНОВИТЕЛЕН (regenerativus < regeneratus < re-genero, 1. 'повторно раѓа, обновува')

регенератор обновител (regenerator < regeneratus < re-genero, 1.)

регенерација ПРЕПОРОДУВАЊЕ, ОБНОВУВАЊЕ (regeneratio < regenero, 1.)

регенерира ПРЕРОДУВА, ОБНОВУВА (re-genero, 1. < genus, -eris 'род')

регенерирање ПРЕПОРОДУВАЊЕ, ОБНОВУВАЊЕ (re-genero, 1. < genus, -eris)

регија област (regio, -onis [rego, 3.] 'област, подрачје'; во поново време со истото значење се јавува и латинизмот РЕГИОН, образуван од именската основа на латинската именка regio, region-is)

регионален областен, подрачен (regionalis < regio, -onis)

РЕГРЕС *вРАКАНЕ, ОДЕНЕ НАЗАД, ОТСТАПУВАНЕ* (regressus < regredior [re-gradior], 3. regressus sum 'оди назад, назадува, се враќа')

РЕГРЕСИВЕН *ОТСТАПУВАЧКИ, НАЗАДУВАЧКИ* (regressivus < regressus < regredior, 3.)

РЕГРЕСИВНО (адв.) *НАЗАДУВАЧКИ* (regressivus < regressus)

РЕГРЕСИВНОСТ *ОТСТАПИТЕЛНОСТ, НАЗАДНОСТ* (regressivus < regressus)

РЕГРЕСИЈА *ОТСТАПУВАНЕ, ПОВЛЕКУВАНЕ* (regressio < regressus < regredior, 3. regressus sum 'отстапува, се повлекува')

РЕГРЕСИРА *ПОВЛЕКУВА, СЕ, ОТСТАПУВА* (regressus < regredior, 3.)

РЕГРЕСИРАЊЕ *ОТСТАПУВАНЕ, ПОВЛЕКУВАНЕ* (regressus < regredior, 3.)

РЕГУЛА *ПРАВИЛО, ПРОПИС, РЕД* (regula 'мерило, правило' < rego, 3. 'управува')

РЕГУЛАРЕН *ПРАВИЛЕН, ПРОПИШАН* (regularis < regula < rego, 3.)

РЕГУЛАРНО *ПРОПИСНО, ПРАВИЛНО* (regularis < regula < rego, 3.)

РЕГУЛАРНОСТ *ПРОПИСНОСТ* (regularis < regula < rego, 3.)

РЕГУЛАТИВЕН *УРЕДУВАЧКИ, ПРОПИШУВАЧКИ* (regulaivus < regula < rego, 3.)

РЕГУЛАТОР *УРЕДУВАЧ, ДОТЕРУВАЧ* (regulator < regula < rego, 3.)

РЕГУЛТОРСКИ *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РЕГУЛАТОР* (regulator < regula)

РЕГУЛАЦИЈА *УРЕДУВАЊЕ, ПРОПИШУВАЊЕ* (regulatio < regula < rego, 3.)

РЕГУЛАЦИОНЕН *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РЕГУЛАЦИЈА* (regulatio, -onis)

РЕГУЛИРА *УПРАВУВА, ПРОПИШУВА, УРЕДУВА* (regula < rego, 3. 'управува')

РЕГУЛИРАЊЕ *УПРАВУВАЊЕ, УРЕДУВАЊЕ* (regula < rego, 3. 'управува')

РЕГУЛО (дијал.) *ПО ПРОПИС* (regula 'пропис')

РЕДАКТИРА *УРЕДУВА* (вЕСНИК, СПИСАНИЕ, КНИГА) (redigo [re, ago], 3. redegi, redactum 'уредува')

РЕДАКТИРАЊЕ *УРЕДУВАЊЕ* (redigo, 3. redegi, redactum 'уредува')

редактор/ка уредник/чка (redactor < redigo, 3. redegi, redactum)
редакторски уреднички (redactor < redigo, 3. redegi, redactum)
редакторство уредништво (redactor < redigo, 3. redegi, redactum)
редакција уредништво (redactio < redactus < redigo, 3. redegi, redac-
tum)
редакционен уредувачки (redactio, -onis < redactus < redigo, 3.)
редакциски кој се однесува на редакција (redactio < redactus)
редефинира* повторно одредува (re-definio, 4. 'повторно одредува')
p. 262
редигира прегледува, средува, подготвува за печат (redigo, 3.)
редигирање средување, прегледување, подготвување за печат (redi-
go, 3. redegi, redactum 'уредува')
редукција сведување, намалување (reductio < reduco, 3. reduxi, re-
ductum 'води назад, потиснува')
редукционен кој се однесува на редукција, намалувачки, сведувач-
ки (reductio < reduco, 3. reduxi, reductum 'потиснува')
редуцира намалува, сведува, потиснува (reduco, 3. 'сведува, потис-
нува')
редуциран намален, сведен (reduco, 3. -duxi, reductum 'потиснува')
редуцирање намалување, сведување (reduco, 3. 'потиснува')
реевакуација повторно испразнување (но и повторно враќање на на-
селението во испразнета зона) (re-evacuatio < re-evacuio 'пов-
торно празни' < vacuus 'празен')
редупликација удвојување (reduplicatio < re-duplico 'удвојува' <
duplex, -icis 'двоен' < duo 'два')
резерва нешто сочувано (франц. reserve, лат. re-servo, 1. 'сочуву-
ва')

резерват *сочувано нешто, области, сочувани за индијанските пле-*
мина во Америка (reservatus < re-servo, 1. 'сочувува, задржу-
ва')

резервација *сочувуване право на нешто (reservatio < re-servo, 1.)*

резервен *кој се употребува само при неопходност (reservo, 1.)*

резервира *сочувува, чува (reservo, 1. 'сочувува')*

резервиран *сочуван (reservo, 1. 'сочувува')*

резервирано (адв.) *сочувано (reservo, 1. 'сочувува')*

резервирање *сочувуване (reservo, 1. 'сочувува')*

резервист *воено лице кое се активира во случај на потреба (re-*
servista < reservo, 1. 'сочувува')

резигнација *помиреноост, препуштеноост на судбината (re-signo, 1.*
'отпечатува, откажува, отстапува')

резигниран *помирен со судбината (resigno, 1.)*

резигнира *се помирува со сè (resigno, 1. 'отпечатува [ТЕСТАМЕНТ]')*

резолуција *РАЗРЕШЕНИЕ, РАСПЛЕТ, ОДЛУКА (resolutio < re-solvo, 3.*
resolvi, resolutum 'разврзува, ослободува')

резонанција *ОДЕК, ЕК (resonantia < re-sono, 1. 'ечи, одекнува')*

резонатор *ОДЕКНУВАЧ, ЗВУЧНИК (resonator < resono, 1.)*

резултат *ИСХОД, ИЗНОС (re-sultatus < re-sulto, 1. 'отскокнува')*

резултатен *ИСХОДЕН (re-sultatus < re-sulto, 1. 'отскокнува')*

резултира *ОТСКОКНУВА, ПРОИЗЛЕГУВА (re-sulto, 1. 'отскокнува, изле-*
гува')

рекапитулација *НАКРАТКО ПОВТОРУВАНЕ (recapitulatio < re-capitulo,*
1. 'накосо повторува' < capitulatum 'накосо, главно' < capi-
tulum 'главичка')

реквием миса за покој (requiem - почетен збор од текстот од мисата за покој "Requiem aeternam dona eis Domine..."; acc. sing. < requies, -ei 'мир, покој')

реквизира бара, изискува (requiro [quaero], 3. -quisivi, requisitum 'бара, изискува, прегледува')

реквизит предмет за потребите на театарска претстава (requisita < re-quo, 3. -quisivi, requisitum 'бара, прегледува')

реквизиција баране, ставане нешто под забрана (requisitio, -onis < re-quo, 3. -quisivi, requisitum 'повторно бара, испитува')

реквирира бара, изискува, полишува и одзема за потребите на државата (стока) (requiro, 3.)

реклама бучно објавување (re-clamo, 1. 'гласно вика')

рекламација приговор (reclamatio < re-clamo, 1. 'вика, се противи')

рекламационен кој се однесува на рекламација (reclamatio, -onis)

рекламен кој се однесува на реклама (re-clamo, 1. 'гласно вика, објавува')

рекламира објавува, приговара (re-clamo, 1. 'вика, приговара')

рекламирање објавување, приговаране (re-clamo, 1. 'вика, приговара')

рекогносцира распознава (re-cognosco, 3. -cognovi, recognotum 'распознава, извидува, прегледува')

рекогносцирање распознавање, извидување, прегледување (recognosco, 3.)

реконвалесцент повторно здрав, оздравен (reconvalescens, -ntis < re-con-valesco, 3. 'повторно оздравува')

реконвалесценција повторно оздравуване, оздравуване (reconvalescentia < reconvalescens < re-con-valesco, 3. 'повторно оздравува')

рекомпензација надомест (recompensatio < re-compenso, 1. 'одмерува, надоместува')

рекомпензира надоместува (re-com-penso, 1. 'надоместува, одмерува')

рекомпензирање надоместуване (recompenso, 1. 'надоместува')

реконструира престојува, повторно гради (re-con-struo, 3. -struxi, reconstructum 'повторно гради, престојува')

реконструирање повторно градене (reconstruo, 3. -struxi, -structum)

реконструктивен престоителен, кој се однесува на реконструкција (reconstructivus < re-con-struo, 3. -struxi, -structum 'повторно гради, престојува')

реконструкција повторно градене, престојуване (reconstructio, -onis)

рекреација пресоздаване, окрепуване (re-creo, 1. 'повторно создава, окрепува')

рекреационен кој се однесува на рекреација (recreatio, -onis)

рекреативен окрепителен, освежителен (recreativus < re-creo, 1.)

ректификација исправуване, поправане (rectificatio < rectifico 'исправа, поправа' < rectus 'прав', facio, 3. 'прави')

ректификационен исправувачки, поправителен (rectificatio, -onis)

ректифицира исправува, поправа (rectifico, 1. < rectus, facio, 3.)

ректифицирање исправане, поправане (rectifico, 1. 'исправа, поправа')

ректор управител, старешина на универзитет (rector < rego, 3. rexi, rectum 'управува, владее')

ректорат управа на висока школа (rectoratus < rector < rego, 3.)

ректорски кој се однесува на ректор (rector < rego, 3. 'управува')

ректорство должност на ректор (rector < rego, 3. 'управува')

релативен односен (relativus < relatus < re-fero, -ferre, -tuli, relatum 'носи назад, одговара, донесува, обраќа')

релативизам учене, според кое секое сознание е зависно од односот меѓу она што осознава кон предметот на сознанието (relativismus < relativus < refero, -ferre, -tuli, relatum)

релативист приврзеник на релативизмот (relativista < relativus < re-fero, -ferre, -tuli, relatum)

релативистички кој се однесува на релативизам и релативист (re-fero)

релативитет односност, условеност, сразмерност (relativitas < relativus < relatus < refero, -ferre, -tuli, relatum)

релативно сооднесно (relativus < relatus < re-fero)

релативност односителност (relativus < relatus < re-fero)

релација однос, сразмерност (relatio < relatus < re-fero)

релевантен значаен, битен (re-levans, -ntis < re-levo, 1. 'повторно крева, потпира, помага')

религија почит кон бога, учене за највозвишеното суштество, вера, вероисповед (religio 'почит кон бога, побожност, свестост' < re-lego, 3. 'избира')

религиозен побожен (religiosus < religio 'побожност')

религиозност побожност (religiosus < religio 'почит кон бога')

религиски кој се однесува на религија (religio, -onis)

реликвија остаток (од нешто свето) (reliquiae < relinquo, 3. reliqui, relictum 'преостанува, останува')

реликт *остаток* (relictum < relinquo, 3. reliqui, relictum 'остава')

ремилитаризација *повторно воведување воено уредување, повторно вооружување претходно разоружана територија* (remilitarisation < re-'повторно' и militaris 'воен' < miles, -itis 'војник')

ремилитаризира *повторно вооружува разоружана територија* (remilitaris < miles, -itis 'војник')

ремилитаризирање *повторно вооружување претходно разоружана област* (re-militaris < miles, -itis 'војник')

реминисцентира* *опоменува* (reminiscentia < reminiscor, 3. 'се секава, опоменува'), p. 269

реминисценција *потсетување, спомен* (reminiscentia < reminiscor, 3. 'повторно се секава')

рenegат *отпадник, отфрлен, изрод* (renegatus 'одречен' < renego, 1. 'одречува, отфрла')

рenegатски *кој се однесува на рenegат* (renegatus < renego, 1.)

рenegатство *отпадништво* (renegatus < renego, 1. 'одречува')

реновира *обновува* (re-novo, 1. 'обновува')

реновирање *обновување* (re-novo, 1. 'обновува')

репарација *поправка, обнова, надомест на парична штета* (reparatio < re-paro, 1. 'поправа, обновува')

репарира *поправа, обновува* (re-paro, 1. 'поправа, обновува')

репарирање *поправане, обновување* (re-paro, 1. 'поправа, обновува')

репатријација *враќане во татковината* (re-patria 'татковина')

репатрира *повторно враќа во татковината* (re-patria 'татковина')

репатрирец/ка *повратни/чка во татковината* (re-patria)

реперкусија *ПРОТИВУДАР, ОДБИВАЊЕ (ЗВУК), ОТФРЛАНЕ, ОДЕК* (re-per-
cussio < re-per-cutio, 3. -cussi, repercussum 'одбива, одекну-
ва')

репетент/ка *УЧИТЕЛ КОЈ ГО ПОВТОРУВА МАТЕРИЈАЛОТ СО УЧЕНИЦИТЕ,
УЧЕНИК КОЈ ГО ПОВТОРУВА КЛАСОТ* (repetens, -ntis < repeto, 3.
-petivi, repetitum 'повторува')

репетитор *РЕПЕТЕНТ* (repetitor < repeto, 3. -petivi, -petitum)

репетира *ПОВТОРУВА* (repeto, 3. -petivi, -petitum 'повторува')

репетиториум *ПОВТОРУВАЊЕ* (repetitorium (repeto, 3. 'повторува')

репетиција *ПОВТОРУВАЊЕ* (repetitio < repeto, 3. -petivi, -petitum)

репетиционен *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РЕПЕТИЦИЈА* (repetitio, -onis)

репрезентант *ПРЕТСТАВИТЕЛ* (repraesentans, -ntis < re-praesento, 1.
'претставува')

репрезентативен *ПРЕТСТАВИТЕЛЕН* (repraesentativus < re-praesento,
1. 'претставува')

репрезентативец *ПРЕТСТАВУВАЧ* (repraesentativus < re-praesento)

репрезентативност *ПРЕТСТАВИТЕЛНОСТ* (repraesentativus < repraesent-
to, 1.)

репрезентација *ПРЕТСТАВУВАЊЕ, ПРИКАЖУВАЊЕ* (repraesentatio)

репрезентира *ПРЕТСТАВУВА* (re-praesento, 1. 'претставува')

репрезентирање *ПРЕТСТАВУВАЊЕ* (re-praesento, 1. 'претставува')

репресивен *ПРИТИСНУВАЧКИ, КОЈ ПРИТИСКА* (repressivus < reprimo [re,
premo], 3. repressi, repressum 'притиска, потиснува')

репресија *ПРИТИСОК* (repressio < reprimo, 3. -pressi, repressum 'при-
тиска, потиснува')

репресалии *ПРИТИСОЦИ, ОДМАЗДА, ВРАЌАЊЕ НА НАВРЕДА* (repressalia <
reprimo, 3. -pressi, repressum 'притиска')

репродуктивен КОЈ ПОВТОРНО ПРОИЗВЕДУВА (reproductivus < re-pro-
duco, 3. -dixi, reproductum 'повторно изведува, произведува')

репродукува/цира ПОВТОРНО ПРОИЗВЕДУВА (reproduco, 3. 'произведу-
ва')

репродукување/-цирање ПОВТОРНО ПРОИЗВЕДУВАЊЕ (reproduco, 3.)

репродуктивност СПОСОБНОСТ ЗА ПОВТОРНО ПРОИЗВЕДУВАЊЕ, СОЗДАВАЊЕ
(reproductivus < reproduco, 3. 'повторно произведува, создава')

репродукција ПОВТОРНО ПРОИЗВЕДУВАЊЕ, ИЗВЕДУВАЊЕ, СОЗДАВАЊЕ (re-
productio < reproduco, 3. -dixi, reproductum)

репродукционен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РЕПРОДУКЦИЈА (reproductio,
-onis)

република НАРОДНА ДРЖАВА, ДРЖАВА ВО КОЈА ВЛАСТА МУ ПРИПАГА НА
НАРОДОТ (res publica 'народна држава' < res 'предмет, држава'
и publica 'што му припаѓа на народот, народен' < populus 'на-
род')

републиканец ПРИВРЗЕНИК НА ДРЖАВНО УРЕДУВАЊЕ, ВО КОЕ ВЛАСТА МУ
ПРИПАГА НА НАРОДОТ (republicanus < res publica)

републикански КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РЕПУБЛИКАНЦИТЕ (republicanus <
res publica)

републички КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РЕПУБЛИКА (res publica)

репутација УГЛЕД, УВАЖЕНИЕ (reputatio < re-puto, 1. 'цени, уважува')

респект ПОЧИТ, ОБЗИР (respectus < respicio [re, specio], 3. -spexi,
respectum 'се обзира наназад, забележува, почитува')

респектабилен ДОСТОЕН ЗА ПОЧИТ (respectabilis < respecto, 1. < re-
spicio, 3. 'почитува')

респектабилност ПОЧИТУВАНОСТ, ПОЧИТ (respectabilis < respecto, 1.
'почитува')

респективен *достоеен за почит, соодветен* (respicio, 3. -spexi, -spectum 'гледа назад, почитува')

респектира *почитува* (respecto, 1. 'почитува')

респектирање *почитуване* (respecto, 1. < respicio, 3. 'почитува')

реставратор *обновител, поправител, стручњак за поправка на оштетени старини* (restaurator < restauro, 1. 'поправа, подновува')

реставрација *обновување, поправане* (restauratio < restauro, 1.)

реставрира *обновува, поправа* (restauro, 1. 'поправа, обновува')

реставрирање *обновување, поправане* (restauro, 1. 'поправа')

ресто *остаток* (resto, 1. 'останува, преостанува')

рестрикција* *ограничување* (restrictio < restringo, 3. restricti, restrictum 'задушјува, згаснува'), p. 267

рeтина *мрежница* (retina < rete 'мрежа')

реторта *"свиена", лабораториски сад со свиено грло* (retorta < retorqueo, 2. retorsi, retortum 'свртува, извиткува')

ретрограден *назадeн, кој оди назад* (retrogradus < retro, gradior, 3. 'оди назад')

ретроспектива *осврнување, потсетување, гледање наназад* (retrospectiva < retro-specto, 1. [spicio, 3.] 'гледа назад, се обзира')

ретроспективен *кој гледа наназад, потсетувачки* (retrospectivus < retrospecto, 1. 'гледа назад, се обзира')

ретроспекција *осврт, потсетување* (retrospectio < retro-specto, 1.)

реунификација* *повторно изедначување* (re-unificatio < re 'повторно', unus 'еден', facio, 3. 'прави'), p. 267

реферат *излагане, извештај* (refero, re-ferre, -tuli, relatum 'носи назад, изнесува, излага, известува')

референдум *она што треба да се изнесе, објави; сеопшто изјаснување на народот во врска со некој закон, предлог на државата* (referendum, парт.фут.пасив., т.н. participium necessitatis < re-fero, -ferre 'изнесува, објавува')

референт *излагач, известувач* (referens, -ntis < re-fero, -ferre 'излага, известува')

референцијален* *односителен, препорачителен* (referentialis < referentia 'препорака' < referens, -ntis < re-fero 'носи назад')

p. 268

реферира *излага, известува, објавува* (re-fero, -ferre 'излага, објавува')

рефлекс *одблесок, отсјај* (reflexus < re-flecto, 3. -flexi, reflexum 'свртува назад, завртува, одбива')

рефлексен *одбиен, повратен* (reflexus < re-flecto, 3. 'свртува, одбива')

рефлексивен *одбивачки, свртувачки* (reflexivus < reflexus < reflecto, 3. -flexi, reflexum 'одбива, свртува')

рефлексија *одбиване (на светлина), одблесок, забелешка* (reflexio, -onis < reflexus < re-flecto, 3. 'одбива')

рефлектант *кој врти поглед кон нешто, сака нешто* (reflectens, -ntis < re-flecto, 3.; формата РЕФЛЕКТАНТ Е ДОЈДЕНА ПРЕКУ францускиот јазик, каде што има таков изговор)

рефлектира *одбива, цели кон нешто* (re-flecto, 3. -flexi, reflexum 'одбива [светлина], свртува [внимание кон нешто]')

рефлектирање *одбиване* (re-flecto, 3. -flexi, reflexum)

рефлектор одбивач (на светлина) (reflector < re-flecto, 3. -flexi, reflexum 'одбива')

реформа преобразба (re-forma 'преобразување')

реформатор/ка преобразител/ка (reformator < re-formo, 1. 'преобразува')

реформаторски преобразителски (reformator < re-formo, 1. 'преобразува')

реформаторство преобразување, преустройство (reformator < re-formo, 1.)

реформација преобразба, преустройство (reformatio < reformo, 1.)

реформизам залагане за преобразби (reformismus < reforma 'преобразба')

реформира преобразува (re-formo, 1. 'преобразува' < re-forma)

реформирање преобразување (re-formo, 1. 'преобразува' < re-forma)

реформист приврзеник на преобразби (reformista < reformo, 1.)

реформистички кој се однесува на реформизам, преобразителство (reformista < reforma 'преобразба')

рефундација надоместување (пари) (refundatio < re-fundo, 1. 'лее назад')

рефундира надоместува (пари), прелева (re-fundo, 1. 'лее назад')

реhabилитација враќање во претходна состојба (rehabilitatio < re-habilito, 1. 'враќа во претходна состојба' < re-habilis < habilis 'жив' < habeo, 2.)

реhabилитационен кој се однесува на rehabилитација (rehabilitatio, -onis)

реhabилитира враќа во претходната состојба (re-habilito, 1. < re-habilis < re, habeo, 2.)

рехабилитирање *враќање во претходната состојба* (re-habilito, 1.)
 рецензент *оценител, судија за нешто* (recensens < re-censeo, 2. re-
 censui, recensum 'проценува, оценува, мисли')
 рецензија *оценка, мислене* (recensio < re-censeo, 2. -censi, recensum
 'оценува, мисли')
 рецензира *оценува, проценува, дава мислене* (re-censeo, 2. recensī,
 recensum 'оценува, проценува, мисли')
 рецензирање *оценување, проценување, давање мислене* (recenseo, 2.)
 рецепис *потврда дека нешто е примено* (recepisse – инф.перф. акт.
 < recipio [capio], 3. recepi, receptum 'прифаќа, прима')
 рецепт *прифатено, примено, најкусо упатство за подготовка* (на
 лек) (receptum < recipio [re-capio], 3. recepi, receptum)
 рецепција *прифатилиште, прифатница, усвојување* (receptio < reci-
 pio, 3. receptum)
 рецесивен *назадувачки, отстапувачки* (recessivus < re-cedo, 3. re-
 cessi, recessum 'оди назад, отстапува, се враќа')
 рецесија *назадуне, отстапување* (recessio < re-cedo, 3. 'отстапу-
 ва')
 рецидив *повратен* (recidivus < recido [cado], 3. recidi, recisum 'па-
 га назад, отскокнува')
 рецидивира *повторно се јавува* (recidivus < recido, 3. 'повторно се
 јавува')
 рецидивирање *повторно јавување, враќање* (recidivus < recido, 3.)
 рецидивист *кој повторно паѓа во грешка* (recidivista < recidivus <
 recido, 3. 'повторно паѓа, пак се јавува, пак се случува')
 реципроцитет *взаемност, наизменичност* (reciprocitas, -tatis 'вза-
 емност')

РЕЦИПРОЧЕН МЕЃУСЕБЕН, ВЗАЕМЕН (reciprocus 'кој се враќа по исти-от пат')

РЕЦИПРОЧНОСТ МЕЃУСЕБНОСТ, ВЗАЕМНОСТ (reciprocus 'кој се враќа по ист пат')

РЕЦИТАЛ *настал на уметник* (recitalis < recito, 1. 'чита на глас')

РЕЦИТАТОР *читач на глас* (recitator < recito, 1. 'чита на глас')

РЕЦИТАЦИЈА *читане на глас* (recitatio < recito, 1. 'чита на глас')

РЕЦИТАЦИОНЕН *што се однесува на рецитација* (recitatio, -onis 'читане')

РЕЦИТИРА *чита на глас, кажува песни на глас* (recito, 1. 'чита на глас')

РЕЦИТИРАЊЕ *читане или кажување песни на глас* (recito, 1. 'чита на глас')

РИГОРИЗАМ *крутост, претерана строгост* (rigorismus < rigor 'крутост')

РИГОРОЗЕН *крут, строг* (rigorosus < rigor 'крутост, строгост')

РИВАЛ *соперник* (rivalis 'поточен' < rivus 'поток'; соседите често спореле околу водата од потокот и оттука значене "соперник")

РИВАЛСТВО *соперништво* (rivalis 'соперник')

РИТУАЛ *обред* (ritualis 'обреден' < ritus 'обред')

РИТУАЛЕН *обреден* (ritualis 'обреден' < ritus 'обред')

РИТУАЛНОСТ *обредност* (ritualis 'обреден' < ritus 'обред')

РИЦИНУС *маслодајна билка, рицинус* (ricinus)

РИЦИНУСОВ *што припаѓа на рицинус* (ricinus)

РОТАЦИЈА *тркалане, вртење* (rotatio < roto, 1. 'врти' < rota 'тркало')

РОТАЦИОНЕН *вртечки* (rotatio, -onis 'вртење' < rota 'тркало')

ротира *врти* (rotō, 1. 'врти, тркала' < rota 'тркало')
 рубеола *црвенка, сипаница* (rubeola < rubeo, 3. 'црвен')
 рубин *црвен драг камен* (rubinus; итал. rubino, шпан. rubin; rubens
 < rubeo, 2. 'се црвенеет' < rubeo, 3. 'црвен')
 рубинен, рубинов, рубински *кој се однесува на рубин* (rubens < ru-
 beo, 2. 'црвенеет')
 рудимент *зачеток, почеток, првични појмови, закржлавеност* (rudimentum 'прв почеток' < rudis 'сиров, прост, невешт')
 рудиментарен *почетен, неразвиен* (rudimentarius < rudimentum < rudis)
 руина *урнатина* (ruina 'урнатина' < ruo, 3. 'урива, руши')
 руинира *урива, руши* (ruina 'урнатина' < ruo, 3. 'урива, руши')
 руинирање *уривање, рушење* (ruina < ruo, 3. 'урива, руши')
 рурален* 'селски' (ruralis < rus, -ris 'село'), p. 267
 русалија *ден пред Дуовден* (rosalia < rosa 'трендафил')

С

салицил горчлив прав, што се добива од кората и лисјата на врба
(salicilis < salix, -cis 'врба')

сакеларии* почетен свештенички чин (sacelarius 'чувар на врата-
та'), р. 49

сакрамент залог, заклетва, света тајна (sacramentum < sacer. 3.
'свет')

сакраментален кој се однесува на светите тајни (sacramentalis <
sacramentum < sacer. 3. 'свет')

салутира поздравува (saluto, 1. 'поздравува' < salus, -utis 'поз-
драв')

санаториум леčiliште (sanatorium < sano, 1. 'оздравува, лечи')

санација оздравување, поправка (sanatio < sano, 1. 'оздравува, ле-
чи')

санационен кој се однесува на санација (sanatio, -onis < sano, 1.)

санира оздравува, поправа (sano, 1. 'оздравува, лечи, поправа')

санирање оздравување, поправка (sano, 1. 'оздравува, лечи')

санитарен здравствен (sanitarius < sanitas, -tatis 'здравје' < sa-
nus 'здрав')

санитарец/ка здравствен/а работник/чка (sanitarius < sanitas < sa-
nus 'здрав')

санитет здравство (sanitas, -tatis 'здравје, здравство' < sanus
'здрав')

санитетски кој се однесува на санитет (sanitas < sanus)

сангвиник *човек со бузна крв* (sanguinicus < sanguis, -inis 'крв')

сангвиничар/ка *кој има бузна крв, лесно возбудлив* (sanguinicus < sanguis, -inis 'крв')

сангвиничност *бузност, возбудливост, тип темперамент* (sanguinicus)

санкција *свечено потврдување (на некоја одлука), казнена мерка* (sanctio < sancio, 4. sanxi, sanctum 'посветува, прави неповредливо, потврдува')

санкционира *потврдува* (sanctio, -onis < sancio, 4. sanxi, sanctum 'посветува, потврдува')

санкционирање *потврдување* (sanctio < sancio, 4. 'потврдува')

сапун *средство за миене или перене* (sapo, -onis; од истиот корен се и лексемите: сапунар, сапунарка, сапунарство, сапунец, сапунерка, сапунест, сапуниса, р. 55 сапунисува, сапунисување, сапуница, сапунче, сапунџиски [заемка од јазикот на старите Германи]), р. 51

сателит *придружник* (satelles, -itis 'придружник')

сателитски *придружувачки* (satelles, -itis 'придружник, помошник')

сатира *литературен род (сатира) (satira/satura 'чинија, полна со разновидно овошје, мешавина; вид римска песна; денес - литературна творба со подбивна содржина')*

сатирик *автор на сатири* (satiricus < satira)

сатирички *кој се однесува на сатира* (satiricus < satira)

сатиричен *кој има својство на сатира, подбивен* (satiricus < satira)

сатирично (adv.) *подбивно* (satiricus < satira)

сатиричност *подбивност* (satiricus < satira)

сатисфакција задоволуване (satisfactio < satis 'доволно' и facio 'прави')

сегмент отсечка, отсечок (segmentum < seco, 1. 'сече')

сегментација сечене, ситнене (segmentatio < segmentum < seco, 1.)

сегментен кој се однесува на сегмент (segmentum < seco, 1. 'сече, ситни')

сегрегат одвоено, отстрането (segregatum < segrego, 1. 'одвојува, отстранува' < se-, grex, -gis 'стадо, група')

сегрегација одвојуване, отстрануване (segregatio < segrego < grex)

седимент наслојка, слој (sedimentum < sedeo, 2. 'седи')

седиментен кој се однесува на седимент (sedimentum < sedeo, 2.)

секанс оној кој сече (secans, -ntis < seco, 1. 'сече')

секвенција и секвенца последователност (sequentia < sequens, -ntis < sequor, 3. secutus sum 'следи, оди по некој')

секвестар давање на трето лице да чува нешто до конечното решение на некој спор (sequester, 3 'оној кој посредува, посредник')

секвестрира дава нешто на трето лице на чување (sequester 'посредник')

секвестрирање давање нешто на трето лице на чување до конечно решение на некој спор (sequester 'посредник')

секвестратор посредувач, чувар на доверени работи од судот (sequester 'посредник')

секс пол, половост (sexus 'пол, половост')

сексуален кој се однесува на половиот живот (sexualis < sexus)

сексуалност половост (sexualis < sexus 'пол, половост')

секстант *МЕРЕН ИНСТРУМЕНТ, ШЕСТИОТ ДЕЛ ОД КРУГОТ* (sextans, -ntis
 < sex-as 'ШЕСТИОТ ДЕЛ ОД ас')

секстет *МУЗИЧКА КОМПОЗИЦИЈА ЗА ШЕСТ ГЛАСА ИЛИ ШЕСТ ИНСТРУМЕНТИ;
 ПЕЈАЧКА ИЛИ ИНСТРУМЕНТАЛНА ГРУПА ОД ШЕСТ ЧЛЕНА* (sextetum <
 sex 'ШЕСТ')

секта *СЛЕДБЕНИШТВО, ВЕРСКО ЗДРУЖУВАЊЕ* (secta 'насока, политичка
 партија' < sequor, 3. secutus sum 'следи')

сектант *СЛЕДБЕНИК, ЧЛЕН НА СЕКТА* (sectans, -ntis < sector, 1. [ин-
 тенз. sequor, 3. secutus sum] 'СЕ ПРИКЛУЧУВА КОН НЕШТО, СЛЕДИ
 НЕШТО')

секташ *СЕКТАНТ, СЛЕДБЕНИК, ПРИВРЗЕНИК НА НЕКОЈА СЕКТА* (secta <
 sector, 1.)

секташење *ОДВОЈУВАЊЕ, РАЗДЕЛУВАЊЕ* (seco, 1. secui, sectum 'сече,
 одделува')

секташтво *ОТЦЕПУВАЊЕ, ОДВОЈУВАЊЕ* (seco, 1. secui, sectum 'сече, раз-
 делува')

сектор *ОТСЕК, ИСЕЧОК, ОДДЕЛ* (sector 'резач')

секција *ОДДЕЛ, ОТСЕК* (sectio < seco, 1. secui, sectum 'сече, отсечу-
 ва')

секцира *СЕЧЕ* (seco, 1. 'сече')

секцирање *СЕЧЕНЕ* (seco, 1. 'сече')

секциски *ШТО СЕ ОДНЕСУВА НЕ СЕКЦИЈА, ОДДЕЛЕНСКИ* (sectio < seco, 1.
 'сече')

секрет *ТАЈНА, ИЗЛАЧУВАЊЕ* (secretum 'скриено, тајна' < se-cerno, 3.
 secrevi, secretum 'раздружува, разлачува, разделува')

секреција *ОДВОЈУВАЊЕ, РАЗДВОЈУВАЊЕ, ТАЈНОСТ* (secretio < se-cerno,
 3. secrevi, secretum 'одвојува')

секунда *МЕРКА ЗА ВРЕМЕ, ШЕЕСЕТИОТ ДЕЛ ОД СЕКУНДАТА* (pars minuta secunda 'втор намален дел [од часот]' secunda < sequenda - парт.фут.пас. < sequor, 3. secutus sum 'следи')

секундант *ОНОЈ ШТО ПОМАГА, ПОМОШНИК* (secundans, -ntis < secundo, 1. [sequor, 3.] 'поволно средува, усрекува')

секундарен *ВТОРИЧЕН* (secundarius < secundus [sequendus] 'втор')

секунден *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕКУНДА* (secunda < sequor, 3.)

секундира *ПОМАГА* (secundo, 1. 'прави нешто поволно, помага')

секундирање *ПОМАГАНЕ* (secundo, 1. 'прави нешто поволно, помага')

селектор *ОДБИРАЧ* (selector < seligo [lego], 3. selegi, selectum 'избира')

селекција *ИЗБОР, ОДБОР* (selectio < seligo, 3. -legi, selectum 'избира')

селекционен *ОДБИРАЧКИ, ШТО СЕ ОДНЕСУВА НА СЕЛЕКЦИЈА* (selectio, -onis)

селекционер *СЕЛЕКТОР* (преку франц. selectionaire)

селекциски *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕЛЕКЦИЈА* (selectio < seligo 'избира')

семестар *ШЕСТОМЕСЕЧИЕ, ПОЛУГОДИЕ* (semestris < sex menses 'шест месеци')

семестарски *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ШЕСТ МЕСЕЦИ, ПОЛУГОДИШЕН* (sex menses)

семестрален *ШЕСТОМЕСЕЧЕН, ПОЛУГОДИШЕН* (semestralis < semestris)

семинар *СЕМЕНИШТЕ, РАСАДНИК* (seminarium < semen, -inis 'семе')

семинарија *СЕМЕНИШТЕ, БОГОСЛОВИЈА* (seminarium < semen, -inis)

семинарист *УЧЕНИК ВО СЕМИНАРИЈА* (seminarista < seminarium < semen)

семинарски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕМИНАР (seminarium 'СЕМЕНИШТЕ' < semen, -inis 'СЕМЕ')

сенат СОВЕТ НА СТАРЦИ (senatus < senex, senis 'СТАРЕЦ'; ПРВОТО СОВЕТОДАВНО ТЕЛО, СОЗДАДЕНО ОД РОМУЛ, ПРВИОТ РИМСКИ МИТСКИ КРАЛ, БИЛО СОСТАВЕНО ОД СТАРЦИ И ЗАТОА СЕ НАРЕКУВАЛО senatus)

сенатор ЧЛЕН НА СЕНАТ (senator < senatus < senex, senis 'СТАРЕЦ')

сенатски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕНАТ (senatus < senex, senis)

сензација ЧУВСТВО, ВПЕЧАТОК, ВОЗБУДУВАЊЕ (sensatio < sentio, 4. sensi, sensum 'ЧУВСТВУВА, ЗАБЕЛЕЖУВА')

сензационален ВОЗБУДИТЕЛЕН, ШТО ПРАВИ ВПЕЧАТОК, ЗАБЕЛЕЖИТЕЛЕН (sensationalis < sensatio < sentio, 4. sensi, sensum 'ЧУВСТВУВА, ПРАВИ ВПЕЧАТОК')

сензационен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕНЗАЦИЈА (sensatio, -onis < sentio, 4.)

сензибилен ЧУВСТВИТЕЛЕН (sensibilis < sensus 'ЧУВСТВО' < sentio, 4. 'ЧУВСТВУВА')

сензибилност ЧУВСТВИТЕЛНОСТ (sensibilis < sensus < sentio, 4. 'ЧУВСТВУВА')

сенилен СТАРЕЧКИ, ИЗЛАПЕН, ИЗМАТУФЕН (senilis < senex, senis 'СТАРЕЦ')

сенилност ИЗМАТУФЕНОСТ (senilis < senex 'СТАРЕЦ')

сениор ПОСТАР (senior, комп. < senex, senis 'СТАР')

сениорски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕНИОР (senior, комп. < senex 'СТАР')

сентенција МИСЛЕНЕ, МИСЛА, ИЗРЕКА (sententia < sentio, 4. 'ЧУВСТВУВА, МИСЛИ')

сентенциозен богат со мисли, јадровит (sententiosus < sententia < sentio, 4.)

сентимент чувство, осет (sentimentum < sentio, 4. 'чувствува')

сентиментален чувствителен (sentimentalis < sentimentum < sentio, 4.)

сентиментализам чувствителност; правец во литературата кој се одликува со претерана чувствителност на личностите (sentimentalismus < sentimentalis < sentimentum < sentio, 4.)

сентименталничи станува чувствителен (sentimentalis < sentio, 4.)

сентименталничење станување чувствителен (sentimentalis < sentio, 4.)

сентиментално (адв.) чувствително (sentimentalis < sentio, 4.)

сентименталност чувствителност (sentimentalis < sentio, 4.)

сепарат одделен (отпечаток) (separatum < separo, 1. 'одвојува, одделува')

сепаративен одвојувачки (separativus < separatus < separo, 1. 'одвојува')

сепаратизам склоност кон одвојување (separatismus < separo, 1.)

сепаратист/ка приврзеник/чка на сепаратизам (separatista < separo, 1. 'одделува')

сепаратистички кој се однесува на сепаратизам и сепаратист (separatista < separo, 1. 'одвојува, одделува')

сепаратно одвоено, одделно (separatum < separo, 1.)

сепаратност одвоеност, одделност (separatus < separo, 1.)

сепаратор одделувач, одвојувач (separator < separo, 1.)

сепарација одделување, одвојување (separatio < separatus < separo, 1.)

септември ДЕВЕТИОТ МЕСЕЦ ВО ГОДИНАТА, СЕДМИ ВО СТАРИОТ РИМСКИ
календар (september mensis 'седми месец' < septem 'седум')

септемврски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕПТЕМВРИ (september < septem)

септима СЕДМА (septima - СЕДМИОТ ТОН ВО МУЗИЧКАТА СКАЛА < septem
'седум')

септина СТРОФА ОД СЕДУМ СТИХОВИ (septina < septem 'седум')

сервилен СЛУГИНСКИ, РОПСКИ ПОКОРЕН, УСЛУЖЛИВ (servilis < servus
'роб')

сервилно (adv.) РОПСКИ ПОКОРНО, УСЛУЖНО (servilis < servus 'роб')

сервира СЛУЖИ, ПОСЛУЖУВА (servio, 4. 'служи, послужува')

сервирање ПОСЛУЖУВАЊЕ (servio, 4. 'служи, послужува')

сервус РОБ, ПОКОРЕН (КАКО ПОЗДРАВ) (servus 'служител, роб')

серија НИЗА, РЕД, ЛАНЕЦ (series 'низа, ред, вид')

сериски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕРИЈА (series 'низа, ред, вид')

сериозен СТВАРЕН, РАЗУМЕН (seriosus < serius 'стварен, озбилен')

сериозно (adv.) ВИСТИНСКИ, РАЗУМНО (serius 'стварен, озбилен')

сериозност ОЗБИЛНОСТ (serius 'стварен, озбилен')

серум ЛЕКОВИТА МАТЕРИЈА (serum 'сурутка, лековита материја')

сесија ЗАСЕДАНИЕ, СЕДНИЦА (sessio < sedeo, 2. sedi, sessum 'седи')

сецесија РАЗДРУЖУВАЊЕ, ОТЦЕПУВАЊЕ (secessio < se-cedo, 3. secessi,
secessum 'заминува, се здружува, па се отцепува')

сецесионизам ОТЦЕПУВАЊЕ (secessionismus < secessio < secedo, 3. 'за-
минува')

сецесионист ПРИВРЗЕНИК НА СЕЦЕСИОНИЗАМ (secessionista < secessio
secedo, 3. -cessi, secessum 'си оди, се отцепува, се раздружу-
ва')

сецесионистички КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СЕЦЕСИОНИЗАМ (secessionista)

сигнал знак, ознака, повик, белег (signalis < signum 'белег, знак')

сигнален означувачки, кој се однесува на сигнал (signalis < signum 'знак')

сигнализатор означувач, кој дава знак (signalisator < signaliso 'дава знак' < signum 'знак')

сигнализација означување, обележување, давање знак (signalisatio < signaliso < signum 'знак')

сигнализира дава знак (signaliso, 1. 'дава знак' < signum 'знак')

сигнализирање давање знак (signaliso, 1. < signum 'знак')

сигналист кој дава знак (signalista < signalis < signum)

сигнатура означување, потпис (signatura < signo, 1. 'означува' < signum 'знак')

сигнатурен кој се однесува на сигнатура (signatura < signo, 1. < signum 'знак')

сигнира означува, обележува (signo, 1. 'означува, обележува' < signum 'знак')

сигнирање означување, обележување (signo, 1. 'означува' < signum)

силикат соединение на силициум и некои минерали со кислород (silicatum < silex, -icis 'кремен')

силикатен кој се однесува на силикат (silicatum < silex, -icis)

силициум еден од најраспространетите минерали (silicium < silex 'кремен')

синекура безгрижност, лесна и вносна служба (sine cura 'без грижа')

синекурен што се однесува на синекура (sine cura 'без грижа')

симулант претворник, кој се претвора (simulans, -ntis < simulo, 1. 'се претвара')

симулантски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СИМУЛАНТ, ПРЕТВОРНИЧКИ (simulans, -ntis < simulo, 1. 'СЕ ПРЕПРАВА')

симулантство ПРЕТВОРНИШТВО (simulans, -ntis < simulo, 1. 'СЕ ПРЕТВОРА')

симулира ПРЕТВОРА, СЕ (simulo, 1. 'СЕ ПРЕТВОРА')

симулирање ПРЕТВОРАНЕ, ПРЕТВОРНИШТВО (simulo, 1. 'СЕ ПРЕТВОРА')

симултан ИСТОВРЕМЕН (simultaneus < simul 'ИСТОВРЕМЕНО')

симултанка ШАХОВСКА ИГРА, ВО КОЈА ЕДЕН МАЈСТОР ИСТОВРЕМЕНО ИГРА СО ПОВЕКЕ ШАХИСТИ (simultaneus < simul 'ИСТОВРЕМЕНО')

симултаност ИСТОВРЕМЕНОСТ (simultaneus < simul 'ИСТОВРЕМЕНО')

сингл ИГРА ВО КОЈА НАСТАПУВА САМО ПО ЕДЕН НАТПРЕВАРУВАЧ ОД СЕКОЈА СТРАНА (singuli 'ПО ЕДЕН'; ДИСТРИБУТИВЕН БРОЈ; ПРЕКУ англ. singl)

сингулар ЕДНИНА (singularis numerus 'ЕДНИНА', singularis 'ПОЕДИНЕЧЕН' < singuli 'ПО ЕДЕН')

сингуларен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СИНГУЛАР (singularis 'ПОЕДИНЕЧЕН')

синус ДЛАБНАТИНА, ШУПЛИНА (sinus 'ЗАЛИВ, ВДЛАБНАТИНА, ШУПЛИНА')

синусен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СИНУС (sinus 'ВДЛАБНАТИНА, ШУПЛИНА')

скала СТЕПЕНИШТЕ (scalae 'СКАЛИ', но и scala < scando, 3. 'КАЧУВА, СЕ'), p. 47

скалпел НОЖЕ, ГРЕБАЛО (scalpellum 'НОЖЕ')

скалапира ГРЕБЕ, РЕЖЕ, СЕЧЕ (scalpo, 3. scalpsi, scalptum 'РЕЖЕ, СЕЧЕ')

скалпирање РЕЖЕНЕ, СЕЧЕНЕ, ТРОФЕЈНО ДЕРЕНЕ НА КОЖАТА ОД ГЛАВАТА КАЈ НЕКОИ ИНДИЈАНСКИ ПЛЕМИНА (scalpo, 3. scalpsi, scalptum 'РЕЖЕ, ДЕРЕ')

скамлија СТОЛ (scamnum < scando 'КАЧУВА, СЕ'), p. 51

скандира ритмички чита стихови, се искачува (scando, 3. 'се искачува')

скандирање ритмично читане стихови со искачување и спуштане на гласот (scando, 3. 'се искачува')

скорбут заразна болест, проследена со голема слабост (scorbutus)

скрипта писанија, напишано, напишани предавана (scripta < scribo, 3. scripsi, scriptum 'пишува')

скрофули отоци (на вратот) (scrofula, демин. < scrofa 'прасица')

скрофулоза отеченост (scrofulosis 'отеченост' < scrofula < scrofa)

скрофулозен со отоци, отечен (scrofulosis < scrofula < scrofa)

скрофулозност отеченост (најчесто на вратот) (scrofulosis < scrofula < scrofa 'прасица')

скрупула обврска кон должностите, претерана совесност (scrupulum 'неспокој поради должностите, колебливост')

скрупулозен обзирен, совесен, точен (scrupulosus 'совесно точен')

скулптор вајар (sculptor < sculpo, 3. sculpsi, sculptum 'ваја, делка, реже')

скулпторски кој се однесува на скулптор (sculptor 'вајар' < sculpo, 3. 'ваја')

скулптура вајарство, вајарско дело (sculptura < sculpo, 3. 'ваја, реже')

скулптурен кој се однесува на скулптура (sculptura < sculpo, 3.)

сноб кој изигрува господин, а не е тоа (Sine NOBilitate 'без благородство'; кратенка, што во XVIII. век ја ставале во каталозите на англиските универзитети под имињата на студентите од граѓанско потекло)

снобизам изигрување господство (Sine NOBilitate 'безблагородие')

снобовски што се однесува на сноб

соларен сончев (solaris < sol, solis 'сонце')

солидарен заеднички, взаемно одговорен (solidaris < solidus 'цврст, вистински, постојан')

солидаризира здружува, се, сплотува, се во взаемна одговорност (solidaris < solidus 'цврст, постојан')

солидаризирање здружување, сплотување во заедничка одговорност (solidaris < solidus 'цврст, постојан')

солидарно (adv.) сплотено, заеднички (solidaris < solidus 'цврст, постојан')

солидарност сплотеност, цврстина во заедничка одговорност (solidaris < solidus 'цврст, постојан')

солиден цврст, добар, постојан (solidus 'цврст, добар, постојан')

солидно (adv.) цврсто, добро, постојано (solidus 'цврст, добар, постојан')

солидност цврстина, постојаност (solidus 'цврст, постојан')

сомнамбул месечар (somnus 'сон' и ambulo, 1. 'шета, се движи')

сомнамбулен кој се однесува на сомнамбул (somnus 'сон', ambulo, 1. 'шета, се движи')

сомнамбулизам месечарство, шетане во сон (somnambulismus < somnus и ambulo, 1.)

сонант звучен, кој звучи (sonans, -ntis < sono, 1. 'звучи')

сонантен кој се однесува на сонант (sonans, -ntis < sono, 1.)

сонорен звучен (sonus 'звук')

сонорност звучност (sonus 'звук')

социјален општествен, друштвен (socialis < socius 'другар, сојузник')

социјализам учене што се залага за постигнување еднаквост на луѓето по основ на заедничка сопственост на средствата за производство (socialismus < socialis < socius 'другар, сојузник')

социјализација поопштествување, прифаќање, вклучување во општеството (socialisatio < socialis 'општествен' < socio 'здружува, сврзува' < socius 'другар')

социјализира поопштествува, прифаќа во некое општество (socialiso, 1. < socialis < socius)

социјализирање поопштествување, вклучување во некое општество (socialiso, 1. < socialis < socius)

социјалистички кој се однесува на социјализам (socialismus < socius)

социјалист/ка следбеник/чка на социјализмот (socialista < socialis)

социјално општествено (socialis 'општествен' < socius 'другар, сојузник')

Спартакијада спортски игри на работници наречени според името на Спартак (Spatacus - водач на робовското востание во 71.год. п.н.е.)

спекоулатор* царски телохранител (speculator 'наблудувач, стражар' < speculor, 1. 'наблудува, внимателно гледа, стражари'), р. 45

спектакл гледалиште, претстава (spectaculum 'претстава' < specto, 1. 'гледа')

спектакуларен величествен, вреден за гледање (spectacularis < spectaculum < specto, 1. 'гледа')

спектар ПРИВИД, РАЗНОБОЈНА ПРУГА ШТО НАСТАНУВА КОГА СОНЧЕВИТЕ
 ЗРАЦИ СЕ ПРЕКРШУВААТ НИЗ НЕКОЈА ПРИЗМА (spectrum 'слика,
 претстава, калк' од грч. εἶδωλον)

спектрален КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СПЕКТАР (spectralis < spectrum
 < specto, 1. 'гледа')

спекулира СМИСЛУВА, РАЗМИСЛУВА (speculor, 1. 'наблудува, забележу-
 ва, демне')

специфика и спецификум СВОЕВИДНОСТ, ПОСЕБНОСТ, ОСОБЕНОСТ (speci-
 fica и specificum < species 'вид', facio, 3. 'прави')

спецификација ПРАВИ ПОСЕБНО, ПОСЕБНО НАВЕДУВА (specificatio < spe-
 cifico, 1. < species 'вид', facio, 3. 'прави')

специфицира ПООДДЕЛНО НАВЕДУВА (specifico, 1. < species, facio)

специфицирање ПОСЕБНО НАВЕДУВАЊЕ, НАБРОЈУВАЊЕ (specifico, 1. <
 species, facio, 3.)

специфичен СВОЕВИДЕН, СВОЈСТВЕН САМО НА НЕКОГО ИЛИ НА НЕШТО
 (specificus < specifico, 1. < species 'вид', facio, 3. 'прави')

специфично (adv.) СВОЕВИДНО (specificus 'своевиден')

специфичност СВОЕВИДНОСТ (specificus 'своевиден' < species, facio)

спирант СТРУЈНИК (СОГЛАСКА) (spirans, -ntis < spiro, 1. 'струи, ди-
 ше')

спирантски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СПИРАНТ (spirans, -ntis < spiro, 1.
 'струи')

спиритизам ВЕРУВАЊЕ ВО ПОСТОЕЊЕТО НА ДУХОВИ (spiritismus < spiri-
 tus 'дух' < spiro, 1. 'дише, струи')

спиритист/ка КОЈ ВЕРУВА ВО ПОСТОЕЊЕТО НА ДУХОВИ, КОЈ ОПШТИ СО
 ДУХОВИ (spiritista < spiritus 'дух' < spiro, 1. 'струи, дише')

спиритистички кој се однесува на спиритист (spiritista < spiritus
'дух')

спиритуал духовник; црнечка духовна музика (spiritualis 'духовен'
< spiritus 'дух')

спиритуализам учене, според кое сè постоечко има духовна природа
(spiritualismus < spiritualis < spiritus 'дух')

спиритуалист/ка приврзеник на спиритуализмот (spiritualista
< spiritualis < spiritus 'дух')

спиритуалистички кој се однесува на спиритуализам и спиритуалист
спитале* болница (hospitale < hospes, -itis 'гостин, гостопримец')
p. 47

стабилен постојан, стамен (stabilis < sto, 1. 'стои')

стабилизатор направа за одржување постојаност на нешто (stabilisator
< stabiliso, 1. 'правам нешто да стои' < sto, 1. 'стои')

стабилизација зацврстување, создавање постојаност (stabilisatio
< stabiliso, 1. stabilis < sto, 1. 'стои')

стабилизира зацврстува, прави цврсто да стои (stabiliso, 1. < stabilis
'кој стои цврсто' < sto, 1. 'стои')

стабилизирање зацврстување, правене нешто да биде постојано
(stabiliso < stabilis < sto, 1.)

стабилитет постојаност, цврстина (stabilitas, -tatis < stabilis <
sto, 1. 'стои')

стабилно (адв.) постојано, цврсто (stabilis 'постојан, зацврнат'
< sto, 1. 'стои')

стабилност постојаност, цврстина (stabilis < sto, 1.)

стагнација застој (stagnatio < stagno, 1. 'задржува, запира')

стагнира задржува, запира (stagno, 1. 'задржува, запира')

стагнирање запиране, задржување (stagnō, 1. 'задржува, запира')

стадиум СТЕПЕН, ПЕРИОД, ФАЗА (stadium 'тркалиште, грчка мера за должина' грч. στάδιον)

стадиј СТЕПЕН, ПЕРИОД, ФАЗА (stadium грч. στάδιον)

статив/а ШТО ПОМАГА НЕШТО ДА СТОИ, НОГАРКА, ЛЕТВА НА ГОЛ (stativus < status < sto, 1. 'стои')

статира СТОИ, ИГРА СО СЕМА МАЛА РОЛА, ОБИЧНО САМО СТОИ НА СЦЕНАТА (sto, 1. 'стои')

статирање СТОЕНЕ, ИГРАНЕ СПОРЕДНА РОЛА (sto, 1. 'стои')

статист/ка АРТИСТ КОЈ НА СЦЕНАТА САМО СТОИ (statista < sto, 1.)

статистика ИСКАЖУВАНЕ НЕКАКВА СОСТОЈБА СО ПОМОШ НА БРОЈКИ (status 'состојба' < sto, 1. 'стои')

статистичар/ка КОЈ/А СЕ ЗАНИМАВА СО СТАТИСТИКА (status 'состојба' < sto, 1. 'стои')

статуа КИП (statua < statuo, 3. 'поставува' < sto, 1. 'стои')

статус СОСТОЈБА, ПОЛОЖБА (status < sto, 1. 'стои')

статусен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СТАТУС (status 'состојба' < sto, 1.)

статут ПРАВИЛО, ПРОПИС, ЗАКОН, ОДРЕДБА (statutum < statuo, 3. statui, statutum 'поставува, утврдува, одредува, одлучува')

статутарен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СТАТУТ (statutum < statuo, 3.)

стационар ЗДРАВСТВЕНА УСТАНОВА ВО КОЈА БОЛНИТЕ ОСТАНУВААТ ДА ЛЕЖАТ (stationarius < statio < sto, 1. 'стои, останува'; ПРЕКУ ГЕРМ. Stationär)

стационарен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СТАЦИОНАР (stationarius < sto, 1.)

стационер СТРАЖАРСКИ БРОД (stationarius < statio, -onis 'стража' < sto, 1. 'стои')

стационира НАМЕСТУВА, СЕ, СМЕСТУВА, СЕ (statio, -onis < sto, 1.)

стационарирање наместување, сместување (statio, -onis < sto, 1.)
 стерилен јалов, неплоден (sterilis 'неплоден, јалов, празен' грч.
 στεῖρρός)
 стерилизатор кој прави нешто да биде неплодно (sterilisator <
 steriliso, 1. < sterilis 'неплоден, јалов')
 стерилизација предизвикување, создавање неплодност (sterilisatio
 < steriliso, 1. < sterilis 'неплоден')
 стерилизационен кој се однесува на стерилизација (sterilisatio)
 стерилизира прави неплоден, јалов (steriliso, 1. < sterilis 'непло-
 ден')
 стерилизиран јалов, неплоден (steriliso, 1. < sterilis 'неплоден')
 стерилизираност состојба по извршена стерилизација (steriliso, 1)
 стерилизирање изведување стерилизација (steriliso, 1. < sterilis)
 стерилитет неплодност, јаловост (sterilitas, -tatis < sterilis)
 стерилност неплодност (sterilis 'неплоден')
 стерна* резервоар за вода (cisterna < cista 'сандук, ковчег'), р.
 47
 стимул поттик (stimulus 'остен, поттик')
 стимулира подбужнува, поттикнува (stimulo, 1. 'подбужнува' < stimu-
 lus)
 стимулирање поттикнување, подбужнување (stimulo, 1. < stimulus)
 стипендија парична потпора за тие што учат (stipendium 'плата,
 најчесто возничка' < stips, -pis 'пара, милостина, прилог',
 pendo, 3. 'одмерува')
 стипендијант/ка примател/ка на стипендија (stipendium 'плата')
 стипендира дава стипендија, т.е. средства за издршка на некој
 кој учи (stipendium 'плата, прилог')

СТИПЕНДИРАЊЕ ДАВАЊЕ СРЕДСТВА ЗА ИЗДРШКА НА ТИЕ ШТО УЧАТ (stipendium)

СТИПЕНДИСТ/КА ПРИМАТЕЛ/КА НА СТИПЕНДИЈА (stipendista < stipendium 'плата')

СТРУКТУРА ГРАДБА, УСТРОЈСТВО, СОСТАВ (structura < struo, 3. struxi, structum 'склопува, строи, гради')

СТРУКТУРАЛЕН КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СТРУКТУРА (structuralis < structura < struo, 3. 'гради, строи')

СТРУКТУРАЛИЗАМ НАСОКА ВО СОВРЕМЕНАТА НАУКА, СПОРЕД КОЈА, ЧИНИТЕЛИТЕ НА ЕДНА НАУКА СЕ ПРОУЧУВААТ КАКО ЕЛЕМЕНТИ НА ЦЕЛОСТ, ВО КОЈА СЕ ВКЛУЧЕНИ (structuralismus < structuralis < structura < struo, 3. 'строи')

СТРУКТУРАЛИСТ ПРИВРЗЕНИК НА СТРУКТУРАЛИЗМОТ (structuralista < structuralis < structura < struo, 3. 'гради, строи')

СТРУКТУРАЛИСТИЧКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СТРУКТУРАЛИСТ И СТРУКТУРАЛИЗАМ

СТРУКТУРЕН СОСТАВЕН, ГРАДБЕН (structura < struo, 3. гради, строи')

СТУДИЈА ИСТРАЖУВАЊЕ, ИСПИТУВАЊЕ, УЧЕЊЕ (studium 'настојување, стремех' < studeo, 2. 'се стреми, се занимава, проучува, учи')

СТУДИЈКА МАЛА СТУДИЈА (studium < studeo, 2. 'се стреми, учи, проучува')

СТУДИОЗЕН ТЕМЕЛНО ПРОУЧЕН, КОЈ ТЕМЕЛНО ПРОУЧУВА (studiosus < studium < studeo, 2. 'проучува')

СТУДИОЗНО (адв.) ПРОУЧЕНО (studiosus < studeo, 2. 'проучува')

СТУДИОЗНОСТ ПРОУЧЕНОСТ (studiosus < studeo, 2. 'проучува')

СТУДИРА УЧИ, ПРОУЧУВА (studeo, 2. 'се стреми, настојува, учи, проучува')

студирање *УЧЕНЕ, ПРОУЧУВАЊЕ* (studeo, 2. 'учи, проучува')

студент/ка *КОЈ/А УЧИ, УЧЕНИК/ЧКА* (studens, -ntis < studeo, 2. 'учи, проучува')

студентски *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СТУДЕНТ* (studens, -ntis < studeo, 2.)

студентство *МЛАДИ, КОИ УЧАТ, СТУДИРААТ; ГОДИНИ ПОМИНАТИ НА СТУДИИ* (studens, -ntis < studeo, 2.)

субвенција *ПОМОШ, ПОТКРЕПА (ОСОБЕНО ОД ДРЖАВАТА)* (subventio < subvenio, 4. 'помага, поткрепува')

субвенционира *ДАВА СУБВЕНЦИЈА, ПОТПОМАГА* (subventio < sub-venio, 4. 'помага')

субвенционирање *ПОТПОМАГАЊЕ* (subventio < sub-venio, 4. 'помага')

субверзивен *РУШИТЕЛСКИ, ПРЕВРАТНИЧКИ* (subversio < sub-vertio, 3. 'руши, превртува, уништува')

субверзија *РУШЕЊЕ, ПРЕВРАТ* (subversio < subverto, 3. -verti, subversum 'руши, превртува, уништува')

субјект *ПОДМЕТ, ЛИЧНОСТ* (subiectus < subicio [sub, iacio], 3. -ieci, subiectum 'потфрла, подметнува, подложува')

субјектен *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СУБЈЕКТ* (subiectus < subicio, 3. 'подметнува')

субјективен *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СУБЈЕКТ, ПРИСТРАСЕН, ЛИЧЕН* (subiectivus < subiectus < subicio, 3. 'подметнува')

субјективизам *СФАКАЊЕ ДЕКА СИТЕ СУДОВИ ЗАВИСАТ ОД СУБЈЕКТОТ ШТО ГИ ДАВА, ТАКА ШТО ЗА НЕКОГО ТОЈ СУД Е ВИСТИНИТ, А ЗА ДРУГ НЕ Е* (subiectivismus < subiectivus < subiectus < subicio, 3.)

субјективистички *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СУБЈЕКТИВИЗАМ* (subiectum < subicio, 3.)

субјективитет* *лично сфаќане, пристрасност* (subiectivitas, -tis < subiectivus < subicio [sub-iacio], 3. -ieci, subiectum 'подметнува'), p. 267

субјективно (adv.) *лично, пристрасно* (subiectivus < subiectus < subicio, 3.)

субјективност *пристрасност, лично сфаќане, едностранчивост* (subiectivus < subiectus < subicio, 3.)

сублимат *возвишеност, врв, повторно стврднато еднаш веќе испарено тврдо тело* (sublimatum < sublimo, 1. 'возвишува' < sublimis 'висок, надземен')

сублимација *згуснување* (sublimatio < sublimo, 1. < sublimis 'висок, надземен')

сублимира *виши, возвишува, згуснува* (sublimo, 1. < sublimis 'висок')

сублимирање *згуснување (на параа)* (sublimo, 1. 'возвишува, згуснува')

сублимен *возвишен, совршен* (sublimis 'возвишен, надземен')

субординација *подреденост* (sub-ordinatio 'подреденост' < sub 'под' и ordino, 1. 'реди, става во ред' < ordo, -inis 'ред')

сублија, сувле* *шило* (subula 'шило')

сугерира *наведува, внушува* (suggero [sub, gero], 3. -gessi, suggestum 'наведува, поведува, внушува')

сугестивен *наводлив, внушителен* (suggestivus < suggero, 3. -gessi, suggestum)

сугестија *наведување, подведување, внушување* (suggestio < suggero, 3.)

судар* *крпа за бришене пот* (sudarium < sudor 'пот'), p. 53

сума *ЗБИР, ИЗНОС, МНОЖЕСТВО* (summa 'ВКУПЕН БРОЈ, ЦЕЛИНА, ГЛАВНА ТОЧКА', СУПЕРЛ. < superus)

сумарен *ЗБИРЕН* (summaris < summa 'ЗБИР')

сумарно (адв.) *ЗБИРНО, ВКУПНО* (summaris < summa 'ЗБИР, ВКУПЕН БРОЈ')

сумира *ЗБИРА, ЗБРОЈУВА* (summa 'ЗБИР, ВКУПЕН БРОЈ')

супериорен *ПОВИСОК, НАДМОКЕН* (superior, комп. < superus 'ГОРЕН')

супериорно (адв.) *НАДМОКНО* (superior 'ПОГОРЕН', комп. < superus 'ГОРЕН')

супериорност *НАДМОКНОСТ* (superior, 'ПОВИСОК' комп. < superus 'ГОРЕН')

суперлатив *ТРЕТИОТ СТЕПЕН НА СПОРЕДБА* (superlativus gradus < superlatus 'ПРЕТЕРАН' < super-fero 'НАДНЕСУВА')

суперлативен *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СУПЕРЛАТИВ* (superlativus < superlatus 'ПРЕТЕРАН')

суперревизија *НАДПРЕГЛЕД* (superrevisio < super-re-videt, 2. -vidi, superrevisum 'ПОВТОРНО НАДГЛЕДУВА')

суплент/ка *КОЈ/А ПОПОЛНУВА, ДОПОЛНИТЕЛ/КА, ПРИПРАВНИК/КА ВО НАСТАВА* (supplens, -ntis < sub-pleo, 2. 'ПОПОЛНУВА')

суплентски *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА СУПЛЕНТ* (supplens, -ntis < suppleo, 2. 'ПОПОЛНУВА')

супремација* *НАДМОКНОСТ* (suprematio < supremus 'НАЈГОРЕН', СУПЕРЛ. < superus 'ГОРЕН'), p. 267

супстантив *ИМЕНКА* (substantivus < sub-stans, -ntis < sub-sto, 1. 'СЕ ОПИРА, ОПСТОЈУВА')

супстантивен *ИМЕНСКИ* (substantivus < substans, -ntis < substo, 1. 'СЕ ОПИРА, ОПСТОЈУВА')

супстантивира *ПОИМЕНЧУВА, ПРАВИ ИМЕНКА* (на пр. од придавка да се направи именка) (substantivus < sub-stans, -ntis < sub-sto, 1. 'опстојува')

супстанца *БИТНОСТ, СУШТИНА* (substantia 'суштина, бит' < substans, -ntis < sub-sto, 1. 'се опира, опстојува')

супстанцијален *СУШТИНСКИ, БИТЕН* (substantialis < substantia < sub-sto, 1.)

суптилен *ПРЕФИНЕТ, НЕЖЕН, ПРЕПРЕДЕН* (subtilis < sub, textilis 'згоден за ткаене, фин, истенчен')

суптилно (адв.) *ПРЕФИНЕТО, НЕЖНО, ИСТЕНЧЕНО* (subtilis 'фин, нежен')

суптилноста *ИСТЕНЧЕНОСТ, ОСТРОУМНОСТ* (subtilis 'остроумен, истенчен, фин')

супстрат *ПОДЛОГА, ПОТПРОСТИРКА* (substratum < sub-sterno, 3. -stravi, substratum 'постила, простира')

супспендира *ЗАПИРА, РАЗРЕШУВА* (од должност) (suspendo, 3, suspendi, suspensum 'виси, задржува, запира')

супспензивен *ОДЛОЖИТЕЛЕН* (suspensivus < suspensus 'плашлив, неодлучен')

супспензија *ОДЛАГАЊЕ, ОТСТРАНУВАЊЕ ОД ДОЛЖНОСТ* (suspensio < suspendo, 3. suspendi, suspensum 'запира, разрешува')

суфикс *ПОТКОВА, ДОДАТОК* (на збор) (suffixum < suffingo, 3. suffixi, suffixum 'прицврстува, приковува')

суфицит *ШТО ЗАДОВОЛУВА, ПРЕОСТАНУВА* (sufficit - 3. л. еднина од sufficio, 3. suffeci, suffectum 'задоволува, преостанува')

суфицитарен *КОЈ ПРЕСТАСУВА, ОДВИШЕН* (sufficit < sufficio, 3. 'достасува, преостанува')

суфіцитен суфіцитарен (sufficit < sufficio, З. 'достасува, преоста-
нува')

Т

табела *плочка, табличка, среден список на нешто* (tabella, демин. < tabula 'плочка, штичка за пишување')

табеларен *прегледен* (tabellaris < tabella 'прегледен, среден список'; од истата латинска лексема во нашиот јазик се и формите: *табла* [со синкопа на вокалот е] и деминутивите *табле, табленце, таблица, табличка, како и таблета* < франц. демин. < tablette)

тавля, *табла маса, плоча, послужавник* (tabula 'плоча'), р. 52

такт *допир, удар, одмереност во однесувањето* (tactum < tango, 3. tetigi, tactum 'допира')

тактира *одбројува со удари* (tactum < tango, 3. tetigi, tactum 'допира')

тангента *допирна (линија)* (tangens, -ntis < tango, 3. 'допира')

тангентен *допирен, кој се однесува на тангента* (tangens, -ntis < tango, 3. 'допира')

тангира *допира, засега, погодува* (tango, 3. tetigi, tactum 'допира')

текст *ткиво, напишана содржина* (textus < texo, 3. texui, textum 'ткае, составува, создава')

текстил *ткаенина* (textilis < texo, 3. texui, textum 'ткае')

текстуален *кој се однесува на текст* (textualis < textus < texo, 3. 'составува, ткае, создава')

текстилен *кој се однесува на текстил* (textilis < texo, 3. 'ткае')

текстилец ткајач, работник во текстилна фабрика (textilis < texo, 3. 'ткае')

темперамент бујност, страсност, вистински однос кон нештата, збир на склоности на една личност (temperamentum 'умереност, права мерка' < tempero, 1. 'стишува, ублажува, управува над нешто')

темпераментен кој има темперамент, буен, страсен (temperamentum)

темпераментно (адв.) бујно, страстно (temperamentum < tempero, 1.)

температура смирување, умереност, степен на затоплување (temperatura < tempero, 1. 'смирува')

температурен кој се однесува на температура (tempero, 1.)

темпира одредува време (tempus, -oris 'време')

темпиран направен да дејствува во определено време (tempus, -oris 'време')

темпорален временски (temporalis < tempus, -oris 'време')

тенденција настојување, тежнеене, стремеж (tendentia < tendo, 3. tendi, tentum 'настојува, се напрега, се стреми')

тенденциозен насочен, впереден, устремителен (tendentiosus < tendentia < tendo, 3. 'се напрега, се насочува')

тенденциозно (адв.) насочено, впередено, намерно (tendentiosus < tendo, 3.)

тенденциозност впереденост, насоченост, намерност (tendentiosus < tendo, 3.)

тендоса* оптегна (tendo, 3. 'оптега')

тенија глиста (Taenia, зоол. термин)

територија област (territorium < terra 'земја')

територијален КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТЕРИТОРИЈА (territorialis < territorium < terra 'земја')

термин ГРАНИЦА, РОК, ИЗРАЗ (terminus 'меѓа, граница, крај')

термински СРОЧЕН, КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТЕРМИН (terminus 'граница')

терор ЗАСТРАШУВАЊЕ, УЖАС (terror < terreo, 2. 'заstraшува, ужаснува')

тероризам НАЧИН НА ВЛАДЕЕЊЕ ИЛИ ЗДОБИВАЊЕ ВЛАСТ СО ЗАСТРАШУВАЊЕ И НАСИЛСТВО (terrorismus < terror < terreo, 2. 'заstraшува')

тероризира заstraшува (terroriso, 1. < terror 'страх' < terreo, 2.)

терорист/ка заstraшувач/ка, насилник/чка (terrorista < terror < terreo, 2.)

терористички заstraшувачки, насилнички (terrorista < terror)

тест ПРОБА, ИСПИТ (testor, 1. 'посведочува, докажува' < testis 'сведок')

тестамент ЗАВЕШТАНИЕ, ЗАВЕТ (testamentum < testor, 1. 'сведочи, докажува, завештава')

тестаментарен ЗАВЕШТАН, КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТЕСТАМЕНТ (testamentum 'завештание, последна волја' < testor, 1. 'сведочи, завештава')

тестатор ЗАВЕШТАТЕЛ (testator < testor, 1. 'завештава')

терца ТРЕТИОТ ТОН ОД МУЗИЧКАТА СКАЛА (tertia 'трета', ред. бр. < tres 'три'; преку итал. terza)

терцијана ГРОЗНИЦА ШТО СЕ ЈАВУВА СЕКОЈ ТРЕТ ДЕН (tertiana febris)

терцијар ТРЕТО ДОБА ВО РАЗВИТОКОТ НА ЗЕМЈАТА (tertius 'трет' < tres 'три')

терцијарен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТЕРЦИЈАР (tertius 'трет' < tres)

ТЕРЦИНА СТРОФА ОД ТИ СТИХА ВО ЈАМБСКИ МЕТАР (tertius, преку итал.
 terzina)
 Тестикул мовница (testiculus, демин. < testis 'сведок, машки полов
 орган')
 Титла натпис, знак (titulus 'натпис, наслов')
 Титула назив, зване (titulus 'наслов, почесен наслов, углед')
 Титуларен почесен (titularis < titulus 'почест, наслов')
 Титулира именува, ословува со службено или почесно име (titulus
 'назив')
 Тога римска горна облека (toga < tego 'покрива, заштитува')
 Толерантен поднослив, трпелив (tolerans, -ntis < tolero, 1. 'подне-
 сува, трпи, се воздржува')
 Толерантност трпеливост, подносливост (tolerans, -ntis < tolero, 1.
 'трпи')
 Толеранција трпеливост, подносливост (tolerantia < tolero, 1. 'под-
 несува')
 Толерира поднесува, трпи (tolero, 1. 'поднесува, трпи, се воздржу-
 ва')
 Торпедо пловна мина во форма на риба (torpedo, -inis 'вид риба
 што предизвикува кај човекот претрнување, трпнење' - torreo,
 2. 'трпне, се укочува')
 Торпеден кој се однесува на торпедо (torpedo, -inis)
 Торпидер брод за испулање подводни мини - торпеда (torpedo, -inis
 преку франц. torpilleur)
 Торпидира напаѓа со торпеда (torpedo 'вид риба')
 Тортура измачување, мака (tortura < torqueo, 2. torsi, torsum 'вие,
 свиткува, измачува')

ТОТАЛЕН ЦЕЛОСЕН, ЗБИРЕН (totalis < totus 'цел')
ТОТАЛИЗАТОР СОБИРАЧ, МАШИНА ЗА СОБИРАНЕ БРОЈКИ (totalisator < totaliso, 1. < totalis < totus 'цел')
ТОТАЛИЗАЦИЈА ПРАВЕНЕ ЦЕЛИНА, ЗАОКРУЖУВАНЕ (totalisatio < totaliso, 1. < totalis < totus 'цел')
ТОТАЛИЗИРА ЗАОКРУЖУВА, ПРАВИ ЦЕЛИНА (totaliso, 1. < totalis < totus)
ТОТАЛИТАРЕН СЕВКУПЕН (totalitaris < totalis < totus)
ТОТАЛИТАРИЗАМ ДРЖАВНО УПРАВУВАНЕ ПРИ КОЕ ДРЖАВАТА ЈА ПРЕЗЕМА НА СЕБЕ КОНТРОЛАТА НАД СИТЕ ДЕЈНОСТИ НА ГРАЃАНИТЕ (totalitarismus < totalitaris < totalis < totus 'цел')
ТОТАЛИТАРИСТ/КА ПРИВРЗЕНИК/ЧКА НА ТОТАЛИТАРИЗМОТ (totalitarista < totalitaris < totalis < totus 'цел, целосен')
ТОТАЛИТАРИСТИЧКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТОТАЛИТАРИЗАМ (totalitarismus)
ТОТАЛИТАРНОСТ ТОТАЛИТАРИЗАМ (totalitaris < totus 'цел')
ТОТАЛИТЕТ СЕВКУПНОСТ, ЦЕЛОСТ (totalitas < totalis < totus 'цел')
ТОТАЛНО (АДВ.) ЗЕВКУПНО, ЦЕЛОСНО (totalis < totus 'цел, севкупен')
ТОТАЛНОСТ СЕВКУПНОСТ, ЦЕЛОСТ (totalis < totus 'цел, севкупен')
ТРАВЕРЗА КОСИНА, НАПРЕЧНА ГРЕДА (traversarius < transversarius 'напречен, кос')
ТРАДИЦИЈА ПРЕДАНИЕ, НАВИКА (traditio < trado, 3. tradidi, traditum [trans-do] 'предава')
ТРАДИЦИОНАЛЕН КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТРАДИЦИЈА (traditionalis < traditio, -onis 'предание')
ТРАДИЦИОНАЛИЗАМ ВЕРА ВО ПРЕДАНИЕТО, ПРИВРЗАНОСТ КОН ПРЕДАНИЕТО, НАВИКИТЕ (traditionalismus < traditionalis < traditio < trado, 3. 'предава')

ТРАДИЦИОНАЛИСТ/КА ПРИВРЗЕНИК/ЧКА НА ТРАДИЦИОНАЛИЗМОТ (tradition-
 nalista < traditionalismus < traditionalis < traditio < trado,
 3. 'предава')

ТРАКТАТ РАСПРАВА, СПОГОДБА (tractatus < tracto, 1. 'расправа, се спо-
 годува, се ракува')

ТРАКТОР ВЛЕЧАЧ, МАШИНА ЗА ОРАНЕ (tractor < traho, 3. traxi, tractum
 'влече')

ТРАКТОРСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТРАКТОР (tractor < traho, 3. traxi,
 tractum 'влече')

ТРАНЗИТ ПОМИНУВАЊЕ, ПРЕМИНУВАЊЕ (transitus < trans-eo, -ire, -ii,
 transitum 'поминува, преминува')

ТРАНЗИТЕН КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТРАНЗИТ (transitum < transeo, -ire,
 -ii, transitum 'поминува, преминува, преоѓа')

ТРАНЗИТИВЕН ПРЕОДЕН (transitivus < transeo, -ire 'преоѓа')

ТРАНЗИТИВНОСТ ПРЕОДНОСТ (transitivus < transeo, -ire)

ТРАНЗИТИРА* ПРЕМИНУВА (trans-eo, -ire, -ii, -itum 'преминува'), p.
 269

ТРАНЗИЦИЈА* ПРЕМИН, ПРЕМИНУВАЊЕ (transitio < trans-eo, -ire, -ii,
 -itum 'преминува'), p. 267

ТРАНСАКЦИЈА ПОСРЕДНИШТВО, СПОГОДБА, ЗДЕЛКА (transactio < transigo
 [trans, ago], 3. -egi, transactum 'спроведува, се спогодува, до-
 вршува')

ТРАНСАТЛАНТИК ПРЕКУАТЛАНТСКИ (transatlanticus 'превозно сред-
 ство, што оди преку Атлантскиот океан')

ТРАНСАТЛАНТСКИ ПРЕКУАТЛАНТСКИ (БРОД)

**ТРАНСВЕРЗАЛА КОСИНА, ПОПРЕЧНОСТ, НАСОКА ШТО СЕЧЕ ДРУГИ ДВЕ
 НАСОКИ** (transversalis < transversus 'попечен, кос' < trans-

verto, 3. -versus)

трансверзален *КОС, ПОПРЕЧЕН* (transversalis < trans-versus 'кос')

транскрибира *ПРЕПИШУВА* (trans-scribo, 3. -scripsi, -scriptum 'препишува')

транскрипција *ПРЕПИШУВАЊЕ, ПРЕПИС* (transcriptio < trans-scribo, 3. trans-scripsi, trans-scriptum 'препишува')

трансмисија *ПРЕНЕСУВАЊЕ, ПРЕНОС* (transmissio < trans-mitto, 3. transmisi, transmissum 'пренесува, преведува')

трансмисионен *ПРЕНОСЕН* (transmissio, -onis < trans-mitto, 3. 'пренесува')

транспарент *ПОКАЗАТЕЛ, КОЈ ПОКАЖУВА* (transparent, -ntis < transpareo, 2. 'се покажува')

транспарентен *ПРОСИРЕН, ПРОВИДЕН* (transparent, -ntis < transpareo, 2. 'се просира')

транспонира *ПРЕМЕСТУВА, ПРЕФЛА* (trans-pono, 3. -posui, transpositum 'преместува, пренесува, префла')

транспозиција *ПРЕМЕСТУВАЊЕ, ПРЕНЕСУВАЊЕ* (transpositio < trans, pono, 3. transposui, transpositum 'пренесува, преместува')

транспорт *ПРЕНОС, ПРЕНЕСУВАЊЕ* (trans-porto, 1. 'пренесува')

транспортен *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТРАНСПОРТ* (trans-porto, 1. 'пренесува')

транспортира *ПРЕНЕСУВА* (trans-porto, 1. 'пренесува')

трансформатор *ПРЕОБРАЗИТЕЛ* (transformator < trans-formo, 1. 'преобразува')

трансформација *ПРЕОБРАЗБА* (transformatio < trans-formo, 1. 'преобразува')

ТРАНСФОРМИРА ПРЕОБРАЗУВА (trans-formo, 1. 'ПРЕОБРАЗУВА' < trans
 'ПРЕКУ', forma 'ОБЛИК, ОБРАЗ, ЛИК')

ТРАНСФУЗИЈА ПРЕЛЕВАЊЕ, ПРЕТОЧУВАЊЕ (transfusio < trans-fundo, 3.
 transfudi, transfusum 'ПРЕЛЕВА, ПРЕТОЧУВА')

ТРИБУН ВО СТАРИОТ РИМ, ПРВЕНЦИ НА ТРИБИ, ПЛЕБЕЈСКИ И ВОЕНИ
 МАГИСТРАТИ; НАРОДЕН ВОЖД (tribunus < tribus 'ПЛЕМЕ, НАРОД')

ТРИБУНА И **ТРИБИНА** ГОВОРНИЦА, ВОЗВИШЕНО МЕСТО ОД КАДЕ ГОВОРНИЦИТЕ
 ИМ СЕ ОБРАКААТ НА СЛУШАЧИТЕ (tribunus 'ПРЕДСТОЈНИК НА ТРИ-
 БА')

ТРИБУНАЛ СУД (tribunal 'СУДСКИ СТОЛ, СУД')

ТРИБУНАТ СЛУЖБА И ЗВАНЕТО НА ТРИБУНОТ (tribunatus < tribunus
 < tribus)

ТРИБУНСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ТРИБУН (tribunus 'ВОЖД')

ТРИВИЈАЛЕН ОБИЧЕН, ОПШТОПОЗНАТ, ПРОСТ (trivialis 'КОЈ СЕ ОДНЕСУ-
 ВА НА tres viae, ТРИ УЛИЦИ, РАСКРСНИЦА')

ТРИВИЈАЛНОСТ ПРОСТАШТВО, СЕКОЈДНЕВНА ПОЈАВА (trivialis < tres
 viae)

ТРИЛАТЕРАЛЕН* ТРИСТРАНЕН (trilateralis < tres 'ТРИ', latus, -eris
 'СТРАНА'), p. 267

ТРИМЕСТАР ТРОМЕСЕЧИЕ (trimestris < tres menses 'ТРИ МЕСЕЦА')

ТРИМЕСТРАЛЕН ТРОМЕСЕЧЕН (trimestris < tres menses 'ТРИ МЕСЕЦА')

ТРИПЛИКАТ ТРИКРАТЕН, ТРЕТ ПРИМЕРОК (triplicatus < triplex, -icis
 'ТРИКРАТЕН, ОД ТРИ ДЕЛА')

ТРИУМВИР ЕДЕН ОД ТРОЈЦАТА ЧЛЕНОВИ НА КОЛЕГИЈ, СОСТАВЕН ОД ТРОЈЦА
 (triumvir < tres viri 'ТРОЈЦА МАЖИ')

ТРИУМВИРАТ КОЛЕГИЈ ОД ТРОЈЦА МАЖИ, КОЈ ВРШИ НЕКОЈА ДРЖАВНА
 ЗАДАЧА (triumviratus < tres viri 'ТРОЈЦА МАЖИ')

триумф победничка прослава, победа (triumphus 'свечена парада, што во стариот Рим му се доделувала како почест од сенатот, на победникот војсководец')

триумфален кој се однесува на триумф, победнички (triumphalis < triumphus)

триумфално победнички (triumphalis < triumphus)

триумфатор славеник на триумф, победник (triumphator < triumpho, 1. 'слави триумф, слави победа')

триумфира слави победа, ликува (triumpho, 1. 'слави победа')

туберкулоза офтика, заразна болест (tuberculosa < tuber 'грба, оток')

туберкулозен болен од офтика, кој се однесува на туберкулоза (tuberculosus < tuber 'оток, грба, ницина')

тубероза вид цвеќе (tuberosa < tuber 'оток, ницина')

тула (tubulus 'цевче' < tuba 'труба'), p. 48

тумор оток (tumor 'оток, надуеност')

турбина вртешка, вир (turbina < turbo, -inis 'виор, вртене')

турбински кој се однесува на турбина (turbina < turbo, -inis 'вир')

турбогенератор направа што предизвикува вртене (turbo, -inis, genero, 1. 'создава, раѓа')

К

келија собичка, самица (особено калуѓерска или затворска) (cella
'соба за оставане, собичка')

келијка демин. < келија (cella 'собичка')

келијски кој се однесува на келија (cella 'собичка')

У

узурпатор присвојувач (usurpator < usurpo, 1. 'присвојува')

узурпација присвојување, докажување свое право на некој имот или земја (usurpatio < usurpo, 1. 'присвојува' < usus 'употреба', rapio, 3. 'граби')

узурпира присвојува (usurpo, 1. 'присвојува' < usus 'употреба', rapio, 3. 'граби')

узус употреба, обичај, навика (usus 'употреба, корист, потреба' < utor, 3. usus sum)

ултимативен кој искажува последен збор (ultimativus < ultimus 'последен')

ултиматум последен збор, изјава, предлог (ultimatum < ultimus 'последен')

ултравиолетен/-ов кој се однесува на вид невидливи зраци, последните од сончевиот спектар (ultra 'преку, од онаа страна' и viola 'вид цвеќе, лубичица')

унгија* мерка за тежина (uncia 'мерка за тежина')

универзален сеопшт, севкупен (universalis < universus 'сеопшт, севкупен' < unus, verto)

универзалност севкупност, сестраност (universalis < universus 'сеопшт, севкупен')

универзитет сеучилиште, во чиј состав се сите факултети (universitas, -tatis 'целовиотст, целост')

универзитетски кој се однесува на универзитет (universitas,
-tatis)

универзум вселена (universum 'свкупност')

унија обединување, сојуз (unio, -onis 'обединување' < unus 'еден,
единствен'), р. 53

унијат обединет, припадник на унија (unio, 1. 'обединува' < unus
'еден')

унијати соединети, кои го признаваат врховништвото на папата,
грко-католици (uniati 'обединети' < unio, 1. 'обединува'), р.
83

уникат единствен примерок (unicatum < unicus 'единствен' < unus)

уникатен кој се однесува на уникат, единствен (unicatum < unicus)

уникум единствено нешто, чудо (unicum < unum 'едно')

унисон едногласие, еднозвучие (unus sonus 'еден глас, еден звук')

унификација изедначување, правене нешто да биде едно, еднакво
(unificatio < unifico, 1. 'изедначува' < unum 'едно', facio, 3.
'прави')

унифицира прави едно, еднакво, изедначува (unifico, 1. < unum, facio,
3. 'прави едно')

униформа еднообразие, едновидност (una forma 'еден вид')

униформен еднообразен (una forma 'еден вид')

униформира прави еднообразно (unum 'едно', forma, 1. 'образува')

униформност еднообразност (una forma 'еден вид, образ')

урбанизам градоустројство (urbanismus < urbs, -is 'град')

урбанизација развивање на градот, устројство на градот (urbani-
so, 1. < urbs, -is 'град')

урбанист/ка кој/а се занимава со урбанизам, стручњак за градоустројство (urbanista < urbaniso, 1. < urbanus 'градски' < urbs, -is 'град')

урбанистички кој се однесува на урбанизам и урбанист (urbs, -is)

ургентен итен, неодложен (urgens, -ntis < urgeo, 2. 'тишти, притиснува, присилува')

ургентност забрзување, притиснатост, итност (urgens, -ntis < urgeo, 2.)

ургенција притискање, забрзување (urgentia < urgeo, 2. 'притиснува, сили')

ургира притиска, врши притисок (urgeo, 2. 'притиснува, забрзува, присилува')

урина моч (urina, грч. ούρον)

утилитарен корисен, полезен, употреблив (utilitaris < utilitas, -tatis 'корист, полза' < utilis 'полезен, корисен' < utor, 3. usus sum 'употребува, користи')

утилитаризам учене, според кое целта на човековото дејствување е ползата и благосостојбата (utilitaris < utilis < utor, 3. 'користи')

утилитарист приврзеник на утилитаризмот (utilitarista < utilitaris < utilis 'корисен')

утилитаристички кој се однесува на утилитаризам (utilitarista < utilitaris < utilis)

Ф

фабрика работилница (fabrica < faber 'работник' < facio, 3. 'прави')

фабрикант производител на фабричка стока, сопственик на фабрика
(fabricans, -ntis < fabrico, 1. 'произведува, прави')

фабрикантски кој се однесува на фабрикант (fabricans, -ntis < fabrico, 1. 'произведува, изработува, прави')

фабрикува прави, изработува, произведува (fabrico, 1. 'прави, изработува, произведува')

фабрикување изработување, произведување (fabrico, 1. 'изработува')

фабричен кој се однесува на фабрика (fabrica < faber < facio, 3.)

фабула приказна, расказ (fabula < fari, 1. 'прикажува, раскажува')

фабулира составува приказни, измислува (fabulor, 1. < fabula < fari, 1. 'раскажува, зборува')

фабулирање составување, измислување приказни (fabulor, 1. 'раскажува')

фаворизација создавање наклоност кон некој или нешто (favorisatio < favoriso, 1. < favor 'наклоност, заштита, милост' < faveo, 2. 'наклонет е, подржува, помага, заштитува')

фаворизира потпомага, наклонет е, подржува, искажува наклоност
(favoriso, 1. < favor 'наклоност, заштита' < faveo, 2. 'наклонет е, подржува, помага')

фаворизирање потпомагане, подржување (favoriso, 1. < favor 'подршка, наклоност' < faveo, 2. 'наклонет е, подржува')

фаворит/ка лубимец/ка (favor 'наклоност, подршка'; преку франц. favorit)

факултативен необврзан, избран (facultativus 'кој е според можностите, способностите' < facultas, -atis 'можност, способност' < facilis 'кој може да се направи' < facio, 3. 'прави')

факултативно (адв.) според можностите, способностите, желбите (facultativus < facultas < facilis < facio, 3. 'прави')

факултет високообразовна установа (facultas, -atis 'можност, способност' < facilis 'можен да се направи' < facio, 3. 'прави')

факултетлија кој завршил факултет (facultas, -atis)

факултетски кој се однесува на факултет (facultas, -atis < facilis < facio)

факт дело, чин (factum < facio, 3. feci, factum 'прави, чини')

фактичен/-чки стварен (facticus < facio, 3. feci, factum 'прави')

фактично (адв.) стварно (facticus < facio, 3. feci, factum 'прави')

фактичност стварност (facticus < facio, 3. feci, factum 'прави')

фактор чинител, творец (factor < facio, 3. feci, factum 'прави')

фактура состав, материјал за обработка, сметка за стока (factura < facio, 3. feci, factum 'прави, чини')

фактурен кој се однесува на фактура (factura < facio, 3. feci, factum 'прави, чини')

фактурира прави, издава сметки (factura < facio, 3. feci, factum)

фактурирање правене, издаване сметки (factura < facio, 3.)

фактурист кој прави и издава сметки (facturista < facio, 3. 'прави, чини')

фамилија семејство (familia 'семејство')

фамилијарен *семеен, близок* (familiaris 'семеен, близок' < familia 'семејство')

фамилијарно (адв.) *блиско* (familiaris 'семеен, близок' < familia)

фамилијарност *блискост* (familiaris 'семеен, близок' < familia)

фама *глас, вест* (fama 'глас, приказна' < for, 1. 'раскажува, говори')

фамозен *гласовит, славен* (famosus 'славен, гласовит' < fama 'глас' < for, 1. 'говори, раскажува')

фанатизам *занесеност, восхит, заслепеност* (fanatismus < fanum 'светиште, храм')

фанатизира *заслепува, восхитува* (fanatiso, 1. < fanaticus 'занесен, восхитен' < fanum [fas-num] 'храм, светилиште, свето место')

фанатизиран *занесен, восхитен* (fanatiso, 1. < fanaticus 'занесен')

фанатизирање *заслепување, претерано восхитување* (fanatiso, 1. < fanaticus < fanum 'храм, светилиште, свето место')

фанатик *занесен, заслепен* (fanaticus < fanum 'светилиште')

фанатичен *занесен, заслепен, претерано восхитен* (fanaticus 'занесен' < fanum 'светилиште, свето место' < fas-num)

фанатички *кој се однесува на фанатик* (fanaticus 'занесен' < fanum 'храм, светилиште, свето место')

фанатично (адв.) *со занес, со претеран восхит* (fanaticus 'занесен')

фанатичност *занесеност, заслепеност* (fanaticus 'занесен' < fanum 'храм, светилиште, свето место')

фасцикла *тетратка, папка* (fasciculus 'снопче', демин. < fascis 'сноп')

фасцинација *урок, маѓепсуване* (fascinatio < fascino, 1. 'урочува, маѓепсува')

фасцинира *маѓепсува, урочува* (fascino, 1. 'маѓепсува, урочува')

фасцинирање *маѓепсуване, урочуване* (fascino, 1. 'маѓепсува, урочува')

фатален *судбински, судбоносен* (fatalis < fatum 'речено, судбина' < for, 1. 'кажува')

фатализам *вера во неизбежноста од реченото, судбината* (fatalismus < fatalis < fatum 'речено, судбина')

фаталист *кој верува во судбината* (fatalista < fatalis < fatum)

фаталистички (adv.) *судбински* (fatalista < fatalis < fatum < for, 1. 'кажува')

фашизам *националистичка, антидемократска, аристократска и апсолутистичка идеологија, што во Италија ја востанови и спроведуваше Мусолини, а потоа во Германија ја прифати и Хитлер; симболот на фашизмот беше сноп прачки со секира (fasces), што во стариот Рим беше знак на конзулска власт (fascis 'сноп' < fasces 'сноп од прачки')*

фашизација *ширење на фашизмот* (fasces 'сноп прачки, симбол на власт')

фашизира *прави да стане фашистичко* (fasces 'сноп прачки, власт')

фашизирање *правене нешто да стане фашистичко* (fasces 'сноп прачки')

фашистички *кој се однесува на фашизам* (fasces 'сноп прачки')

фашист *приврзеник на фашизмот* (fascista < fasces 'сноп прачки')

февруари ВТОРИОТ МЕСЕЦ ОД ГОДИНАТА (Februarius mensis < februa
'празник на пречистување и помирување, што во стариот Рим
се славел секоја година во овој месец')

февруарски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФЕВРУАРИ (Februarius mensis < fe-
brua)

федерален сојузен (foederalis < foedus, -eris 'сојуз')

федерализам СТРЕМЕЖ ЗА СОЗДАВАЊЕ СОЈУЗНА ДРЖАВА (foederalismus <
foedus, -eris 'сојуз')

федералист ПРИВРЗЕНИК НА ФЕДЕРАЛИЗАМ (foederalista < foederalis <
foedus, -eris 'сојуз')

федеративен сојузен (foederativus < foedus, -eris 'сојуз')

федерација СОЈУЗ, СОЈУЗНА ДРЖАВА (foederatio < foedus, -eris)

фекален КОЈ СОДРЖИ ИЗМЕТ (faecalis < faex, -cis 'наслага, измет')

феминизам ДВИЖЕЊЕ ЗА ОСЛОБОДУВАЊЕ НА ЖЕНАТА (feminismus < femina
'жена')

феминист/ка ПРИВРЗЕНИК/ЧКА НА ФЕМИНИЗМОТ (feminista < femina)

феминистички КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФЕМИНИЗАМ (feminismus < femina)

феријален КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА РАСПУСТ, ПРАЗНИЦИ (ferialis < feriae
'празници, распуст')

феријалец КОЈ ГО КОРИСТИ РАСПУСТОТ (ferialis < feriae 'распуст')

фермент КВАСЕЦ (fermentum 'квасец' < ferveo, 2. 'врие')

ферментација ВРИЕЊЕ (fermentatio < fermentum < ferveo, 2. 'врие')

ферментационен КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФЕРМЕНТАЦИЈА (fermentatio
'вриење')

ферментира ВРИЕ, СКИСЕЛУВА, СЕ (fermentum < ferveo, 2. 'врие')

ферментирање ВРИЕЊЕ, СКИСЕЛУВАЊЕ (fermentum < ferveo, 2. 'врие')

феро- ПРЕФИКС ВО БРОЈНИ СЛОЖЕНКИ СО ЗНАЧЕНЕ **ЖЕЛЕЗО** (ferrum 'ЖЕ-
 ЛЕЗО')

фестивал ПРАЗНИК, СВЕЧЕНОСТ (festivalis < festum 'СВЕЧЕНОСТ, ПРАЗ-
 НИК')

фестивалски ПРАЗНИЧЕН, КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФЕСТИВАЛ (festivalis
 < festum 'ПРАЗНИК, СВЕЧЕНОСТ')

феуд СРЕДНОВЕКОВЕН НАСЛЕДЕН ИМОТ (feudum)

феудален КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФЕУД (feudalis < feudum 'НАСЛЕДЕН
 ИМОТ ВО СРЕДЕН ВЕК')

феудалец ГОСПОДАР НА ФЕУД (feudalis < feudum)

феудализам ОПШТЕСТВЕНО УРЕДУВАЊЕ, ВО КОЕ СЕЛАНИТЕ СЕ ПРИКРЕПЕНИ
 ЗА ЗЕМЈАТА, КОЈА Е СОПСТВЕНОСТ НА ФЕУДАЛЕЦОТ (feudalismus <
 feudalis < feudum 'СРЕДНОВЕКОВЕН НАСЛЕДЕН ИМОТ')

фигура ЛИК, ОБЛИК (figura < fingo, 3. finxi, fictum 'СОЗДАВА, ТВОРИ,
 ПРАВИ')

фигурант КОЈ ПРАВИ ФИГУРИ, НЕМ, СТАТИСТ (figuro, 1. 'ПРАВИ ЛИКОВИ,
 СИ ЗАМИСЛУВА, СОЗДАВА, ОБЛИКУВА')

фигуративен ЛИКОВИТ, СЛИКОВИТ (figurativus < figuro, 1.)

фигуративно (адв.) СЛИКОВИТО (figurativus < figuro, 1. < figura)

фигурира СОЗДАВА ЛИК, СТРЧИ, ПОПОЛНУВА ПРАЗНИНА (figuro, 1.)

фигурирање ДОПОЛНУВАЊЕ НЕКОЈА ПРАЗНИНА (figuro, 1. 'ПРАВИ ЛИК,
 ОБЛИКУВА ФИГУРА' < fingo, 3. 'ПРАВИ, СОЗДАВА, ТВОРИ')

фигурист КОЈ СОЗДАВА ЛИКОВИ, СЛИКАР, СКУЛПТОР (figurista < figura
 'ЛИК')

фигурка ДЕМИН. < фигура (figura < fingo, 3.)

ФИДЕИЗАМ *УЧЕЊЕ КОЕ СЕ ЗАСТАПУВА ЗА ПРИМАТ НА РЕЛИГИОЗНАТА ВЕРА НАД РАЗУМОТ, НА БОЖЕСТВЕНОТО ОТКРОВЕНИЕ НАД РАЦИОНАЛНОТО ОСОЗНАВАЊЕ НА СТВАРНОСТА (fideismus < fides, -ei 'вера')*

ФИДЕИСТ *ПРИВРЗЕНИК НА ФИДЕИЗМОТ (fideista < fides, -ei 'вера')*

ФИКСАТИВЕН *УТВРДИТЕЛЕН (fixativus < figo, 3. fixi, fixum 'прикрепува, вперува, приковува, утврдува')*

ФИКСИРА *ВПЕРУВА, ЗАЦВРСНУВА, УТВРДУВА (figo, 3. fixi, fixum 'вперува, приковува')*

ФИКСИРАЊЕ *ВПЕРУВАЊЕ, ПРИКОВУВАЊЕ, УТВРДУВАЊЕ (figo, 3. fixi, fixum 'вперува, приковува, утврдува, зацврснува')*

ФИКТИВЕН *ИЗМИСЛЕН (fictivus < fingo, 3. fixi, fictum 'создава, вообразува, измислува')*

ФИКТИВНО *(адв.) ИЗМИСЛЕНО, ВООБРАЗЕНО (fictivus < fingo, 3. 'вообразува, измислува, создава')*

ФИКТИВНОСТ *ИЗМИСЛЕНОСТ, ВООБРАЗУВАЊЕ (fictivus < fingo, 3. 'вообразува, измислува, создава, твори')*

ФИКЦИЈА *ИЗМИСЛИЦА, ВООБРАЗУВАЊЕ (fictio < fingo, 3. fixi, fictum 'измислува, вообразува')*

ФИКУС *ВИД УКРАСНО РАСТЕНИЕ (ficus 'смоква')*

ФИЛИЈАЛА *ПОДРУЖНИЦА, ГРАНКА НА НЕКОЈА УСТАНОВА (filialis 'керкински' < filia 'керка')*

ФИЛИПИКА *ОСТАР ГОВОР ПРОТИВ НЕКОГО (oratio Philippica - така се наречуваат говорите што Демостен ги држел против Филип II и остриите политички говори, што Цицерон ги држел против својот политички противник Марк Антониј)*

ФИЛТЕР *ЦЕДИЛКА (filtrum 'направа за цедене, цедилка')*

ФИЛТРАТ *ИСЦЕДОК (filtratum < filtro, 1. 'цеди, процедува')*

ФИЛТРИРА *ЦЕДИ* (filtro, 1. 'цеди, процедува')

ФИЛТРИРАЊЕ *ПРОЦЕДУВАЊЕ* (filtro, 1. 'цеди, процедува')

ФИЛТРАЦИЈА *ЦЕДЕНЕ, ПРОЦЕДУВАЊЕ* (filtratio < (filtro, 1. 'цеди, процедува')

ФИНАЛ *КРАЈ, СВРШЕТОК* (finalis 'краен, завршен' < finis 'свршеток, крај')

ФИНАЛЕН *КРАЕН, ЗАВРШЕН* (finalis < finis 'свршеток, крај, граница')

ФИНАЛИСТ *УЧЕСНИК ВО НЕКОЈ ЗАВРШЕН НАТПРЕВАР* (finalista < finalis < finis 'крај, свршеток, граница')

ФИНАЛЕ *ЗАВРШЕТОК, КРАЈ* (finale [облик за среден род од finalis] < finis 'крај, свршеток')

ФИСКАЛ *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ДРЖАВНАТА КАСА* (fiscalis < fiscus 'државна каса')

ФИСКАЛЕН *ЗАСТАПНИК НА ДРЖАВНАТА КАСА, АДВОКАТ* (fiscalis < fiscus 'кошница, државна каса')

ФИСТУЛА *ОТВОР, ГНОЕН КАНАЛ* (fistula 'цевка, трска, отвор')

ФЛЕКСИБИЛЕН И ФЛЕКСИВЕН *СВИТЛИВ, ПРОМЕНЛИВ* (flexibilis, flexivus < flecto, 3. flexi, flexum 'свиткува, променува')

ФЛЕКСИЈА *ВИТКАНЕ, ПРОМЕНА* (flexio < flecto, 3. flexi, flexum 'витка, променува')

ФЛОРА *РАСТИТЕЛНИОТ СВЕТ ВО ЕДНА ОБЛАСТ* (Flora - римска божица на цвеќината и пролетта < flos, floris 'цвет')

ФЛОРИСТИКА *НАУКА ЗА ФЛОРАТА* (floristica < flos, floris 'цвет')

ФЛУИД *ТЕЧНОСТ, ГАСОВИТОСТ* (fluidus 'течен, гасовит' < fluo, 3. 'капе, тече, се шири, се развлекува')

ФЛУИДЕН *ТЕЧЕН, ГАСОВИТ, БРАНОВИТ* (fluidus < fluo, 3. 'капе, тече, се шири')

флукуација бранување, колебание, непостојаност, наплив (fluctuatio < fluctior, 1. 'се лула, се колеба, се бранува, непостојан е' < fluctus 'бран' < fluo, 3. fluxi, fluctum 'капе, тече')

фокус жариште (focus 'жариште, оган')

фокусен кој се однесува на фокус (focus 'жариште, оган')

фолијант книга со големи листови (folium 'лист')

фонтана извор, водоскок (fontana aqua 'изворска вода' < fons, -ntis 'извор')

форма лик, облик (forma 'лик, облик, слика, образ, става')

формален кој се однесува на форма (formalis < forma 'лик, облик')

формализам претерано настојување на обликот (formalismus < formalis < forma 'лик, облик')

формалист/ка кој/а многу настојува на обликот (formalista < formalis < forma 'лик, облик')

формалистички кој се однесува на формализам и формалист (formalis < forma 'лик, облик')

формалност постапка според некоја форма, вообичаеност (formalis < forma 'лик, облик')

формат облик и величина на нешто (книга, лист и др.) (formatus < formo, 1. 'обликува' < forma 'лик, облик')

формација образување, творба, состав, уредување (formatio < formo, 1. 'образува, твори, прави')

формациски кој се однесува на формација (formatio < formo, 1.)

формира образува, обликува (formo, 1. 'образува, обликува' < forma 'лик, облик')

формирање образување (formo, 1. 'образува, обликува, твори, прави')

формула образец, пропис (formula, демин. < forma 'образ, лик, облик')

Формулар образец (formularis < formula < forma 'образ, лик')
Формулација одредба, јасно искажана мисла (formulatio < formula < forma)
Формулира одредува, пропишува, јасно искажува некоја мисла (formula)
Формулирање одредување, јасно искажување некоја мисла (formula)
Формулировка формулација (formula < forma 'облик, лик')
Форте (adv.) "силно, снажно", најчесто како музички термин (forte среден род од fortis 'силен, снажен')
Фортисимо многу силно, многу снажно (најчесто како музички термин (fortissime, суперл. < fortiter, adv. < fortis, -e, преку итал. fortissimo)
Фортификација утврдување, правене тврдини, засилување (fortificatio < fortifico, 1. < fortis 'силен' и facio, 3. 'прави')
Фортификационен кој се однесува на фортификација (fortificatio, -onis < fortifico, 1. < fortis 'силен' и facio, 3. 'прави')
Фортуна судбина, среќа (fortuna 'судбина, среќа' < fors 'случај, судбина')
Фосил ископина, ископани скаменети билки и животни (fossilis 'кој се однесува на копане' < fossa 'јама, дупка' < fodio, 3. fodi, fossum 'копа, ископува')
Фосилен кој се однесува на фосил (fossilis < fossa < fodio, 3.)
Фрагмент исечок, дел, парче (fragmentum 'парче, исечок' < frango, 3. fregi, fractum 'крши, парчосува')
Фрагментарно (adv.) делумно, распарчено (fragmentaris < fragmentum < frango, 3. 'крши')

ФРАГМЕНТАРНОСТ ДЕЛУМНОСТ, РАСПАРЧЕНОСТ (fragmentaris < fragmentum < frango, 3. 'крши')

ФРАКТУРА ПРЕЛОМ, ИСКРШУВАЊЕ (fractura < frango, 3. fregi, fractum)

ФРАКЦИЈА ОТСЕК, РАСЦЕП (fractio < frango, 3. fregi, fractum 'крши')

ФРАКЦИОНЕР РАЗБИВАЧ, ПРИВРЗЕНИК НА РАЗБИВАЊЕ (fractionarius [преку франц. fractionnaire] < fractio, -onis < frango, 3. fregi, fractum 'крши, разбива')

ФРАКЦИОНЕРСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФРАКЦИОНЕР, РАСЦЕПУВАЧКИ, РАЗБИВАЧКИ (fractionarius < fractio < frango, 3. fregi, fractum 'крши, разбива')

ФРАКЦИОНЕРСТВО РАСЦЕПНИШТВО (fractio, -onis < frango, 3. 'крши, разбива')

ФРАКЦИСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФРАКЦИЈА (fractio < frango, 3. 'разбива')

ФРАТАР БРАТ, КАТОЛИЧКИ КАЛУЃЕР (frater 'брат')

ФРАТАРСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФРАТАР (frater 'брат')

ФРАТРИЈА БРАТСТВО, БРАТИЈА (frater 'брат')

ФРЕКВЕНТЕН ЧЕСТ, ЗАЧЕСТЕН (frequens, -ntis 'чест, многуброен, повторуван')

ФРЕКВЕНЦИЈА ЗАЧЕСТЕНОСТ, МНОГУБРОЈНОСТ (frequentia < frequens)

ФРИГИДЕН СТУДЕН, БЕЗЖИВОТЕН (frigidus 'студен, безживотен, сувопарен, здодевен')

ФРИГИДНОСТ СТУДЕНИЛО, БЕЗЖИВОТНОСТ (frigidus 'студен, безживотен')

ФРИЖИДЕР ЛАДИЛНИК (frigidarius [преку франц. frigideur] < frigidus 'студен')

ФРИКАТИВЕН СТРУЕН (ГЛАС) (fricativus < frico, 1. 'трла, трие')

ФРИКАТИВНОСТ СТРУЖНОСТ(на гласовите) (fricativus < frico, 1. 'трла, трие')

ФРОНТ ЧЕЛО, ЧЕЛЕН БОЕН РЕД (frons, -ntis 'чело, лице')

ФРОНТАЛЕН ЧЕЛЕН, КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФРОНТ (frontalis 'челен' < frons, -ntis 'чело')

ФРОНТАЛНО (адв.) **ЧЕЛНО** (frontalis 'челен' < frons, -ntis 'чело')

ФРОНТОВАК АКТИВИСТ ВО ОРГАНИЗАЦИЈАТА "НАРОДЕН ФРОНТ" (frons, 'чело')

ФРОНТОВЕЦ/КА ЧЛЕН/КА НА "НАРОДЕН ФРОНТ" (frons, -ntis 'чело')

ФРОНТОВСКИ КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФРОНТ (frons, -ntis 'чело')

ФУГА ВИД МУЗИЧКА КОМПОЗИЦИЈА (fuga 'трка, бегство')

ФУНДАМЕНТ ТЕМЕЛ, ОСНОВА (fundamentum 'основа' < fundo, 1. 'удира темел, основува')

ФУНДАМЕНТАЛЕН ТЕМЕЛЕН, ОСНОВЕН (fundamentalis < fundamentum < fundo, 1. 'основува')

ФУНДИРА СТАВА ОСНОВИ, ЗАСНОВУВА (fundo, 1. 'става темел, основува')

ФУНДИРАН ВТЕМЕЛЕН, ЗАЦВРСНАТ (fundo, 1. 'втемелува, основува')

ФУНДИРАЊЕ СТАВАНЕ ТЕМЕЛ, ЗАСНОВУВАЊЕ (fundo, 1. 'става темел')

ФУНКЦИЈА ДЕЈНОСТ, СЛУЖБА, РАБОТА (functio < fungor, 3. functus 'дејствува, врши, службува')

ФУНКЦИОНАЛЕН ДЕЈСТВУВАЧКИ, ДЕЈСТВИТЕЛЕН (functionalis < functio < fungor, 3. functus sum 'дејствува, врши, службува')

ФУНКЦИОНЕР ВРШИТЕЛ НА НЕКОЈА СЛУЖБА, СЛУЖБЕНИК (functionarius [преку франц. fonctionnaire] < functio, -onis < fungor, 3. 'врши, дејствува, службува')

Функционира *ДЕЈСТВУВА* (functio, -onis < fungor, 3. functus 'ДЕЈСТВУВА')

Функционирање *ДЕЈСТВУВАЊЕ* (functio, -onis < fungor, 3. 'ДЕЈСТВУВА')

Фурија *БЕС, ЈАРОСТ, БЕСНА ЖЕНА* (furia 'БЕС, ЈАРОСТ' < furo, 3. 'БЕС-НЕЕ')

Футур *ИДНО ВРЕМЕ* (futurum [tempus] парт. на идното време од esse 'СУМ')

Футуризам *ПРАВЕЦ ВО УМЕТНОСТА, ЧИИШТО ОСТВАРУВАЊА БИ ТРЕБАЛО ДА БИДАТ ПРИФАТЕНИ ВО ИДНИНАТА* (futurismus < futurus 'ИДЕН' < esse 'СУМ')

Футурист *ПРИПАДНИК НА ФУТУРИЗМОТ* (futurista < futurus < esse)

Футуристички *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФУТУРИЗМОТ, НА ИДНИНАТА* (futurus 'ИДЕН')

Футурски *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ФУТУРОТ (ИДНОТО ВРЕМЕ)* (futurum 'ИДНО ВРЕМЕ')

X

хабилитација *подобност, способност* (за универзитетска настава)
(*habilitatio* < *habilis* 'пригоден, способен' < *habeo*, 2. 'има, држи')

хабилитационен *кој се однесува на хабилитација* (*habilitatio*,
-*onis* 'подобност, способност' < *habilis* < *habeo*, 2. 'држи, има')

хабилитира *докажува подобност* (за вршене наставничка дејност на
универзитет) (*habilis* 'способен, подобен' < *habeo*, 2. 'држи,
има')

халуцинација *бладане, привикување* (*hallucinatio* < *hallucino*, 1.
'блада')

халуцинира *блада* (*hallucino*, 1. 'блада')

хербар и **хербариум** *збирка од исушени билки* (*herba* 'билка')

хербициди *средства за уништување на штетни билки* (*herba* 'билка',
caedo, 3. *cecidi*, *caesum* 'убива, уништува')

хонорар *награда (парична)* (*honorarium* < *honor* 'почест, награда')

хонорарен *кој се однесува на хонорар* (*honor* 'почест, награда')

хонорира *почитува, наградува* (*honoro*, 1. 'почитува, наградува' <
honor 'почест, награда')

хонорирање *почитување, наградување* (*honoro*, 1. 'почитува, награду-
ва')

хоспитант *кој присуствува (главно на предавања) како гостин* (*hos-*
pes, -*itis* 'гостин')

хоспитација *ГОСТУВАЊЕ, ПРИСУСТВО НА ПРЕДАВАЊА КАКО ГОСТИН* (hospitatio < hospes, -itis 'гостин')

хоспитира *ГОСТУВА, ПОСЕТУВА НАСТАВА КАКО ГОСТИН* (hospes, -itis 'гостин')

хуман *ЧОВЕЧЕН* (humanus < homo, -inis 'човек')

хуманист/ка *ЧОВЕКОЛУБЕЦ/ПКА* (humanista < humanus < homo, -inis 'човек')

хуманизам *ЧОВЕШТИНА; ДВИЖЕЊЕ ВО ПОЧЕТОКОТ НА НОВИОТ ВЕК, КОЕ ОБРАЗЕЦОТ НА СОВРШЕНСТВО ЗА ЧОВЕШТВОТО ГО БАРА И ГО НАОЃА ВО ЖИВОТОТ И УМЕТНОСТА НА КЛАСИЧНИТЕ НАРОДИ* (humanismus < humanus 'човечен')

хуманистички *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ХУМАНИЗАМ* (humanismus < humanus)

хуманитарен *КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА НАУКИТЕ ШТО ГО ПРОУЧУВААТ ЧОВЕКОТ И НЕГОВАТА КУЛТУРА* (humanus, преку франц. humanitaire)

хумор *ДУХОВИТОСТ* (humor 'влага, душевна ведрина, смеа')

хумореска *ДУХОВИТА ПРИКАЗНА* (humor 'ведрина, смеа')

хуморист *ТВОРЕЦ НА СМЕШНИ ПРИКАЗНИ* (humorista < humor 'ведрина, смеа')

хумористичен *СМЕШЕН, КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ХУМОР* (humor 'ведрина, смеа')

хумористички *ХУМОРИСТИЧЕН* (humor 'ведрина, смеа')

хумористично (адв.) *СМЕШНО, ШЕГОВИТО* (humor 'ведрина, смеа')

хумус *ЗЕМЈА, ТЛО* (humus 'земја, тло')

хумусен *КОЈ СОДРЖИ ХУМУС* (humus 'земја, тло')

Ц

цар владетел (Caesar – владетелска титула настаната од името на Caius Iulius Caesar, голем римски државник и војсководец од I. век п.н.ера)

целибат безбрачност (caelibatus ‘безбрачност’ < caelebes ‘неженет’)

цемент сечен камен, тврда маса добиена од варна прашина и вода (caementum ‘сечен, ѕидарски камен’ < caedimentum < caedo, 3. ‘сече’)

цементен кој се однесува на цемент (caementum)

цементира покрива со цемент (caementum)

цементиран покриен со цемент (caementum)

цементирање покривање со цемент (caementum < caedimentum < caedo, 3.)

ценз проценка (census < censeo, 2. censui, censum ‘проценува, смета’)

цензор проценител (censor < censeo, 2. ‘проценува’)

цензура проценка, оценка за подобност за објавување (censura < censeo, 2.)

цензурира проценува, оценува (censura < censeo, 2. ‘проценува, оценува’)

цензус ценз (census ‘проценка’ < censeo, 2. censui, censum ‘проценува’)

центрифуга направа за разделување на некоја маса (centrum ‘средиште’ и fugio, 3. ‘бега’)

центрифугален КОЈ БЕГА ОД СРЕДИШТЕТО КОН ПЕРИФЕРИЈАТА (centrum
'средиште' и fugio, З. 'бега')

центро (дијал. форма) СРЕДИШТЕН (centrum 'средиште', грч. жѐντρον)

центрумаш ПРВРЗЕНИК НА НЕКОЕ СРЕДИШТЕ, ЦЕНТАР (centrum 'средина')

центар СРЕДИШТЕ (centrum 'средиште', грч. жѐντρον)

централа СРЕДИШНА УСТАНОВА (centralis 'средишен' < centrum 'средиште')

централен СРЕДИШЕН (centralis < centrum 'средиште')

централизам СИСТЕМ НА УПРАВУВАЊЕ, ПРИ КОЈ МЕСНИТЕ УПРАВИ СЕ
РАКОВОДАТ ОД ЕДЕН ЦЕНТАР (centralismus < centralis < centrum)

централизација УСРЕДСРЕДУВАЊЕ, УСРЕДСРЕДНОСТ (centralisatio <
centraliso < centralis < centrum)

централизира УСРЕДСРЕДУВА (centraliso < centralis < centrum)

централизиран УСРЕДСРЕДЕН (centraliso < centralis < centrum)

централизирање УСРЕДСРЕДУВАЊЕ (centraliso < centralis < centrum)

централист ПРИВРЗЕНИК НА ЦЕНТРАЛИЗМОТ (centralista < centralis <
centrum)

централистички КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ЦЕНТРАЛИЗАМ (centralismus
< centralis < centrum)

центрипетален КОЈ СЕ СТРЕМИ КОН СРЕДИШТЕТО (centrum 'средиште' и
peto, З. 'се стреми')

центрира СРЕДИШТАТА НА НЕКОИ ТЕЛА ГИ ПОСТАВУВА НА ЕДНА ЗАЕДНИЧКА
ОСКА (centrum 'средиште')

центрирање ПОСТАВУВАЊЕ НА ЗАЕДНИЧКА ОСКА СРЕДИШТАТА НА НЕКОИ
ТЕЛА (centrum 'средиште')

центурија ВОЗНИЧКИ ВОД ОД СТО ВОЗНИЦИ (centuria < centum 'сто')

центурион ПРИПАДНИК НА ЦЕНТУРИЈА (centurio, -onis)

церада восочно платно (cerata 'восочна' < cera 'восок')

церемонија обред, свечен чин, свеченост (caeremonia 'обред, свеченост')

церемонијал востановен ред за некои свечености (caeremonialis < caeremonia 'свеченост')

церемонијален кој се врши според востановен ред, претерано учтив, свечен (caeremonialis < caeremonia 'свеченост')

церемонијално (адв.) свечено (caeremonialis < caeremonia 'свеченост')

церемонијалност учтивост (caeremonialis < caeremonia 'свеченост')

цесар цар, владетелска титула (caesar, според името на Caius Iulius Caesar, голем римски државник и војсководец од I.в. п.н.ера)

цивил граѓанин (civilis < civis 'граѓанин')

цивилен граѓански (civilis < civis 'граѓанин')

цивилизатор кој шири цивилизација (civilisator < civilis < civis 'граѓанин')

цивилизаторски кој се однесува на цивилизатор (civilisator < civilis < civis 'граѓанин')

цивилизација определување на човекот да живее во организирана заедница; општествена усогласеност, просветеност (civilisatio < civilis < civis 'граѓанин')

цивилизира прави некој член на организирано општество, просветува, образува (civilis < civis 'граѓанин')

цивилизираност просветеност (civilis < civis 'граѓанин')

цивилизирање просветување, образување (civilis < civis 'граѓанин')

цивилист/ка стручњак за граѓанско право (civilista < civilis < ci-
vis 'граѓанин')

циркли КРУЖНИЦИ, направа за цртане кругови (circuli < circulus
'мал круг', демин. < circus 'круг')

циркулар ОКРУЖНИЦА, распис, кружна пила (circularis < circulus
'круг')

циркуларен КРУЖЕН (circularis < circulus 'круг')

циркулација КРУЖЕНЕ (circulatio < circulo, 1. 'опкружува, кружи' <
circulus 'круг')

циркулира КРУЖИ (circulo, 1. 'кружи' < circulus 'круг')

циркулирање КРУЖЕНЕ (circulo, 1. 'кружи' < circulus 'круг')

циркумфлекс ИЗВРТЕН (акцент) (circumflexus 'завртен, извртен' <
circum-flecto, 3. -flexi 'извртува')

циркус КРУГ, КРУЖЕН ПРОСТОР СО АМФИТЕАТРАЛНИ СЕДИШТА ЗА ИЗВЕДУ-
ВАНЕ АРТИСТИЧКИ ПРЕСТАВИ (circus 'круг')

циркузант АРТИСТ, ИЗВЕДУВАЧ ВО ЦИРКУС (circus 'круг')

циркуски КОЈ СЕ ОДНЕСУВА НА ЦИРКУС (circus 'круг')

цистерна РЕЗЕРВОАР ЗА ДОЖДОВНИЦА, ВАГОН ЗА ПРЕВОЗ НА НАФТА,
БЕНЗИН И ДР. (cisterna < cista 'сандук, ковчег')

цитат НАВОД (citatum < cito, 1. 'повикува, буквално наведува нечии
зборови')

цитира НАВЕДУВА НЕЧИИ ЗБОРОВИ (cito, 1. 'наведува нечии зборови')

цитирање НАВЕДУВАНЕ НЕЧИИ ЗБОРОВИ (cito, 1.)

цицер ВИД ПЕЧАТАРСКИ БУКВИ, НАРЕЧЕНИ ТАКА ЗАШТО СО ВАКВИ БУКВИ
ПРВО БИЛЕ ПЕЧАТЕНИ ПИСМАТА НА ЦИЦЕРОН, ГОЛЕМИОТ РИМСКИ ГО-
ВОРНИК (cicer 'грашок')

ЧПИРТО *алкохол, кибрит* (spiritus 'алкохол')

ЧПИРТОСА *стави во алкохол* (spiritus 'алкохол')

ЧПИРТОСУВА *става во алкохол* (spiritus 'алкохол')

Ш

шпекула *недозволена трговија* (speculor, 1. 'демне')

шпекулант *кој се занимава со недозволена трговија, со нечесни работи* (speculans, -ntis < speculor, 1. 'демне')

шпекулантски *кој се однесува на шпекулант* (speculans, -ntis < speculor, 1. 'демне')

шпекулантство *занимавање со недозволена трговија, постигнување цел со нечесни средства* (speculor, 1. 'демне')

шпекулативен *пресметан на брза нечесна трговија* (speculativus < speculor, 1. 'демне')

шпекулација *наблудување, согледување; недозволена зделка* (speculatio < speculor, 1. 'демне')

шпекулира *демне, согледува, се занимава со недозволени зделки* (speculor, 1. 'демне')

шпекулирање *вршene недозволени зделки* (speculor, 1. 'демне')

шпедитер *испраќач* (expeditor < expedio, 4. 'испраќа, доставува')

шпедитерски *кој се однесува на шпедитер* (expeditor < expedio, 4. 'испраќа, доставува')

шпиритус *алкохол* (spiritus 'здив, алкохол')

шпиритусен *алкохолен* (spiritus 'здив, алкохол')

шпирт *алкохол* (spiritus 'здив, алкохол')

шпирто *кибрит* (spiritus 'здив, алкохол')

шпиртоса *стави во алкохол* (spiritus 'здив, алкохол')

БИБЛИОГРАФИЈА

АВИЛОВА, Н.С.

Слова интернационального происхождения в русском литературном языке нового времени, Москва 1967

АКУЛЕНКО, В.В.

Вопросы интернационализации словарного состава языка, Харьков, 1972

ALBANSKO-SRPSKOHrvatSKI REČNIK

Priština 1981

АНДРЕЙЧИН, Л.

Български тълковен речник, София 1963

ΑΝΔΡΙΩΤΗ, Ν.Π.

Ἐθυμολογικὸ λεξικὸ τῆς κοινῆς νεοελληνικῆς, Θεσσαλονίκη 1983

ANTILLA, R.

An Introduction to Historical and Comparative Linguistics, New York 1972

АРГИРОВСКИ, М.

Грцизмите во македонскиот јазик (со посебен осврт на егејските говори), докт. дисерт. одбранета во Скопје, 1992 (необјавена)

AUGUSTINUS, Aurelius - Migne

Patrologia latina, 34, 15-122

АХУНДЗЯНОВ, З.М.

Двуязычие и лексико-семантическая интерференция, Изд. Казаньского университета 1978

BADER, Françoise

La Formation des composé nominaux du latin, Paris 1962

БАЛАБУХА, А.Ф.

Интернациональные элементы в лексике и терминологии, Харьков 1980

BARTAL, A.

Glossarium mediae et infimae Latinitatis regni Hungariae, New York 1970

- BARTOLI, M. C.
Das Dalmatische, Wien 1906
- BAUGH, C. A. A.
History of the English Language
- БЪЛГАРСКИ етимологически речник
т. I, II, III София
- BONFANTE, G.
Influsso del' protoromano sul protoslavo, Roma 1973
- BRÉAL, M.
Les lois intellectuelles du langage, Annuaire de l'Association pour encouragement des études greque en France, Paris 1948
- BRUNEAU, Ch.
Histoire de la langue française, Paris
- BUCK, Darling, K.
Comparative Grammar of Greek and Latin, Chicago 1933
- BUCK, Darling, K. - PETERSON, W.
A revers index of Greek names and adjectives, Chicago Illinois
- BUGARSKI, R.
Jezik u društvu, Beograd 1986
- БУДАГОВ, Р. А.
Развитие французской политической терминологии в 18. веке, Ленинград 1990
- BULGAKOV, R.
Razvitak i usavršavanje jezika, Sarajevo 1981
- VANKOV, L.
Grammaire historique de la langue française, Sofija 1971
- ВАНКОВ, Л.
Към историята на глаголския суфикс -igran в български, Езиковедски изследвания в чест на акад. Стефан Младенов, София 1957
- ВАСИЛЕВ, В. П.
Към въпроса на езика на Гр. Прличев, Известия на Института за български език, кн. 19, 1976
- VAILLANT, A.
Grammaire comparée des langues slaves, t. IV, La formations des noms
- WEINREICH, U.
Languages in contact, The Hague, Mouton 1963

- ВИНОГРАДОВ, В.В.
Русский язык, Грамматическое учение о слове, Москва - Ленинград 1947
- VUJAKLIJA, M.
Leksikon stranih reči, Beograd 1980
- ВЮСТЕР, Е.
Международная стандартизация языка в технике (перевод с немецкого), Ленинград - Москва 1935
- ГАЛЬДА, Т.
Слова романского происхождения в русском языке, Москва 1958
- GLOVACKI-BERNANDI, Z.
O utjecaju latinskoga na njemački, Latina et Graeca, 17
- GOUGENHEIM, G.
Les Mots français dans l'histoire et dans la vie, Paris 1962
- GRAGG, D. B.
The Contribution of High-School Latin, French and Spanish to English Vocabulary, Journal of Education, vol.33, p. 613-622
- GRANDGENT, C. H.
An Introduction to Vulgar Latin, New York 1962
- GREEMBERG, J.
Universals of Language, Cambridge 1963
- ГРУЖИЋ, Б. - ЗИДАР, Ј.
Речник немачко-српскохрватски, Цетине 1965
- DAUZAT, A.
Phonétique et grammaire historique de la langue française, Paris 1946
- ДВОРЕЦКИЙ, Н.Х.
Латинско-русский словарь, Москва 1976
- DEROCQUIGY, J.
A Contribution to the Study of the French Element in English, Lille 1909
- DEROY, L.
L'Emprunt linguistique, Paris 1956
- DE SOSIR, F.
Opšta lingvistika, Beograd 1969
- DEVOTO, G.
Storia della lingua di Roma, Bologna 1940

- DIVKOVIĆ, M.
Latinsko - hrvatski rječnik, Zagreb 1900
- DIEBOLD, A. R.
Incipient bilingualism, *Language* 37,1, 1961
- DIKRO, O. - TODOROV, Cv.
Enciklopedijski rečnik nauke o jeziku, Beograd 1987
- ΔΗΜΗΤΡΑΚΟΥ
Μέγα λεξικόν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης
- ДИМИТРОВСКИ, Т.
Интернационалниот лексички слој во јазикот на Крсте П. Мисирков, Македонски јазик 18, 1967
За литературната лексика на Мисирков, Зборник Крсте П. Мисирков, Скопје 1966
Лексичките разлики меѓу јазикот на К. Мисирков и современиот македонски јазик, Зборник Крсте П. Мисирков, Скопје 1976
Литературната лексика на македонскиот писмен јазик во 19. век и нашиот однос кон неа, Македонски слависти за VI меѓународен славистички конгрес во Прага, Скопје 1968
- DU CANGE, D.
Glossarium mediae et infimae Graecitatis, Lugdani 1688
- DURY, V.
Histoire des Romains, Paris 1879
- EDDY, H. M.
The French Element in English, *The modern Languages Journal*, V. X, 1926, p. 271-280
- EMENAU, M.
Bilingualism and structural borrowing, *Proceedings of American philosophical Societa*, Philadelphia 1962
- ERNOUT, A. - MEILLET, A.
Dictionnaire étymologique du Latin, Paris
- ERNOUT, A.
Morphologie historique du Latin, Paris 1953
- ЕФРЕМОВ, А. П.
Сушность лексического заимствования и основные принципы освоения иноязычных слов, Алма Ата 1959
- ЖИРМУНСКИЙ, В. Л.
Национальный язык и социальные диалекты, Ленинград 1936
- ЖЛУКТЕНКО, Н. О.
Мовни контакти, Проблеми интерлингвистики, Киев 1966
- ЖЛУТЕНКО, О. А.
Лингвистические аспекты двуязычия, Киев 1977

ЗБОРНИК документи од АСНОМ

т. I. II. Институт за национална историја, Скопје 1964

ИВАНОВ, В.

Латинь и славянские языки, Проблемы взаимодействия, Москва 1989

ИЛИЕВСКА, К.

Романски елементи во македонската топонимија, Ономастички прилози, I, р. 59-67, САНУ, Београд 1979

ИЛИЕВСКИ, Хр.П.

Балканолошки лингвистички студии, Скопје 1988

ИРАЧЕК, И.

Интернациональные суффиксы существительных в современном русском языке, Брно 1971

ЯКУБИНСКИЙ, Л.

Несколько замечаний о словарном заимствовании, Язык и литература I, Москва 1926

ЈАШАР-НАСТЕВА, О.

Општествено политичката терминологија во јазикот на Крсте П. Мисирков, Зборник Крсте П. Мисирков, Скопје 1976

За некои аспекти на збогатуването на лексиката на современиот македонски јазик, Македонски јазик XVII

Морфолошка адаптација на лексичките заемки, Предавана на V Семинар за македонски јазик, Скопје 1972

Морфолошки иновации во современиот македонски јазик, X Семинар за македонски јазик, 1978

IUDA, I.

Naturpark der Romania, Vox Romanica 9

КАРЦЕВСКИЙ, С.

Язык, война и революция, Берлин 1923

KLAIĆ, B.

Rječnik stranih riječi A-Ž, Zagreb 1987

КОНЕСКИ, Б.

Историја на македонскиот јазик, Скопје 1986

Граматика на македонскиот литературен јазик, Скопје 1966

Македонскиот XIX век, Јазични и книжевно-историски прилози, Скопје 1989

Родот и бројот на тугите именки на согласка, Литературен збор, V, 2, 1958

Кон македонската преродба, Скопје 1959

Џинот, Скопје

КОНЕСКИ, Б. - ШУКЕСКИ, А.

Поглед врз правописната норма во јазикот на Крсте П. Мисирков, Издание на Институтот за македонски јазик, кн. 6, Скопје 1966

КОРУБИН, Б.

По кои линии го развива Крсте Мисирков својот речник, Разгледи III, 1956

Крсте Мисирков и прашањето за македонскиот литературен јазик во неговото време, Македонски јазик 25, 1974

За глаголите на наставката -ира во нашиот јазик (адаптација и деривација), Македонски јазик 23, 1972

За некои особености на суфиксацијата кај придавките во македонскиот јазик, Литературен збор 5-6, 1990

KRISTAL, D.

Enciklopedijski rečnik moderne lingvistike, Beograd 1985

КРЫСИН, Л.П.

Иноязычные слова в русском языке, Москва 1968

LEUMANN, M.

Lateinische laut- und formen-lehre, München 1977

LEUMANN - HOFMANN - SZANTER

Lateinische grammatik, I, München 1977

LYONS, J.

Introduction to theoretical linguistic, Cambridge 1971

MARTINOVSKY, G.

L'évolution sémantique en russe des emprunts au français et a vocabulaire international spécialisé, Revue des études Slaves, t.51, Fasc.1-2, Paris 1978

MEILLET, A.

Les interferences entre vocabulaire, Linguistique, historique et général, Paris 1938

MEILLET, A.

Linguistique, historique et général, Paris 1926, 1938
Les langues dans l'Europe nouvelle, Paris 1926

MIGLIORANI, P.

Storia della lingua italiana, Firenze 1964

МИПАДИНОВ, К.

Православни црковни братства, Македонски јазик 13-14, 1962-1963

МИЛИЧИК, В.

Обратен речник на македонскиот јазик, Скопје 1967

МИНОВА-ГУРКОВА, Л.

Некои карактеристики на глаголите на -(из)-ира во македонскиот литературен јазик, Македонски јазик, XVII, 1966

МИОВСКИ, М.

Лексиколошки аспекти на делото "За македонските работи", Скопје 1988

МИСИРКОВ, П.К.

За македонските работи, Скопје 1974

MIHAESCU, H.

Limba Latină în Provinciile Dunărene ale imperiului Roman,
Editura Academiei Republicii populare Române 1966

МЛАДЕНОВ, С.

Етимологически правописен речник на българския език, София
1941

MOHRMANN, Ch.

Latin vulgaire, Latin de Chrétien, Latin medieval, Paris
1955

NIEDERMANN, M.

Précis de phonétique historique du latin, Paris 1953

NURIGIANI, G.

Vocabulario italiano-macedone, Roma 1967

ОГНЕНКО, И.И.

Иноземные элементы в русском языке, Киев 1915

ОЛЪШКИ, Л.

История научной литературы новых языков (превод), Москва
- Ленинград 1933,34

PAGLIARO, A. - BELARD, W.

Linee di storia linguistica dell'Europa, Roma 1963

PALMER, L. R. P.

The Latin language, London 1954

PARANAGI, T.

Dictionarul dialectului aroman (Dictionaire aroumaine
Macedo-roumaine), Bucureşti 1974

ПАУЛ, Т.

Принципы истории языка, Москва 1960

PAULINI, E.

Slovesnost' a kultúrny jazyk, Brno 1964

PEANO, G.

Vocabulario commune ad linguas de Europa, Torino 1909

ПИЗАНИ, В.К.

Этимология (превод од итал.), Москва 1956

ПЈАНКА, В.

Топономастиката на Охридско-преспанскиот базен, Скопје
1970

- PERROT, J.
Les dérivés en -men et -mentum, Paris 1961
- ПОЛЕНАКОВИК, Х.
Константин Миладинов како преведувач на "Православни црковни братства" од руски јазик на македонски, Македонски јазик, 13,14,1-2
Кореспонденцијата на Цинот, Годишен зборник на Филозофскиот факултет, кн.2, 1955
- ПОЛЕНАКОВИК, Х. - АНТИК, В.
Страници од средновековната книжевност, Скопје 1978
- ПОПОВ, К.
Современата употреба на прилагателните -ичен и -ически, Език и литература, XVII 1962
- ПОПОВИЌ, И.
Новогрчке и средновековне позајмице у савременом српско-хрватском језику, Зборник радова САН 34, Византолошки институт, кн.2
- POTTIER, B.
Linguistique général, Paris 1974
- PRIETTO, L.
Principles de la Neologie, The Hague, Mouton 1964
- REICHENKRON, G.
Historische Latein-Altromanische Grammatik, I, Wiesbaden 1964
- РЕЧНИК НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК
со српскохрватски толкувана, Скопје 1986
- RICHTER, E.
Freudworkunde, Leipzig, 1919
- РИСТЕВСКИ, С.
Григор Поличев, Нови страници, Охрид
- ROSANDIĆ, Z. - SILIĆ, J.
Osnovi morfologije i morfologistike hrvatskog književnog jezika, Zagreb 1979
- РОЗЕНЦВЕЙГ, В.О.
Основные вопросы теории языковых контактов, Новое в лингвистике, вып. VI, Москва 1972
О языковых контактах, Вопросы языкознания, I, Москва 1963
- ROSTOVITZ, M. J.
The Social and economic History of the Roman Empire, Oxford 1957

РУМЪНСКО-БЪЛГАРСКИ РЕЧНИК
София 1962

RUTILIUS, Claudius Namatianus
De reditu suo, изд. Heim 1933

SALLUSTIUS, Crispus
Bellum Catilinae

SEMI, Fr.
Glossario del Latino medioevale istriano, Venezia 1990

SENECA, Lucius Annaeus
ed. Budé, Paris 1924

SARJEANTSON, M.
A History of foreign words in English, London 1935

SERVIUS Maurus Honoratus
ed. H. Keil: *Grammatici Latini IV*, 1864

СИЛАНОВСКИ, В.
За фонолошката адаптација на англиските зборови во македонскиот јазик, Македонски јазик XVIII, 1967

SKOK, P.
Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika, Zagreb 1971

СЛОВАРЬ СОВРЕМЕННАЯ ЗАПАДНАЯ ФИЛОСОФИЯ
Москва 1991

СПРОСТРАНОВ, Е.
Песни и обичаи, периодически и религиозни от Охрид,
Сборник Н.У., кн.16,17, София 1990

STIEBER, Z.
Swiat jezykow slowjan, Warshawa 1974

SCHWYZER, E.
Griechische Grammatik, I, München 1953

STAGLIAVINI, C.
Le origini delle lingue neolatine, Bologna 1958

ТАХОВСКИ, А.
Грчки зборови во македонскиот народен говор, Годишен
зборник на Филозофскиот факултет, Скопје 1951

ТЕКАВЌИЌ, P.
Uvod u vulgarni latinitet, Zagreb 1970

ТИМЕСКОВА, Н.Н. - ТАРХОВА, В.Д.
Лексикология современного французского языка, Ленинград
1967

- ТОЛСТАЯ, С.М.
Языковая ситуация в Польше в 12-14 веке, Развитие этнического самосознания славянских народов в эпоху зрелого феудализма, Москва 1989
- УГРИНОВА-СКАЛОВСКА, Р.
Бугаризмите во македонскиот јазик, Македонски јазик 19, Скопје 1968
- ULLMANN, S.
Words and their use, New York 1931
- ФИЛИПОВА - БАЙРОВА
Грџки заемки в съвремения български език, София 1969
- FILIPOVIĆ, R.
Teorija jezika u kontaktu, Uvod u lingvistiku jezičkih dodira, Zagreb 1986
- FILIPOVIĆ, P.
Principi lingvističkog posuđivanja I (fonološki aspekt), Filološki pregled, Beograd I, II - IV, 1965
Principi lingvističkog posuđivanja II (morfološki aspekt), Filološki pregled 1966
Principi lingvističkog posuđivanja III (semantički aspekt), Filološki pregled I - IV Beograd 1967
- FIRT, J. R.
A Synopsis of Linguistic Theory, Oxford 1957
- ФЛЕРОВ, Й.
О православных церковных братствах в Югозападной России, Москва 1858
- ФЛОРЯ, В.Н.
Славянская письменность и европейская культура раннего средневековья, Советское славяноведение, Москва 1985
- FONCHÉ, P.
Morphologie historique du français, Paris 1967
- FORCELLINI
Totius Latinitatis lexicon, Patavii 1779
- HATCHER, A. G.
Modern English Word-Formation and Neo-Latin; a Study of origin of English, Italian, German copulstiv compounds, Baltimore 1951
- HAUGEN, E.
Problems of bilingualism and diachrony, Anthropological linguistics, Bloomington 1962
The Analysis of linguistic borrowings, Language, 26,2, 1950

ХАУГЕН, Е.

Языковы контакт, Сборник: Новое в лингвистике VI, Москва 1972

HORATIUS Quintus Flaccus

Epistula ad Pisones (Ars poetica)

HYMES, D.

Language in Culture and Society, New York 1964

ЦАРЕГРАДСКИ ВЕСНИК 1851-1862

Написи од Јордан Хаџи-Константинов - Цинот

ЦВЕТКОВСКИ, Вл.

Сложени именки во англискиот и македонскиот јазик, контрастивна анализа, докт. дисертација (необјавена) 1973

CHANTRAINE, P.

La formation des noms en grec ancien, Paris 1933

CROCE, B.

Estetica come Scienza dell'espressione e linguistica generale, Palermo 1902

30 ЦУКЕВСКИ, А.

Лингвистичката терминологија на Мисирков, Зборник Крсте П. Мисирков, Скопје 1976

ЩЕРБА, Л.В.

Опыт общей теории лексикологии, Избранные работы по языковедению и фонетике, т. I 1958

СОДРЖИНА

В О В Е Д

Латинизмите - една од капиталните состојки во корпусот на интернационализмите

1. Латинскиот јазик како <i>lingua aeterna</i>	1
1.1. Експанзија на латинскиот јазик	7
1.2. Латински елементи во германскиот јазик	12
1.3. Латински елементи во англискиот јазик	14
2. Лексичките заемки - нужен процес во збогатувањето на јазикот	23
2.1. Латинизмите - фундаментален сегмент на интернационалната лексика	26
2.2. "Si volet usus..."	31

Г Л А В А   I

Латински лексички елементи во македонскиот јазик

1. Постари заемки од латинскиот јазик во македонскиот	41
1.1. Термини што означуваат функција или институција	43
1.2. Термини за разни видови градежни објекти и градежен материјал	46
1.3. Термини од црквено - религиозната сфера	48
1.4. Термини за употребни предмети	50
1.4.1. Предмети за домаќинство	50
1.4.2. Термини за текстилни и обувни предмети	52
1.5. Атрибути на личности	54
1.6. Термини од растителниот свет	54
1.7. <i>Miscelanea</i>	55

1.8. Глаголи	55
1.9. Календарски термини	56
1.10. Латински радикали во топонимијата и антропонимијата	58
2. Продир на латинизми од сферата на интелектуалната лексика	59
2.1. Латинизми кај Константин Миладинов	61
2.2. Латинизми кај Јордан Хаџи-Константинов - Џинот	66
2.3. Латинизми кај Григор Прличев	69
2.3.1. Латинизми - именки	70
2.3.2. Латинизми - придавки	72
2.3.3. Латинизми - глаголи	73
2.3.4. Латинизми - прилози	73
2.4. Латинизми кај Крсте П. Мисирков	74
2.4.1. Именки без морфолошка адаптација	76
2.4.2. Именки со морфолошка адаптација	77
2.4.3. Придавки	79
2.4.4. Adverbia modi	81
2.4.5. Глаголи	82

Г Л А В А   I I

Интензивна пенетрација на латинизми во текстовите на македонски јазик во весниците од периодот 1941 - 1944 година

1. Латинизми во печатот на македонски јазик објавени во 1941 година	85
2. Латинизми во печатот од 1942 година	87
2.1. Јануари	87
2.2. Фебруари	88
2.3. Март	89
2.4. Мај	91
2.5. Јуни	94
2.6. Јули	95
2.7. Август	96

2.8. Октомври	98
2.9. Ноември	98
3. Латинизми во печатот од 1943 година	99
3.1. Јануари	100
3.2. Фебруари	100
3.3. Април	101
3.4. Мај	101
3.5. Август	102
3.6. Септември	102
3.7. Октомври	103
3.8. Декември	103
4. Латинизми во печатот на македонски јазик од 1944 година	105
4.1. Именки	105
4.2. Придавки	108
4.3. Глаголски придавки	113
4.4. Синтагми од латинизми	114
4.5. Прилози	115
4.6. Глаголи	117

Г Л А В А   I I I

Латинизмите - значајна состојка на Речникот на македонски јазик

Латински и неолатински лексеми во Речникот	121
1. Именки	124
1.1. Латинизми со целосна корелација	124
1.1.1. Именки со суфиксот -ус	125
1.1.2. Именки со суфиксот -ум	128
1.1.3. Именки со суфиксот -а	131
1.1.4. Именки со други латински суфикси	139
- Латинизми изведени од <i>nomina</i> на третата латинска деклинација	139
- <i>Casus obliqui</i> како латинизми	140

	- Латинизми - прилози	140
	- Латинизми синтагми	140
	- Глаголски форми како латинизми	140
1.1.5.	Латинизми со суфиксот -сор/-тор	141
1.2.	Латинизми со морфолошка адаптација	148
1.2.1.	Адаптација на латински и неолатински именки на -ио	148
	- Латинизми на суфиксот -ија	148
	- Латинизми на -изац-ија	162
	- Латинизми на -фикација	165
1.2.2.	Латинизми - основа од латински лексеми	167
	- Латинизми на -мент	167
	- Латинизми на -ант и -ент	169
	- Латинизми на -ат- - номинална основа	174
	- Латинизми - партиципска основа од латински и неолатински глаголи	175
1.2.3.	Супстантивирани латински и неолатински придавски основи	180
	- Латинизми на -ив	180
	- Латинизми - адаптирани латински и неолатински придавки на -lis	183
	- Латинизми - адаптирани латински и неолатински придавки на -arius	185
	- Латинизми од супстантивирани придавки на -ris	186
1.2.4.	Латинизми на -ер	186
1.2.5.	Латинизми на -(и)тет	188
1.3.	Латинизми со грчки суфикси	192
1.3.1.	Латинизми на -ист	192
1.3.2.	Латинизми со суфиксот -изам	196
1.4.	Латинизми со македонски суфикси	201
1.4.1.	Латинизми со суфиксите -а и -ка	201
1.4.2.	Латинизми со суфиксот -ост	203
	- Образувана со -ост од латинска придавска основа на -s-iv-/-t-iv-	204
	- Образувана со -ост од латинска придавска основа на -os-	206
	- Образувана со -ост од деноминативна придавска основа на -al-	207

- Образувана со -ост од латинска придавска основа на -аг- и -ог-	209
- Образувана со -ост од партиципска основа	210
- Образувана со -ост од други придавски основи	211
1.4.3. Латинизми со суфиксот -ец	211
1.4.4. Латинизми со суфиксот -ство	213
1.4.5. Латинизми со други суфикси	215
2. Придавки	215
2.1. Образувана со суфиксот -ен, -на, -но	216
2.2. Образувана со суфиксот -ски, -ска, -ско	220
2.3. Образувана со суфиксот -чки, -чка, -чко	222
3. Глаголи	223
3.1. Глаголски образувана со суфиксот -ува	223
3.2. Глаголски образувана со суфиксот -ира	227
3.2.1. Образуване глаголи со -ира од латинска презентска основа	228
3.2.2. Образуване глаголи со -ира од партиципска основа	231
3.2.3. Образуване глаголи со -ира од номинална основа	232
3.2.4. Образуване глаголи со -ира од придавска основа	233
3.2.5. Глаголи со -изира	234
3.2.6. Verba composita со -иц-ира	235
3.3. Nomina verbalia	236
3.3.1. Глаголски придавки	236
3.3.2. Глаголски именки	237

Г Л А В А I V

Интеграција на латинизмите и перманентниот растеж на нивниот број во лексичкиот фонд на нашиот јазик и говор

1. Патиштата на продир на латинизмите	241
2. Фонетска адаптација на латинизмите	244

3. Акцент	249
4. Еволуција на значенето кај некои латинизми	255
5. Интеграција на латинизмите и перманентниот растех на нивниот број во нашиот јазик	261
6. Појава на нови латинизми во нашиот јазик	266
З а к л љ у ч о к	272
Речник на латинизмите содржани во Речникот на македонскиот јазик	290
БИБЛИОГРАФИЈА	505

